

res erunt nominis tui, Domine. De principibus istis alibi legitur : ³³ Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Nimis ³⁴ honorati sunt amici tui, Deus : nimis confortatus est principatus eorum.

³⁵ Porro principatus iste non tradit dominium, sed tribuit ministerium; juxta quod Dominus inquit apostolis : ³⁶ Reges Gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic : sed qui major est inter vos, erit sicut junior ; et qui præcessor, erit sicut ministrator. Et Petrus Apostolorum magister . ³⁷ Non quasi dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Memores erunt nominis tui, Domine, in omni generatione, et progenie. Quasi dicat; Accepti beneficii non erunt ingrati, quia memores erunt nominis tui, Domine : non tantum alicubi, sed ubique; quoniam in omni generatione, et progenie suscepti officii non erunt oblitii; quia propterea populi confitebuntur tibi; non tantum semel, sed semper; quoniam in æternum, et in sæculum sæculi. Olim notus ³⁸ in Judæa erat Deus, et in Israel magnum nomen ejus; sed apostoli, et Apostolici viri memores erunt nominis tui, Domine, in omni generatione, et generatione Judæorum, et progenie Gentium; quoniam,

A in omnem ³⁹ terram exivit sonus eorum, et in fins orbis terræ verba eorum. Vel in omni generatione, et progenie, id est per omnes successores, prædicando nomen tuum magnum, et gloriosum, quod invocatum est super illos. Nomen istud Petrus Apostolus exposuit principibus, et senioribus Judæorum: Notum, inquit, ⁴⁰ sit omnibus vobis, quoniam in nomine Jesu Christi Nazareni..... astat iste coram vobis sanus..... Nec enim nomen aliud datum est sub cælo hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in sæculum sæculi. Quasi dicat : quia principes memores erunt nominis tui, Domine, in omni generatione, et progenie, propterea populi Christiani, principes imitantes, confitebuntur tibi, id est laudabunt te. Nam quod agitur a majoribus, facile trahitur a minoribus in exemplum. In æternum, et in sæculum sæculi, id est per omne tempus, et per ipsam æternitatem. Æternum tamen propter dignitatem præmittit; et sæculum propter dignitatem supponit. ⁴¹ Vel alterum expositio est alterius; In æternum, et in sæculum sæculi, hoc est in futurum, quod est consecutivum præsentis. Beati ergo, ⁴² qui habitant in domo tua, Domine; in sæculum sæculi laudabunt te.

Explicit liber de Quadripartita specie Nuptiarum Domini Innocentii papæ tertii.

³³ Joan. 8, 59. ³⁴ Joan. 20, 22, et seq. ³⁵ Marc. 16, 15, et seq. ³⁶ Psal. 46, 10. ³⁷ Psalm. 158, 17. ³⁸ Mar. De spirituali principatu. ³⁹ Lucæ 22, 25, et seq. ⁴⁰ I Epist. 5, 5. Respicit ad verba illa Lucæ 22, 32. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Magistrum porro Apostolorum Petrum, hic apertissime tradit Innocentius. ⁴¹ Psalm. 75, 2. ⁴² Psalm. 18, 5.

DUBIORUM APPENDIX.

COMMENTARIUM

IN SEPTEM PSALMOS PŒNITENTIALES.

(Opp. Innocentii III, edit. Colon. 1575, in folio, pag. 208.)

PROŒMIUM.

Ne inter occupationes multiplices et sollicitudines vehementes, quas non solum ex cura regiminis, verum etiam ex malitia temporis patior ultra vires, quasi totus absorbear a profundo : libenter aliquas horulas mihi furor, quibus ad revocandum et reducendum spiritum ad seipsum, ne a seipso dividatur et alienetur omnino, et in lege Domini aliquid meditetur, quod ad hoc ipso proficiat inspirante, cujus G spiritus ubi vult spirat (Joan. III), ne semper sic sim traditus aliis, ut nunquam restituar ipse mihi. Nam et unigenitum Verbum Patris, non sic a Patre descendit, ut non remaneret cum Patre, ipso testante: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo (ibid.). Flumina quoque non sic egrediuntur de mari, ut non egrediantur ad mare. Quia juxta sententiam Salomonis, ad

Locum unde exeunt flumina, revertuntur (Eccl. 1). Quia vero sicut *qui tetigerit picem inquinabitur ab ea (Eccl. 111)*, sic de occupationibus et sollicitudinibus hujus sæculi grandis sæpe culpa contrahitur, quæ debet profecto per gravem pœnitentiam expiari: direxi nuper oculum ad Psalmistam, qui plenius et perfectius de pœnitentiæ virtute tractavit, præsertim in septem Psalmis pœnitentialibus, septiformi munere inspiratis: ut cum ipso ingrediens sanctuarium, intelligam novissima, si forte clavis *David, qui claudit et nemo aperit, aperit et nemo claudit (Isa. 22; Apoc. 3)*, aperire dignetur, ut in illis humiliato spiritu et corde contrito humanam miseriam et divinam misericordiam investigans, de torrente præcipitationis humanæ recurram ad fontem propitiationis divinæ: ipsoque docente, qui docet hominem scientiam (*Isa. 28*), sic illos et intelligere valeam et exponere, ut proficere debeat et possit ad gloriam nominis ejus, et ad salutem animæ meæ, utilitatem quoque non solum legentis, sed et audientis; tam etsi non ignorem, quod, juxta sententiam Sapientis, tempore otii scribenda sit sapientia, et qui minoratur, actu percipiat eam (*Eccl. 38*). At ego non dulcedinem sapientiæ, sed amaritudinem pœnitentiæ in hac paupere cœnula, vel paupercula cœna disposui propinare.

Verum etsi plures sint psalmi pœnitentiales, ratione tamen mysterii septem solummodo sunt excepti de pluribus, qui appropriato vocabulo pœnitentiales dicuntur: quemadmodum, etsi multi scripserunt evangelia, quatuor sunt tamen e multis recepti gratia sacramenti, qui specialiter evangelistæ vocantur.

Septenarius enim numerus est sacriatus propter septem dona Spiritus sancti, quæ Isaias enumerat dicens: *Requiescens super eum spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. 11)*. Unde: *Sapientia ædificavit sibi domum, et excidit septem columnas (Prov. 9)*. Hinc et septem lucernæ fuisse leguntur in uno candelabro (*Exod. 25*), et septem oculi in lapide uno (*Zach. 3*), septem quoque boves videbantur ascendere de fluvio uno, ac septem spicæ pullulabant in culmo uno (*Gen. 31*): septem quoque signacula in libro uno (*Apoc. 5*), sed et septem fuerunt sportæ repletæ de fragmentis (*Matth. 23*), et septem buccinæ, quarum usus erat in jubileo (*Jos. 6*). Job habuit septem filios, qui per singulos dies cum sororibus suis convivia faciebant (*Job 1*); et apostoli septem viros plenos Spiritu sancto in diaconos elegerunt (*Act. 6*). Joannes etiam scribens septem Ecclesiis, perhibet se vidisse in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis, vestitum podere, tenentem in dextra sua stellas septem, quæ septem Ecclesiarum, septem sunt angeli (*Apoc. 1*): et in medio throni agnum stantem tanquam occisum habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram (*Apoc. 5*).

PATROL. CCXVII.

Septem quoque petitiones continentur in Oratione Dominica, tres pertinentes ad vitam futuram, et tres pertinentes ad vitam præsentem, media vero pertinens ad utramque (*Matth. 6*). Similiter septem beatitudines in sermone Domini distinguuntur (*Matth. 5*). Nam octava beatitudo redit ad caput, sicut octava dies redit ad principium. Sed et septimus dies, septima hebdomada, septimus mensis et septimus annus, sacriati [*al. feriati*] erant in lege, præsertim Pentecostalis solemnitas, quæ post septimum dierum, septenarium sequebatur: et post septimum annorum septenarium observatio jubilei. Septenarius enim universitatis, et quietis, et perfectionis, et sanctificationis est numerus specialis, quia septem diebus agitur et repetitur omne tempus, unde Dominus ait: *Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies (Matth. 28)*, id est semper; et: *Septimo die requievit Dominus ab omni opere quod pararat (Gen. 2)*, quo videlicet die ipse Christus requievit in sepulcro. Et ex partibus septenarii perficitur plenus homo, ternario quantum ad animam, propter tres vires animæ naturales, et quaternario quantum ad corpus, propter quatuor corporis elementa. Hic primus in monadibus, in se primum continet perfectum numerum, redditum ex suis partibus aggregatis, et solus multiplicatus, per suarum alteram partium, ex se generat primum perfectum numerum in decadibus, ut perfectionem ipse primus in se contineat simplicem, et solus perfectionem ex se generet duplicem, ut dictum est generalem [*al. numeralem*], de cujus numeri sanctificatione jubetur in lege: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices (Exod. 20)*. Unde Deus septem gentes de terra promissionis ejecit (*Deut. 7*), et septem dæmonia expulit de Maria (*Marc. 16*), vitiorum ejectionem et peccatorum expulsionem significans, per quam anima sanctificatur, infusa gratia septiformi. Septenarius quippe numerus non solum septem principalia Spiritus sancti dona designat, verum etiam et tres catholicas et quatuor principales virtutes significat: duos denarios stabularii (*Luc. 15*), et quinque corporis sensus: unum baptisma et sex opera pietatis, quæ sanctificationem perfectam simul omnia operantur. Hic ergo numerus non solum ex quaternario et ternario, verum etiam ex quinario et binario, nec non ex senario et unitate componitur, ut homo ex anima perfectus et corpore, duplicatis duobus et quinque talentis, per exercitium pietatis, de labore transeat ad quietem, juxta quod Veritas ait: *Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima. Porro, unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea (ibid.)*, quam et ipse Psalmista desideranter optabat, dicens: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (Psal. 26)*. Hinc est quod septenarii computatio ad xxviii pertingit; quia gratia septiformis, duplicato in duplici stola denario, qui reddetur in vinea laborantibus, ad beatæ

resurrectionis perducit octavam, in qua *Deus erit A* *omnia in omnibus* (I Cor. xv), fructus et merces et præmium singulorum, quam octavus dies Dominicæ resurrectionis præsignavit. Unde non incongruè scriptum est: *Da partes septem, nec non octo* (Eccle. ii), ih̄o prætermisso, quoniam ad hoc non pertinet quod dicitur per prophetam: *Suscitabimus super eum pastores septem, et octo primates* (Mich. v). Et secundum visionem Ezechielis, *septem graduum erat ascensus atrii exterioris, et in octo gradibus erat ascensus atrii interioris* (Ezech. xl). Profunda ergo et secunda, mirifica et magnifica sunt septenarii sacramenta, quæ non solum a theologis, verum etiam a philosophis commendantur.

Sed ad commendationem septem pœnitentialium psalmorum ista sufficiant, de quibus nonnulla in B *eorum expositione tanguntur, hoc addito, quod ideo pœnitentiales psalmi septenario sunt numero comprehensi, ut peccata quæ sub hoc numero prævaricando committimus, sub eodem numero pœnitendo delcamus. Septem enim sunt vitia principalia, ex quibus universa peccata nascuntur, videlicet inanis gloria, ira, invidia, aedia, avaritia, gula, luxuria, significata per septem populos, quos Deus de terra promissionis eiecit, videlicet Hethæum, Gergezæum, Amorrhæum, Chanæum, Pherezæum, Hevthæum, et Jebusæum (Deut. vii): necnon per septem spiritus nequiores, quos immundus spiritus adduxit, ut domum scopis mundatam et ornatam, ad habitandum intrarent (Luc. ii). Ut et quemadmodum maculæ criminum in hoc sæculo, septem dierum hebdomada contrahentur: ita horum septem psalmorum pœnitentia diluuntur, qui sunt jugiter coram Domino contrito et humiliato spiritu recitandi.*

Horum autem septem psalmorum, quatuor sunt consimiles, et tres dissimiles in principiis, quantum ad figuras et voces, ita dispositi, quod semper inter duos consimiles unus dissimilium constituitur, et inter duos dissimiles unus consimilium collocatur. Consimiles sunt primus, tertius, quintus et septimus: dissimiles vero sunt secundus, quartus, et sextus. Porro, quatuor consimilium duo primi sunt ex toto consimiles inter se; similiter etiam duo ultimi, quantum ad figuras, et voces, quia in una perfecta oratione concordant. Sed duo D *primi et duo ultimi sunt ex parte sibi consimiles in prædictis, quia concordant in prima solummodo dictione. Verum in primis postulat pœnitens averti furorem, in ultimis autem orationem postulat exaudiri. Trium autem dissimilium, duo sunt ex toto dissimiles inter se, videlicet primus qui ait de beatitudine gratiæ: atque ultimus qui ait de profundo miseriæ: medius autem, quantum ad figuras et voces, discordat ab omnibus, sed quantum ad intentionem et intellectum cum universis concordat, quoniam ait de culpa delenda, et misericordia impendenda, pro quibus omnes pœnitentiales psalmi sunt editi et inventi; unde sicut ipse quartus mediat pro inter omnes, ita et intellectu. Quod autem*

inter duos consimiles unus dissimilium collocatur, et inter duos dissimiles unus consimilium constituitur, hoc profecto designat, quod cum pœnitentiales psalmi solummodo competant viatoribus, nulla in via sunt ita perfecta, quibus non interveniat aliquod imperfectum: nec aliqua tam sunt mala, quibus non intercedat aliquod bonum: quatenus nec perfectis præsumptio, nec malis desperatio tribuatur, quod maxime convenit et expedit pœnitenti, ut nec de misericordia nimium præsumat sperando, nec de justitia nimium desperet timendo, sed inter superiorem et inferiorem molam spiritus *[al. spiritualiter]* conteratur.

Cum autem inter omnes orationum species, post orationem Dominicam, præemineat psalmodia, si quis B *speciales psalmos subtiliter investiget, perfectam in eis formam orandi inveniet, ad divinæ propitiationis gratiam promerendam. Unde quasdam orationis circumstantias sensui prælibandas, quibus animus præinstructus, orationis virtutem in psalmis ipsis facilius assequatur. Notandum ergo, quod orat Christus, orant et angeli, orant demones, orant homines, orant boni, orant mali, orant vivi, orant mortui, orant pro se, et orant pro aliis; sed inter hos magna ac multa est differentia.*

Christus enim sive pro se, sive pro aliis oret, semper in omnibus exauditur. Oravit pro se in cruce: *Pater, inquit, in manus tuas commendo spiritum meum* (Luc. xviii), et statim exauditus est, quoniam inclinato capite tradidit spiritum. C *Oravit pro aliis: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (ibid.), et exauditus est pro omnibus, pro quibus oravit, quemadmodum alibi dicit: *Pater gratias ago tibi, quoniam exaudisti me. Ego autem sciebam, quia semper me audis* (Joan. xi). Pro se oravit et exauditus est; unde Pater inquit ad ipsum *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ*. (Psal. ii). Oravit pro aliis, et similiter exauditus est: unde cum dixisset ad Patrem: *Pater sancte, serva eos, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos unum sumus* (Joan. xvii); consequenter subjunxit: *Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum sicut et nos* (ibid.). Ecce idem orat, et idem exaudit. D *Orat ut homo, exaudit ut Deus. Unde sane debet intelligi, quod de Spiritu sancto ait Apostolus: Ipse Spiritus postulat pro vobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii), quia facit nos postulare. Sane *advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (I Joan. ii); qui, secundum Apostolum, *semper interpellat pro nobis ad Patrem* (Rom. viii), *semper vivens, ad interpellandum pro nobis* (Hebr. vii). Quia etiam, ut ait idem Apostolus: *in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui possit eum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis, offerens, exauditus est pro sua reverentia* (Hebr. v). Nonne autem oravit, ut transiret ab eo calix, cum dixit: *Abba Pater, si possibile est transfer calicem hunc a*

me? (Marc. xiv). Verum, etsi non secundum voluntatem orationis, sed voluntatem sensualitatis hoc dixerit, potest tamen intelligi in hoc exauditus, quia calix ab eo transivit ad alios, quemadmodum dixerat filiis Zebedæi: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei, etiam. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis (Matth. xxi), etc. Vel potius sicut oravit, sic exstitit exauditus: Oravit enim non simpliciter, sed conditionaliter, dicens: Pater si vis, transfer calicem hunc a me (Luc. xxii). Mi Pater, si possibile est, transeat a me calix iste (Matth. xxvi)* Optabat enim ut si fieri posset, transeat ea hora, unde subjunxit: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu (ibid.): non mea voluntas fiat, sed tua, et sic obtinuit quod oravit.*

Similiter orant angeli, et semper exaudiuntur a Deo; sed pro aliis offerunt precum suffragia: pro se vero referunt gratiarum actiones. Oravit angelus dicens: *Domine Deus exercituum, quousque tu non misereberis Jerusalem, et urbium Juda, quibus iratus es? iste jam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus angelo verba bona, verba consolatoria: Revertar, inquit, ad Jerusalem in misericordia; domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum, et perpendiculum extendetur super Jerusalem (Zach. i).* Ipsi quoque angeli preces fidelium offerunt Deo, sicut angelus Raphael ad Tobiam ait: *Quando orabas cum lacrymis, ego orationem tuam obtuli Domino (Tob. xii).* Et in Apocalypsi: *Angelus venit et stetit coram altari, habens thuribulum aureum in manu sua, et data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante conspectum Dei. Et ascendit fumus aromatum incensorum de orationibus sanctorum, de manu angeli coram Deo (Apoc. viii).* Dicuntur enim offerre Deo angeli preces fidelium, ut ostendat se illas gratas habere: vel super illis ut divinum beneplacitum investigent, quod ipsi nunquam hominibus insinuant. Unde angelus ad Cornelium: *Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei (Act. x).* Pro se vero gratiarum referunt actiones, quemadmodum scriptum est: *Facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum et dicentium: Gloria in excelsis Deo (Luc. ii).* Et alibi: *Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus, quia projectus est accusator fratrum nostrorum, et ipsi vicerunt illum propter sanguinem Agni; propterea lætamini cæli, et qui habitatis in eis. (Apoc. xii).*

Dæmones pro se quidem orant, non pro aliis, sed contra alios, et quandoque exaudiuntur, quandoque non exaudiuntur. Exaudiuntur, ut ubi: *Rogabant illum, ut permitteret illis in porcos ingredi, et permisit. Exierunt ergo ab homine dæmonia, et intraverunt in porcos (Luc. viii; Matth. viii; Mar. v).* Non exaudiuntur, ut ibi: *Obmutesce immunde spiritus, et exi ab illo: qui prius voce magna clamaverat dicens: Sine quid nobis et tibi Jesu Nazarene?*

A *Scio te, quia sis sanctus Dei (Marc. i; Luc. ix).* Orant quoque contra alios, et quandoque exaudiuntur, ut ibi: *Mitte manum tuam, et tange carnem ejus, et os ejus, et tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad Satanam: Ecce in manu tua est, verumtamen animam ejus serva (Job ii).* Quandoque orant contra alios, et non exaudiuntur, ut ibi: *Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego vero rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (Luc. xxii).*

Cæterum exaudiuntur boni defuncti, cum orant, tam pro se, quam pro aliis. Unde in Apocalypsi: *Vidi subtus altare Dei animas intersectorum propter verbum Dei, et clara voce dicebant: Usquequo, Domine, sanctus et vivus, non iudicas, et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleantur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut et ipsi (Apoc. vi).* Item in secundo Machabæorum: *Hic est fratrum amator et populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo, et universa civitate sancta, Jeremias propheta Dei. Vidit autem ipsum extendisse dexteram, et dedisse Judæ gladium aureum, dicentem: Accipe sanctum gladium, munus a Deo, in quo deprecies adversarios populi mei Israel (II Mach. xv).* Quid est quod legitur: *Si steterint Moyses et Samuel coram me, non erit anima mea ad populum istum? (Jer. xv).* Sed hoc per hypothesin dicitur, id est si starent, quemadmodum alibi dicitur: *In his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare (Luc. xvi, id est si vellent, non possent.*

Mali jam mortui orant quidem, sed non exaudiuntur, neque pro se, neque pro aliis; unde dives mortuus, qui sepultus est in inferno clamabat dicens: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi: Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Rursus ait: Rogo ergo te, Pater, ut mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen et prophetas, audiant illos (Luc. xvi).*

Cæterum boni viventes, orant pro se, orant pro aliis, et contra alios: et quandoque exaudiuntur, quandoque non. Oravit pro se Petrus, qui cum cæpisset mergi clamabat, dicens: *Domine salvum me fac, exaudiri que meruit; quia extendens Jesus manum, apprehendit eum dicens: Modicæ fidei, quare dubitasti? (Matth. xiv).* Oravit et Paulus tertio, ut auferret ab eo Dominus stimulum carnis, et dixit illi Dominus: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur (II Cor. xii).* Quandoque

similiter orant contra alios, et pro aliis, et exaudiuntur a Deo; unde Jacobus ait: *Elias homo erat similis nobis passibilis, et oratione oravit, ut non plueret super terram, et non pluit annos tres et menses sex. Rursum oravit, et cælum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum (Jac. 5; III Reg. xvii, et xviii).* Interdum etiam orant pro aliis, et non exaudiuntur. Unde dictum est Jeremiæ (cap. vii, xi et xiv): *Noli orare pro populo isto.* Propter quod ipse dicebat: *Cum clamavero et rogavero, exclusit orationem meam (Thren. iii).* Et Samueli: *Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum? (I Reg. xvi).* Contra alios quoque orant quandoque et non exaudiuntur aliquando, sicut Jacobus et Joannes qui dixerunt: *Domine, vis dicimus ut descendat ignis de cælo, et consumat illos? Et conversus increpavit illos dicens: Nescitis cujus spiritus estis (Luc. ix).*

Sic et mali viventes quandoque exaudiuntur pro se, sicut Pharisæus, qui rogavit Jesum, *ut manducaret cum illo, et ingressus domum Pharisæi discubuit (Luc. vii).* Sic et exauditus est filius prodigus, qui ait: *Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit, et divisit illis substantiam (Luc. xv).* Nam illud quod cæcus illuminatus in Evangelio ait: *Scimus quia Deus peccatores non audit (Joan. ix),* tanquam falsum ab omnibus reprobatur. Tales enim exaudiuntur interdum pro aliis, sicut seniores Judæorum, qui rogaverunt Jesum pro servo centurionis, dicentes: *Dignus est ut illi hoc præstes: diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis. Jesus autem ibat cum illis. Et reversi qui missi fuerant domum, invenerunt servum qui languerat sanum (Luc. vii).* Denique orant quandoque pro se mali, et non exaudiuntur a Deo, sicut Antiochus, de quo legitur: *Orabat scelestus ille Dominum, a quo non esset misericordiam consequuturus (II Mac. ix),* non solum in hac vita, verum etiam in futura. Unde fatuæ virgines clausa janua clamabant: *Domine, Domine aperi nobis. Respondit illis: Amen, dico vobis, nescio vos (Matth. xxv).* Interdum etiam mali orantes non exaudiuntur pro aliis, sicut Dominus quibusdam malis sacerdotibus ait: *Maledicam benedictionibus vestris (Malac. ii),* id est, preces, quas pro benedicendo populo effunditis, non exaudiam, sed potius maledicam, hoc est, quasi maledictas penitus improbo; unde: *Clamaverunt ad Dominum (Jon. i),* etc.

Porro, quandoque festinat Dominus et exaudit in principio, quandoque protrahit et exaudit in medio, quandoque tardat et exaudit in fine. In principio precum exaudivit Danielelem: *Adhuc, inquit, me loquente in oratione, ecce Gabriel vir cito volans tetigit me, tempore sacrificii vespertini, et locutus est mihi: Ab exordio precum tuarum egressus est sermo (Dan. ix).* Et alibi: *Adhuc te loquente dicam, adsum.* Distulit autem Dominus aliquandiu exaudire, aliquos fideles clamantes: *Veni Domine, et noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel; quibus propheta respondit: Si moram fecerit, ex-*

specta eum, quia veniet et non tardabit (Habac. ii). Interdum etiam usque ad finem exaudire prolongat, sicut superius dictum est: *Expectate donec impleatur numerus fratrum vestrorum (Apoc. vi).* N si enim quædam Dominus in finem aliquando differret exaudire, Psalmista non diceret: *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem (Psal. xii).* Et iterum: *Exsurge, quare obdormis, Domine, exsurge, et ne repellas in finem (Psal. xliii).*

Debet autem oratio esse fidelis, humilis, pia, devota, intenta, compendiosa, assidua et discreta; et quæ talis fuerit, meretur proculdubio exaudiri. Quod autem oratio debet esse fidelis, ostendit ipsa Veritas dicens: *Quidquid petieritis in oratione credentes, accipietis (Matth. xxi);* nam *sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. xii);* *Justus autem ex fide vivit (Rom. i).* Hinc Jacobus apostolus ait: *Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, et dabitur ei. Postulet autem in fide, nihil hæsitans (Jac. i).*

Quod debeat esse humilis, Sapiens protestatur: *Oratio humiliantis se penetrat cælos, et donec appropinquet non consolabitur, et non discedet donec Altissimus aspiciat (Eccli. xxxv).* Hinc est quod publicanus ille ascendens in templum ut oraret, *a longe stans, nolebat oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori, secundum sententiam Veritatis descendit in domum suam justificatus. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xviii).*

Quod debeat esse pia, ut petat ea quæ pertinent ad animæ salutem, Dominus ait: *Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit; quidquid enim petieritis Patrem in nomine meo, id est in nomine Christi Jesu, hoc est in nomine Salvatoris, quod videlicet pertineat ad salutem, fiet utique vobis (Joan. xvi),* si pro vobis petatis, prout petere debeat, fiet, inquam, in præsentem vel in futuro.

Quod autem debeat esse devota, ut suaviter tanquam incensum redoleat, Psalmista demonstrat: *Dirigatur, inquit, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl).* Hoc incensum in dignum odorem suavitatis offertur, de quo alibi legitur: *Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum in conspectu Domini (Apoc. viii).* Providendum est ergo, ne muscæ morientes perdant suavitatem unguenti (Eccli. x), id est ne importunæ cogitationes tollant devotionem orationis.

Quod debeat esse intenta, ut non tam ex ore, quam ex corde procedat, dicit Scriptura: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui (Psal. xxxvi).* *Apud me, inquit, oratio mea Deo vitæ meæ (Psal. xli).* Talis fuit oratio Josaphat, qui, sicut legitur in Paralipomenon, *totum se contulit ad rogandum Dominum (II Par. xx).* Unde Anna loquebatur in corde suo, *tantumque labia ejus movebantur, et vox penitus non audiebatur, effundens animam suam in conspectu Domini (I Reg. i).* Scri-

ptum est enim : *Ante orationem præpara animam tuam* (Eccli. xviii). Expediit tamen, ut devotionem cordis oris pronuntiatio comitetur; quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronuntiatio devotioni.

Quod debeat esse compendiosa, Dominus ait : *Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici : putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur* (Matth. vi). Unde protinus discipulos suos brevem edocuit orationem, dicens : *Sic orabitis ; Pater noster qui es in cælis* (ibid.). Hinc alibi legitur : *Non iteres verbum in oratione tua* (Eccli. vii), quoniam in multiloquio non deest peccatum (Prov. x). Quid est ergo quod legitur, quod et ipse Dominus *factus in agonia prolixius orabat*? (Luc. xxii.) Et : *Erat pernoctans in oratione Dei*? (Luc. vi.) Verum non inutile multiloquium intelligitur, quando oratio est devota : sed multiloquium intelligitur, cum ex inutili prolixitate verborum oratio tædiosa efficitur.

Quod debeat esse assidua, dicit Paulus : *Sine intermissione orate fratres* (I Thess. v). Juxta quod Veritas ait : *Oportet semper orare, et nunquam deficere* (Luc. xviii). Quoniam ut Jacobus ait : *Multum valet deprecatio justî assidua* (Jac. v), nam oratio justî impingnat altare (Eccli. xxxv). Unde et oratio sine intermissione ab Ecclesia pro Petro fiebat ad Deum, et fuit a carcere liberatus (Act. xii). Propterea Dominus præcepit : *Petite, et dabitur vobis : quærite, et invenietis : pulsate, et aperietur vobis* (Luc. xi). Hinc est quod ille, qui pulsans perseveraverat, ab amico panes obtinuit, propter improbitatem ejus, quotquot habuit necessarios (ibid.) : et vidua, quæ iniquo judici molesta fuerat, per eum ab adversario meruit liberari (Luc. viii). Tantæ namque virtutis est orationis instantia, ut a Deo extorqueat, quod ipse expresse negaverat, sicut in libro Judicum dicitur : *Non addam ultra, ut liberem vos. Ite et invocate deos quos elegistis, ipsi vos liberent in tempore angustiae. Dixeruntque filii Israel ad Deum : Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantum tunc libera nos. Qui doluit super miseriis eorum, et per manum Jephthæ liberavit eos de manibus filiorum Amon* (Judic. x). Hinc est etiam, quod licet Dominus responderit mulieri Chananaeæ : *Non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus*, quia tamen illa non cessaverat post ipsum et discipulos suos clamare, dicens : *Etiam, Domine, nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum, audire meruit : O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis* (Matth. xv).

Quod autem debeat esse discreta, ipse Christus perhibet dicens : *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (Matth. vi); unde fideles sic docuit, dicens : *Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ostendens quod discrete petenda sunt, æterna qui-*

dem in præmium; unde : *Adveniat regnum tuum : spiritualia vero ad meritum; unde : Fiat voluntas tua : temporalia ad sustentationem; unde : Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Discrete quoque petendum est, ut liberemur a malis presentibus, præteritis, et in futuris; de præteritis dicitur : Dimitte nobis debita nostra; de presentibus : Libera nos a malo; de futuris : Et ne nos inducas in tentationem* (ibid.).

Qui taliter orat, nonnunquam obtinet apud Dominum, non solum id quod petit, sed aliud quidem, et amplius. Quemadmodum et Zacharias, qui cum ingressus fuisset templum Domini, et omnis multitudo populi hora incensi foris oraret, audivit ab angelo : *Ne timeas, Zacharia, ecce audita est oratio tua, et Elisabeth uxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem* (Luc. i). Ezechias quoque cum ægrotasset, et audisset Isaiam prophetam dicentem : *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives : convertit faciem suam ad parietem, et oravit ad Dominum fletu magno*, statim per eundem prophetam audivit : *Hæc dicit Dominus Deus David patris tui : Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas. Ecce sanavi te, et addam diebus tuis, quindecim annos, et de manu regis Assyriorum eruum te, et protegam urbem istam. Signum quoque mirabile factum est, ut sol reverteretur decem gradibus in horologio ad petitionem ipsius* (Isa. xxxviii), quemadmodum ad petitionem Josue, sol unius diei spatio in medio cæli stetit (Josue x). Sic et Salomon audivit a Domino : *Quia postulasti verbum hoc, et non postulasti tibi divitias, nec dies multos, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad faciendum judicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et intelligens, in tantum, ut nullus ante te tui similis fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed et hæc, quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet et gloriam, ut nemo fuerit tui similis in regibus cunctis retro diebus* (II Paral. i).

Preces autem indignæ sunt aliquando propter personam, aliquando propter causam, aliquando propter intentionem, aliquando propter modum, aliquando propter ordinem, aliquando propter finem. Propter personam indignæ sunt preces, sicut Dominus ait per Isaiam : *Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plenæ sunt* (Isa. i). Nec tantum propter personam ejus qui orat, verum etiam propter personam illius, pro quo oratur. Juxta quod Dominus præcepit Jeremiæ : *Noli orare pro populo isto* (Jer. vii). Propter causam indignæ sunt preces, juxta quod apostolus Jacobus ait : *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, ut videlicet in concupiscentiis vestris insumatis. Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi inimica est Dei*? (Isa. iv). De tali oratione dicitur : *Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum* (Psal. cviii). Propter intentionem indignæ sunt preces, quales

erant illius, qui dixit ad Dominum : *Magister, dicitur fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem. At ille dixit : Homo, quis me constituit iudicem ac divisorem super vos? Dixitque ad illos : Videte et cavete ab omni avaritia (Luc. 11).* Propter modum indignæ sunt preces, quales erant Simonis Petri, qui cum audisset, quod Christus pati et occidi deberet, imprudenter et carnaliter sapiens ait illi : *Absit a te, Domine, non erit tibi hoc.* Unde audire promeruit : *Vade post me Satana, quia non sapis ea quæ sunt Dei (Matth. 16).* Sic et Elias cum peteret animæ suæ ut moreretur, propter modum indigne petivit, quia præ propere ante tempus mori voluit, unde non exaudiri meruit (*III Reg. 17*). Propter ordinem indignæ sunt preces, quales fuerunt filiorum Zebedæi, qui per matrem submissam petierunt præmium ante meritum, et ante pugnam coronam. Nam cum illa dixisset : *Dir, ut sedant hi duo filii mei unus ad dextram, et alius ad sinistram tuam in regno tuo,* respondit illis Jesus : *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei : Possimus. Ait illis : Calicem quidem meum bibetis : sedere autem ad dextram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo (Matth. 23),* quoniam, ut Apostolus ait : *Nemo coronabitur, nisi qui legitime certaverit (II Tim. 2).* Propter finem indignæ sunt preces illæ, quas Dominus reprobat dicens : *Cum oratis, non oratis sicut hypocritæ, qui amant primos recubitus in synagogis, et in angulis platearum stantes orant, ut videantur ab hominibus. Amen, dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, in abscondito ora Patrem tuum, et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi (Matth. 6).*

Denique, principaliter tria sunt inter cætera, quæ orationem ad Deum transire non sinunt, videlicet sartago, murus et nubes. Hoc est, concupiscentia carnis, id est luxuria, in qua velut sartagine caro frigitur, concupiscentia oculorum, id est cupiditas, in qua opes velut lapides in muro congeruntur; et superbia vitæ, id est jactantia, quæ velut nubes sine aqua circumfertur a ventis. De quibus Joannes apostolus ait : *Quidquid est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ (I Joan. 2).* De tali sartagine legitur : *Et tu, fili hominis, sume tibi sartagine ferream, et pones eam inter te et civitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam (Ezech. 14).* De hoc muro dicitur : *In te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum (Psal. 17).* Et de hac nube legitur : *Opposisti tibi nubem, ne pertranseat oratio tua (Thren. 3).* Vel potius : Sartago ferrea est, mentis duritia; murus fictilis, iniquitatis defensio; et nubes obscura, mentis caligo; quæ proculdubio non permittunt orationem ad aures Domini pervenire.

Cæterum, oratur corde, oratur ore, oratur opere. De oratione cordis dicit Apostolus : *Orabo spiritu,*

orabo et mente : psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. 14). De oratione oris inquit Psalmographus : *Ad ipsum ore meo clamavi, et exaltavi sub lingua mea (Psal. 17).* De oratione operis Sapiens protestatur : *Absconde elemosynam in sinu pauperis, et ipsa orabit pro te (Eccli. 29),* quia non desinit orare, qui non desinit benefacere.

Item quidam jacendo orant, quidam sedendo, et quidam stando. Jacens oravit David, quando *deprecatus est pro parvulo Dominum, et ingressus seorsum jacuit super terram (II Reg. 15),* Similiter et Ezechias, qui *jacens in lecto convertit faciem ad parietem, et oravit ad Dominum (Isa. 38).* Qui ait illi : *Audivi orationem tuam et vidi lacrymas tuas, et ecce sanavi te (Exod. 17).* Sedens autem Moyses super lapidem, quem Aaron et Hur supposuerant ei, orabat quando Josue Amalec superavit. Elias etiam, cum sederet subter unam juniperum, oravit Dominum, et petivit animæ suæ, ut moreretur (*III Reg. 19*). Stans autem a longe publicanus orabat, nec audebat oculos ad cælum levare (*Luc. 18*). Judith quoque stans ante lectum Holofernis orabat Dominum, ut confortaret eam (*Judith 13*). Rursum quidam orant oculis ac manibus elevatis in cælum, quidam genibus et capite deflexis in terram : quidam corpore curvati, et quidam omnino prostrati. Elevatis in cælum oculis Christus oravit, quando Lazarum suscitavit. Et quando dixit : *Pater, clarifica Filium tuum (Joan. 11).* Expansis manibus oravit Moyses, quando Josue Amalec superavit (*Exod. 17*).

Unde propheta ait : *Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælis (Thren. 3).* Flexis genibus orabat Apostolus, qui dicebat : *Flecto genua mea ad Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur (Ephes. 3).* Et Elias in vertice Carmeli pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, orans Dominum, ut daret pluviam super faciem terræ, et facta est pluvia grandis (*III Reg. 18*). Incurvatus est Elisens et oravit, quando incurvavit se super puerum et oravit Dominum, et calefacta est caro pueri (*IV Reg. 4*). Elias etiam expandit se super puerum et mensus est, dicens : *Domine Deus meus, revertatur, oro, anima pueri hujus in viscera ejus : et audivit Dominus vocem Eliæ (III Reg. 17).* Prostrati autem oraverunt *viginti quatuor seniores, qui ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas aureas, et phialas plenas odorum, quæ sunt orationes sanctorum (Apoc. 7).* Et omnes angeli stabant in circuitu throni viginti quatuor seniorum et animalium, et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum (*Apoc. 7*). In his qui jacentes orant, humilitatis notatur affectus, ad quem præcipue recordatio humanæ conditionis invitat. Hinc ille dixit : *Memento quæso quod sicut lutum feceris me et in pulverem reduces me (Job 1).* In his qui sedentes orant, contemplationis otium designatur, de quo legitur, quod cum Dominus dedisset David requiem ab omnibus inimicis suis, ut-

gressus sedit coram Domino et ait : Quis ego sum Domine Deus meus, et quæ domus mea, quia deduxisti me usque huc? Tu revelasti auriculam serri tui dicens : Domum ædificabo tibi, propterea invenit servus tuus cor suum, ut te oraret hac oratione (II Reg. vii). Nam etsi homo in oratione devota loquatur Deo, nihilominus tamen in ipsa pariter et ex ipsa contemplationis degustat dulcedinem, dum Deum quasi præsentem devotus intuetur orator. In his autem qui stantes orant, desiderium patriæ cœlestis designatur, ad quod maxime spes supernæ promissionis inducit, propter quod ille dixit : Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in utriusque tuis Jerusalem (Psal. xxi). Hi denique qui flexis genibus, sed expansis manibus et oculis elevatis orant, illam sequuntur quæ dicit in Canticis : Trahe me post te. Curremus in odore unguentorum tuorum (Cant. i).

Porro, secundum exempla veterum ter aut septies in die est orandum. Nam Daniel ingressus domum suam, et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua et orabat, confitebaturque coram Domino Deo suo, sicut et antea facere consueverat (Dan. vi). Unde et Psalmista : Vespere et mane et meridie, narrabo et annuntiabo, et exaudiet vocem meam (Psal. lvi). Idem quoque dixit de se : Septies in die laudem davi tibi super judicia justitiæ tuæ (Psal. cxviii). Quem numerum etiam nunc Ecclesia in horis canonicis observat. Ter in die, propter fidem individuae Trinitatis, et septies inter diem et noctem, propter dona Spiritus septiformis, qui orantes in fide per dona gratiæ illuminat et illustrat. Verum secundum testimonia Scripturarum, ter est orandum de nocte, in principio, in medio et in fine. De principio namque dicit propheta : Consurge, lauda de nocte in principio vigiliarum tuarum, effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui (Thren. ii). De medio dicit Psalmista : Media nocte surgebam ad confitendum tibi (Psal. cxviii). De fine propheta dixit : Surge diluculo, multa est fides tua (Thren. iii). Et Psalmographus ait : Mane oratio mea præveniet te (Psal. lxxvii). Ut sic fidelis anima in oratione pernoctet, contra tentationes principum tenebrarum,

A juxta quod Dominus præcipit : Vigilate et orate, ne intretis in tentationem (Matth. xxvi). Omnibus autem orandi horis profertur diluculum, de quo Psalmista dicebat : Deus, Deus meus ad te de luce vigilo (Psal. lxxii). Et Sapiens protestatur : Justus cor suum tradet ad vigilandum diluculo; ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur (Eccle. xxx). In qua hora Jacob, qui tota nocte luctatus fuerat cum angelo, meruit benedici (Gen. xxxii).

B Licet autem in omni loco possit fidelis orare, competentius tamen in templo, in alto, et in occulto. Nam de templo Dominus ait : Domus mea, domus orationis vocabitur (Matth. xxi). Et Salomon : Cum venerit erga et oraverit in loco isto, tu exaudies in cœlo, Domine, in firmamento habitaculi tui, et facies omnia pro quibus invocaverit te (III Reg. viii). In altum autem Jesus consuevit ascendere ad orationem, de quo legitur, quod ascendit in montem solus orare (Matth. xiv). Ideoque locum ad orandum commendat occultum. Tu autem, inquit, cum orabis, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi (Joan. iv). Nam et Christus de loco adorationis a muliere Samaritana interrogatus, respondit : Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerusalem adorabilis pater, sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate (Psal. lxxlv). Sic reprobandans et Samaritanorum errorem, qui dicebant non esse locum adorationis nisi in Gararym et Judæorum, qui asserebant non esse locum orandi Deum, nisi in Jerusalem. Specialiter tamen Deus in templo est adorandus, secundum illud : Adorate Dominum in aula sancta ejus (Psal. lxxlv). Specialiter quoque ad orientem, sicut legitur : Ad ortum lucis oportet adorare (Sap. xvi), ut nobis adorantibus Dominum, oriatur lux justitiæ vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i). Assistunt enim in sacris basilicis angeli Dei fidelibus adorantibus, ut devotas eorum orationes offerant Deo, secundum illud : In conspectu angelorum psallam tibi, Deus meus, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo (Psal. cxxxvii).

Titulus primi Psalmi pœnitentialis talis est : In finem Psalmus David pro octava. — Tituli hujus explicatio.

Cum omne tempus, septem dierum repetitione decurrat, per octava intelligitur dies ultima, resurrectionis videlicet et judicii; præsignata per diem circumcisionis octavum. Qui alia quoque ratione cœnsetur octavus, quod scilicet, post septem hujus sæculi ætates; succedet octava quiescentium cum sexta militantium concurrente, quæ in primo incipit adventu, et usque ad ultimum perdurabit. Ideo etiam per octavam dies judicii designatur, quia post

D duas vitas, per septenarium designatas, succedet. Sicut enim duæ sunt hominis partes, exterior scilicet, quæ est corpus, et interior, quæ est spiritus : ita duæ sunt ejus vitæ, una corporalis, qua corpus vivit, et alia spiritalis, qua anima vivit ex Deo. Hæ duæ vitæ per septenarium designantur, propter duas partes ipsius, quaternarium, qui refertur ad corpus, propter quatuor elementa, videlicet terram, ignem, aerem et aquam, ex quibus

componitur ipsum corpus, et ternarium, qui refer- A
tur ad spiritum, propter tres partes ipsius, videlicet
rationabilem, irascibilem et concupiscibilem, in
quibus spiritus ipse subsistit: cum et in corpore
hominis quatuor sint humores, qui secundum qua-
tuor anni tempora disponuntur, et in spiritu tres
proprietas existant, per quas assimilatur indivi-
duæ Trinitati. Post has itaque duas vitas, tanquam
octava post septenarium, dies iudicii subsequetur,
in qua justus iudex unicuique pro meritis respon-
debit. Unde timens peccator pœnitens clamat et
orat: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in
furore tuo corripas me* (Psal. vi).

Sensus itaque tituli talis est: Psalmus iste diri-
gens nos in finem, id est Christum, qui est fidelium
consummatio, in præsentem quidem sæculo ad justiti-
am, et in futuro sæculo ad coronam, attribuitur
David, id est homini pœnitenti de suis peccatis, in
cujus persona David loquitur in hoc psalmo. Psal-
mus, inquam, compositus pro octava, id est metu
iudicii, quod in octava resurrectionis agitur. In quo
videlicet psalmo est deprecativa confessio, quoniam
in eo culpa conceditur, et venia postulatur. Quæ
licet apud iudices sæculares sententiam condemna-
tionis iudicat, apud Deum tamen absolutionis sen-
tentiam promeretur.

PSALMI PRIMI POENITENTIALIS ELUCIDATIO

*Domine, ne in ira tua [furore tuo] arguas me, neque in
furore tuo [ira tua] corripas me* (Psal. vi).

Psalmus iste secundum translationem, quam
Romana tenet Ecclesia, continet novem versus,
per quos pœnitens gradatim ascendit ad novem or-
dines angelorum; quia *majus est gaudium angelis
Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam
super nonaginta novem justis, qui non indigent pœ-
nitentia* (Luc. xv). Quamvis et numerus decem
versuum, quos juxta aliam translationem habere
dignoscitur, bene congruat rationi, quoniam homo
qui cecidit per offensam, resurgit per pœnitentiam,
ut per eum ordo decimus restauretur. Merito etiam
iste psalmus tres habet ternarios, quia pœnitentia
tres debet habere partes: contritionem in corde,
confessionem in ore et satisfactionem in opere: C
quamlibet autem ternario subdistinctam; quoniam
in contritione debet habere pœnitens timorem de
pœna, dolorem de culpa et amorem de gratia. In
confessione debet exprimere veritatem, de facto, de
numero, de modo. In satisfactione, debet oratio-
nem dirigere ad Deum, elemosynam ad proximi-
um, jejunium ad seipsum. Novem quoque versus
sunt in hoc psalmo, propter novem diversitates
peccatorum, de quibus pœnitens debet dolere, vide-
licet propter originale peccatum, mortale et venia-
le. Hæc sunt: serpens, mulier et vir. Serpens, id
est concupiscentia suggerit originaliter; mulier, id
est delectatio comedit venialiter; vir, id est ratio
consentit mortaliter. Item peccatum cogitationis,
locutionis, operis. Cogitationis in corde, locutionis D
in ore, operationis in consuetudine. Hæc est mors
in domo, mors in porta, mors in sepulcro. Rursum
peccatum fragilitatis, simplicitatis, malignitatis:
fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per igno-
rantiam, et malignitatis per invidentiam. Hoc est,
peccatum in Patrem, in Filium et in Spiritum sanctum.
In primo ternario, pœnitens timet et orat; in
medio, gemit et plorat; in ultimo, gaudet et op-
tatur. Timet et orat, pro amovenda duplici pœna,

pro curanda duplici plaga et pro tollenda duplici
mora. Pro pœna perpetua et transitoria, quod
ostendit in primo versu dicens: *Domine, ne in ira
tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.*
Ac si dixisset apertius: Ne arguas me in ira, con-
demnando in futuro, neque corripas in furore, pu-
niendo me in præsentem. Pro plaga corporali et spi-
rituali, quod ostendit in secundo versu dicens: *Sana
me, Domine, quia conturbata sunt ossa mea, et ani-
ma mea turbata est valde.* Ac si dixisset apertius:
*Sana me ab ægitudine corporali, quoniam contur-
bata sunt ossa mea; ab ægitudine spiritali, quo-
niam anima turbata est valde.* Pro mora miseriam
auferendi et gloriam conferendi, quod ostendit in
tertio versu dicendo: *Et tu, Domine, usquequo?*
C *Convertere, Domine, et eripe animam meam, salvum
me fac propter misericordiam tuam.* Ac si dixisset
apertius: *Et tu, Domine, usquequo?* differens sanare;
quasi dicat, ne moreris, sed eripe animam meam
a præsentem miseria. Itemque: *Convertere, Domine,*
quasi dicat, ne moreris, sed salvum me fac in fu-
tura gloria.

Audisti quomodo pœnitens in primo ternario ti-
met et orat, audi quomodo in secundo ternario ge-
mit et plorat. *Laboravi, inquit, in gemitu meo, la-
vabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis
meis stratum meum rigabo.* Gemit et plorat propter
mentis oblivionem, et propter laudis suppressio-
nem. Propter oblivionem mentis, quæ reprobis est
in morte, et propter suppressionem laudis, quæ
damnatis est in inferno: De quibus in quarto versu
præmittit dicens: *Quoniam non est in morte, qui
memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur
tibi?* Ac si dixisset apertius: *Ideo laboravi in ge-
mitu meo, quoniam non est in morte, id est in mor-
tali peccato, qui memor sit tui, hoc est qui memi-
nerit legis tuæ, quam prævaricando contemnit: et
ideo lavabo per singulas noctes lectum meum, quo-
niam in inferno, id est in baratro desperationis,
quis confitebitur tibi?* quasi dicat, nullus omnino,

quoniam de tua pietate diffidit. Vel in morte, id est in statu peccatoris jam mortui, non est qui sit memor tui ad salutem. In inferno autem, id est in loco gehennalis supplicii, quis confitebitur tibi? quasi dicat: Nullus ad laudem. Item gemit et plorat, propter turbatum iudicium discernendi, et propter inveteratum exercitium offerendi, de quibus in sexto versu subjungit: *Turbatus est præ ira oculus meus, inveteravi inter omnes inimicos meos.* Ac si dixisset apertius: *Oculus meus, videlicet intellectus, turbatus est,* id est obscuratus præ ira, quæ impedit rationem. *Et inveteravi, præ longa peccandi consuetudine, inter omnes inimicos meos,* id est vitia et peccata, quæ sunt mihi inimica.

Audisti quomodo poenitens in secundo ternario gemit et plorat, audi quomodo in tertio gaudet et optat. Gaudet quod sit exauditus in tribus, videlicet in fletibus, in orationibus, in precibus: in fletibus, pro pœna tollenda; in orationibus, pro culpa delenda; in precibus, pro gratia conferenda. De fletibus exauditis præmittit: *Exaudivit Dominus vocem fletus mei.* De precibus receptis adjungit: *Exaudivit Dominus deprecationem meam.* De orationibus admissis supponit: *Dominus orationem meam assumpsit.* Optat inimicis ex charitate compunctionis dolorem, confessionis erubescantiam et pudorem, et satisfactionis laborem. Dolorem compunctionis, cum dicit: *Conturbentur;* pudorem confessionis, cum ait: *Erubescant;* satisfactionis laborem, ubi dicit: *Convertantur,* et hoc valde velociter, ut protinus librentur.

Sex vero petitiones facit poenitens in hoc psalmo, duas ex timore pœnæ, præsentis videlicet et futuræ, de quibus ait: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.* Item duas præ dolore culpæ, corporalis videlicet et spiritualis, de quibus addit: *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea. Et anima mea turbata est valde, sed tu, Domine, usquequo?* Rursus duas præ amore gratiæ, liberantis videlicet, et salvantis, de quibus subjungit: *Convertere, Domine, et eripe animam meam, salvum me fac propter misericordiam tuam.* In quibus tres timores notantur, servilis, initialis et filialis. Singulis autem petitionibus singulas reddit causas: *Ne, inquit, arguas me in ira tua, quia non est in morte qui memor sit tui. Neque in furore tuo corripas me, quoniam in inferno quis confitebitur tibi?* Rursus: *Miserere mei, Domine, quoniam laboravi in gemitu meo. Sana me, Domine, quoniam lavabo per singulas noctes lectum meum, et lacrymis meis stratum meum rigabo.* Item: *Convertere, Domine et eripe animam meam, quia conturbatus est præ ira oculus meus. Salvum me fac propter misericordiam tuam, quoniam inveteravi inter omnes inimicos meos.* Nec tamen despero miserabiliter, sed spero misericorditer, dicens: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* Ostenditque poenitens, se in illis petitionibus exauditum.

A In primis, quoniam exaudivit Dominus, Pater vocem fletus mei. Et in secundis, quoniam exaudivit Dominus Filius deprecationem meam. In tertiis autem, quia Dominus Spiritus sanctus orationem meam assumpsit. *Erubescant igitur et conturbentur vehementer omnes inimici mei, convertantur et erubescant valde velociter*

Ut autem poenitens facilius obtineat quod implorat, captat benevolentiam. Primo a persona iudicis, per ejus potentiam, ubi dicit: *Domine, ne in ira tua arguas me,* et per ipsius misericordiam, ubi dicit: *Salvum me fac propter misericordiam tuam.* Secundo a re ipsa, quia infirmitatem habet in carne, de qua dicit: *Conturbata sunt ossa mea:* et infirmitatem habet in mente, de qua ait: *Anima mea turbata est valde.* Tertio, ab opportunitate temporis, unde ait: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui:* et ab opportunitate loci, ubi addit: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Quarto, a propria persona, propter interiorum devotionem, cum ait: *Laboravi in gemitu meo.* Propter carnis mortificationem, cum addit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, et lacrymis meis stratum meum rigabo.* Propter cordis turbationem, unde supponit: *Turbatus est in ira oculus meus.* Propter separationem malorum, unde: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* Et propter inimicorum dilectionem, unde: *Conturbentur omnes inimici mei, convertantur et erubescant valde velociter.* Item psalmus incipit a timore, quoniam initium sapientiæ timor Domini (Eccle. 1). Desinit autem in charitate, quoniam finis præcepti charitas (I Tim. 1). Ex timore nanque; poenitens petit a Domino in principio ne arguat illum in ira, neque corripiat illum in furore. Ex charitate vero inimicis suis optat in fine, ut erubescant, conturbentur, et convertantur. Et hic est finis omnis consummationis, sicut in alio psalmo legitur (Psal. cxviii), videlicet charitatis, quod mandatum latum nimis, quoniam ad inimicos extenditur, juxta quod Dominus præcepit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos* (Matth. v). Recte ergo timor incipit, et charitas perficit; quia perfecta charitas foras mittit timorem (Joan. iv). Incipit ergo a timore, et desinit in amore. Incipit a tristitia, et desinit in lætitia. Dicit ergo:

Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Ac si diceret: Tu es Deus meus, iudex meus, medicus meus, dux meus, defensor meus, salvator meus. Quia tu es Deus meus, ideo formido te dicens: *Domine ne in furore tuo arguas me.* Quia tu es iudex meus, supplico a te. *Sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, et anima mea turbata est valde.* Quia tu es dux meus, ideo desidero te sequi dicens: *Convertere, Domine.* Quia tu es defensor meus, ideo auxilium a te postulo, dicens: *Eripe animam meam,* Quia tu es salvator meus, ideo salutem fla-

gito, dicens : *Salvum me fac propter misericordiam tuam. Tu ergo, Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* Dic mihi, o peccator, qui indulgentiam desideras promereri, qua ratione præsumis profiteri in ipso Deo iram et furorem esse, dicendo : *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me*; cum non ad misericordiam, sed ad iram; nec ad benignitatem, sed ad furorem soleat provocari, qui audit se iracundum, censeri autem etiam furibundum: quoniam hoc videtur non ad gloriam, sed ad injuriam; non ad laudem, sed ad vituperium redundare. Diceres saltem : *Ne arguas me in ira, neque in furore corripias*, ut ad majorem expressionem non adderes, *in tua videlicet, vel in tuo*; quia minus forsitan horresceret intellectus, et magis sustineret auditus, si hoc diceres absque illo. Quis enim nunc vere fidelis æquanimitè ferat et patienter auscultet furorem et iram Domino suo ascribi, maxime, quem mitissimum et benignissimum esse novit? Præterea cum petas alibi ab illo : *In veritate tua, exaudi me, in tua justitia (Psal. cxxii)*, et hic dicas : *Ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me*, profecto videris innuere, quod ejus ira excedat justitiam, et furor exsuperet veritatem, quod nefas est sentire de illo, qui judicat orbem terræ in justitia et populos in iniquitate (*Psal. xcvi*). Cumque Scriptura de illo testetur : *Tu autem, Domine virtutum cum tranquillitate judicas (Sap. xii)*, tu quis es, qui audeas ei dicere : *Domine, ne in furore tuo arguas me*? Cur, inquit, objectionibus me fatigas et quæstionibus arctas, cum tantus sit metus de pœna, tantus sit mœror de culpa, ut inter timoris et doloris angustias, quasi mente confusus, vix valeam respondere? *Nam ex abundantia cordis os loquitur (Luc. vi)*, et idcirco illa egrediuntur de ore, quæ geruntur in corde, unde verba mea timore sunt plena et dolore. Quæso tamen ne arguas peccatorem, neque corripias pœnitentem, quod talibus verbis fatur de Deo, cum ipse Deus talibus verbis loquatur de se per Ezechielem prophetam, dicendo : *Ecce, inquit ad terram Israel, de propinquo effundam iram meam super te, et complebo furorem meum in te (Ezech. vii)*. Cur ergo dubitet homo loqui de Deo, quod loquitur ipse Deus de se cum ab illo didicerit quid de ipso loquatur? Verum ad loquendum de Creatore verba hæc transsumit homo de creaturis, quoniam idonea verba non habet, quibus secundum proprietatem suam loquatur de Deo; et ideo peregrina verba mendicat, ut scilicet per quamdam similitudinem loquatur de illo. In creaturis siquidem ira est furor animi, de interioribus ad exteriora prorumpens, cum quis ob illatam injuriam præcogitatam vindictam desiderat adimplere. Furor autem est vehemens commotio indignantis, cum gestit adversus alium effundere totam iram. Interdum vero unum accipitur pro altero, sicut hic secundum unam translationem habetur : *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua*

corripias me. Secundum alteram dicitur : *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* Quoniam ex Græco furor idem est quod ira, unde utrumque legitur in Scripturis, et ira furoris, et furor iræ. Porro dicendo furorem et iram de Deo, non significo affectum alicujus turbationis in eo, de quo non possunt ista, nisi divinam essentiam prædicare; sed consignifico effectum vehementis turbationis in homine, in quem merito peccatorum suorum talia exercentur. Dicit ergo pœnitens : *Domine*, qui omnia potes, cui nihil omnino resistit, *ne arguas me in ira tua*, id est ne me judices, et convincas ad instar irati, qui ob illatam injuriam præcogitatam vindictam nititur exercere. *Neque corripias me in furore tuo*, id est ne me punias et flagelles, more furentis, qui vehementi indignatione commotus conatur effundere totam iram: quia si secundum exigentiam meritorum velles agere mecum, profecto non possem subsistere ante faciem iræ tuæ, nec impetum sustinere furoris tui, cum tam multa et magna, enormia et gravia sint peccata, scelera, delicta et crimina mea, quibus ego ingratus, et iram merui et furorem, quod non esset pœna sufficiens, aut vindicta condigna, etiam si ignis de cœlo descendens me totum consumeret, vel terra os suum aperiens, deglutiret me vivum. Volo tamen et cupio, opto et depono, ut in præsentem me arguas et corripias in spiritu lenitatis, quia pater filium quem diligit, corripit, et tu quem amas, arguis et castigas (*Apoc. iii*): *ne in futuro tu Domine*, qui potes et corpus et animam perdere in gehennam, *arguas me in ira tua* quantum ad condemnationis sententiam; *neque corripias me in furore*, quantum ad perditionis gehennam, ne videlicet arguas me in iudicio, et corripias in inferno. Ne quis autem intelligat de iudicio salvationis, adjungo : *In ira tua*, quoniam idem ipse iudex et advocatus, accusator et testis, contra reprobos allegabit : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere; hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non operuistis me; infirmus, et in carcere, et non visitastis me (Matthæ xxv)*. Tunc respondebunt ei impii dicentes : *Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi?* Tunc respondebit illis dicens : *Amen dico vobis, quandiu non fecistis uni ex minimis meis, nec mihi fecistis (ibid.)*. Neque corripias me, id est punias in inferno. Sed si quis intelligat pœnam levem et transitoriam, adjungo : *In furore tuo*, id est in igne inexstinguibili et æterno, de quo terribiliter intonabit : *Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (ibid.)* Revera dies illa, *dies iræ, dies tribulationis et angustiarum, dies calamitatis et miseriarum, dies turbationis et caliginis, dies furoris et terroris (Sophon. i)*. In quo si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt (*II Petr. iv*). Quia ergo horrendum est nimis manus Dei viventis incidere (*Hebr. x*).

Idcirco clamo tremens et dolens : *Domine, ne in furore tuo corripias me, neque in ira tua arguas me.* Certe si cum omni tranquillitate me argueres in iudicio, non possem liberari; quia si innocentem me ostenderem, pravum me esse comprobares, quanto minus liberari valerem, si argueres me in ira tua? Ergo *ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. CXLII).

Sane irascitur Pater, irascitur Dominus, et irascitur iudex. Pater irascitur filio, ut illum corrigat et emendet; dominus irascitur servo, ut illum puniat et flagellet; iudex irascitur reo, ut illum reprobet et condemnet. Primam iram postulo adhiberi, secundam postulo mitigari, tertiam postulo penitus averti. De prima legitur: *Iratus est, et misertus est nobis* (Psal. LIX). Gravis est ira Dei, taliter non irasci. Propter quod ait: *Zelus meus recessit a te, ultra jam non irascar tibi* (Ezech. XVI). De secunda legitur: *Mitigasti omnem iram tuam, avertisti ab ira indignationis tuæ* (Psal. LXXXIV). Nam cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. De tertia scribitur: *Exarsit ignis ab ira tua, et ardebit usque ad inferna deorsum* (Psal. LXXXVIII). Ergo averte iram tuam a nobis, ut non in æternum irascaris nobis. Triplex est autem ira hominis, naturalis, venialis, et criminalis. De prima dicitur: *Irascimini, et nolite peccare* (Psal. IV). Hanc iram habe, si pii [atque] iam] patris iram tibi adhiberi desideras. De secunda legitur: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Ephes. IV). Hanc iram tempera, si justam iram Domini circa te desideras mitigari. De tertia vero scribitur: *Ira viri justitiam Dei non operatur* (Jac. I). Hanc iram prorsus evita, si severam iudicis iram a te desideras prorsus averti. *Omnis enim qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio* (Matth. V). *Ira, inquit, illis secundum similitudinem serpentis, et furor aspidis insanabilis* (Psal. LVII). Hanc iram et hunc furorem omnino declina, si furorem et iram Domini desideras declinare. Dicas ergo:

Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum; sana me, Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.

Et anima mea turbata est valde, et tu, Domine, usquequo?

Redde singula singulis. *Ne arguas me in ira, sed miserere mei, quoniam infirmus sum corpore, unde conturbata sunt omnia ossa mea. Ne corripias me in furore tuo, sed sana me, quoniam infirmus sum mente, unde anima mea turbata est valde.* Magna quidem est infirmitas corporis, quoniam turbata sunt omnia ossa mea; sed major est infirmitas mentis, quoniam anima mea turbata est valde. Illa enim est pœna, de qua dicit Apostolus: *Vino modico utere propter frequentes infirmitates tuas* (I Tim. V). Hæc autem est culpa, de qua dicit Psalmista: *Qui tribulant me inimici mei* (Psal. XLI), *ipsi infirmati sunt et ceciderunt* (Psal. XXVI). Ergo miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum. Non ut is, qui dicebat: *Cum in-*

firmor, tunc potens sum (II Cor. XII); quoniam infirmi accincti sunt robore. Nec ut illa etiã, quæ aiebat: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore lanqueo* (Cant. II); quoniam talis infirmitas est procul dubio salutaris. Sed nec sum infirmus ut illi, de quibus dicitur: *Infirmabuntur et peribunt a facie tua* (Psal. IX), quoniam infirmati sunt, et non fuit qui adjuvaret. Nec etiã infirmus sum, ut illi, de quibus legitur: *Tradidit illos Deus in passiones ignominie* (Rom. I), ut faciant ea quæ non conveniant; quia talis infirmitas procul dubio est lethalis. Sed ex illis me esse confiteor, de quibus dicitur: *Multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt* (Psal. XV). Ex his quoque, de quibus scribitur: *Conscientia eorum, cum sit infirmata, polluitur.* Ecce enim accelero clamans: *Sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Non tua quidem, quoniam scriptum: *Os enim non comminuetis ex eo, sive, os illius non confringetis* (Exod. XII). Habes enim os divinitatis, de quo tu dicis: *Adhæsit os meum carni meæ* (Psal. CI). Habes et os humanitatis, de quo dicit Ecclesia: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea* (Gen. II). Sed nec de illis ossibus dico, de quibus inquis in Psalmo: *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea* (Psal. XXI). Et Ecclesia dicit in Threnis: *De excelso misit ignem in ossibus meis* (Thren. I). Neque de ossibus dico, quæ magis sunt turbantia quam turbata: *Ossa, inquit, ejus sicut fistulæ aris* (Job XL), *et putredo in ossibus ejus* (Prov. XII). Ossa ejus plena sunt adipe et medullis, ossa ejus irrigantur. Sed de ossibus meis dico, quoniam conturbata sunt ossa mea, id est virtutes et vires animæ meæ. Sed ille per vitia externa turbantur, juxta quod dicitur: *Dominus exturbavit ossa eorum qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos* (Psal. LII). Ista vero per vitia conturbantur, juxta quod dicitur: *Ossa mea aruerunt præ caumate* (Job XXX), vel sicut in frixorio confixa sunt. Ergo sana et custodi omnia ossa mea, ut unum ex eis non conteratur, ut timor tuus sit ossum irrigatio. Spiritualis ergo languor est culpa, et corporalis est pœna, quæ tamen contingit frequenter ex culpa, juxta quod Veritas ait homini, qui habebat in infirmitate sua triginta et octo annos: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare ne deterius aliquid tibi contingat* (Joan. V). Et Apostolus ait: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo jacent inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi* (I Cor. XI). Saluberrimum ergo est consilium, ut qui indiget corporali medela, spiritualium prius exigat et accipiat medicinam, quatenus cessante causa, cesset et effectus. Corporalis autem infirmitas, etsi sæpe, non tamen semper provenit ex peccato. Quod probat Apostolus dicens: *Ne magnitudo revelationum extollat me datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet; propter quod ter Dominum rogavi, et auferret illum a me, et dixit mihi: Sufficit tibi*

gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur (II A Cor. xii; Joan. xi). Ecce infirmabatur apostolus propter conservationem suæ humilitatis. Veritas quoque ait in Evangelio: *Infirmus hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam*. Et cum interrogaretur a discipulis suis: *Rabbi, quis peccavit, hic an parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* Respondit: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestarentur opera Dei in illo* (Joan. ix). Ecce infirmabatur Lazarus, infirmabatur et cæcus, propter ostentationem divinæ virtutis. Job quoque propter probationem patientiæ legitur infirmatus, *qui sedens in sterquilinio testa saniem radebat* (Job ii). Similiter et Tobias (cap. ii), super cujus oculos ex nido hirandinum calida stercora inciderunt, factus est cæcus. Hanc autem infirmitatem ideo Dominus permisit evenire ei, ut posteris daretur exemplum patientiæ ipsius, sicut et sancti Job. Interdum autem propter compassionem proximorum aliquis infirmatur. Sicut apostolus, qui dicebat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* (II Cor. xi.) Ipse quoque Salvator vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus, et Dominus in infirmitate voluit contere eum. Propter has et multas alias causas interdum absque peccati merito infligitur infirmitas corporalis, etsi frequentius ex peccato. Ergo sana me, Domine, tanquam pius et prudens C medicus; quia ego sum ægrotus; et tu medicus; ego habeo infirmitatem, tu sanitatem; ego sum infirmus per culpam, tu sana me per gratiam, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea, et anima mea turbata est valde. Anima conturbata corpus conturbat, Salomone testante: *Spiritus tristis exsiccat ossa* (Prov. xvii). Propter quod alibi dicit: *A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ* (Psal. ci). Quin etiam ossa mea sicut in frictorio confixa sunt: *quia per quæ peccat homo, per hæc et torquetur* (Psal. xi). Quandiu enim spina rationis pungit spiritum ex peccato, et vermis conscientiæ mordet animum ex delicto, non solum anima frigitur et torquetur, sed etiam corpus affligitur et turbatur. Unde bonum est homini a peccato cessare, non solum D propter quietem æternam, quam in futuro sæculo præstolatur, verum etiam propter requiem temporalem, quam in præsentis sæculo experitur; quia, secundum apostolum, pietas promissionem vitæ habet, quæ nunc est et futuræ. Potest et aliter hoc intelligi, ut per ossa vires mentis intelligantur, quantum ad spiritum, qui fortis est et promptus; et per animam intelligatur sensualitas, quantum ad carnem, quæ est fragilis et infirma. Secundum quod Dominus ait: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxvi). Licet enim spiritus sit anima, distinguitur tamen inter spiritum et animam aliquando, ut spiritus intelligatur pars superior, id est mens, et anima inferior, id est sensualitas, juxta

quod apostolus ait: *Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens ad divisionem animæ et spiritus* (Hebr. iv). Dicit itaque pœnitens: *Sana me, Domine, a reatu peccati, et debes profecto sanare, quoniam conturbata sunt ossa mea, id est vires animæ meæ*. Vis rationalis, quæ discernit inter bonum et malum, vis irascibilis, quæ abjicit malum, vis concupiscibilis, quæ appetit bonum, conturbatæ sunt omnes ad pœnitentiam salutarem.

Vis rationalis est turbata, dum ipsa inter bonum et malum subtiliter non discernit. Vis irascibilis est turbata, dum ipsa malum fortiter non abjicit. Vis concupiscibilis est turbata, dum ipsa bonum delectabiliter non appetit. Et ideo conturbata sunt B ossa mea, id est, animæ sensualitas turbata est valde, quoniam grandis offensa gravem exigit pœnitentiam, ut quæ carnaliter delectatus offendi, spiritualiter conturbatus pœniteam, quatenus per aliam viam revertar in regionem meam. Est turbatio timoris et commotionis, de qua legitur: *Audiens Herodes rex turbatus est, et omnis Hierosolyma cum illo* (Matth. ii). Turbatio furoris et confusionis, de qua dicitur: *Turbati sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum deglutita est* (Psal. cvi). Turbatio laboris et occupationis, de qua Dominus ait: *Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima* (Luc. x). Turbatio doloris et compunctionis, de qua sponsa ait in Canticis: *Anima mea turbata est propter quadrigas Aminadab* (Cant. vi). Turbatio mœroris et compassionis, de qua legitur quod Jesus turbavit seipsum, et lacrymatus est (Joan. iii). Turbatio stuporis et admirationis, unde: *Maria turbata est in sermone angeli, et cogitabat qualis esset illa salutatio* (Luc. i). Sunt et aliæ multæ turbationum species, sed omnes reducuntur ad quatuor, videlicet miseriæ, culpæ, pœnæ et gratiæ, de quibus agit pœnitens in hoc psalmo: *Conturbata sunt, inquit, ossa mea, et anima mea turbata est valde. Turbatus est præ ira oculus meus, conturbati sunt omnes inimici mei*.

Convertere, Domine; et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.

Anima in homine accipitur multis modis, ipsa D persona, præsens vita, spiritus rationis, spiritus animalis, intentio mentis, et sensualitas carnis. De primo: *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo* (Gen. xvii); de secundo: *Non facio animam meam pretiosorem quam me* (Act. xx); de tertio: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur* (Ezech. xviii); de quarto: *Anima carnis in sanguine est* (Levit. vii); de quinto: *Animam meam in manibus meis porto* (Psal. cxviii); de sexto: *Turbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus* (Psal. xxx). Ergo eripe animam meam, id est spiritum meum, vel meipsum, et accelera, ut eripias me. Anima enim mea turbata est ad pœnitentiam. Tu ergo, Domine, qui pius es et benignus, convertere ad me, et ego convertar ad te;

quoniam etsi per prophetam dicatur : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zach. 1), nisi tamen tu convertaris ad me, ego ad te converti non valco; et nisi tu me prævenias, ego ad te pervenire non possum. Sed quoniam ad perfectam conversionem tu semper paratus existis, sicut propheta testatur, tanquam diluculum paratum inveniemus illum (Osee. vi), securius dico : *Convertere, Domine, id est, fac me perfecte converti ab errore ad veritatem, a vitiis ad virtutes.* Porro, sicut Deus tribus modis se avertit ab aliquo; primo, quando spiritualem subtrahit illi gratiam, unde alibi dicit : *Ne avertas faciem tuam a me* (Psal. xxi); secundo, quando temporalem irrogat ei pœnam, unde est illud : *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* (Psal. xxix); tertio, quando vindictam infligit æternam; unde dicitur : *Averte iram tuam a nobis, nec in æternum irascaris nobis* (Psal. lxxxiv) : ita tribus modis se convertit ad aliquem : primo, quando gratiam ei spiritualem infundit, sicuti hoc loco : *Convertere, Domine, et eripe animam meam*; secundo, quando temporalem pœnam remittit, unde est illud : *Convertere, Domine, aliquantulum, et deprecabilis esto super servos tuos* (Psal. lxxx); tertio, quando salutem concedit æternam, unde : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zach. 1). Ac si diceret : *Convertimini ad me* deserendo malitiam, *et ego convertar ad vos* conferendo salutem. Et ideo sine difficultate prorsus et mora *eripe animam meam* a præsentī miseria, *et salvum me fac* in æterna gloria, propter misericordiam tuam, de qua solummodo spero, non propter meritum meum, de quo nequaquam confido : et ideo non allego meritum meum quod exigit pœnam, sed imploro misericordiam tuam, quæ exhibet gratiam. Ecce peccator iste de culpa sua valde doleat, unde dicebat : *Anima mea turbata est valde.* Indulgentiam postulabat, unde clamabat : *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum* : Nec tamen adhuc justificationis gratiam obtinebat, unde dicebat : *Et tu, Domine, usquequo? Convertere et eripe animam.* Sed dices : Quid exigitur amplius ad hoc, ut pœnitens convertatur, quam ut valde doleat de commissis, proponens ea fideliter confiteri, et a committendis penitus abstinere? Scriptum enim est : *Quacunque hora conversus fuerit peccator et ingenuerit, omnium peccatorum non recordabor* (Ezech. xii). Et iterum : *Dixi : Confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti iniquitatem cordis mei* (Psal. xxxi). Cæterum si ita est, cum sciat homo quando sic pœnitet, scit ergo quando convertitur, et ita quando justificatur. Porro justificari non potest, nisi prius ei charitas infundatur, juxta quod Veritas ait : *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (Luc. vii). Nam *charitas operit multitudinem peccatorum* (I Petr. iv). Scit ergo quando infunditur ei charitas, quoniam verum est quod Apostolus dicit : *Nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc justificatus sum* (I Cor. iv) Nam et delicta quis intelligit? propter quod

oratur David : *Ab occultis meis munda me, Domine* (Psal. xviii). Job namque dicit : *Si enim simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea* (Job ix). Salomon quoque ait : *Quis dicere potest : Mundum est cor meum, et purus sum a peccato?* (Prov. x). Ac si diceret : Nullus, nisi forsitan ei sit revelatum. Quandoquidem inter infideles sunt aliqui qui valde dolent de peccatis commissis, et cum animo confitendi proponunt abstinere a committendis; non tamen ipsi justificantur, quoniam aliquod habent delictum, quod non intelligunt, illud videlicet, de quo Dominus ait : *Qui non credit, jam judicatus est* (Joan. iii). Sic forsitan Christianum latet aliquod grande peccatum, propter quod, quia de illo non pœnitet, justificatio retardatur, aut forsitan quia minus dolet, quam oporteat illum dolere, vel etiam propter aliam causam Deo cognitam, sed nobis ignotam. Quis enim audeat certam metam imponere gratiæ, ut dicat : Si tantum dolet peccator, aut taliter, peccatum illi dimittitur; sin autem, non dimittitur illi peccatum? non esset ergo gratuita, sed debita justificatio peccatoris. Verum ex divina justissima dispensatione procedit, ut sicut aliquando indulgentia postulata differtur, sic interdum præstita nesciatur, quoniam magis expedit, ut justificatus dubitet an ipse sit justus, quam injustus credat, quod ipse sit justificatus. Differtur autem aliquando curatio, ne ægrotus putet, se non medici virtute, sed naturæ vigore vel mediocritate ægritudinis sanatum, et sic vili pendat medicum et parvipendat languorem. Ut ergo de sua virtute diffidat, magnitudinem vero infirmitatis agnoseat, et auxilium medentis imploret, differtur curatio, donec clamet frequenter et dicat : *Sanæ, Domine, animam meam, quia peccavi tibi.* Nondum enim ægrotus iste tam perfecte clamaverat, ut diceretur ei : Adhuc te loquente dicam : Adsum. Ex difficultate quoque curationis, magis cavetur infirmitas; quia quod facile sanatur, non multum cavetur : et ideo differtur curatio ægritudinis, ut diligentior sit custodia sanitatis. Sed non est differendum usque post mortem.

Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Triplex est mors : corporalis, spiritualis et gehennalis. De prima legitur : *Corpus est mortuum per peccatum* (Rom. viii); unde : *Quis est homo qui vivet et non videbit mortem?* (Psal. lxxxviii.) Quasi diceret : Nullus est vivens, qui tandem mortem corporis non incurrat. De secunda dicitur : *Vidua quæ in deliciis vivit mortua est* (I Tim. v). Et : *Est peccatum ad mortem, non pro eo dico ut oret quis* (Joan. v); quasi diceret : Est quoddam mortale peccatum pro quo non est orandum, quia neque in hoc sæculo, neque in futuro dimittetur. De tertia vero scribitur : *Qui vicerit non laedet a morte secunda* (Apoc. ii). Et : *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos* (Psal. xlviii); quasi diceret : Sicut ovis non carpit herbam, sed pascit, ut herba semper renascatur ad vastum, ita mors gehennæ

nalis non consumit hominem, sed affligit, ut semper vivat ad mortem. Est præterea mors gratiæ, de qua dicit Apostolus: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Colos. iii)*. Et Salomon: *Fortis ut mors dilectio, et dura sicut infernus æmulatio. Lampades ejus, lampades ignis atque flammaram. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem (Cant. viii)*. Ipse quoque Christus se per prophetam mortem mortis appellat: *O mors, inquit, ero mors tua, morsus tuus ero inferne (Osee xiii)*. Mors naturæ separat corpus ab anima, mors culpæ separat animam a Deo, mors gehennæ separat animam et corpus a gloria, mors gratiæ separat corpus a mundo. In prima morte plerumque non est, in secunda vix est, in tertia nunquam est, qui Dei memor sit ad salutem: in quarta vero, semper est homo Dei memor. Quia ergo in corporalis mortis articulo, nonnunquam est tanta doloris acerbitas, tanta molestia passionis, quod moriens in tantum memoria prævetur, ut nullorum valeat meminisse, licet non sit de aliquo desperandum, donec fuerit in vita, tutum tamen non est, ad supremum mortis articulum pœnitentiam differre; sed tunc securum est homini pœnitere, cum prævalet ipse peccare. Dimittat ergo dubium et retineat certum qui vult a periculo liberari. Sic de spirituali morte debet intelligi, quod non sit in morte qui memor sit tui; quoniam tanta est criminis obstinatio, ut peccator desperans de venia, vix unquam de Deo recordetur ad pœnitentiam, quem a se contemnendo projecit per superbiam. Justo quippe judicio tali animadversione punitur peccator, ut moriens obliviscatur ipse sui, qui dum viveret, oblitus est Dei. Cæterum de morte gehennali sic potest et debet intelligi, quod non est in morte qui memor sit Dei, quoniam in gehenna non est recordatio ad salutem, sed potius ad tormentum: quia damnati maledicent Altissimo et blasphemabunt Excelsum, conquerentes eum esse malignum, qui creaverit illos ad pœnam et nunquam inclinatur ad veniam, optantes illum omnino non esse, per quem conqueruntur se tam infeliciter esse. Et ideo merito subditur: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* In sacra Scriptura infernus quandoque dicitur miseria præsentis vitæ, unde: *Pericula inferni invenerunt me (Psal. cxiv)*. Quandoque vitiorum profundum, unde est illud: *Descenderunt in infernum viventes (Num. xvi)*. Quandoque ipsius qui trahit alios ad interitum, unde: *Dolores inferni circumdederunt me (Psal. xlii)*. Quandoque hiatus terræ, unde: *Disrupta est terra in compedibus eorum descenderuntque in infernum viventes (Num. xvi)*. Quandoque locus pœnarum, unde: *Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui (Isa. xiv)*. Cujus duæ sunt partes, inferior et superior, propter quod dicitur: *Eruisti animam meam ex inferno inferiori (Psal. lxxxv)*. Superior dicebatur limbus inferni, vel sinus Abrahæ, de quo dicit Job: *In inferno descendi mima mea (Job xvii)*. Inferior au-

tem dicitur tartarus vel gehenna, de quo Dominus ait: *Mortuus est autem dives, et sepultus est in inferno (Luc. vi)*. In hoc quidem inferno nullus Domino confitetur. Infernus est et ipse diabolus: *Dilatavit infernus animam suam absque ullo termino (Isa. v)*. Si enim secundum Apocalypsim Joannis, blasphemaverunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer (Apoc. xvi), quanto magis blasphemabunt in inferno homines Deum propter incendii cruciatum, qui vehementior quidem erit quam possit etiam cogitari. Recte ergo propheta dixit: *Neque infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te (Isa. xxxviii)*. Non mortui laudabunt te, Domine (Psal. cxiii; Eccle. xvii). Nam a mortuo, tanquam ab eo qui non est, perit confessio. Duplex autem in Scripturis confessio legitur: una peccatorum, altera præconiorum. De ista dicitur: *Confitemini Domino in cithara et in psalterio decem chordarum psallite illi (Psal. xxxii)*. De illa autem: *Confitemini alterutrum peccata, vestra (Jac. v)*. Licet ergo non sit præconiorum confessio in inferno, est tamen in eo confessio peccatorum, sed infructuosa pœnitentia et inutilis, sicut Sapiens protestatur: *Gementes præ angustia spiritus dicent intra se pœnitentiam agentes: Erravimus a via veritatis et lumen justitiæ non luxit nobis. Quid profuit nobis superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra (Sap. v)*. Talia, inquit, dixerunt in inferno hi qui peccaverunt. Ergo confitebuntur ad pœnam, sed non convertentur ad veniam. Justum enim est, ut qui noluerunt cum poterunt, cum velint, non possint. Propterea dives ille, qui cruciabatur in flamma, dicebat ad Abraham: *Rogo te, pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei; habeo enim vero quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Cui cum Abraham respondisset: Habent Moysen et prophetas, audiant illos; subjunxit: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis resurrexerit, credent (Luc. xvi)*. Agebat et ipse pœnitentiam in inferno, sed quia cognoscebat illam inutilem, rogabat ut annuntiaretur hoc fratribus suis, quatenus agerent pœnitentiam in hoc sæculo fructuosam, et ideo non de futuro, sed de præterito pœnitens iste ait:

Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

Laborat justus in corde, laborat in ore, laborat in opere. De primo: *Laboravi in gemitu meo*; de secundo: *Laboravi clamans, raucae factæ sunt fauces meæ, dum spero in Deum meum (Psal. lxxviii)*; de tertio: *Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es et bene tibi erit (Psal. cxxvii)*. Deus autem laborare dicitur per patientiam, ut exspectet ad pœnitentiam; unde: *Facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens (Isa. i)*. Diabolus vero laborat per fraudulentiam, ut petrahat ad nequitiam; unde: *Sub lingua ejus labor et dolor (Psal. x)*.

Est præterea labor mundanæ peregrinationis, de quo legitur : *Homo nascitur ad laborem, et avis ad volatum* (Job v). Labor humanæ transgressionis, de quo dicitur : *In labore hominum non sunt et cum hominibus non flagellabuntur* (Psal. LXXII). Et labor sempiternæ damnationis, de quo scribitur : *Laborabit in æternum et vivet adhuc in finem*. De raro et modico gemitu non dixisset : *Laboravi in gemitu meo, sed de diuturno et continuo* (Psal. XLVIII). Quia non laborat in gemitu, qui protinus ridet et gemet profecto non pœnitens, qui pœnitentiam non tenens, sed magis deidens, de gemitu ad risum procedit. Ille vero laborabat in gemitu, qui dicebat : *Tota die contristatus ingrediebar, rugiebam a gemitu cordis mei, et dolor meus ante me est semper* (Psal. XXXVII). Sane columba gemitum habet pro cantu. Et tu, pœnitens anima, si vis esse columba, ut carcas felle peccati, pro cantu gemitum habeas, pro risu mœrorem. Porro duo sunt necessaria pœnitenti, ut intus gemat et foris fleat. Propter quod cum dixisset : *Laboravi in gemitu meo*, statim adjunxit : *Lavabo*, id est perfundam lectum meum materialem *per singulas noctes* et temporales, ipsumque *stratum meum rigabo lacrymis meis*, non solum interioribus, sed etiam exterioribus. Sane non semel est flendum, sed sæpe. Propter quod ait : *Lavabo per singulas noctes lectum meum*. Nec modice est flendum, sed multum; propter quod addit : *Lacrymis meis stratum meum rigabo*. Ubi enim irrigatio, ibi humoris est abundantia. Neque dicit : *In noctibus*, sed *per noctes*; nec per aliquas, sed *per singulas*; ut ostendat se continuum et diutinum fletum habere, illorum duritiam reprehendens, qui vix aut raro possunt ad lacrymas emolliri. Saxcum enim pectus, lapideum cor, et ferreum habet is animum, qui pro se non tam in corpore morituro, quam forsitan in mente jam mortua, gemitus non producit, suspiria non emittit, et lacrymas non effundit. Sciat ergo se culpabiliter durum, et dure culpabilem, qui corporalem amici sui mortem deplorat, et spiritualem animæ suæ mortem non deflet. Attende pœnitens illius lacrymas peccatricis, quæ *stans retro secus pedes Domini Jesu, lacrymas rigabat pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat*, et tu fac similiter, si vis audire cum illa : *Dimittuntur tibi peccata tua* (Luc. vii). Licet autem non solum in nocte sit lacrymandum, sed etiam in die : ideo tamen dicit, *Per noctes*, et non : *Per dies* : quoniam abundantius et frequentius solet homo lacrymari per noctem, quando solus est in abscondito, quam de die, quando cum multis est in publico : cum et in nocte quiescat a tumultu remotus, in die vero labore in strepitu constitutus. Per noctem quoque intelligitur culpa, quæ mentem obtenebrat, et obscurat caligine peccatorum. Et per lectum intelligitur conscientia, in qua dormit spiritus, quando quiescit ab inquietudine vitiorum. Dicit ergo : *Lectum meum lavabo*, id est mundabo [at. inundabo] conscientiam meam : *per sin-*

gulas noctes, id est per singulas culpas. Pro singulis enim culpis debet pœnitens singulas hostias immolare, ut juxta legem divinam, dignum offerat pro peccato sacrificium, illud utique, de quo dicitur : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* (Psal. l.) : in quo singula intestina hostiæ abluantur. De talibus noctibus legitur : *Qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt* (I Thess. v). Job (cap. III) : *Noctem illam tenebrosus turbo possideat. Nox in qua dictum est : Conceptus est homo*. De hujus lecto dicitur : *Si dixero : Consolabitur me lectulus meus, et relevabor loquens mecum in stratu meo, terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties* (Job VII). Multis etiam et aliis modis dicitur lectus hominis. Otium contemplationis, unde : *Duo erunt in lecto uno, unus assumetur, et alter relinquetur* (Luc. XVII). Mundana prosperitas, unde : *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea* (Cant. III). Corporalis infirmitas, unde dicitur : *Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus* (Psal. IV). Carnis voluptas, unde : *Lascivitis in lectis eburneis* (Amos VI). Negligentiæ torpor, unde : *Ponam eam in lecto, et omnis qui fornicatur cum ea* (Apoc. II). Hæreticorum doctrina, unde : *Intexui funibus lectum meum* (Prov. VII). Inferni profunditas, unde : *In tenebris stravi lectulum meum* (Job XVII). Illic autem lectus accipitur pro secreto conscientiæ, vel voluptate carnali. Sane sicut septem sunt dies, id est septem dona Spiritus sancti, quibus vita spiritualis perficitur in claritate virtutum : ita septem sunt noctes, id est septem vitia principalia, quibus carnalis vita peragitur in tenebris vitiorum. Illi significantur per septem lucernas in candelabro tabernaculi (Exod. XXV), et per septem oculos in lapide uno (Zach. III). Istæ significantur per septem gentes de terra promissionis ejectas (Deut. VII), et per septem spiritus nequiores, quos immundus spiritus assumpsit (Luc. II). Ergo *lavabo per singulas noctes lectum meum*. Triplex est lavacrum, in aqua, in lacrymis et in sanguine. De primo legitur : *Misit Christus aquam in pelvim, et lavit pedes discipulorum* (Joan. XIII) : quia nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (Joan. III). De secundo hoc dicitur : *Lavabo per singulas noctes lectum meum*. Et alibi : *Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit in Spiritu judicii, et spiritu ardoris* (Isa. IV). De tertio in Apocalypsi scribitur : *Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas, et dealbarunt eas in sanguine Agni* (Apoc. VI). Et iterum : *Qui lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo* (Apoc. I). Primum et ultimum, sine medio parum valent ; quia nec baptismus, nec martyrium sine pœnitentia valent ad salutem, cum non remittatur impœnitenti peccatum, originali duntaxat excepto, quod sine pœnitentia parvulis dimittitur in baptismo ; quia sicut in regeneratione, sine consensu dimittitur transitque reatus, donec penitus dimittatur. Sed quia non dixerat quibus lavabit le-

etum, sic determinat subdens: *Lacrymis stratum meum rigabo*. Sunt lacrymæ dolentis et pœnitentis, lacrymæ compatientis et diligentis, lacrymæ contemplantis et exsultantis, lacrymæ imprecantis et desperantis. De primis legitur: *Flevit Ezechias fletu magno, et dictum est ei: Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas, et ecce sanavi te* (IV Reg. xx; Isa. xxxviii). *Mulier quoque quæ erat in civitate peccatiix, lacrymis cœpit rigare pedes Domini, et capillis capitis sui tergere, et dictum est ei: Dimissa sunt tibi peccata tua* (Luc. vii). De secundis lacrymis legitur, quod *Jesus ut vidit Mariam plorantem, et Judæos qui venerant cum ea plorantes, fremuit et turbavit seipsum, et lacrymatus est. Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum* (Joan. ii). *Joseph quoque cum amplexatus fuisset in collum Benjamin fratris sui, flevit, illo similiter flente super collum ipsius* (Gen. xlv). De tertiis lacrymis inquit Propheta: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, quando ingrediar in locum tabernaculi, ambulabo usque ad domum Dei* (Psal. xli). *Tobias quoque cum uxore osculatus est filium, et cœperunt ambo flere præ gaudio* (Tob. xi). De quartis ait Dominus: *Mittite eum in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium* (Matth. xxi). Et alibi: *Flebunt et plangent se super eam omnes reges terræ, qui fornicati sunt cum illa et in deliciis vixerunt* (Apoc. xviii). Porro, *absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et jam non erit ultra, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quæ priora abierunt* (Apoc. xxi). Ergo *beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v). *Euntes ibant et flebant mittertes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos* (Psal. cxlv). Cæterum *qui lætantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis* (Prov. ii): *qui tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad vocem organi, sed in puncto descendunt ad inferna* (Job xxi), *eorum risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupabit* (Prov. xiv). *Lacrymis ergo meis stratum meum rigabo; quia lacrymæ abluunt conscientiam a sordibus peccatorum, quæ quanto amariores sunt pœnitenti, tanto dulciores sunt indulgenti. De talibus lacrymis alibi legitur, quod Petrus egressus foras flevit amare* (Matth. xxvi). Item: *Angeli pacis, id est sacerdotes orantes pro pace, amare flebant* (Isa. lxxviii), secundum illud: *Inter vestibulum et altare plorabant sacerdotes et ministri Domini* (Joel ii). Nam *labia sacerdotis custodiunt scientiam. Angelus enim Domini exercituum est* (Malac. ii). Anna quoque largiter flebat amaro corde (I Reg. i). *Lacrymis ergo interioribus, id est amaritudine pœnitentiæ, stratum meum, videlicet sensualitatem, rigabo, ut fertilis fiat, quæ prius arida erat, ut irrigata dignos pœnitentiæ fructus producat, quæ arefacta spinas et tribulos germinabat. De hoc stratu alibi dicitur: Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus* (Psal. xl). Ex hoc vero quod dicit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum*, colligitur evidenter, quod non

sufficit, quod homo confiteatur in genere, se multa commisisse peccata, sed oportet ut descendat ad speciem, ut de singulis conterantur, maxime quarum potest per inquisitionis studium recordari. Cæterum distingui potest inter lectum et stratum, ut per lectum, in quo corpus cum delectatione quiescit, voluptas corporis designetur: per stratum vero, in quo pannorum congeries cumulat, intelligatur cumulus peccatorum: ut per lacrymas pœnitentiæ diluatur et deleatur multitudo peccaminum, et voluptas peccandi. Ideo vero dicit, *Per singulas noctes*, et non dicit: *Per singulos dies*, ut innuat quod dies et noctes patiat alternatim. Qui enim modo veritatis luce perfunditur, et modo iniquitatis caligine obscuratur, tanquam inter dies et noctes alterno commutatur affectu: veluti nocte sustineat, si carne serviat legi peccati: diem vero prospiciat, si mente serviat legi Dei (Rom. vii). Tanquam igitur non sufficiat, quod dixerat de præterito: *Laboravi in gemitu meo*, adjungit protinus de futuro, ut profectum pœnitentis ostendat, qui de gemitu procedit ad lacrymas, et de lacrymis ad confessionem

Turbatus est præ ira oculus meus, inveteravi inter omnes inimicos meos.

Redde singula singulis: *Lavabo per singulas noctes lectum meum; quia inveteravi inter omnes inimicos meos. Lacrymis stratum meum rigabo; quia turbatus est præ ira oculus meus*. Notandum vero quod est peccatum obreptionis, quo cito deseritur, et est peccatum consuetudinis, quo diutius frequentatur. Utroque modo dolet pœnitens se peccasse; per obreptionem, propter quod ait: *Turbatus est præ ira oculus meus*. Nam ira quando dicitur brevis furor secundum illud: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Ephes. iv); et per consuetudinem, propter quod addit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos; nam vetustas ex diuturnitate procedit. Oculus ergo meus, videlicet intellectus, seu ratio, vel intentio, turbatus est præ ira, vel a furore, quod idem est: quoniam ira viri justitiam Dei non operatur* (Jac. i); et:

Impedit ira animum ne possit cernere verum.
(HORATIUS.)

De his oculis legitur: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* (Psal. cxviii). *Oculi sapientis in capite ejus* (Eccle. ii). Et: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit* (Matth. vi). Tales oculi quandoque turbantur præ ira propria, et interdum turbantur a furore divino: quia dum peccator præ ira propria solem justitiæ non sinitur contemplari, a furore divino, justo quidem judicio, in præsentem tenebras interiores, id est cæcitatem mentis incurrit, in reprobum sensum datus, et in futuro tenebras exteriores incurret, quoniam tolletur impius, ne videat gloriam Dei: quia *Deus habitat lucem inaccessibilem* (I Tim. vi), extra quam penitus erit impius in futuro, ex toto separatus a Deo: et ideo tenebræ illæ dicuntur exteriores, quia faciunt homines penitus extra lucem.

Non solum autem per obreptionem quandoque deliqui, verum etiam per consuetudinem sæpe peccavi; quoniam *inveteravi* ex longa consuetudine *inter omnes in imicos meos*. Certe dum anima in hoc sæculo peregrinatur a Domino, multos et magnos patitur inimicos de quibus legitur: *Facti sunt inimici ejus in capite* (Thren. 1). Nam inimicatur ei mundus et caro, dæmon et homo. Mundus cum elementis, unde: *Pugnabit orbis terrarum contra insensatos* (Sap. v). Caro cum sensibus, unde: *Mors ingreditur per fenestras* (Jer. 17). Oculus animam deprædatur (Thren. 111). Dæmon cum vitiis, unde: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritualia nequitiae in cælestibus, adversus rectores mundi tenebrarum harum* (Ephes. vi). Homo cum bestiis, unde: *Cum insurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos* (Psal. cxxiii). *Posuerunt mortalia servorum tuorum, escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ* (Psal. 1 xxviii). Inimici ergo sunt dæmones et homines, vitia et peccata, mundus et caro. De quibus legitur: *Inimici nostri deriserunt nos* (Psal. lxxix). *Confundantur et revereantur inimici mei* (Psal. xxxiv). *Inimicos meos dedisti mihi dorsum. Persequar inimicos meos et comprehendam illos* (Psal. xvii). Porro sicuti diabolus est inimicus virtutum, de quo dicitur: *Quia inimicus homo supereminavit zizania* (Matth. xiii), ita Deus vitiorum est inimicus, qui de se dicit: *Inimicus ero inimicis tuis* (Exod. xxiii). Vere igitur *militia est vita hominis super terram* (Job vii). Dicit itaque pœnitens: *Inveteravi*, hoc est de longa consuetudine peccavi, *inter omnes inimicos meos*, me undique persequentes, et ad malum trahentes, jam turpis et inutilis factus: a simili veteris vestis, quæ nec usui est, nec decori. O quam gravis est vetustas peccati, quam grave vetustatis peccatum, ex qua culpa quasi vertitur in naturam et natura quasi transit in culpam. Est autem vetustas corporis, vetustas sensualitatis, vetustas rationis, vetustas consuetudinis, vetustas ignorantiae, vetustas culpæ, vetustas legis, vetustas vitæ, vetustas temporis et vetustas æternitatis.

De vetustate corporis legitur: *Omnes sicut vestimentum veterascent* (Psal. ci), de vetustate sensualitatis habetur: *Vetus homo noster cum illo affixus est* (Rom. vi), de vetustate rationis accipitur: *Quoniam tacui, inveteraverunt omnia ossa mea* (Psal. xxxi), de vetustate consuetudinis item legitur: *Deponite veterem hominem cum actibus suis* (Ephes. iv), de vetustate ignorantiae dicitur: *Vetus error abiit* (Isa. xxvi), de vetustate vitæ legitur: *Nemo mittit vinum novum in utres veteres* (Luc. v). De vetustate culpæ item legitur: *Inveterate dierum malorum* (Dan. xiii). De vetustate legis scribitur: *Non in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus* (Rom. vii), de vetustate temporis dicitur: *Vetustissima veterum comedetis* (Levit. xxvi), de vetustate æternitatis narratur: *Vetus dierum sedit, et libri aperti sunt* (Apoc. xx). Licet autem peccator iste inter suos invetera-

PATROL. CCXVII.

vit inimicos, non tamen desperat, sed correptus et exauditus a Domino dicit illis:

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

Quasi dicat: Ego sum separatus a vobis, etsi non adhuc loco, jam tamen voto, etsi nondum corpore, jam tamen corde. Non enim possumus in hoc mundo neque debemus corporaliter separari prorsus a malis, nisi duntaxat ab illis, qui merito peccatorum suorum per excommunicationis sententiam ab Ecclesia sunt præcisi, cum quibus *nec cibum sumere*, secundum Apostoli verbum, debemus: alioqui, secundum quod item Apostolus ait, oportet nos *de hoc mundo exire* (I Cor. v). Nam et Dominus præcepit: *Nolite eradicare zizania, ne simul eradicetis et triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem* (Matth. xiii). Interim ergo antequam area ventiletur, quia grana mista sunt cum paleis, et zizania cum frumento, bonos oportet esse cum malis. Unde Lot habitabat in Sodomis, et Job erat in terra Hus: sponsus quoque dicit ad sponsam in Canticis. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* (Cant. ii). Quapropter et ipse Christus cum publicanis et peccatoribus manducabat (Luc. v). Cæterum etsi justus non debeant in hoc mundo corporaliter ab impiis separari, quantum ad generalem communionem, quando tamen sine scandalo potest fieri, separari debent ab aliis, quantum ad familiarem cohabitationem; quia mores a convictu formantur, et *corrumpunt bonos mores colloquia mala* (I Cor. xv), *Uvaeque compacta livorem ducit ab uva.*

Propter quod dicitur: *Cum sancto sanctus eris, et cum innocente innocens eris* (Psal. xvii). Et alibi legitur: *Cum hominibus operantibus iniquitatem, et non communicabo cum electis eorum* (Psal. cxl). Item: *Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum* (Psal. lxxxiii). Semper ergo spiritualiter, et aliquando etiam corporaliter separabuntur omnino. Dicit itaque pœnitens justificatus a Deo: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam Dominus exaudivit vocem fletus mei*

Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam assumpsit [al. suscepit].

Pro tribus oraverat in primo ternario, pro pœna videlicet amovenda, pro plaga curanda, et pro mora tollenda. Super his tribus se gaudet a Domino exauditus dicens: *Exaudivit Dominus vocem fletus mei, Dominus orationem meam assumpsit*. Est fletus in corde, fleus in ore, fletus in opere. In corde cum dolore, in ore cum clamore, in opere cum labore. De primo legitur, quod cum Anna esset *amaro animo, flens largiter, oravit Dominum; loquebatur autem in corde suo, et vox penitus non audiebatur* (I Reg. 1). De secundo legitur: *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus, Rachel plorans filios suos, noluit consolari* (Matth. 11). De tertio legitur: *Mulier quæ erat in civitate peccatrix stans retro secus pedes Domini Jesu lacrymis cepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat* (Luc.

vii). Quidam præ nimia lætitia sæpe plorans de quibus legitur, quod Tobias data manu puero, *occurrit obviam filio suo, et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et cæperunt ambo flere præ gaudio* (Job x). Sic Joseph videns patrem suum Jacob irruit super collum ejus, et inter amplexus flevit, dixitque pater ad eum: *Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam* (Gen. XLVI). Porro et præ nimia tristitia quidam non possunt interdum continere voces a fletu, unde legitur quod Joseph ultra se coflibere non poterat, elevavitque vocem cum fletu, quam audierunt Ægyptii, omnisque domus Pharaonis, et manifestavit se fratribus suis (Gen. XLV). David autem ascendens in cœnaculum portæ, flevit et clamavit voce magna: *Fili mi Absalon, Absalon fili mi, quis mihi tribuat ut ego moriar pro te?* (II Reg. XVI.) Prius ergo pœnitens nimis aristis aiebat: *Lacrymis stratum meum rigabo.* Nunc autem nimis lætus effatur: *Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam assumpsit.* Quia ergo Dominus pœnitentiam suam misericorditer suscipiens exaudivit, optat, ut ejus exemplo inimici pœniteant dupliciter ita dicens:

Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei; avertantur [al. convertantur et erubescant] retrorsum, et erubescant valde velociter.

Conturbentur in corde, per contritionis dolorem, erubescant in ore, per confessionis pudorem, avertantur retrorsum in opere, per satisfactionis laborem. Et repetit iterum: *Erubescant*: quoniam et in recordatione facinorum debet intus erubescere Deum, et in confessione peccaminum debet foris erubescere hominem: quoniam erubescencia confidentis pœna est non modica pœnitentis et pudor confessionis, pars est non minima satisfactionis. O cum quanto rubore coram altero confitetur, quod quis absque magno pudore nec intra se meditatur. Sed amplius debet erubescere coram Deo, cuncta cernente, nefandas turpitudines exercere, quam coram homine quædam audiente peractas turpitudines revelare: quamvis eas illi reveles, non ut homini, sed ut Deo. *Erubescant* ergo de peccatis suis ad pœnitentiam, quoniam etsi quædam erubescencia sit mala, de qua Dominus ait: *Qui me erubuerit et meos sermones coram hominibus, hunc Filius hominis erubescet coram angelis Dei* (Luc. IX). Et: *Tunc incipies cum rubore novissimum locum tenere* (Luc. XIV). Hæc tamen erubescencia bona est, de qua dicit Apostolus: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* (Rom. VI.) Et propheta impropertat illi, quæ noluerat erubescere de peccatis: *Frons, inquit, meretricis facta*

A est tibi, erubescere nescivisti (Jer. III). Eliscus quoque dixit ad Joram regem Israel: *Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judææ erubescerem, nec attendissem quidem te nec respexissem* (IV Reg. III). Nam ut Sapiens protestatur, *est confusio adducens gloriam, et est confusio adducens ignominiam* (Eccli. IV). Hinc etiam alibi legitur: *Erubescet Sidon aër mare* (Isai. XLIII). Optat autem, ut conturbentur, secundum aliam litteram, *vehementer*, quatenus conturbatio sit non solum ingens, sed vehemens, id est væ adimens, hoc est æternam damnationem avertens, quia nisi talis et tanta sit conturbatio pœnitentis, ut sufficiat ad avertendam pœnam æternam, atterit procul dubio, sed non conterit; pœnam inferens, sed veniam non impendens. Sunt enim hic duo paria inter se, ut gehennalis pœnæ debitum remittatur, et criminalis culpæ vinculum relaxetur. Optat etiam ut avertantur retrorsum, quatenus sicut de virtutibus corruerunt in vitia, mala opera exercendo, ita de vitiis redeant ad virtutes, bona merita operando: quia non semper dimittitur tota pœna, quoties remittitur tota culpa. Per hoc autem quod ait: *Valde velociter*, ostendit quod non est confessio aliquatenus differenda: quia peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox ad aliud pondere suo trahit, cum sit ipsum differre, peccare. *Nescitis, inquit Dominus, diem neque horam* (Matth. XXV). *Væ autem prægnantibus et nutrientibus illis diebus* (Luc. XXI). Prægnantes sunt, qui celant peccatum conceptum in corde. Nutrientes sunt, qui fovent peccatum generatum in opere, quibus erit væ, id est damnatio illis diebus. Potest etiam hoc intelligi dictum non optantis affectu, sed spiritu prophetantis. Quasi dicat: Dominus exaudivit me, sed omnes inimici mei erubescant et conturbentur, id est conturbabuntur et erubescant, non utique in præsentem, ubi mali bonos derident, sed in futuro, ubi mali erubescences de se, dicent de bonis: *Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum et in similitudinem impropertii. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est* (Sap. V). Videntes autem turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione salutis. *Erubescant autem valde velociter*, quia cum dixerint: *Pax et securitas, tunc repentinus superveniet interitus, et calamitas irruet improvisa* (Thess. V). Sed hic finis Psalmi reducitur ad principium, quia quod in principio a se flagitat amovendum, in fine prædicat reprobis irrogandum.

Titulus secundi psalmi pœnitentialis talis est: Intellectus David. — Tituli hujus explicatio.

Titulus iste non indiget alia expositione quam psalmus, quoniam in expositione psalmi titulus

exponetur, cui psalmus alludit, non solum sententia, sed sermone, ibi maxime ubi dicitur: *Intell-*

ctum tibi dabo, et instruam te. Nolite fieri sicut A equus et mulus, quibus non est intellectus. Principaliter autem de gratia et misericordia Dei agit; unde Apostolus ad Romanos (cap. iv), ex ipso sumit gratiæ argumentum adversus illos, qui de operibus gloriantur bonis, et merita jactant, dicens, beatitudinem esse illius hominis, cui Deus fert accepto justitiam, sicut ait Propheta: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Incipit ergo a beatitudine viæ, et desinit in beatitudine patriæ. Inchoatur a gratia, et terminatur in gloria. Unde cum in principio Psalmi dicatur: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates,* in fine concluditur: *Et gloriamini omnes recti corde.* Illud autem considerandum occurrit, quod istorum septem psalmodum duo sunt, quorum uterque specialium titulum sortitur a feria, videlicet, primus et tertius: item duo sunt, quorum uterque proprium titulum habet a continentia, videlicet secundus et quintus; rursus, duo sunt, quorum uterque singularem titulum obtinet ab historia, videlicet quartus et septimus. Solus denique sextus cum cæteris canticis graduum titulum legitur habere communem. Cæterum cum David super senes se intelligere fateatur (*Psal. cxviii*), videtur profecto, quod psalmus iste, cui præscribitur intellectus David, profundum contineat intellectum, illum utique, de quo Veritas ait: *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam* (*Joan. vi*): spirituales videlicet, non carnales. Sicut enim spiritus vivificat carnem, sic intellectus vivificat litteram, quæ sine spirituali jacet mortua intellectu. Imo plus dicit Apostolus: *Littera occidit, spiritus autem vivificat* (*II Cor. iii*). David enim quasi contrarias et repugnantes sententias in hoc psalmo proponit, ut carnalem occidat, et spirituales vivificet intellectum. Ait ergo: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Si sunt remissæ, quomodo tectæ; aut si tectæ, quomodo remissæ? Rursus: *Quoniam tacui inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Si tacet, quomodo clamat; aut si clamat, quomodo tacet? Tales quoque sententias Christus proponit in Evangelio:

Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam (*Joan. xii*). Item: *Mea doctrina non est mea* (*Joan. vii*). Et: *In iudicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; et qui vident, cæci fiant* (*Joan. iv*). Retrahit ergo a carnali, et ad spirituales attrahit intellectum, quem accipit ab illo, qui etiam dat gallo intelligentiam prudentiæ intellectus ab ævo (*Job xxxviii*).

Psalmus iste secundum translationem nostram tredecim habet versus, qui ad Trinitatis mysterium et legis decalogum referuntur, fidem et operationem ad beatitudinem necessarias exprimentes. Nam *justus ex fide vivit* (*Habac. ii*), et *fides sine operibus mortua est* (*Jac. ii*). Porro secundum aliam translationem quatuordecim versus habet, legem et Evangelium designantes, propter decem legis mandata et quatuor Evangelia, ut ostendatur quod intellectus quem habet David, id est poenitentes in hoc psalmo, et Evangelio consonat, et legi concordat. Quatripartitus autem est iste psalmus. In prima parte poenitens primo commendat in Deo misericordiam et gratiam. Gratiam, ex qua Deus gratis vinculum culpæ dissolvit, et misericordiam, ex qua misericorditer poenæ debitum dimittit, ostendens quid inde proveniat, id est beatitudo. Unde præmittit: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates.* Et: *Beatus vir cui non imputabit Dominus peccatum.* Secundo reprehendit in se negligentiam et superbiam; negligentiam, ex qua peccata sua diu male subtrahit, et superbiam, ex qua merita sua diu male clamavit, ostendens quid inde provenerit, id est inveteratio, unde subjungit: *Quoniam tacui, inveteraverunt omnia ossa mea, dum clamarem tota die.* Tertio circa se vindictam exaggerat, quia manus Domini aggravata est super eum: et miseriam: quia conversus est in arumna, ostendens quid inde sequatur, id est afflictio, quia *configitur spina.* Unde subiungitur: *Quoniam die et nocte gravata est super me manus tua, conversus sum in arumna mea, dum configitur spina.* Commendans ergo gratiam et misericordiam ita incipit:

Psalmi XXXI, qui in ordine est secundus poenitentialium, elucidatio.

Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (*Psal. xxxi*).

Beatitudinum alia est in via, et alia in patria. De ista legitur: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini* (*Psal. cxviii*); de illa dicitur: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te* (*Psal. xxxviii*). Beatitudo viæ consistit in fide, beatitudo patriæ consistit in specie; ista consistit in spe, illa consistit in re. De ista præmittitur: *Beati quorum remissæ sunt iniqui-*

tates, et quorum tecta sunt peccata. De illa subjungitur: *Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, nec est in ore ejus dolus.* Unde loquendo de ista, quæ habetur in via præsentis, utitur verbo præsentis temporis dicens: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Loquendo vero de illa, quæ habebitur in vita futura, verbo futuri temporis utitur dicens: *Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum.* Est præterea beatitudo divina, quæ summa est et æterna, et

beatitudo mundana, quæ falsa est et caduca. Illam A
habet, ut ait Apostolus, *solus beatus et potens, qui
solus habet immortalitatem* (I Tim. vi) : istam au-
tem habet, qui temporalibus bonis abundat, de
quo dicit Propheta : *Beatam dixerunt populum cui
hæc sunt* (Psal. cxliii) : sed qui beatum te dicunt,
illi te decipiunt.

Culparum aliæ sunt originales, quæ contrahun-
tur, et aliæ actuales, quæ committuntur. De origi-
nalibus ait : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates* ;
et de actualibus addit : *Quorum tecta sunt peccata*.
Cæterum actuales culpas distinguit in peccata co-
gitationum, locutionum, et actionum. De peccatis
cogitationum præmittit : *Quorum tecta sunt pec-
cata* ; de peccatis actionum subjungit : *Beatus vir,
cui non imputabit Dominus peccatum* : de peccatis B
locutionum annectit : *Nec est in ore ejus dolus*. Po-
test et aliter distingui in ista, ut per ea intelligen-
tur tres materies peccatorum, videlicet originalium,
venialium, et mortalium. De originalibus ait :
Beati quorum remissæ sunt iniquitates ; de veniali-
bus addit : *Et quorum tecta sunt peccata* ; de mor-
talibus subdit : *Beatus vir, cui non imputabit Domi-
nus peccatum*. De originalibus dicit quod remittun-
tur, de venialibus, quod teguntur, de mortalibus,
quod non imputantur beato viro : sic notans sub-
tiliter et prudenter differentiam inter illa. Originale
namque peccatum, et appellatur iniquitas, ut ini-
quitas vocabulum privativum sit æquitatis. Æqui-
tas autem est, ut *filius non portet iniquitatem pa-
tris, nec pater iniquitatem filii, sed anima quæ pecca-
verit, ipsa moriatur* (Ezech. xviii). Originale vero
peccatum filii non committunt, sed contrahunt a
parentibus, et tamen damnantur pro illis, ut di-
cere valeant : *Patres nostri comederunt uvam
acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt* (Jer. xxxi).
Et quia præter hujusmodi æquitatem originale
peccatum punitur, verisimiliter iniquitas appella-
tur, quanvis ex alia causa iusta sit ejus pœna.
Tunc autem originale peccatum est intensum in
homine, cum et secundum reatum, et secundum
actum existit in illo, ut reatus ad labem, et actus
ad fomitem referatur. Verum in baptizato labes
mundatur, sed fomes relinquitur ; quia transit
reatus et remanet actus, et ideo remissum est post
baptismum, quod ante baptismum, erat inten-
sum. Nam etsi non sit deletum, quantum ad fomi-
tem, est tamen deletum, quantum ad labem, ut
jam per illud homo obligetur ad culpam, sed exer-
ceatur ad luctum,

Veniale vero peccatum non solum habetur cum
vitiis, verum etiam cum virtutibus exercetur ; quo-
niam homo virtutibus præditus, sæpe committit
veniale peccatum. Homo autem cum spoliatur vir-
tutibus, tunc nudatur ; quia vestes animæ sunt virtu-
tes sed in nudo macula cernitur, quæ tegitur sub
induto. Et ideo cum quis indutus est charitate, quæ est
vestis nuptialis, sub ea quidem quasi tectum existit in
illo veniale peccatum, ut ita sit, quasi non obsit ; quia

quod in camino efficit aquæ gutta, hoc in charitate
facit venialis offensa : sicut et levis fetor in suavi non
sentitur odore. Illi ergo *beati* sunt, beatitudine viæ,
quorum remissæ sunt iniquitates, quorum originales
culpæ mitigatæ vel debilitatæ sunt in baptismo, ne
in hoc mortali corpore dominantur ; quoniam etsi
non deletæ sunt quantum ad fomitem, propter
actum qui remanet, jam tamen deletæ sunt quan-
tum ad labem, propter reatum qui transit. Simili-
ter *beati* sunt illi beatitudine viæ, *quorum peccata
venialia tecta sunt*, id est charitatis operimento
velata ; quia *charitas operit multitudinem peccato-
rum* (I Petr. iv), videlicet venialium, quorum tanta
est multitudo, ut illi qui perfecti sunt in hac vita,
non possint omnino cadere ; sed a charitate tegun-
tur, ut non ostendantur per illa deformes, qui sunt
charitatis specie informati. Quod maxime potest
de peccatis cogitationum intelligi, quæ non exeuntes
ad opus, umbraculo gratiæ teguntur in corde. Vel
sine distinctione iniquitates remissæ intelligantur
tecta peccata, quæ sic in baptismo teguntur sicut
in mari Rubro (quod fuit figura baptismi) tecti fue-
runt Ægyptii, qui figurabant peccata, insequentes
Hebræos, id est persequentes virtutes, quæ duo
sibi invicem adversantur. Nam sicut mare Rubrum
tegit et delevit Ægyptios, sic aqua baptismi tegit
et delet originis culpam. Possunt et aliter intelligi
tecta peccata, ut quia quod tegitur non videtur, illa
peccata tecta sint Deo, quæ non videntur ab eo.
Deo namque peccata videre, idem est quod puni-
re, juxta quod alibi dicitur : *Averte faciam tuam a
peccatis meis* (Psal. l). Deus autem peccata quæ
tegere voluit, advertere noluit, et quæ non adver-
tuntur a Deo, id est quæ non videntur, non puniun-
tur ab eo, cum idem sit ipsi peccata videre, quod
illa punire ; unde consequenter adjungit : *Beatus
vir, cui non imputabit Dominus peccatum*. Vel ini-
quitates dicuntur, quæ si lem et baptismum præce-
dunt ; peccata vero, quæ post fidem et baptismum
succeedunt. Illa sicut debitum quod gratis remitti-
tur, sine satisfactione aliqua remittuntur ; quia
baptismus et culpam remittit et pœnam. Ista per
satisfactionis studium studiose teguntur, ne in judi-
cio revelentur in quo manifesta fient occulta cor-
dium (I Cor. iv), et aperta erunt abscondita tené-
brarum : ut hic tecta sint, ibi detecta, et hic detecta,
sint ibi tecta. Nam si tu tegis, Deus detegit : et si tu
detegis, Deus tegit. Vel iniquitas, peccatum et do-
lus, possunt distincte referri ad offensam, quam
quis committit in Deum, culpam quam committit
in se, et noxam quam committit in proximum, se-
cundum quod alibi dicitur : *Peccavimus cum patri-
bus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus*
(Psal. cv). Ergo

Beatus vir, cui non imputabit [al. *imputavit*] *Do-
minus peccatum, nec est in ore* [al. *spiritu*] *ejus dolus*.

Mortale peccatum quandoque dimittitur, et quan-
tum ad culpam et quantum ad pœnam ; quandoque
dimittitur quantum ad culpam, sed non omnino

quantum ad pœnam. Porro, duplex est pœna, temporalis videlicet, et perpetua. Quodcumque dimittitur culpa mortalis, dimittitur et pœna perpetua; sed quandoque mortalis dimittitur culpa, quod temporalis non dimittitur pœna: ut, si tanta non sit contritio, quæ ad deletionem sufficiat utriusque: propter quod frequenter injungitur temporalis satisfactio pœnitenti. Licet enim Nathan dixerit ad David: *Transtulit Dominus peccatum tuum (II Reg. xii.)* prædixerat tamen: *Uriam Ethæum peremisti gladio, et uxorem ejus accepisti in uxorem, quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum (ibid.).* Cum ergo imputare sit etiam pœnam tenere, tunc non imputatur peccatum, cum non tenetur in pœnam, id est cum ita dimittitur, ut pœna penitus relaxetur. Quod utique fiet *cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (I Cor. xv)*: quia tunc absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et jam non erit luctus amplius, nec clamor, sed nec ullus dolor: quoniam præterita transierunt (*Apoc. xxi*). Vel de præterito, ille vir est beatus, cui non imputavit Dominus peccatum, id est qui cavet sibi a criminali peccato, quod Dominus imputat ad pœnam æternam. Et ideo non imputavit illi peccatum, quia iniquitates ejus remisit, et peccata tenuit. Quia vero non semper intelligitur in præsentem beatus, cui peccatum non imputabitur in futuro, ut si nunc sit in illo peccatum mortale, quod tandem per pœnitentiam dimittetur, consequenter adjungit: *Nec est ejus in ore dolus*. Ac si diceret manifestius: Ille vir est beatus, etsi nondum per speciem, tamen per fidem, cui Dominus tandem non imputabit peccatum ad pœnam, et modo etiam non est dolus in ore ejus, id est excusatio in peccatis. Quia modo pœnitens veraciter confitetur peccatum suum ad veniam, ut non excuset se, sed accuset: qualis erat ille Nathanael, de quo Dominus ait: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (Joan. i)*. Et ille humilis publicanus, qui dixit ad Dominum: *Deus, propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii)*. Dolum enim habet in ore, qui se prædicat esse justum, cum sit injustus; a quo dolo ille se reddit immunem, qui suum non excusat excessum, ut tanquam vere pœnitens suum veraciter confiteatur peccatum. Alia translatio habet, *in spiritu, id est in corde ejus dolus non est*. Quoniam est dolus in corde, dolus in ore et dolus in opere. De primo dicitur: *Dolos tota die meditantur (Psal. xxxvii)*; de secundo: *Locutus est verba pacifica in dolo (I Mach. i)*; de tertio: *Non defecit de plateis ejus usura et dolus (Psal. lvi)*, omnes tamen ex corde procedunt, unde ad removendum omnes dicit, quod *non est in spiritu ejus dolus*. Accipitur tamen aliquando dolus in bono, juxta quod inquit Apostolus: *Cum essem astutus, dolo vos cepi (II Cor. xii)*. Estque dolus ille fallacia, hic vero prudentiæ. Sicut et est fictio mala, de qua dicitur: *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum (Sap. i)*: et fictio bona, de qua dicitur: *Je-*

sus finxit se longius ire (Luc. xxiv). Item est quoque simulatio mala, de qua Salomon ait: *Simulator ore decipit amicum suum (Prov. ii)*: et simulatio bona, qua David se simulavit insanum coram Achis rege Geth (*I Reg. xi*). Dominus quoque dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam.

Quia ergo non sufficit, ut quis absteat a peccate, ne sibi ad pœnam imputetur a Deo, nisi hoc pure faciat, ut gloriam consequatur æternam: cum et hypocrita propter inanem gloriam declinet a malo, qui tamen beatus non est, sed prorsus infelix, quoniam *est in spiritu ejus dolus*, id est fallacia fictionis. Ille ergo est vel erit *beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, nec est, in ore vel in spiritu ejus dolus*. Sed

B *Quoniam tacui inveteraverunt omnia [al. non habet, omnia] ossa mea, dum clamarem tota die.*

Mira sententia, ut idem et tacuerit et clamaverit tota die. Sed tacuit crimina sua, quæ poterat vere clamare, et clamavit merita sua, quæ vere poterat tacere. Tacuit crimina sua, ut celaret, et clamavit merita sua, ut jactaret. Tacuit unde proficeret, et clamavit unde deficeret. Ergo et male tacuit, et male clamavit, et ideo pœnitens interponit: *Quoniam tacui inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.*

Dicit hoc a simili hominis, qui medico plagam occultat; quæ idcirco inveteratur, quoniam non curatur, et ideo non curatur, quia occultatur. Sicut ea in sanies sub cute collecta, tumorem multiplicat, et dolorem, donec ea per apertionem educata, tumor sedetur et dolor: ita putredo peccati, sub cordis latibulo congregata inflat animum et perturbat, donec ipsa per confessionem ejecta, inflationis et perturbationis molestia penitus mitigetur. Ex qua profecto non solum spiritus hilarescit, sed et corpus jucundatur, ut jam alleviatum se sentiat, ingenti prius pondere prægravatus. Licet ergo generaliter sit tacendum ab omni verbo quod nocet, tacendum tamen non est a confessione peccati, sicut hic dicitur: *Quoniam tacui inveteraverunt ossa mea*. Neque a laude Dei, sicut alibi legitur: *Si homines tacerent, lapides clamarent (Luc. xix)*. Nec etiam a reprehensione iniquitatis, dicente propheta: *Væ mihi quia tacui, quia vir pollutis labiis ego sum (Isai. vi)*.

C Sed neque a prædicatione veritatis, eodem propheta testante: *Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam (Isa. lxi)*: nisi forte sint canes, aut porci qui audiunt. De quibus Veritas ait: *Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas mittite ante porcos (Matth. vii)*. Unde Psalmista dicebat: *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Psal. xxxviii)*. Et ideo Salomon ait: *Est tempus tacerendi, et tempus loquendi (Eccle. iii)*.

Certe Phariseus ille tacuit, dum clamaret, qui ascendens in templum ut oraret, suppresserat peccata, et merito exprimebat; *Gratias*, inquit, *tibi ago, Domine, quod non sum sicut cæteri hominum,*

raptos, injusti, adulteri, aut etiam ut hic publicanus : jejuno bis in Sabbato, decimas de omnium quæ possideo. Publicanus autem a longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens : Deus, propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii). Ecce publicanus tacebat merita, et clamabat peccata. Quamobrem, Domino teste, descendit hic justificatus in domum suam ab illo (ibid.). Tacui etiam ore celando delictum, dum clamarem opere frequentando peccatum. Tunc enim peccati clamor ascendit, cum impius perpetrata frequentat; juxta quod Dominus ait : Clamor Sodomorum ascendit coram me (Gen. xviii). Frustra enim quis satagit occultare, quod frequentare non cessat. Verum nonnulli gloriantur cum malefecerint, et in rebus pessimis exsultant (Prov. ii), peccatum suum quasi Sodoma prædicantes.

Plurimæ autem sunt diversitates clamorum, tam in bono quam in malo, quæ leguntur in Scripturis divinis; sed omnes referuntur ad tres, videlicet cordis, oris et operis. De clamore cordis dicit Psalmographus : Ad te clamavi dum anxietur cor meum (Psal. lx). Et Apostolus : In quo clamamus : Abba pater (Rom. viii). De clamore oris dicit Psalmista : Ad ipsum ore meo clamavi, et exsultavi sub lingua mea (Psal. lxxv). Et propheta : Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam (Isai. lxxiii). De clamore operis Dominus ait : Descendam et videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint (Gen. xviii). Et alibi : Sanguis fratris tui clamat ad me de terra (Gen. iv). Quid autem provenerit ex utroque, taciturnitate et clamore, interponit et ait : Inveteraverunt omnia ossa mea dum clamarem tota die. Ossa, id est anima, scilicet vires interiores. Sicut enim homo exterior, id est corpus cum inveteratur deficit a virtute, sic omnis fortitudo interioris hominis, id est animæ, quam designant ossa (quia sicut ossa sunt infra carnem, et illam sustentant, sic infra corpus est anima, illudque gubernat) ex peccati deficit vetustate. Sed quoniam vexatio tribuit intellectum, subjungit et ait :

Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua, conversus sum in ærumna mea dum configitur spina.

Dies et nox accipiuntur multipliciter in Scripturis, videlicet lux et tenebræ, unde : Appellavit Deus lucem diem, tenebras vero noctem (Gen. i). Prosperitas et adversitas, unde : Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, tota die ac nocte non tacebunt laudare nomen Domini (Isa. lxii). Veritas et ignorantia, unde : Nox præcessit, dies autem appropinquavit (Rom. xiii). Prudentia et simplicitas, unde : Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam (Psal. xviii). Justitia et iniquitas, unde : Si quis ambulaverit in die non offendit, quia lucem hujus mundi videt; si quis autem ambulaverit in nocte offendit, quia lux non est in eo (Joan. xi). Multis autem et aliis modis accipiuntur noctes et dies, de quibus longum esset singulatim supponere exempla.

A Verum per diem et noctem in hoc loco possunt intelligi claritas et obscuritas, ut talis sit sensus : Quoniam die ac nocte, hoc est in manifesto et occulto, manus tua, id est correctio tua, gravata est super me, hoc est graviter me afflixit : more prudentis medici, cujus manus, cum necessitas exigit, urit et secat, ut curet et sanet. Idcirco in hac ærumna, id est in hac gravi afflictione, conversus sum ad te medicum meum, dum spina timoris et rationis configitur menti, ut conscientia puncta properet ad salutem. Quia pars superior rationis, quæ synderesis appellatur, semper pungit et stimulat, id est contradicit et murmurat contra peccatum, dum caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Galat. v), quamvis in hoc conflictu sæpe ratio sensualitati succumbat.

B Potest tamen per spinam intelligi culpa, quæ pungit, vulnerat et cruentat. Pungit in cogitatione, vulnerat in consensu, cruentat in actu; quia tunc sanguis foras educitur, cum culpa, quæ per sanguinem designatur, secundum illud : Sanguis sanguinem tetigit, ad exteriorum actum progreditur (Ose. iv). Ut sit sensus : Quoniam die ac nocte, id est assidue, manus tua, id est vindicta tua, gravata est super me, id est graviter me afflixit et percussit, conversus sum in ærumna, hoc est effectus sum æruennosus, videlicet infelix et miser, dum spina configitur, id est dum culpâ usque ad consensum et actum producit; quia tunc spina configitur, cum plagam infligit. Vel secundum aliam litteram : Dum configitur spina, id est dum humiliatur superbia : quæ sic in spiritu elevat cor, sicut spina in dorso erigit corpus; cujus fractio non humiliat ad interitum, sed erigit ad salutem.

C Sunt ergo spinæ quæ pungunt, sunt quæ muniunt, et istæ sunt bonæ. Sunt et spinæ quæ suffocant, et spinæ quæ perimunt, et illæ sunt malæ. Spinæ quæ pungunt, sunt timor Dei et adversitas sæculi. De illis dicitur : Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina; de istis legitur : Ecce ego sepiam vias tuas spinis (Ose. ii). Spinæ quæ muniunt, sunt sollicitudinis studium et virtutis exemplum; de illis dicitur : Sepi possessionem tuam spinis, de istis legitur : Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam (Eccli. xxviii); Spinæ quæ suffocant sunt occupationes sæculi, et motus illiciti. De illis legitur : Simul exortæ spinæ suffocaverunt illud (Luc. viii). de istis dicitur : Spinæ et tribulos germinabit tibi (Gen. iii); Spinæ quæ perimunt, sunt culpæ mortales, et hæreticæ pravitates; de illis dicitur : Spinæ et tribuli nascuntur in manibus temulenti (Prov. xxvi); de istis legitur : Nunquid colligunt de spinis uvam, aut de tribulis ficum? (Matth. vii.) Ergo viæ justorum sine offenculo : iter autem impiorum quasi sepes spinarum (Prov. xv), et : Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias (Cant. ii).

Sane multa sunt, quibus se pœnitens aggravatum ostendi. Fortitudo videlicet aggravantis, cum ait :

Manus tua; magnitudo gravaminis, cum subjungit: *Gravata est super me*; assiduitas gravandi, cum addit: *Die ac nocte*; infirmitas aggravata, cum dicit: *Conversus sum in ærumna*; et aculeus gravitatis, cum infert: *Dum configitur spina*. Manus autem Domini diversa circa nos gerit officia. Quandoque creantis. Unde: *Manus tuæ fecerunt me, et plasmarunt me* (Job x); quandoque minantis, unde: *Adhuc manus tua extenta* (Isa. v); quandoque percutientis, unde: *Manus Domini tetigit me* (Job xix); quandoque protegentis, unde: *Sub umbra manus suæ protexit me* (Isa. xlix); quandoque largientis, unde: *Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione* (Psal. cxliv). Sequitur:

Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non operui [al. abscondi].

In hac secunda parte suam confessionem commendat, ostendens eam esse perfectam, causam, humilem, discretam, devotam et efficacem. Perfectam, quia et confitetur dilecta, et confitetur peccata, unde: *Delictum meum cognitum tibi feci*; causam, quia non ex casu fortuito, sed ex certo proposito confitetur. Unde: *Dixi, confitebor injustitiam meam Domino*; humilem, quia non gloriatur, excusando peccatum, sed humiliatur, accusando seipsum, unde: *Confitebor adversum me*; discretam, quia non commemorat alienam offensam, sed pronuntiat suam culpam, unde: *Pronuntiabo injustitiam meam*; devotam, quia non eam indifferenter cuilibet homini, sed reverenter pronuntiat ipsi Deo, unde: *Pronuntiabo eam Domino*, efficacem, quia non pronuntiavit eam in vanum, sed ad magnum profectum. Unde: *Et tu remisisti iniquitatem cordis mei*. Ergo *delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non operui*. Hic scribitur diapalma: quia cum primo egisset de gratia, per quam remittuntur iniquitates et teguntur peccata, ne imputentur ad pœnam: et secundo egisset de culpa, per quam peccata tacentur, et merita exclamantur, unde ossa inveterascunt: et tertio egisset de pœna, secundum quam manus Domini aggravatur, et spina configitur, unde peccator convertitur in ærumna: nunc quasi dividens, et distinguens, singulorum rationes exponit, incipiens prudenter a medio, ut competentius jungat extrema. Ac si

quæ circumdedit me, exsultatio mea, erue me a circumdantibus me: quia tu parcis et sanas, tu mortificas et vivificas, tu deducis ad inferos et reducis (I Reg. ii). Ergo *delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non operui*.

Est operimentum naturæ, operimentum Scripturæ, operimentum gratiæ, operimentum pœnitentiæ, operimentum conscientiæ, operimentum culpæ, operimentum gehennæ. De primo: *Nec Salomon in omni sua gloria coopertus est sicut unum ex istis* (Matth. vi); et: *Sicut opertorium mutabis eos et mutabuntur* (Psal. ci). De secundo: *In his qui pereunt, Evangelium est opertum* (I Cor. iv); et: *Cortinæ factæ sunt ad operiendum tabernaculum Dei, de hyacintho, purpura, cocco bis tincto, ac bysso retorta, opere polymitario* (Exod. xx). De tertio: *Charitas operit multitudinem peccatorum* (I Pet. iv); et: *Operuisti peccata eorum* (Psal. lxxiv). De quarto: *Operui in jejuniis animam meam* (Psal. lxxviii); et: *Operiantur confusione et pudore, qui quærent mala mihi* (Psal. lxx). De quinto: *Vas quod non habet operculum est immundum* (Num. xix). De sexto: *Operti sunt iniquitate et impietate sua* (Psal. lxxii). De septimo: *Vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine* (Job x). Est præterea operimentum corruptionis, de quo legitur: *Vermes operient eos* (Job xxi); operimentum confusionis, de quo dicitur: *Operiantur sicut diploide confusione sua* (Psal. cviii); operimentum mortis, de quo scribitur: *Operuit nos umbra mortis* (Psal. xlii); et operimentum ornatus, de quo ad Luciferum dicitur: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum* (Ezech. xxviii). Ex his potest trahi similis de recto distinctio, ad id quod prædictum est de tectis peccatis. Inter delictum et peccatum distinguitur: quia delictum in omittendo, peccatum in committendo consistit; delictum enim est, non agere faciendum, et peccatum est facere non agendum. Ad delictum pertinet negligentia, quæ faciendum omittit: et ad peccatum pertinet injustitia, quæ non agendum committit. Quia ergo pœnitens iste tacendo deliquerat et clamando peccaverat, idcirco nunc dicit: *Delictum meum cognitum tibi feci*, quia deliquit tacendo: *et injustitias meas non operui*, quia peccavi clamando: patenter ostendens, quod debet pœnitens confiteri delicta pariter et peccata, cum quandoque delictum sit gravius quam peccatum. Nam et in Levitico (cap. vii) distincte præcipitur, ut offeratur sacrificium pro delicto et pro peccato. Sed dices: Cum Deus sciat omnia, etiam antequam fiant, tanquam præsciens omnium et conscius singulorum quid est, quod iste pœnitens dicat Deo: *Delictum meum cognitum tibi feci*, tanquam illud prius Deo fuerit absconditum, sed postea per ejus confessionem factum Deo sit notum. Sciendum est ergo, quod quandoque sciens scienti, quandoque nesciens nescienti, quandoque nescienti sciens, et quandoque scienti nesciens aliquid notum facit. Cum enim duo aliquid sciunt, sed alter alteri super

eo suam conscientiam aperit, tunc sciens scienti A illud cognitum facit. Cum autem duo idem ignorant, sed qui non intelligit, dicit illud ei, qui statim auditum intelligit, tunc cognitum illud facit nesciens nescienti. Ex duobus his membris intelligi possunt reliqua duo membra. Pœnitens ergo peccatum vel delictum suum dicitur cognitum facere Deo, quando per confessionem aperit super illo conscientiam suam Deo, ut quod prius volebat abscondi, modo studeat confiteri [al. revelari]. Ne quis ergo perperam intelligeret, quod delictum suum dixerat se fecisse cognitum Deo, tanquam Deus illud nescisset, donec ipsum ei pœnitens revelasset, determinando subjungit: *Injustitias meas non operui, sed dixi: Confitebor*; ostendens quod idem est delictum Deo cognitum facere, quod injustitiam non abscondere, B sed potius confiteri. Ait igitur: *Injustitias meas non operui, sed potius aperui, ut tu operires: detexi, ut contegeres: cognovi, ut tu ignosceres. Et ideo*

Dixi: Pronuntiabo [al. confitebor] adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti iniquitatem cordis [al. peccati mei].

Est confessio peccatoris, confessio laudatoris, et confessio assertoris. De prima dicit Jacobus: *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini (Jac. v)*. De secunda Dominus ait: *Confitebor tibi, Domine Pater cœli et terræ (Matth. 11)*. De tertia dicit Joannes: *Confessus est, et non negavit, et confessus est, quia non sum ego Christus (Joan. 1)*. Quolibet istorum modorum quidam bene confitentur, quidam male. Bene David, qui cum dixisset: *Peccavi*, statim audivit: *Et Dominus transtulit peccatum tuum (II Reg. 11)*; male Judas, qui cum dixisset: *Peccavi tradens sanguinem justum*, statim abiit et *laqueo se suspendit (Matth. 27)*. Item bene confitentur illi qui dicunt: *Confitebimur tibi, Deus, confitebimur, et invocabimus nomen tuum (Psal. 134)*. Male confitentur illi, de quibus dicitur: *Confitebuntur tibi, cum benefeceris eis; si vero non fuerint saturati, murmurabunt (Psal. 138)*; Rursus bene confitentur illi, de quibus dicitur: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo (Luc 11)*. Male vero confitentur illi, de quibus dicitur: *Confitentur D se nosse Deum, factis autem negant (Tit. 1)*.

Ista sane peccatori sunt necessaria, ut vere pœnitens justificetur a Domino, videlicet, ut convertatur et recedat a malo, unde: *Conversus in ærumna mea, dum configitur spina*; quia per malum pœnæ recessi a malo culpæ, ut compungatur et dolcat de commisso, unde: *Configitur spina*: quia ex pœnitentia pungitur conscientia; ut corde recognoscat et confiteatur offensas, unde: *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non operui*; ut proponat et ore suo pronuntiare peccatum, unde: *Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino*; Et sic adest remissio peccatorum, unde: *Tu remisisti impietatem cordis mei*. Non ait de præ-

terito: *Pronuntiavi*: et de futuro: *Remittes*: sed e converso, de futuro dicit: *Pronuntiabo*: et de præterito: *Remisisti*: ut patenter ostendat, quod peccatum prius remittitur per compunctionem cordis a Deo, quam pronuntietur per confessionem oris ab homine. Unde patet, quod non est intelligendum hoc de interiori confessione, quæ corde fit Deo, sine qua peccatum nunquam remittitur, sed de exteriori confessione, quæ ore fit homini, scilicet sacerdoti, quæ sæpissime sequitur remissionem peccati. Sed forsitan oppones: Quid ergo necesse est peccatum confiteri, si jam est omnino remissum? Profecto, ne redeat per contemptum; quia præceptum est, quod præterire non licet: *Confitemini alterutrum peccata vestra (Jac. v)*. Præceptum etiam est in Levitico, ut vir, in cujus cute varius color apparet, veniat ad sacerdotem, et ostendat se illi (Levit. 13). Per quod datur intelligi, quod peccati confessio (quæ per lepram designatur) faciendâ est sacerdoti. Hoc ipsum innuitur per id quod jubetur, ut vitulus adducatur ad ostium tabernaculi, et coram Domino immoletur (Levit. 16). Pœnitentia quoque remissam necessaria est satisfactio, cujus pars est non minima pudoris confusio, quam sustinet in confessione peccator. Ego dixi corde: *Confitebor* ore. *Dixi* præteriti est temporis: quia dicere corde præcedit remissionem peccati. *Dixi* ergo non tanquam improvidus et incautus, et casu fortuito, sed tanquam providus et diligens, ex certo proposito, id est deliberavi, statui, et proposui, hoc scilicet: *Confitebor*; sed contra quem? *Adversum meipsum*: cui? *Domino*, coram ejus vicario, videlicet sacerdote; quid? *injustitias meas, a meipso commissas*; quare? *Quia tu solus potes dimittere peccata, et remisisti iniquitatem cordis mei*. Licet enim quædam iniquitas per actum corporis committatur, principaliter tamen per affectum cordis committitur; juxta quod Veritas ait: *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie. Hæ sunt quæ coinquinant hominem (Matth. xv)*. Et ideo mortale peccatum impietatem cordis appellat.

Porro, sunt quidam qui peccatum utique confitentur, non tamen adversus se, quia retorquent illud in proximum, vel in diabolum, vel in Deum, sicut primi parentes: *Mulier, inquit Adam, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi*. Eva quoque respondit: *Serpens decepit me, et comedi (Gen. 3)*. Quidam vero deputant illud fato, vel eventui, aut naturæ, sicut quidam hæretici, mentientes duas naturas esse in homine, unam bonam secundum spiritum, quam dicunt a bono Deo lucis auctore esse: alteram vero malam secundum carnem [al. corpus] quam dicunt esse malam, a malo Deo, principe tenebrarum. Vel sicut alii inveniuntur, dicentes ex dispositione stellarum, quam constellationem appellant, omnia inferiora contingere; aliis prorsus fatuis asserentibus, quod omnia casu contingunt, universis tamen de veritate

convenientibus in idipsum : quoniam arbitrii perimunt libertatem, cum ad casum sufficiat sibi homo : quia solus præcipitare potest seipsum, sed jam confictus ex casu, non potest per seipsum surgere solus, sed alio indiget adiutore. Dicat ergo : Ego sum qui peccavi, ego qui stulte egi, sed tu, Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi : etiam cum persuadenti consensi, qui debui dissentire. Unde recte poenitens iste ait : *Pronuntiabo injustitias meas Domino*. Quasi diceret : Non alienas, sed proprias ; quia licet interdum suggerente alio, semper tamen eo consentiente geruntur, cave tamen prudenter, ne sic tua confitearis peccata, ut aliena reveles : ne forte cum adulterium confiteris, prodas eam, cum qua adulterium ipsum commisisti ; quia non alienas, sed tuas debes injustitias confiteri. Sed dices : Quid si peccator non possit exprimere circumstantiam culpæ sine designatione personæ : puta, si filius cum matre detestabilem perpetrarit incestum ? Faciet ergo quod potest, ut sic suam exprimat culpam, ut supprimat alienam offensam : sed non sic alienam supprimat offensam, ut suam non exprimat culpam, maxime coram idoneo sacerdote, videlicet discreto et honesto, qui prodesse possit, obesse non possit.

Tu ergo peccator quavisunque sis criminibus aggravatus, ne dubites aut formides ea Domino confiteri, tanquam confessus in iudicio condemnari debeas pro convicto ; quia secius est in divino iudicio, quam humano. Qui enim coram Deo seipsum accusat, Deus illum excusat : et qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat. In humano quippe iudicio, cum reus peccatum confitetur, iudex instruitur ; in divino vero iudicio, cum reus confitetur peccatum, Deus obliviscitur. Nam *quacumque hora peccator conversus fuerit et ingemuerit, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius*, ait Dominus (*Ezech. xliii*). In illo iudicio cum reus confitetur peccatum, damnatur : in isto vero iudicio cum reus confitetur peccatum, absolvitur. Propter quod dicit : *Dixi : Pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei*. Dic ergo iniquitates tuas *ut justificeris* (*Isai. xliii*) ; quia *justus in principio sermonis accusator est sui* (*Prover. xvii*) ; et : *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur : qui autem confessus fuerit et dimiserit ea misericordiam consequetur* (*Prov. xviii*) sicut David qui cum dixisset : *Peccavi*, statim audivit a Nathan propheta : *Transtulit Dominus a te peccatum tuum* (*II Reg. xii*), unde alius merito clamabat ad Dominum : *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi, conversus est furor tuus et consolatus es me* (*Isai. xii*). Verum non omnis confessio talis est. Nam est confessio miserabiliter desperantis, ut Judæ, qui dixit : *Peccavi tradens sanguinem justum, sed abiit et laqueo se suspendit* (*Matth. xxvi*). Cain quoque dixit ad Dominum : *Major est iniquitas mea quam ut veniam meream* : qui *vagus et profugus abiit super ter-*

ram (*Gen. iv*). Et est confessio fallaciter simulantis, ut Saulis, cum dixisset ad Samuelem : *Peccavi quia prævaricatus sum sermones Domini, timens populum : sed nunc, quæso, porta peccatum meum*. Ait Samuel ad Saulem : *Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus* (*I Reg. xv*). Et est confessio inutiliter lamentantis, ut eorum qui talia in inferno dicturi sunt : *Erravimus a via veritatis, et lumen justitiæ non luxit nobis. Quid profuit nobis superbia, aut quid divitiarum jactantia contulit nobis ? Transierunt illa omnia tanquam umbra, et nos in malignitate nostra consumpti sumus : quia spes impij tanquam lanugo est, quæ a vento dispergitur in procella* (*Sap. v*). Humilis autem et vera confessio illa est salutifera, de qua protinus subditur :

B *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Verumtamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.*

In hac tertia parte commendat remissionem peccatorum, per quam justificatur impius, et sanctificatur iniquus : distinguens inter Dominum sanctificantem et servum sanctificatum : inter causam sanctificandi, et tempus sanctificationis, cum ait : *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*. Satis enim apparet quis orat, quoniam *omnis sanctus*, videlicet servus sanctificatus : et ad quem orat, quoniam *ad te*, videlicet Dominum sanctificantem : et quare orat, quia pro hac, id est pro impietatis remissione, quæ sanctificationis est causa : et quando orat, quia *in tempore opportuno*, id est in vita præsentis, quæ sanctificandi opportunitatem impendit.

Consequenter autem adjungitur duplex sanctitatis utilitas : una in futuro, quoniam *in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt*, id est ad sanctum : et altera in præsentis, quoniam *tu, inquit sanctus ad Dominum, refugium meum, a pressura quæ circumdedit me*. Quasi dicat : In futuro eripies ab angustia, et in præsentis sanctum proteges a pressura. *Pro hac* igitur, id est remissione peccati, vel impietate tollenda, *orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno* ; quia nullus est adeo sanctus in vita præsentis, qui omnino careat peccato. Nam *si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* (*I Joan. i*). Ergo quilibet in hac vita quantumlibet sanctus, indiget remissione peccati ; et ideo *pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*, id est dum tempus opportunum existit ad remittenda peccata, videlicet præsentis vita. Propter quod alibi dicitur : *Quærite Dominum, dum inveniri potest : invocate eum, dum prope est* (*Isai. lv*) ; quia *prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate* (*Psal. cxliv*). Adhuc, inquit, te loquente, dicam : *Ecce adsum* (*Isai. lvi*). In alia quippe vita inutiliter orat, qui non orat utiliter in hac vita : quemadmodum dives ille sepultus in inferno, cum clamasset : *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et*

refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris (Luc. xvi). Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est. Fatuæ quoque virgines clamant dicentes: Domine, Domine, aperi nobis; quibus Dominus respondit: Amen dico vobis, nescio vos (Matth. xxv).

Verum etsi pro hac oret ad te omnis sanctus in tempore opportuno: illi tamen qui sunt in diluvio aquarum multarum, id est in fluxu carnalium voluptatum, de quibus legitur: Aquæ furtivæ dulciores sunt cæteris (Prov. i): vel in confusione diversarum sectarum, de quibus dicitur: Qui emittit aquas, caput est jurgiorum (Prov. xvii), non approximabunt ad eum, id est Deum, hoc est ad te, mutata persona, sicut alibi legitur: Domini est salus et super populum tuum benedictio tua. (Psal. iii). Quia tales indigni sunt, ut Domino appropinquent. Vel ipsæ aquæ non approximabunt ad eum, id est ad sanctum: quia aquæ mutæ non poterunt extinguere charitatem (Cant. viii), sicut non approximarunt aquæ ad Noe in diluvio (Gen. vi): quia in iudicio vir sanctus a pœnis et angustiis erit tandem immunis. Quasi dicat: Licet in hoc sæculo vir sanctus non careat omni culpa, unde orat pro hac, id est pro remissione impietatis, in diluvio tamen aquarum multarum ad eum non approximabunt; quia tunc eum extrema confusio non tenebit. Heu quot merguntur, demerguntur, et submerguntur in istis diluviis; propterea clamandum est cum Propheta: Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, et non est substantia, veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me (Psal. lxxviii). Diluvium autem non solum accipitur in malo, secundum illud: Perdam aquis diluvii omnem carnem (Gen. vi), quod intelligendum est de mortali peccato, vel finali iudicio: sed etiam in bono, secundum illud: Dominus diluvium inhabitat (Psal. xlviii), quod intelligendum est de sacramento regenerationis humanæ, vel de profundo dispositionis divinæ. Aqua enim multis modis accipitur in Scripturis divinis; nam est aqua naturæ, doctrinæ, sapientiæ, gratiæ, culpæ, pœnæ, miseræ. De aqua naturæ legitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas (Gen. i), et: Aquæ, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini (Psal. cxlviii). De aqua doctrinæ dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris (Psal. lxi), sed est aqua perversæ doctrinæ, de qua legitur: Qui emittit aquas, caput est jurgiorum (Prov. xvii). Et aqua doctrinæ sanæ, de qua dicitur: Aquas tuas in plateis divide (Prov. v); possunt tamen perversæ aquæ sanari, juxta illud: Sanavi aquas has, et non erit mors in eis ultra, neque sterilitas (IV Reg. ii). De aqua sapientiæ legitur: Aqua sapientiæ salutatis potabit illum (Eccli. xvi), quod dicitur ad differentiam sapientiæ sæcularis, de qua præcipitur: Non comedetis ea eo crudum quid, nec coctum aqua,

sed assatum tantum igne (Exod. xii). De aqua gratiæ Dominus ait: Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv). De aqua culpæ dicitur Jacob ad Ruben: Effusus es tanquam aqua, non crescas (Gen. xlii). De aqua pœnæ dicitur: Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium (Psal. lxxv). De aqua miseræ legitur: Intraverunt aquæ usque ad animam meam (Psal. lxxviii). Et sunt istæ miseræ vel angustæ, non solum temporales et transitorie, verum etiam interminabiles et perpetue de quibus legitur: Submersi sunt tanquam plumbum in aquis vehementibus (Exod. xv). Et: Transibunt de aquis nivium ad calorem nivium (Job xxxv). Præterea ipse Spiritus sanctus dicitur aqua, unde: Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii). Spiritualis intellectus: Implete hydrias aqua (Joan. ii). Baptismus: Et de latere Christi profluxit sanguis et aqua (Joan. xix). Populus: Aquæ multæ, populi multi sunt (Apoc. xix). Et: Omnes dilabuntur quasi aquæ, aut non revertuntur (II Reg. xiv). Sequitur:

Tu es mihi refugium a pressura [al. meum a tribulatione] quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumdantibus me

Interdum et oppressores insistunt, et oppressiones obsistunt; interdum non insistunt oppressores, sed obsistunt oppressiones, interdum autem non obsistunt oppressiones, sed oppressores insistunt. His qui sunt fragiles, etsi non insteterint oppressores, obsistunt tamen oppressiones, quia facile succumbunt adversis; his qui fortes sunt, etsi oppressores insistant, non tamen oppressiones obsistunt, quia resistunt fortiter adversitatibus; his autem qui sunt mediocres, cum insistant oppressores, obsistunt oppressiones: et ideo quia difficile est in igne esse et non ardere, orat vir sanctus non solum ab oppressionibus, sed et ab oppressoribus liberari, cum ait: *Tu es refugium mihi a pressura quæ circumdedit me, exultatio mea, erue me a circumdantibus me.* Quasi dicat: Libera me ab oppressionibus meis, quia tu es refugium mihi, a pressura quæ circumdedit me: sed et redime me a circumdantibus me, id est libera me ab oppressoribus meis.

Sane principales quatuor sunt virtutes, quæ mentem viri sancti circumdant, videlicet justitia, prudentia, temperantia, et fortitudo. Habet enim ab anteriori parte justitiam, a posteriori parte prudentiam, temperantiam a dextris, fortitudinem a sinistris. Congruunt bene loca virtutibus; nam quæ sunt ante, sunt certa; quæ vero retro, dubia sunt; quæ a dextris, prospera, quæ a sinistris, adversa. In certis autem est exercenda justitia, in dubiis est adhibenda prudentia, in prosperis opus est temperantia, in adversis est necessaria fortitudo. Cum ergo iniquitas premit justitiam, oppressio instat ante; cum fatuitas premit prudentiam, oppressio instat retro; cum superfluitas premit temperan-

nam, oppressio instat a dextris; et cum pusillanimitas premit fortitudinem, instat oppressio a sinistris. Cum autem diversæ oppressiones simul has virtutes omnes impugnant, tunc undique mentem circumdant. Et ideo sanctus orat a circumdantibus redimi, hoc est ab oppressionibus, quæ undique imminent, liberari. Hanc solam petitionem offert pœnitens in hoc psalmo, gravidam et fecundam, multarum petitionum intellectum in se continentem inclusum, quam potius intelligendam relinquit, quam duxerit distinguendam, ut referatur ad intellectum, de quo præmittit in titulo: *Intellectus David*. Quidam vero inter pressuras deficiunt et tristantur, alii proficiunt et lætantur, sicut apostoli, de quibus dicitur: *Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v). Hinc Jacobus apostolus ait: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incideritis* (Jac. i); et Paulus ait: *Spe gaudentes, in tribulationibus non deficientes* (Rom. xii). Ut ergo vir sanctus ostendat se non defecisse, sed profecisse inter pressuras, interponit et dicit: *Exsultatio mea, erue me a circumdantibus*, id est, tu Deus in quo, et de quo inter pressuras exulto, redime me a circumdantibus me.

Redemptio quandoque large dicitur liberatio, quæ fit etiam solo dono. Unde: *Redemit eos de manu inimici, et de regionibus congregavit eos* (Psal. cvi). Et iterum: *Liberavit eos de manu odientium, et redemit eos de manu inimicorum*. Quandoque proprie dicitur liberatio, quæ fit dato pretio; unde: *Redempti sumus, non corruptibilibus, auro et argento, sed pretioso sanguine Agni immaculati* (I Petr. i). Et alibi: *Redemisti nos, Domine, in sanguine tuo* (Apoc. v). Dicitur etiam interdum redemptio ipse redemptor, juxta quod Apostolus dicit quod *Christus factus est nobis sapientia et redemptio* (I Cor. i). Et Psalmographus: *Redemptionem misit Dominus populo suo* (Psal. cx). Pretium autem redemptionis datum est regi, ut liberaret captivum a tyrannide carcerarii. Datum est Domino, ut liberaret hominem a potestate diaboli, et servitute peccati, et a pœnis inferni; unde: *Ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia* (Ose. vii). *Ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus* (Psal. cxix). *Expectantes etiam redemptionem corporis nostri* (Rom. viii). *Salvatorem, inquit, expectamus Dominum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ* (Phil. iii); qui nos de portis mortis et de manu inferi liberavit. Ergo redime me a circumdantibus me, a diabolo, a peccato et ab inferno; quia tu es refugium mihi a pressura. O pie, o clemens, o bone Deus, a te ad te me oportet confugere; a te irato, ad te placatum, a te offenso, ad te propitium, a te iudice, ad te patrem: quia si vellem fugere, non possem effugere; si vellem tegi, non possem protegi: cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Quo enim ibo a spiritu tuo, aut quo

a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero ad infernum, ades (Psal. cxlvi): tu ergo, non alius, es mihi summum et supremum refugium, a pressura quæ circumdedit me, id est a tribulatione, quæ undique me conturbat. In te jactatus sum ex utero de ventre matris meæ; tu es protector meus, in te cantatio mea semper. Si tu adfueris, nihil oberit; si tu defueris, nihil proderit. Sequitur:

Intellectum tibi dabo, et instruem te in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.

In hac ultima parte intellectum commendat, qui est secundus in donis, de quo præscribitur titulus: *Intellectus David*. Duo sunt talenta homini necessaria, videlicet intellectus et operatio. Et intellectu quidem necessaria est disciplina, operationi vero perseverantia. Hæc quatuor in hoc primo versu notantur. Intellectus, cum dicitur: *Intellectum tibi dabo*. Disciplina, cum additur: *Instruem te*. Operatio, cum subjungitur: *In via hac qua gradieris*. Perseverantia, cum infertur: *Firmabo super te oculos meos*. Porro, circa primum talentum duo sunt opportuna, docilitas discipuli, et doctrina magistri. De illa præmittit: *Intellectum tibi dabo*, ut sis docilis ad discendum. De ista subjungitur: *Instruem te*, ut docilitas proficiat ad doctrinam. Ad secundum quoque talentum duo sunt necessaria in via boni operis gradienti: pes timoris, qui est sinister, ut timore pœnæ declinet a malo; et pes amoris, qui est dexter, ut amore justitiæ tendat ad bonum. Verum, quia non sunt in homine viæ ejus, sed a Domino gressus hominis diriguntur, ut homo usque in finem perseveret in bono (Jer. x), Dominus auxilium promittit, et ait: *In via hac qua gradieris, declinando pedem timoris a malo, et tendendo pedem amoris ad bonum, firmabo super te oculos meos, videlicet oculum correctionis, ut per flagella revocem te a malo, et oculum consolationis, ut per beneficia provocem te ad bonum, de quibus alibi dicitur: Oculi Domini super justos* (Psal. xxxiii). His enim oculis omnia nuda sunt et aperta; quoniam *oculi ejus sicut flamma ignis* (Apoc. i). Non duos, vero tantum oculos perhibetur habere, sed septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.

Duo vero sunt quæ disciplinam impediunt: superbia et stoliditas. Superbi namque propter arrogantiam discere nolunt, et stolidi propter imprudentiam discere nequeunt. Superbus autem designatur per equum, stolidus vero per mulum, a quibus dehortatur, cum ait: *Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Qualiter autem coercendi et castigandi sunt tales, consequenter ostendit, cum addit: *In chamo et freno maxillas eorum constringe*. Multa flagella peccatoris. Equus igitur, id est superbus refrenandus est, ne per arrogantiam limitis excuriat; et mulus, id est stolidus est flagellandus, ne per imprudentiam nimis aberret, et sic non approximent ad te cognoscendum, venerandum et excolendum. Timeendum est autem, sed non desperandum: quoniam etsi multa sint flagella peccato-

ris, unde præmittit, *In freno et chamo maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te, sperantes tamen in Domino misericordia circumdabit*; unde et subjungit: *Lætamini in Domino et exsultate justi, et gloriamini omnes recti corde*. Multa sunt quippe flagella peccatoris; quoniam non solum puniunt foris in corpore, verum etiam torquent intus in corde. Nam *per quæ peccat homo, per hæc et torquetur* (Sap. xi). *Sperantes autem in Domino misericordia circumdabit*, in præsentia confendo virtutem, et in futuro conferendo salutem. Ergo *Lætamini in Domino et exsultate justi*, propter stolam carnis, *et gloriamini omnes recti corde*, propter stolam animæ: quia recipietis de manu Domini duplicia (Isa. xl), et ideo lætamini corpore, et exsultate corde, secundum illud: *Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum* *et irum* (Psal. lxxxiii).

Oraverat sanctus a circumdantibus crui, et Deus orationem ejus exaudiens, statim oranti respondit. *Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos*. Contra circumstantes qui obsident vias, ut viatores capiant et disperdant, duplex promittit auxilium, videlicet documentum et firmamentum, ut ex documento vitent errores itinerum, et ex firmamento propellant incursus hostium. Ad documentum pertinet quod præmittitur: *Intellectum tibi dabo*, ut cognoscas, quod omnia bona procedant ex gratia; *et instruam te*, ne forte aberres, tuis ea meritis ascribendo, sed quidquid boni te cognoscis habere, non tuis meritis, sed divinæ gratiæ totum ascribas. Certe qui secus sentit et credit, desipit et aberrat, et talis error impedit intellectum rectum, quo ad veram beatitudinem pervenitur. Instruam vero te per unctionem spiritus, quæ docet de omnibus. Spiritus veritatis, qui docet omnem veritatem (Joan. xvi), doctorum doctor, et magistrorum magister. Ad firmamentum autem pertinet quod subjungitur: *In via hac qua gradieris*, id est in cursu vitæ præsentis, *firmabo super te oculos meos*, id est firmum tibi exhibebo præsidium custodiæ et tutelæ. Solemus enim diligenter perspicere, quod studiose volumus custodire. Quia ergo tu levas ad me oculos tuos, *et ego firmabo super te oculos meos*. Accepto autem intellectu et instructus a Deo, convertit se ad superbos et stolidos pœnitens, qui sua merita jactant et peccata defendunt.

Nolite fieri sicut equus aut mulus quibus non est intellectus.

Equus et in bono accipitur et in malo. Bonus equus, corpus Christi; unde: *Equus albus, et qui scdebat super eum, vocabatur fidelis et verax* (Apoc. xix). Equus, angelus vel quilibet sanctus; unde: *Exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis* (ibid.). Equus, prædicator; unde: *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?* (Job xxix.) Equus, vir iustus; unde: *Equus paratus est ad diem belli, Domitæus*

autem virtutem tribuct (Prov. xxi). Equus malus homo luxuriosus; unde: *Sicut fluxus equorum, fluxus eorum* (Ezech. xxiii). Equus, vir improvidus; unde: *Auferam equos de medio tui* (Mich. v). Equus, superlus; unde: *Ili in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur* (Psal. xix). Equus, arrogans; unde: *Fallax equus ad salutem, in abundantia virtutis suæ non salvabitur* (Psal. xxxii). Equus, mollis et fragilis; unde: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos* (Psal. lxxv). Et: *Mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro* (Gen. xli). Sunt præterea equi rufi, nigri et pallidi, quos viderunt Ezechiel, Zacharias et Joannes, tyranni, hæretici et hypocritæ. Ergo *nolite fieri sicut equus et mulus*. Non dicit sicut bos, quia satis est humilis; et canis, qui nimis est sagax, sed *sicut equus*, qui designat superbum, quia extento collo cervicosus incedit, et mulus qui significat stolidum, quia est improvidus et mendosus. In Tobia vero (cap. vi) per equum et mulum libidinosi notantur, Raphael testante: *Qui conjugium, inquit, ita suscipiunt, ut Deum a sua mente excludant, et suæ libidini vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos*. Vel per mulum, qui generatur, sed non generat, designatur ingratus, qui accipit gratiam, sed non reddit. Tales superbi et arrogantes qui contra Deum cervicem extendunt, attribuendo meritis, quod attribuendum est gratiæ, quasi stolidi et vecordes, dicendo: *Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* (Psal. xi.) Et ideo talibus non est intellectus ad cognoscendam humiliter veritatem, quoniam *omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jac. i). Vel per equum intelligitur ille, qui vehit sessorem diabolum, et per mulum intelligitur ille, qui subit onus peccati, et talibus non est intellectus, quia nolunt intelligere, ut bene agant, sed iniquitatem in suis cubilibus meditantur. Tu vero Deus,

In chamo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Quia chamo est illa pars freni quæ mittitur in os equi, et omnis pars minor est suo toto, recte per chamo et frenum possunt major et minor coercitio designari, quibus maxillæ talium, id est superbia et stoliditas constringuntur, ne ipsi de suis meritis gloriantur, quia per afflictiones majores atque minores retundenda et coercenda sunt oia, quæ clamant merita, et tacent peccata, eorum videlicet, qui non approximant ad te per humilem confessionem, sed recedunt a te per superbam jactationem. Quia vero equus et mulus quanto plus impinguntur, tanto gravius insolent, ad reprimendam eorum lasciviam, restringendum est aliquando eis pabulum, propter quod dicit: *In chamo et freno maxillas eorum constringe*, et adhibendum flagellum. Propter quod ait: *Multa flagella peccatorum*. Maxillæ siquidem et mandibulæ a mordendo

dicuntur, quæ profecto mandere nequeunt, quando sunt freno et chamo constrictæ. Sic elati homines et ingrati de incolumitate corporum et abundantia rerum superbire consueverunt et insolescere, sed ad eorum nequitiam reprimendam freno infirmitatis et chamo paupertatis sunt aliquando coercendi, ut vexatio eis tribuat intellectum. Unde sic sane potest intelligi : *Nolite fieri sicut equus et mulus*, id est nolite superbire et insolescere, sicut elati faciunt et ingrati, quibus non est intellectus, sed tu Deus, qui singulis malis nostri remedium adhibere, *constringe maxillas eorum*, id est cohibe arrogantiam superbiorum, *in freno et chamo*, id est per damnum rerum et dispendium personarum. Ecce qui non intelligunt, equo comparantur et mulo, sicut alibi dicitur : *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. XLVIII). Quia vero qui non possunt cohiberi per frenum, debent corripi per flagellum, subjungit et ait :

Multa flagella peccatoris, sperantes autem in Domino misericordia circumdabit.

Est flagellum correptionis, de quo legitur : *Pater filium quem diligit, corripit* (Prov. III). *Flagellat autem omnem filium quem recipit* (Hebr. XII). Flagellum detractionis, de quo dicitur : *A flagello linguæ absconderis, et non timebis calamitatem cum venerit* (Job V). Flagellum afflictionis, de quo scribitur : *Fui flagellatus tota die* (Psal. LXXII). Et flagellum damnationis, de quo legitur : *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo* (Psal. XC). Ergo flagellantur justis, flagellantur et injustis; quia multæ sunt tribulationes justorum (Psal. XXXV). Verum illi flagellantur ut, si pœnitent, corrigantur, si non pœnitent, condemnentur; ipsi vero tribulantur, ut purgentur a malo et probentur in bono; quia quod facit flagellum grano, et ignis auro, idem efficit tribulatio viro justo. Multa vero dicuntur flagella peccatorum; quia et in carne flagellantur exterius, et in mente flagellantur interiorius. Flagellantur in vita præsentis, et flagellantur in vita futura; flagellantur ex culpa, et flagellantur ex pœna. Flagellantur a Deo et flagellantur ab homine. Flagellantur a mundo, et flagellantur a dæmone. Nec posset quisquam per singula enumerare peccatorum flagella. Nec mirum, si adhibito freno indomito animali addatur flagellum. Utinam sic dometur, ut perdometur! quia verendum est, ne nimium resistendo, indomitum relinquatur, et sic evagetur per viam latam, quæ ducit ad mortem (Matth. VII). *Sperantes autem in Domino, non in sæculo, in gratia, non in merito, misericordia circumdabit*, hoc est in omnibus aderit ad salutem, in omni loco et in omni tempore, in omni causa et in omni negotio, in certis et in dubiis, in prosperis et in adversis, in corpore et in corde, in præsentis et in futuro. *Maledictus autem homo, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum* (Jer. VII). Ideo,

Lætamini in Domino et exsultate justis, et gloriamini omnes recti corde.

In sperantibus justis et rectis, tres ordines designantur, incipientium, proficientium et pervenientium. Primis exhibetur misericordia, unde : *Sperantes in Domino misericordia circumdabit*; secundis, lætitia; unde : *Lætamini in Domino et exsultate justis*; tertiis autem gloria; unde : *Gloriamini omnes recti corde*. Lætantur quidem justis, lætantur et injustis, sed justis in Domino, injustis lætantur in mundo. Injustis exsultant de carnalibus et mundanis. Justis de virtutibus, injustis de vitiis. De illis legitur : *Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis* (Psal. XLIV); de istis dicitur : *Lætantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis* (Prov. II). Verum justorum gaudium felix est et perpetuum; juxta quod legitur : *Petite, et accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit*; et : *Gaudium vestrum nemo tollet a vobis* (Joan. XVI). Injustorum vero gaudium infelix est et momentaneum. Juxta quod dicitur : *Tenant tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis diebus suos, et in puncto ad inferna descendunt* (Job XXI). Noverat hoc ille qui dixerat : *Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium* (Job XXX), nam extrema gaudii lucis occupat (Prov. XXXIV). Gaudendum est ergo de iis quæ spectant ad meritum, vel ad præmium, ad gratiam vel gloriam, ad virtutem vel ad salutem, de quibus illi gaudebant, quibus aiebat Christus : *Gaudete et exsultate, quia merces vestra multa est in cælis* (Matth. I). Et propheta dicebat : *Ego autem in Domino gloriabor, et gaudebo in Deo Jesu meo* (Habac. III). Propter hæc duo gaudia, unum quod habetur de meritis, et alterum quod habetur de præmiis, ingeminat Psalmista, cum ait : *Lætamini in Domino, et exsultate justis*. Quod et Apostolus repetit dicens : *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete* (Phil. IV). Nec solum gaudendum est justis, sed et gloriandum: unde subjungitur : *Et gloriamini omnes recti corde*. Vos scilicet, qui potestis dicere cum Apostolo : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (II Cor. I). Nam *omnis gloria filiæ regis est ab intus* (Psal. XLIV). Opus ergo suum probet unusquisque, et tunc in semetipso gloriam habebit, et non in altero. Hypocrita namque gloriam quærit in altero, et non in seipso, *et gloria ejus est quasi flos feni* (I Petr. I), *quod hodie viret, et cras in libanum mittitur* (Matth. VI). Sic omnis hypocritæ spes peribit, quia falsam venatur gloriam apud homines, et non veram quærit gloriam apud Deum. Illud enim correctum est, quod non aliqua pravitate distortum est, sed ad Deum pura intentione directum.

Ecce cum in principio de pœnis et culpis egisset, in fine de gloria et exultatione concludit, quem morem in hoc sicut et in aliis pœnitentialibus psalmis observat.

Titulus psalmi tertii pœnitentialis talis est : Psalmus David in rememoratione Sabbati. — Tituli hujus explicatio.

Et quibusdam Scripturæ locis intelligitur manifeste, quod Sabbatum et septimum interpretatur et requies, unde congrue scriptum est, quod *requirit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat (Gen. 1)*. Tria vero sunt Sabbata, exterius et superius, videlicet temporale, spirituale et æternale. De primo legitur in Evangelio : *Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum (Joan. v)*, de secundo dicitur ab Apostolo : *Relinquetur sabbatismus populo Dei (Hebr. iv)*, de tertio vero scribitur per prophetam : *Erit Sabbatum ex Sabbato (Isa. LXVI)*. Primum Sabbatum est sacramentum, et non res. Ultimum autem est res, et non sacramentum. Medium vero res est, et sacramentum. Quia primum significat et non significatur, ultimum vero significatur et non significat, medium et significatur et significat. Agit ergo in hoc psalmo pœnitens de rememoratione medii et ultimi Sabbati, hoc est spiritualis et æternalis, utriusque memorando quietem. Unam, quam perdiderat, et alteram quam demeruerat per peccatum; unde dicebat : *Non est sanitas in carne mea a vultu iræ tuæ, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum (Psal. XXXVII)*. Incurrat enim afflictionem mentis et corporis ex peccato; quia et vermis conscientiæ rodebat mentem interius, et passionis aculeus corpus exterius stimulabat. Unde vicissim agit de culpis et de pœnis, miseriam suam exaggerans multis modis. Quæ quidem cogebant eum, et deperditum peccatoris et demeritum æternitatis, Sabbatum deplorando ad mentem sæpius revocare. Quia sicut dulcis est aqua post sitim, et suavis umbra post æstum: ita quies est delectabilis post laborem, maxime tranquillitas mentis, quam etiam inter angustias corporis justus habet. De qua Dominus dicebat apostolis : *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis : non quomodo*

A mundus dat, ego do vobis (Joan. XIV). Hic est perfectio fons proprius, cui non communicat alienus. Ad quem tanto ardentius anhelat pœnitens post peccatum, quanto suavius eum gustaverat ipse justus.

Habet autem hic psalmus, secundum translationem quam tenet Romana Ecclesia, tres versuum septenarios, id est viginti et unum versus, qui ad tria prædicta Sabbata non immerito referuntur. Nam Sabbatum non solum dicitur septimus dies, sed et septimana dierum, et dies quilibet septimanæ. Septimus dies, ibi : *Memento ut diem Sabbati sanctifices (Exod. xx)*. Septimana dierum, ibi : *Jejunio bis in Sabbato (Luc. xviii)*. Et quilibet dies, ibi : *Valde mane una Sabbatorum (Marc. xvi)*. Ad Sabbatum temporale pertinent septem dies; ad Sabbatum spirituale septem pertinent virtutes; et ad Sabbatum æternale pertinent septem dotes: tres animæ glorificatæ, videlicet cognitio, dilectio et delectatio; quatuor corporis glorificandi, videlicet claritas, et subtilitas, agilitas et impassibilitas. Singuli autem hebdomadæ dies, proprias laudes habent in titulis psalmodum ex Sabbato, præter tertium, cujus rationem prout potui, alibi assignavi. Sabbatum autem hic ponitur pro quiete, secundum illud : *Sabbatum requietionis est, et requies Sabbati sanctificata est Domino*. In Sabbato temporali quiescit Judæus, in Sabbato spirituali quiescit justus, et in Sabbato æternali quiescit beatus. Ille ab operis effectu, iste a criminis actu, et hic a corruptionis defectu. Per pœnitentiam ergo, quam his ostendit se habere de culpis, et patientiam, quam se demonstrat habere in pœnis, seipsum proponit aliis in exemplum, ut imitentur eum quasi alterum Job, vehementer afflictum et graviter cruciatum.

Psalmi tertii pœnitentialis elucidatio.

Domine ne in ira tua [al. furore tuo] arguas me, neque in furore [al. ira tua] corripas me (Psal. XXXVII).

Psalmus iste quatuor habet partes, in prima pœnitens dirigit orationem ad Deum, postulans liberari a pœnis inferni, cum ait : *Domine, ne in ira tua*

D arguas me; et a pœna etiam purgato rii, cum adjungit : Neque in furore tuo corripas me. Oratione vero præmissa, primo describit pœnas quas sustinet, secundo culpas quas egit, tertio miserias quas incurrit. Quasi dicat : Ego sum qui sustineo pœnas multas et magnas, videlicet percussiois vulnus,

oppressionis pondus, carnis afflictionem, et mentis vexationem. *Vulnus percussione, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.* Pondus oppressionis, quia *confirmasti super me manum tuam.* Afflictionem carnis, quia *non est sanitas in carne mea a vultu iræ tuæ.* Vexationem mentis, quia *non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Nec mirum, quia ego sum, qui egi culpas grandes et graves, fœdas et fatuas. Grandes, quia *iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum;* graves quia *sicut onus grave gravatæ sunt super me;* fœdas, quia *computruerunt cicatrices meæ;* fatuas, quia *deterioraverunt a facie insipientiæ meæ.* Quapropter ego sum, qui incurri miseras continuas et prolixas, corporales et spirituales. Continuas, quia *tota die contristatus ingrediebar;* prolixas, quia *miseriis afflictus sum, et turbatus sum usque in finem;* spirituales, quia *anima mea impleta est illusionibus;* corporales, quia *non est sanitas in carne mea.* Oratione ergo præmittens, clamabat ad Dominum, dicens : *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.* quidam transibunt per ignem et salvabuntur, alii transibunt ad ignem et condemnabuntur. Salvabuntur, qui transibunt per ignem purgatorii, de quibus dicit Apostolus (*I Cor. III*), quod *salvi sicut, sic tamen quasi per ignem.* Nam uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Damnabuntur qui transibunt ad ignem inferni, quibus Dominus dicit : *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. XXV).* Nam *vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isai. LVI).* Ab utroque igne pœnitens liberari, cum ait : *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me.* Quasi dicat : *Domine, Pater et Deus vitæ meæ, ne arguas me in ira tua, id est ne me convincas in districto iudicio, in quo tu reprobis apparebis iratus, cum dices iis qui a sinistris astabunt : Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere. Quandiu enim uni ex his minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis (ibid.).* Ecce redargutio peccatorum. *Ite ergo maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Ecce iudicis ira. Non solum autem *arguas me in ira tua, sed neque in furore tuo corripas me, id est non punias me in purgatorio igne, in quo tanta erit incendii vehementia, quod quasi furere videberis, etiam in electos, cum minor pœna quæ erit in purgatorio, censeatur major quantalibet pœna quæ est in hoc mundo. Quis autem illud iræ tonitruum, aut illud furoris fulgur poterit sustinere! Evita culpam, si vis evadere pœnam. Vel orat pœnitens, ut Deus non inferat pœnam ad ultionem iratus, sed ad correctionem misertus, ut talis sit sensus : Domine, arguas me, sed non in ira; corripe me, sed non in furore.* Quasi dicat : *Ne arguas me in ira, sed in misericordia argue me, quia scriptum est : Deus quos amat, arguit et castigat (Hebr. XII)* Neque corripas me in furore, sed in mansuetudine; quia

A pater filium quem diligit, corripit (Prov. I); ut pœna sit a misericordia ad correctionem, non ab ira ad ultionem; et quidem sufficere debeat mala quæ patior in præsentī, ne patiar in futuro.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam.

Percussiones ergo quas ego patior; sunt multæ, sunt magnæ et sunt profundæ : multæ, quia *sagittæ, non una tantum, sed plures;* magnæ, quia *percussiones tuæ non hominis quidem, sed Dei;* profundæ, quia *infixæ sunt mihi, non foris in cute; sed intus in corde;* oppressiones quoque importabiles sunt, quia *confirmasti, quasi ex magna virtute, super me, quasi de loco sublimi, manum tuam, quasi validam et robustam.*

B Sagittæ Domini comminationes sunt divinæ, quæ timore iudicis districti peccatoris animo insignuntur; secundum quod alibi dicitur : *Confige timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui (Psal. CXVIII).* Hinc etiam beatus Job ait : *Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores Domini militant contra me (Job VI).* Ergo *sagittæ tuæ, id est comminationes tuæ de pœnis æternis, infixæ sunt mihi, velut acutæ, quæ usque ad cordis interiora pertingunt, et ideo timore percussus, clamare compellor : Domine, in ira tua arguas me.* Tales sagittæ cum insignuntur, non mortificant, sed vivificant : non deducunt ad inferos, sed reducunt, quia timore pœnæ cohibent manus ab actu culpæ. Vel sagittæ Domini sunt pœnæ, quæ infliguntur à Deo, unde : *Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus manducabit carnes, et sagittas complebo in eis (Deut. XXXII).* Hæc est sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam. Non sunt tales sagittæ hæreticorum, de quibus legitur : *Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuris rectos corde (Psal. X).* Nec tales sunt Judæorum sagittæ, de quibus dicitur : *Sagittæ parvulorum factæ sunt plāgæ eorum (Psal. LXXIII).* Nec etiam talis sagitta diaboli, de qua scribitur : *A sagitta volante per diem, a dæmonio meridiano (Psal. XC).* Sagittæ quoque Domini sunt verba divina, de quibus alibi legitur : *Sagittæ tuæ acutæ potentissime (Psal. XLIV).* Item : *Sagittæ tuæ pertransierunt, vox tonitruī tui in rota (Psal. LXXVI).* Et iterum : *Emitte sagittas tuas, et conturbabis eos (Psal. CXLIII).* Has sagittas Christus et sancti ejus emittunt, qui etiam sagittæ vocantur, unde : *Pecuit me quasi sagittam electam (Isai. XLIX).* Et : *Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum (Psal. CXXVI).* *Sagittæ igitur tuæ, id est pœnæ a te inflictæ, infixæ sunt mihi, et etiam confirmasti super me manum tuam.*

Septem modis ponitur manus in Scriptura sacra. Manus divina, Filius, unde : *Tollam in cœlum manum meam; et : Emitte manum tuam aë alto (Psal. CXLIII).* Potentia, unde : *A fortitudine manus tuæ ego defeci (Psal. XXXVIII); et : In manu tua sunt omnes fines terræ (Psal. XCIV).* Gratia, unde : *Aperien-*

te te manum tuam, omnia implebuntur ubertate (Psal. ciii), et : Aperis tu manum tuam, et implebis omne animal benedictione (Psal. cxlii). Auxilium, unde : Cum ceciderit justus, non collidetur : quia Dominus supposit manum suam (Psal. xxxvi); et : In manibus tuis tempora mea (Psal. xxxix). Protectio, unde : Sub umbra manus suæ protegit me (Isa. xlii). Operatio, unde : Manus tuæ, Domine, fecerunt me, et plasmaverunt me totum in circuitu (Job x); et : Opera manuum tuarum sunt cæli (Psal. ciii). Sed hic manus Domini accipitur pro divina vindicta, unde : Manum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat (Job xv); et : Adhuc manus ejus extenta (Isai. v). Hæc firmata exstitit in Adam, qui per culpam quam commisit, incurrit pœnam quam meruit, sicut Dominus ei fuerat comminatus : Quacunque die comederis, morte morieris (Gen. ii). In nobis autem confirmata est, qui contrahimus ab eo culpam, et pœnam usque ad finem vitæ, utinam non daret sine fine post finem; ille si quidem fuit miseriarum origo, nos autem sumus miseriarum propage. Dicit itaque pœnitens : O Deus, confirmasti, id est graviter aggravasti, super me manum tuam, id est vindictam tuam in pœnis innumeris et miseris infinitis, quæ adeo me conturbant, ut præ ingenti dolore clamare compellar : Neque in furore tuo corripias me. In tantum autem confirmasti super me manum tuam, quod

Non est sanitas in carne mea a vultu [al. facie] iræ tuæ, et non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum.

Vultus Dei Patris est Filius, unde : In lumine vultus tui ambulavimus (Psal. lxxxviii); et : Illuminet vultum suum super nos (Psal. lxxvi). Cognitio, unde : Quæsi vi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram (Psal. xxvi). Propitiatio, unde : De vultu tuo iudicium meum procedat (Psal. xvi). Indignatio, unde : Vultus Domini super facientes mala (Psal. xxxiii). Ratio, unde : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv). Benignitas, unde : Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis (Psal. xlii). Vultus ergo vel facies hic accipitur pro notitia, qua in vultu cognoscitur unusquisque. In vultu quoque deprehenditur ira, et plerumque in facie denotatur peccatum, secundum illud :

Neu quam difficile est crimen non prodere vultu.

(Ovid.)

Caro quoque multis modis accipitur in Scripturis. Nam caro dicitur homo, unde : Verbum caro factum est (Luc. xxiv); et : Videbit omnis caro salutare Dei (Luc. iii). Pars hominis, unde : Palpate et videte, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere (Luc. xxiv). Animalis natura, unde : Alia est caro volucrum, alia piscium, et alia jumentorum (I Cor. xv); et : Dat Deus escam omni carni (Psal. cxxxv). Humana fragilitas, unde : Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est (Gen. vi); et : Omnis caro fenum (Isa. xl). Sensualitas, unde : Spiritus concupiscit adversus car-

nem, et caro adversus spiritum (Galat. v). Corruptibilitas, unde : Et si novimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (II Cor. v). Voluptuosa conversatio, unde : Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt (I Cor. xv). Legalis observantia, unde : Qui volunt vobis placere in carne, hi cogunt vos circumcidi (Galat. vi). Terrena consideratio, unde : Caro et sanguis non revelavit tibi (Matth. xvi). Litteralis intellectus, unde : Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam (Joan. vi). Conjugale opus, unde : Erunt duo in carne una (Gen. ii). Ipsa femina, unde : Non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt (Joan. i). Consanguinitas, unde : Nemo unquam carnem suam odio habuit (Ephes. v). Culpa unde : Dum appropiant super me, nocentes, ut edant carnes meas (Psal. xxvi); et pœna, unde : Carnibus meis saturamini (Job xix). Non est, inquam, sanitas in carne, quia necessitati moriendi addicta est per peccatum : quia non satis est sanum, quod leviter potest lædi; a vultu iræ tuæ, id est a consideratione indignationis tuæ, quæ timore futuri iudicii non solum mentem conturbat, sed et carnem affligit. Nec solummodo carnem, quæ fragilis est, sed et ossa, quæ fortia reputantur; quia non est pax ossibus meis, id est viribus mentis meæ. A facie, hoc est a recordatione peccatorum meorum, quæ ossa conturbant : quoniam spiritus tristis exsiccat ossa (Prov. xvii). Quis enim restitit ei, et pacem habuit? (Job ix.) Non est impiis gaudere, dicit Dominus (Isai. xlviii); quia per quæ peccat homo, per hæc et torquetur (Sap. ii). Justus autem confidit ut leo (Prov. xxviii), de quo legitur : Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum (Prov. xxx). Sed et justus quidquid occurrerit semper imperturbatus existit, quia nec adversis deprimitur, nec prosperis elevatur. Lætus vigilat, dormit quietus, sedet pacificus, insedit securus; quoniam qui timet Deum, omnia timent eum. Magnam in præsentia justitiæ suæ mercedem adeptus, in futuro maximam adepturus. Est autem pax peccatorum, pax justorum, et pax beatorum. De prima : Non veni mittere pacem, sed gladium (Matth. x); et : Zelavi in peccatoribus pacem peccatorum videns (Psal. lxxii). De secunda : Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. xiv); et : Pax multa diligentibus nomen tuum (Psal. cxviii). De tertia : In pace in id ipsum dormiam et requiescam (Psal. iv); et : Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras (Phil. iv). Et præterea pax communis bonis et malis, de qua legitur : Bonus sermo Domini sit mihi pax, et veritas in diebus nostris. Ipse quoque Christus dicitur pax nostra, qui fecit utraque unum, in uno novo homine faciens pacem, pacem his, qui prope, et pacem his qui longe (Ephes. ii). Porro quidam nec a peccato habent pacem, nec cum peccato, et hi sunt optimi; e contra, quidam habent cum peccato pacem, et non a peccato, et hi sunt mali. Quidam autem habent pacem

et cum peccato et a peccato, et hi sunt pessimi. A Qui enim sic dati sunt *in reprobum sensum* (Rom. 1), et venundati *sub peccato* (Rom. vii), ut ultro se peccato ingerant, et de peccato non curent. Illi profecto et cum peccato pacem habent, in quo suaviter delectantur, et a peccato pacem habent, super quo minime remordentur, de qualibus scriptum est : *Lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis* (Prov. 11) : quoniam impius *cum in profundum malorum venerit contemnit* (Prov. xviii). Sicut enim, secundum Apostolum : *Hi qui ea quæ legis sunt, naturaliter faciunt, ipsi sunt sibi lex* (Rom. 11) : sic illi qui ea quæ peccati sunt, faciunt libere, ipsi sunt sibi peccatum, id est peccati causa, ut jam eis quodlibet hoc liceat, non autem libeat hoc quod licet. In profundum iniquitatis demersi et absorpti pe- B nitus a peccato, non cogitantes de pœna, nec curantes de culpa, effecti sunt *sicut equus et mulus, quibus non est intellectus* (Psal. xxxi), post suas concupiscentias abeuntes. Qui si quandoque flagellentur, ut convertantur, vulnera non sentiunt, et verbera non attendunt, quemadmodum scriptum est : *Verberaverunt me, et non dolui : traxerunt me, et non sensi* (Prov. xxiii). Et hoc maxime fit, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et qui iniqua gerit, benedicitur. Tales pepigerunt fœdus cum morte, vel ex perfidia non credentes, vel ex malitia desperantes, quasi quatruiduanus mortuus in monumento fetentes (Joan. 11). Qui vero peccatum operantur, et delectantur in eo, sed tamen remor- dentur et impugnantur ab illo, ipsi quidem cum C peccato pacem habent sed non a peccato : quia delectantur in culpa, sed a conscientia remordentur. Tales impugnantur, sed non repugnant : quia motus sentiunt et consentiunt, *abstracti a concupiscentia et illecti* (Jacob. 1). Parvulos non allidunt ad petram (Psal. cxxxvi), sed eos in desiderio suo fovent, jacentes et dormientes in voluptate et fœditate peccati, veluti jumenta quæ in stercore suo computrescunt. quibus redolet fetor, et amaritudo dulcescit. E contra : Quidam tentationes sustinent et resistunt, impugnationibus repugnantes, et hi nec cum peccato pacem habent, nec a peccato ; quia cum illo luctantur, ne peccatum in suo mortali corpore dominetur. Gravis quidem est lucta, sed utilis D fugna ; quoniam etsi pœnam habet, habebit et coronam et quanto difficilior est conflictus, tanto gloriosior est triumphus. Qui vero tentationes vicerunt, ut non solum tentationibus non consentiant, sed jam etiam tentationes non sentiant, nisi forte levissimas, quæ pacem animi non perturbant, hi profecto pacem habent a peccato, sed non cum peccato, ut dicere valeant cum Apostolo : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (II Cor. 1) : cum illi veraciter peccatores possint de pace in Domino gloriari, quos et criminalis culpa non mordet, et cauteriata conscientia non remordet, quoniam etsi gravia forte peccata commiserunt, illa tamen omnino per condignos fructus pœ-

nitentiæ diluerunt. Cum ergo jam ipse spiritus testimonium perhibet spiritibus eorum, quod ipsi filii Dei sint, tunc a peccato pacem habent, et non cum peccato, effecti pacifici veri, qui filii Dei vocabuntur (Rom. vi) : pavidi quidem pro suis, sed pro aliis securi. Palet ergo, quod non habere pacem cum peccato semper est bonum, et habere pacem cum peccato semper est malum. Habere vero pacem a peccato interdum est bonum, interdum est malum. Noli ergo cum peccato pacem habere, noli contrahere amicitiam cum serpente, ne suadendo inficiat, et occidat te veneno. Lethalius est enim venenum peccati, quam venenum serpentis. Nam illud interficit corpus, istud vero interimit animam, sine qua corpus non vivit. Si vero concupiscentia corporis illectus, pacem habueris aliquando cum peccato, cave saltem, ne habeas pacem ab illo : quia si cum peccato et a peccato pacem habueris, vivens inter mortuos deputaberis. Quæ vero sit causa, quare *non est sanitas in carne hominis a facie iræ Dei, neque pax ossibus a facie peccatorum*, consequenter ostendit.

Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me.

Caput mulieris vir, et caput viri Christus, caput Christi Deus (I Cor. xi) ; unde : *Caput dilecti mei sicut aurum optimum* (Cant. v). *Ipse est caput corporis Ecclesiæ* (Colos. 1). Caput animæ mens, unde : *Impinguasti caput meum in oleo* (Psal. xxii). Caput rei, principium, unde : *In capite libri scriptum est de me* (Psal. xxxix). Caput provinciæ, metropolis, unde : *Caput Syriæ Damascus* (Isa. vii). Caput populi princeps, unde : *Constitues me in caput gentium* (Psal. xvii). Caput iniquorum diabolus, unde : *Percussisti caput de domo impii, demudasti fundamenta ejus usque ad collum* (Habac. iii) ; et : *Tu confregisti capita draconum, dedisti ea in escas populis Æthiopum* (Psal. lxxiii). Caput mali operis, suggestio diabolica, unde : *Caput aspidis suget et occidet eum lingua viperæ* (Job xx) ; et : *Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus* (Gen. iii). Caput vitiorum, superbia, unde : *Si extulerit caput usque ad nubes quasi sterquilinum in fine perdetur* (Job xx). Caput ergo interioris hominis, animæ, mens seu ratio intelligitur. De quo Salomon ait : *Oculi sapientis in capite ipsius*, id est fides et intellectus sunt in mente sapientis. Nam oculi corporales sunt etiam in capite viri stulti ; huic capiti quædam iniquitas superponitur, illa iniquitas quæ cum timore Dei et sine proposito pœnitendi committitur, supponitur rationi ; quia peccator in ea iudicium rationis reveretur. Illa vero iniquitas, quæ sine timore Dei et sine proposito pœnitendi committitur, superponitur menti ; quia peccator in ea iudicium rationis contemnit. Utraque gravat, sed ista sicut onus mediocre, illa vero sicut onus grave, quod in profundum demergit. Et hoc est quod dicit : *Iniquitates meæ, quas*

ego sine timore et proposito pœnitendi commisi, *superposuerunt*, id est posuerunt se super *caput meum*. Vel secundum aliam litteram, *supergressæ sunt caput meum*, hoc est depresserunt et despexerunt rationem animæ meæ. Ideoque *gravatæ sunt super me*, non sicut onus mediocre, sed *sicut onus grave*, quod usque in profundum vitiorum demergit. Iniquitas enim secundum prophetam, super talentum plumbi sedere describitur (*Zach. v*), quia mentem quam deprimit, non sinit ad cœlum erigi, sed cogit ad inferna demergi. Vel *iniquitates meæ superposuerunt*, id est in superbia posuerunt *caput meum*, id est mentem meam in superbiam extulerunt, et ideo, quoniam *omnis qui se exaltat, humiliabitur* (*Luc. xiv*), *sicut onus grave gravatæ sunt super me*, id est mole pœnarum me graviter depresserunt. Quasi diceret: Ego exaltavi me in spiritu superbiæ, quoniam *iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum*, et Deus humiliavit me in pondere pœnæ, quoniam *sicut onus grave gravatæ sunt super me*.

Est onus Christi, onus mundi, onus diaboli; primum gratiæ, secundum pœnæ, tertium culpæ. De primo: *Jugum meum suave est, et onus meum leve* (*Matth. xi*); de secundo: *Onus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos* (*Isa. xliii*); de tertio: *Nolite portare onera in die Sabbati* (*Isa. xvii*). Licet enim scriptum sit: *Unusquisque onus suum portabit* (*Galat. vi*), monet tamen Apostolus: *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* (*ibid.*). Non solum autem *iniquitates supergressæ sunt caput meum*, verum etiam

Computruerunt et deterioraverunt [al. *corruptæ sunt*] *cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ*.

Computrescere multis modis dicitur aliquid. Ratione materiæ, unde: *Lumbare computruit*, quod Jeremias abscondit in Euphrate (*Jer. xlii*). Ratione pœnæ, unde: *Philisthiim computrescebant prominentes extales* (*I Reg. v*). Ratione culpæ, unde: *Computruerunt jumenta in stercore suo* (*Joel i*): et ratione gratiæ, unde: *Computruit jugum a facie Dei* (*Isa. x*). Cicatrix autem est locus vulneris jam sanati, sed hic ponitur continens pro contento: ut cicatrices in carne intelligantur plagæ, quæ postquam curatæ sunt, recidivant, et quidem posteriores plagæ longe sunt pejores, quam priores. Sic cicatrices in mente sunt culpæ, quæ postquam dimissæ sunt, iterantur, et sunt longe istæ graviores, quam illæ. Ait ergo: *Cicatrices meæ*, id est peccata, quæ mihi dimissa sunt per baptismum, vel pœnitentiam, *computruerunt*, id est conversa sunt in putredinem, dum iterata sunt ad reatum, qui est mentis putredo. Heu si quis viderit animam peccatricem, quam sit foeda, quam fetida et putrida: profecto leprosior est carne leprosa. *Et deterioraverunt*, id est deteriora facta sunt, per ingratiitudinis vitium, *a facie insipientiæ meæ*, id est ab insipientia mea, quæ apparet quasi facies manifesta. Quænam enim manifestior est stultitia, quam ut pœnitens ad

peccatum, sicut canis ad vomitum, revertatur? (*II Petr. ii*). Immundus est cibus quem canis edit, sed longe immundior est vomitus, ad quem redit; Vel *cicatrices meæ computruerunt* aliis, qui exemplo mei facinoris quasi fetore putredinis sunt corrupti, *et deterioraverunt me*, qui frequentando peccatum, deterior effectus sum, *a facie insipientiæ meæ*, id est ex culpa negligentæ, quæ meam insipientiam manifestat; quia videlicet non sum usus viribus in baptismo receptis. Quid enim insipientius peccatore, qui et cognoscit facinus et committit, præcipitans se scienter in mortem? Certe brutum animal si videt foveam, declinat ab ea, ne labatur in illam, et si forsitan alicubi difficultatem incurrit, non potest illuc sine difficultate reduci. Homo vero ab illicito semper illicitur, et in delictis jugiter delectatur. Cave igitur pœnitens iterare peccatum, ne propter ingratiitudinis vitium, requiratur a te debitum jam dimissum. *Eccè*, inquit, *sanus factus es. jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat* (*Joan. v*). Cave quoque, ne peccatum facias in occulto, magis autem ne facias in aperto: quia peccatum secretum obest tantummodo facienti, manifestum vero et facienti obest et imitanti. Vel *cicatrices meæ*, id est peccata mea, quæ ego post pœnitentiam iteravi, *computruerunt* in me per defectum [al. effectum]: quia computrescere me fecerunt, hoc est, in sordibus vitiorum marcescere, quasi *jumenta insipientia*, quæ teste propheta, *computruerunt in stercore suo* (*Joel i*), et tanquam illi quorum computrescebant prominentes extales (*I Reg. v*), et sic *deterioraverunt a facie insipientiæ meæ*, id est propter insipientiam meam deteriorem me fecerunt. Duabus ex causis solent cicatrices computrescere, vel quia non perfecte curantur vulnera, vel quia nociva non plene vitantur. Ille namque vulnera peccatorum perfecte non curat, qui succidit actus, sed non interficit cogitatus; quia de refricatione cogitationis facile reditur ad consuetudinem actionis. Ille quoque nociva vitiorum plene non vitat, qui peccandi occasiones studiose non fugit. Fuge ergo personam suspectam, locum idoneum, tempus aptum, et quidquid est opportunum ad faciendum peccatum; quia sicut est difficile in igne esse et non ardere, ita difficile est habere opportunitatem peccandi et non peccare. Sequitur:

Miseriis afflictus [al. *miser factus sum*] *et turbatus sum usque in finem, tota die contristatus ingrediebar*.

Quis potest omnes nominis miseras enarrare, cum tota hominis vita sit miseria? *Homo* namque *natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis* (*Job xiv*). Brevis est vita, sed multæ sunt miseriæ, quibus repletus asseritur, ut nihil in eo vacuum a miseria relinquatur. In tribus tamen vocabulis tres species miseriarum designat, videlicet timores, dolores et labores, ad quas omnes miseriæ referuntur. Quasi diceret: *Afflictus sum præ labore, et turbatus sum præ timore, contristatus*

sum præ dolore : suntque miseræ meæ longæ, quia *turbatus sum usque in finem* : sunt assiduæ, quia *tota die contristatus ingrediebar* ; sunt spirituales, quia *anima mea completa est illusionibus* : et sunt corporales, quoniam *non est sanitas in carne mea*.

Finis, Christus, unde : *Christus est finis legis ad justitiam omni credenti* (Rom. x), qui de se dicit : *Ego sum α et ω , principium et finis* (Apoc. i), et de quo scribitur : *In finem psalmus David*. Charitas, unde : *Finis præcepti charitas, de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta* (I Tim. i); et : *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii). Adimpletio, unde : *Ea quæ de me scripta sunt, finem habent* (Luc. xlii). Extremitas, unde : *In tempore finis complebitur visio* (Dan. viii). Finis, beatitudo, unde : *Novissime destruetur mors, deinde finis* (I Cor. xv). Perseveratio, unde : *Cum dilexisset suos, usque in finem dilexit eos* (Joan. xi). Nam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x). Finis, terminus, unde : *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum* (Psal. xxxviii). Finis, consummatio, unde : *Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ* (Ezech. vii). Finis, damnatio, unde : *Laborabit in æternum, et vivet adhuc in finem* (Psal. xlviii). Et : *Finis illorum mors est* (Phil. iii). Ergo *turbatus sum usque in finem*, id est usque ad vitæ terminum (de futuro tanquam de præterito loquens) quia certus sum, quod ante mortem miseræ minime finientur. Propter quod clamabat Apostolus dicens : *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii.) *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super omnes filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium* (Eccli. xl). Utinam in morte terminus miseriarum existat, ne post mortem cumulus miseriarum accrescat! quia post mortem incomparabiliter majores erunt miseræ in inferno, quam sunt ante mortem in mundo : quoniam ibi erit *vermis qui non morietur, et ignis qui non exstinguetur* (Isa. lxvi). Ibi *quærent homines mortem, et non invenient, optabunt mori, et fugiet mors ab eis* (Apoc. ix). Et ideo : *tota die contristatus ingrediebar* intra cubiculum cordis, ut in occulto tristis et mœrens pro dilatione Sabbati, quo cupiebam effundere animam meam Domino; juxta quod ipse dicit : *Cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum* (Matth. vi). Nec semel hoc egi, sed sæpe : nec perfunctorie, sed assidue : quia *tota die contristatus ingrediebar*, donec egrediebar tandem ex hac vita, et ad illam perveniam, ubi erit in vero Sabbato requies sine fine. Notent hoc illi, qui putant sufficere simul et semel de peccato dolere, statim post gemitum recurrentes ad gaudium, et post fletum ad risum, cum e contrario poenitere sit poenam tenere. Ideo vero *tota die contristatus ingrediebar*.

A *Quoniam anima mea repleta est illusionibus, et non est sanitas in carne mea.*

Innumerabiles sunt illusiones, quas homo patitur in hac vita, dum pravīs persuasionibus circumventus credit falsa pro veris, agit mala pro bonis, et dimittit cœlestia pro terrenis, dum pro caducis, vanis et frivolis a divina servitute transfertur, a pia intentione retrahitur, a sancto proposito revocatur, et tunc incipiunt illudere ei dicentes : *Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare* (Luc. xiv). Alludit mundus, eludit caro, et illudit diabolus. Mundus alludit per blanditias sæculares, caro eludit per sensuales illecebras, diabolus illudit per spirituales fallacias. Isti enim sunt tres fallaces sophistæ, qui miseram animam suis versutis circumvenerunt, et seducunt. Proponit mundus, assumit caro, concludit diabolus. Mundus proponit sæcularia blandimenta, caro assumit illicita desideria, diabolus concludit sempiterna tormenta. Sic alluditur animæ ut elidatur, sic eluditur ut illudatur. Turpis illusio, quando diabolus ab illusionem cessando, magis illudit, juxta quod legitur : *Deridebant Sabbata ejus* (Thren. i). Tunc enim dæmones Sabbata cujuscunque derident, cum ad tempus ab illorum tentatione desistunt, ut quando incaute cogoverint a peccato quiescere, turpius illum ad peccandum reducant, et sic qui se sabbatizasse crediderat, a dæmonibus deridetur. Propterea idem vir timoratus et justus alibi orat, et ait : *Deus meus, in te confido, non erubescam, neque irrideant me inimici mei* (Psal. xiv). *Etenim universi qui te expectant non confundentur*. Multis ergo modis illuditur animæ, persertim in obscenis affectibus et cogitationibus importunis, quibus improbe irruentibus, vix anima orare permittitur, et raro sinitur contemplari, dum corporum imagines occurrunt, quæ de hoc in illud, et de uno in aliud mentem rapiunt et transducunt. Scriptum est enim : *Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti* (Eccli. x); quia improbæ cogitationes tollunt devotionem orationis.

Quid dicam de illusionibus illis, per quas angelus Satanae transfiguratur se in angelum lucis (I Cor. xi), et vitia simulando virtutes, impietatem ingerit, sub specie pietatis. Certe non potest exprimi, quanta sit multitudo et magnitudo illusionum, quas anima patitur in hoc mundo. Unde poenitens ait : *Anima mea, completa est illusionibus*. Ecce non respersam, sed completam esse illusionibus animam asserit, ut multitudinem et magnitudinem illusionum ostendat. A quibus etiam *sanitas non est in carne mea*, quæ suis illusionibus inquinatur, maxime cum in somniis nocturnas pollutiones incurrit. Nec istam illusionibus speciem reputes esse levem, quoniam ex falsa causa verus procedit effectus, quoniam etsi falsa sit in somno imaginatio, vera tamen pollutio est in carne. Unde præcipitur in Levitico, ut homo qui pollutus nocturno sit somno, egrediatur extra castra, et non revertatur, priusquam ad vesperam lavetur aqua, et post solis occasum regrediatur in

castra (Lev. xv). *Omne peccatum, quod facit homo, extra corpus est, qui vero fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi).* Unde secundum aliam litteram dicitur: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus, vel ignominia.* Nam in lumbis est incentivum libidinis, secundum illud: *Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo ejus in umbilico ventris ejus (Job xiv)*; unde præcipitur: *Sint lumbi vestri præcincti (Luc. xii).* Grandis enim est illusio, et gravis ignominia in voluptate libidinis: quia præcedunt illam ardor et petulantia, comitantur fetor et immunditia, sequuntur dolor et pœnitentia. Sequitur:

Incurvatus sum et humiliatus usquequaque [al. afflicto sum et humiliatus sum nimis], rugiebam a gemitu cordis mei.

In prima parte prius commemoravit pœnas inflictas a Deo, ac deinde pœnas illatas a se, de illis præmittens: *Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam, et de istis subjungens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me.* In hac vero secunda parte, prius commemorat pœnas inflictas a se, ac deinde pœnas illatas ab aliis. De illis enim dicit: *Incurvatus sum et humiliatus usquequaque, rugiebam a gemitu cordis mei. Cor meum conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, et lumen oculorum meorum non est mecum.* De istis addit: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt, et proximi mei a longe steterunt. Vim faciebant qui quærebant animam meam, et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur.* Ostendens quantum ex utrisque profecerit. Nam ex illis profecit ad desiderium patriæ; unde supponit et dicit: *Ego autem velut surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes.*

Agens ergo de pœnis quas patitur, a seipso fatetur se sustinere incurvationem corporis, et humiliationem mentis; unde: *Incurvatus sum et humiliatus usquequaque.* Rugitum oris et gemitum cordis, unde: *Rugiebam a gemitu cordis mei.* Tædium vivendi et desiderium moriendi, unde: *Ante te omne desiderium meum, et gemitus meus à te non est absconditus.* Statimque superiorum causas assignat. *Cor meum, inquit, conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea, et lumen oculorum meorum non est mecum.* Ac si diceret manifestius: Dixi quod *rugiebam a gemitu cordis mei*; nec mirum; quia *cor meum conturbatum est in me.* Dixi quod *incurvatus sum et humiliatus usquequaque.* Nec mirum: quia *deseruit me fortitudo mea.* Dixi quod *ante te est omne desiderium meum.* Nec mirum, quia *lumen oculorum meorum non est mecum.* Et ideo quia tu, qui lumen oculorum meorum es, mecum non es, desidero esse ante te, ut ego sim tecum, et non hoc fecte, sed vere; quia *gemitus meus a te non est absconditus.* Sæpe quidem vexatio tribuit intellectum, quia nonnunquam flagella castigant

quem beneficia non emendant; quapropter ait: *incurvatus sum et humiliatus usquequaque, id est ex utriusque hominis parte, videlicet exterioris, quantum ad incurvationem corporis, et interioris, quantum ad humiliationem mentis.* Quare a gemitu cordis ingemiscens interius de multitudine, magnitudine, ac turpitudine peccatorum, *rugiebam* exterius lugubri, querulo et confuso clamore, more leonis rugientis ad escam: quia famem patiens boni operis, *rugiebam* desiderio cibi cœlestis, ad Sabbatum æternitatis tota mente suspirans.

Cæterum possent hæc ad pœnitentiæ virtutem referri, ut dicat pœnitens: *Incurvatus sum corpore, et sum humiliatus mente, in oratione ac confessione prostratus: nec humiliatus simpliciter, sed etiam usquequaque, omnes omnino circumstantias exprimendo, ut qui committendo peccatum, superbam contra Deum cervicem erexi, confitendo peccatum, pronam ante Deum mentem inclinem.* Insuper *rugiebam a gemitu cordis mei, altis clamoribus ejulans, et profundis suspiriis ingemiscens; quoniam ante te est omne desiderium meum, quia non una pars desiderii mei est ante te, altera post te, ut unum peccatorum meorum exprimam confitendo, et aliud supprimam occultando, unum accusando condemnem, et aliud excusando defendam; sed omne desiderium meum est ante te, quia cum ultimo desiderio totam conscientiam meam coram te pando. Quod inde conjicis evidenter, quia gemitus meus a te non est absconditus, cujus oculis omnia nuda sunt et aperta.*

Incurvatio in Scripturis in bono accipitur, et in malo. Est enim incurvatio contractionis, unde: *Elisæus incurvavit se super puerum et revixit (IV Reg. iv)*; adorationis, unde: *Fratres Joseph incurvati adoraverunt eum (Gen. xlii)*; humiliationis, unde: *Incurvabitur sublimitas hominum et humiliabitur altitudo virorum (Isa. v)*; subjectionis, unde: *Incurventur ante te filii matris tuæ (Gen. xxvii)*; item, incurvatio cupiditatis, unde: *Incurvare ut transeamus (Isa. li)*; iniquitatis, unde: *Laqueum paraverunt pedibus meis, et incurvaverunt animam meam (Psal. lvi)*; obscenitatis, unde: *Scortum alterius sit uxor tua, et super eam incurventur alii (Job xxxi)*; et anxietatis, unde: *Uxor Phinees incurvavit se et peperit, irruerunt enim in eam dolores subiti (I Reg. iv).*

Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus.

Ecce utrumque habet irriguum superius, id est desiderium mentis pro bonis patriæ, ac inferius, id est gemitum cordis, pro malis mundi. Ac si diceret manifestius: *Vidi cuncta quæ sub sole fiunt, et ecce universa vanitas et afflictio spiritus (Eccle. i)*: quare jam nihil desidero in hoc mundo, sed *ante te est omne desiderium meum, ut videlicet coram te consistam in patria, ubi est vera quies, plena securitas, summa dulcedo, perfecta lætitia et felicitas sempiterna: ubi in summo bono quidquid*

boni quæritur, invenitur. Et ideo *gemitus meus*, de A *confortati sunt super me, et multiplicati sunt qui oderunt me inique.*
 Innumeris miseriis hujus vitæ, quæ tota est militia super terram, a te non est absconditus: non solum quia tibi cognitus est, qui omnia conspicias et nihil ignoras, verum etiam quia est tibi placitus, qui quodam speciali modo diceris nescire, quæ reprobas, et scire quæ approbas, unde: *Non novi vos* (Matth. xxv); et: *Novit Dominus qui sunt ejus.* Illa quippe absconduntur a Deo, quæ divino indigna sunt aspectu, unde Adam et uxor ejus *absconderunt se a facie Domini post peccatum* (Gen. iii): quia *qui male agit, sine dubio odit lucem* (Joan. iii). Et ideo

Cor meum conturbatum est in me, deseruit me fortitudo mea [al. *et derelinquit me virtus*], et *lumen oculorum meorum* [al. *ipsum*] non est mecum.

Ostendit se incurrisse anxietatem cordis, unde ait: *Cor meum conturbatum est in me*, propter acerbissimam doloris, et debilitatem corporis; unde subdit: *Deseruit me fortitudo mea*, propter tenuitatem jejuniarum et obscuritatem luminis, unde: *Lumen oculorum meorum non est mecum*, propter affluentiam lacrymarum; et ita jam dignos fructus pœnitentiæ facit (Matth. iii). Quandoque cor hominis conturbatur in se, quando scilicet per compunctionis dolorem spiritus tristatur et affligitur pro se ipso, secundum illud: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ* (Isa. xxxviii). Quandoque conturbatur in alio, quando scilicet per spiritum compassionis affligitur pro alio et tristatur, secundum illud: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* (II Cor. xi.) Ait ergo: *Cor meum conturbatum est in me*; quia in meipso est, unde doleam de meipso, quia *deseruit me fortitudo mea*. Scriptum est enim, quia *justi fortitudinem suam mutant, dum corporalem deponunt et spiritualem assumunt*, propter quod dicit Apostolus: *Cum infirmor, tum potens sum* (II Cor. xii). *Et lumen oculorum meorum non est mecum*, quin potius contra me: quia mors ingressa est per fenestras (Jer. ix); et: *Oculus animam deprædatur* (Thren. iii). Unde ipsi oculi jam compuncti a Deo lacrymis effluunt, ut eorum lumen quasi deficiens non sit mecum.

Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt, et proximi mei [al. *qui juxta me erant*] *a longe steterunt.*

Hactenus prosecutus est pœnitens pœnas, quas patitur intus, a Deo videlicet et a se, amodo prosequitur pœnas, quas patitur foris, ab amicis et inimicis. De pœnis enim a Deo inflictis prædixerat: *Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi et confirmasti super me manum tuam*; de pœnis a se illatis adjunxit: *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me*; nunc vero dicit de pœnis, quas patitur ab amicis: *Amici mei et proximi mei a longe steterunt.* De pœnis quas patitur ab inimicis subjungit: *Inimici mei vivunt et*

Sane cum peccator per pœnitentiam se convertit ad Deum, graviores tentationes incurrit, juxta quod legitur: *Fili, cum accesseris ad servitutum Dei, præpara animam tuam ad tentationem* (Eccli. ii). Unde cum ad pœnitentiam se convertit, ecce, instigante diabolo, *amici proximi*, et vicini contra ipsum insurgunt, propter quod dicit: *Amici mei et proximi mei appropinquaverunt*, non utique propter me, ut conferant mihi solatium, sed *adversum me*, ut inferant nocumentum. Nec perfunctorie, sed instanter: quia non solum approximarunt, sed *et steterunt adversum me*, videlicet ut mihi adversentur. *Et qui juxta me erant*, id est vicini mei a longe steterunt, omne mihi consilium et auxilium salutis denegantes. Illi *appropiaverunt*, ut inferrent dispendium, isti *elongaverunt*, ne conferrent solatium, ut sic malis totus essem expositus, et ne bonis aliquatenus essem adjutus.

Et vim faciebant, qui quærebant animam meam: et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur.

Agendo de pœnis quas se ab aliis sustinere fateatur, ostendit separatim non ab hostibus, sed ab amicis; non ab alienigenis, sed cognatis; non ab extraneis, sed vicinis; quia indignus et indignatus, tam ab his quam ab aliis persecutio toleratur. *Et hi me*, inquit, multipliciter persequuntur, videlicet opere, violenter, et odiose, quia *vim faciebant qui quærebant animam meam*. Ore, malignanter et studiose; quia qui inquirebant mala mihi, *locuti sunt vanitates*. Et corde, incessanter atque dolose, quia *dolos tota die meditabantur*. Heu! quod hodie reputantur amici, qui censendi sunt potius inimici, diligentes corpus, sed animam odientes. Tales sunt isti, qui hunc ad Deum converti cernentes, violenter impedire nituntur, animam non ad salvandum, sed ad perdendam quærentes, cum eum a via Dei retrahere moliantur, et bona temporalia inquirentes, spiritualia mala procurant, loquentes vanitatem in dolo, dum ei vana suggerunt et iniqua.

Ego autem velut surdus non audiebam, et velut mutus qui non aperuit [al. *non aperiens*] *os suum.*

Est surditas bona, et surditas mala. Bona surditas est claudere aurem pravis consiliis et malignis suggestionibus, unde: *Quis fecit os hominis, aut fabricatus est mutum et surdum, videntem et cæcum? nonne ego?* (Exod. iv. *Ite, renuntiate Joanni: Surdi audiunt* (Matth. ii). Nam illi obediunt Deo, qui sunt surdi diabolo. Mala surditas est claudere aurem sanis consiliis, et præceptis divinis, unde: *Surde et mute spiritus, exi ab eo* (Marc. ix). Et: *Sicut aspicias surdæ et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium et venefici incantantis sapienter* (Psal. lvi). Obmutescit autem quis aliquando ex cautela; unde: *Obmutui et humiliatus sum, et siliui a bonis* (Psal. xxxviii). Aliquando ex patientia; unde: *Quasi agnus coram tondente se obmutescet*

(*Isa. LIII*). Econtra obmutescit quis aliquando ex timore; unde: *Canes muti, non valentes latrare (Isa. LXI)*. Aliquando ex cauteriata conscientia; unde: *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit (Matth. XXII)*. Mutus autem et surdus hic accipiuntur in bono. Magnæ quippe virtutis est non reddere malum pro malo, sed quandoque majoris est non reddere maledictum pro maledicto (*I Petr. III*), cum longe facilius possit hoc reddi quam illud. Adhuc autem perfectioris est patientiæ, nec offendi, nec offendere verbo, ideoque non repetendo, sed determinando subjungit:

Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes [æ. redargutiones].

Quasi diceret manifestius: Non eram in veritate surdus et mutus, sed cum audire possem et loqui, factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes: quia non respondebam maledictum pro maledicto (*ibid.*). De talibus increpationibus legitur: *Usque ad noctem increpauerunt me renes mei (Psal. XV)*. Nam sunt et bonæ increpationes, de quibus dicitur: *Increpa feras silvarum (Psal. LXVII)*; et: *Argue, obsecra, increpa (II Tim. IV)*. Sunt et aliæ, de quibus scriptum est: *Increpet in te Deus Satan (Zach. III)*; et: *Increpavit mare Rubrum (Psal. XV)*. Possunt hæc intelligi etiam ex persona capitis, ut sint quasi verba Christi, non nisi mutata voce dicentis: *Amici mei, non veri, sed ficti, ut hi qui tentando dicebant: Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo. Dic ergo, licet tributum dare Cæsari, an non? (Matth. XXII.)* Et proximi mei, videlicet cognati secundum carnem, ut hi qui dicebant: *Transi hinc et vade in Judæam, ut discipuli tui videant opera, quæ tu facis. Neque enim fratres ejus credebant in eum (Joan. VII)*. Hi et illi appropriaverunt adversum me, coram Pilato dicentes; *Crucifige, crucifige eum (Joan. XIX)*: et steterunt coram Herode constanter me accusantes. Et qui juxta me erant, id est discipuli, qui mecum erant conversati, de longe steterunt, fugientes timore mortis. Nam *Petrus sequebatur a longe (Matth. XXVI)*. *Et qui quærebant animam meam, non ad imitandum, sed ad perdendum, vim faciebant, capiendo, ligando, colaphizando et conspuendo. Et qui inquirebant mala mihi, cum non invenirent crimina, locuti sunt vanitates, fingendo falsa testimonia, ut hi qui dixerunt: Nos audivimus eum dicentem: Ego dissolvam templum hoc manu factum, et per triduum aliud non manu factum reedificabo (Marc. XV)*, et non erat conveniens testimonium eorum. *Et tota die meditabantur dolos, id est fallacias, ut, quando custodes pecunia corruerunt, ut dicerent: Nobis dormientibus venerunt discipuli ejus, et furati sunt eum (Matth. XXVIII)*. *Ego autem tanquam surdus non audiebam, quia non respondebam, quasi nihil audirem. Et sicut mutus, qui non aperuit os suum, ut impleretur quod scriptum est: Sicut agnus*

coram tondente se, sic non aperuit os suum (Isa. LIII). Et ideo factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes. Unde cum unus ministrorum Annæ dedisset alapam Jesu dicens: *Sic respondes pontifici?* Jesus non increpando, sed rationem reddendo, respondit: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis? (Joan. XVIII.)*

Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies me, Domine, Deus meus.

Tertia pars, in qua dicit se inter adversa sperare, quod magnum est solatium oppressorum; quia dum sperant in tribulationibus, non deficiunt, credentes a Domino se liberari. Commendat autem pœnitens a Domino se spei donum, dicens: *Quoniam in te, Domine, speravi; orationis votum: Quoniam tu exaudies me, Domine Deus meus; discretionis judicium: Quia dixi, nequando insultent mihi inimici mei; patientiæ meritum, quia dum commoverentur pedes mei, super me magna locuti sunt. Satisfactionis propositum; quoniam ego in flagella paratus sum. Contritionis affectum, quia dolor meus ante me est semper. Confessionis sonum, quoniam iniquitatem meam ego pronuntio. Et inquisitionis studium, quia cogitabo pro peccato meo. Verumtamen in his omnibus persecutores mihi non desunt. Vivaces et prompti, quoniam inimici mei vivunt. Fortes et firmi, quoniam confortati sunt super me. Multiplices et diversi, quoniam multiplicati sunt. Crudeles et impii, quoniam oderunt me inique. Ingrati et detractores, quoniam qui retribuiebant mihi mala pro bonis, detrahebant mihi. Causam quoque supponit, quare tales sint erga ipsum; quoniam subsecutus sum, inquit, justitiam. Vel, secundum aliam litteram, quoniam sequebar bonitatem. Nam et injusti propter justitiam, et mali propter bonitatem persequuntur bonos et justos. Sicut Cain Abel (*Gen. IV*), Ismael Isaac (*Gen. XXI*), Esau Jacob (*Gen. XXVII*), Saul Davidem, et Judaicus populus Dominum Christum. Ait ergo: *Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies me, Domine Deus meus: qui sperat, credit et diligit, quia nisi crederet, non speraret; et nisi speraret, procul dubio non diligeret. Nam spes non confunditur, id est non patitur confundi sperantem. Quemadmodum alibi dictum est: In te, Domine, speravi, non confundar in æternum (Psal. XXX)*. Unde credens et diligens recte sperat a Domino exaudiri. Qui vero non sperat, non petit in fide, unde nequaquam exaudiri meretur; quia Deo sine fide placere non potest (*Hebr. II*). Ait ergo, *Domine, qui tristitia mutas in læta, et adversa convertis in prospera, quia in te speravi, quemadmodum sperandum est, ideo dixi, non tam ore, quam corde, quod tu me exaudies, hoc est ad optatum exitum audies: Domine Deus, creator meus, redemptor et salvator meus; qui creando tribuisti naturam, redimendo dedisti gratiam, et salvando conferes gloriam. Tunc enim cris certissime meus, cum ultra non poteris esse**

non meus. Dixi quidem quod *exaudies me*, nec immerito.

Quia dixi, ne aliquando insultent in me [al. *supergaudeant mihi*] *inimici mei, et dum commoverentur pedes mei, in me magna locuti sunt.*

Supra non exposuerat quid petierit, nunc autem illud exponit, *quia hoc dixi, hoc petii, ne aliquando insultent in me inimici mei*, hoc est ne illud agam, propter quod inimici mei mihi valeant insultare. Quemadmodum alibi dictum est: *Deus meus in te confido, non erubescam, neque irrideant me inimici mei, etenim universi qui te expectant non confundentur.*

Inter alias quippe causas, propter quas sibi justus præcavet a peccato, hæc non est minima, ne super illo exsultet et insultet injustus. Proprium est enim inimicorum, ut exsultent et insultent incommodis eorum, quos oderunt; et ideo dixi: *Ne insultent in me inimici mei*, quia dum pedes, id est actus mei commoverentur aliquando ex humana infirmitate, ipsi secundum pravam consuetudinem locuti sunt contra me, irrisores videlicet, injurias vehementes. Lætatur ergo impius, et insultat, quando justum prospicit commoveri, secundum illud: *Qui tribulant me, exsultabunt, si motus fuero* (Psal. XII). Sed e contra, pius tristatur et condolet, cum turbari cernit injustum, secundum quod dicit Apostolus: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (II Cor. II). Nam peccata proximorum frivolum sunt justorum. Pes hominis affectus est, opus et sustentator. Quilibet duplex, dexter videlicet et sinister. De pedibus affectionis dicitur: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* (Cant. V.) Et: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet.* De dextero: *Pes meus stetit in via recta, in Ecclesiis benedicam te, Domine* (Joan. XIII). De sinistro: *Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me* (Psal. XXV). De pedibus operationis dicitur: *Perfecit pedes meos tanquam cervorum* (Psal. XVII); et: *Pedes sanctorum suorum servabit* (Prov. III). De dextris: *Pedes eorum recti* (I Isa. LXIX). De sinistris: *Pedes eorum ad malum currunt* (Ezech. I). De pede sustentationis dextro B. Job ait: *Oculus fui cæco, et pes claudo* (Job XXIX). De pede sustentationis sinistro Veritas ait: *Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et projice abs te* (Matth. XVIII). Potest et aliter hoc intelligi, ut etsi dixerit, *ne aliquando supergaudeant sibi inimici*, non tamen in hoc fuerit exauditus; quia dum commoverentur, inquit, *pedes mei, super me magna locuti sunt* (Psal. XXXV). Quod Deus non sine causa quandoque permittit contingere, ut videlicet justus moveatur et cadat; quia *septies in die cadit vir justus, et fortior resurgit* (Prov. XXIV). Resurgit enim humilior, resurgit cautior, resurgit misericordior, sicut Petrus, qui quoniam incaute et præsumptuose respondit, cum ait: *Domine, etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo* (Matth. XXVI), permissus est

A cadere, ut suam præsumptionem, imprudentiam et infirmitatem agnosceret, et disceret in seipso, qualiter deberet aliis misereri. Unde cum post resurrectionem fuisset interrogatus a Domino: *Simon Joannis diligis me plus his?* Humiliter respondit et caute: *Domine, tu scis, quia amo te* (Joan. XXI). Dimittens dubium, utrum ipse plus cæteris, et certum tenens quod ipsum amaret. Quique ter Dominum eē timore negaverat, ter quoque eum ex amore confessus est, quatenus tinnæ negationi trina confessio redderetur, nec minus amori quam timori lingua serviret; et sic fieret amoris officium, pascere gregem Domini, sicut fuerat timoris judicium, negare Dominum gregis. Non solum autem, *quia speravi, dixi, tu exaudies me, Domine Deus meus*, verum etiam.

Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus ante me est [al. *in conspectu meo*] *semper.*

Tria illa commemorat, quæ sunt in vera poenitentia necessaria, videlicet dolorem compunctionis in corde, pronuntiationem confessionis in ore, et flagellum satisfactionis in opere: singula innuens suis circumstantiis. De primo siquidem dicit: *Dolor meus ante me est semper*; de secundo ait: *Iniquitatem meam ego pronuntio*; de tertio vero inquit: *Ego ad flagella paratus sum.* Dolor enim compunctionis non debet esse perfunctorius, sed continuus; non levis, sed gravis, quia poenitere est poenam tenere; unde conjungit et ait: *Dolor meus*, emphatice, id est de quo doleo, videlicet, causa doloris semper est *coram me*, ante faciem meam, non post tergum, ut *semper* videam, unde doleam, *et paratus sum*, promptus et præsto ad flagella suscipienda et sustinenda pro satisfactione peccati, non solum jejunium, orationem et elemosynam exercere, verum etiam corporalem disciplinam subire, in laboribus, vigiliis et aliis mortificationibus carnis. Novit poenitens, quod *pater flagellat omnem filium quem diligit* (Prov. I), et ideo sponte se offert ad flagella suscipienda quæ si æquanimiter tolerentur, non mortificant sed vivificant; non deducunt ad inferos, sed reducunt; corripiant quidem, sed corrigunt, percutiunt, sic tamen quod sanent. Nec solum propter prædicta *exaudies me, Domine Deus meus*, verum etiam

Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio [al. *annuntiabo*], *et cogito* [al. *cogitabo*] *pro peccato meo.*

Iniquitatem pronuntio, id est provide nuntio, discrete confiteor; vel de futuro pronuntiabo, id est fideliter confitebor, et ideo *cogitabo pro peccato meo*, ut per investigationem prudentem omnem omnino inveniam iniquitatis circumstantiam, quam sine omni suppressione, sine omni excusatione, ac sine omni attenuatione valeam confiteri. In hoc loco reprehenduntur illi, qui dolentes ad horam peccata sua improvide confitentur, nolentes subire poenitentiam nisi levem. Sed si diligenter attendere, quod per remedium poenitentiae, poenae fit commutatio æternæ in temporalem, nihil pro tali

commutatione reputarent difficile, quod possent aliquatenus sustinere. Libenter itaque pœnitens onus injunctæ sibi satisfactionis suscipiat, etiamsi difficile videatur, et incipiat illud studiose portare. Quod si forte vires ejus excedit, ad sacerdotem recurat, qui discreto moderamine adhibito illud satagat temperare. Quia vero quod facit flagellum grauo, et fornax auro, id efficit persecutio viro justo, et adversitas homini timorato, subjungit et ait :

Inimici mei vivunt, et confortati sunt super me, et multiplicati sunt, qui oderunt me inique.

Boni semper in sæculo moriuntur, quia seipsos mortificant, juxta quod ait Apostolus : *Quotidie morior propter vestram, gloriam, fratres (I Cor. xii)*. Mali vero vivunt in sæculo, quia cum desiderio prosperitate mundi fruuntur, dicentes : *Comedamus et bibamus, cras enim moriemur (I Cor. xv)*; non comedentes ut vivant, sed viventes ut comedant; quos Deus vivere patitur ad probationem bonorum, et ob hoc, inquit, *confortati sunt super me, ut me fortitudinem superent, et multiplicati sunt super me, ut me multitudine vincant, qui oderunt me inique, cum ego eos perfecte dilexerim.* Unde :

Qui retribuiebant mihi mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam subsecutus sum justitiam [al. sequebar bonitatem].

Quadripartita est retributio. Quia retribuuntur bona pro bonis (*Josue vii*), mala pro malis; bona pro malis, et mala pro bonis. *Retribuiebant bona pro bonis* Israelitæ Raab; mala pro malis, Samson Philisthæis (*Jud. xvi*); bona pro malis, Joseph fratribus suis; mala pro bonis (*Gen. xlv*), Judæi Christo (*Matth. xxvii*). Ad reddendum bona pro bonis tenetur quilibet, propter illud quod Dominus præcepit : *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis (Luc. vi)*. Ad reddendum mala pro malis, non tenetur aliquis, nisi judex, propter illud quod in lege præcipitur : *Oculum pro oculo, dentem pro dente (Exod. xxi)*. Cæteris autem dicitur : *Non reddes malum pro malo, neque maledictum pro maledicto (I Petr. iii)*. Ad reddendum vero bona pro malis, quilibet saltem perfectus tenetur, propter illud quod Dominus præcepit : *Benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos (Matth. v)*. Ad reddendum autem mala pro bonis nullus omnino tenetur. Unde cum Dominus dixisset in Psalmo : *Posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea*; statim subjunxit : *Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus (Psal. cviii)*. Ex his quatuor differentiis surgunt quatuor aliæ negativæ, videlicet non reddere bonum pro bono, et hoc est malum; non reddere malum pro malo, et hoc bonum est; non reddere bonum pro malo, hoc saltem perfectis est malum; et non malum pro bonis reddere, et hoc est omnibus bonum. Deus autem in quantum est Pater, reddit et bona pro bonis et bona pro malis, juxta quod legitur. *Pater cœ-*

lestis solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. v). In quantum autem est judex, non solum reddit bona pro nobis, sed etiam mala pro malis; quia *reddit unicuique juxta opera sua (Matth. vi)*. Propter quod dicit : *Mea est ultio et ego retribuam (Deut. xxxii)*. Lucifer autem, in quantum est Satanas, retribuit non solum mala pro malis, verum etiam mala pro bonis; quoniam odium pro dilectione sua retribuit Creatori, quemadmodum de ipso legitur et membris ejus : *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper ad te (Psal. lxxiii)*. Cæterum et bona et mala, quædam sunt temporalia, et quædam perpetua, quæ se ita habent, quod pro bonis temporalibus, et temporalia et perpetua bona reddantur, secundum illud : *Qui dimiserit patrem aut matrem, domum aut agrum propter me, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit (Matth. xix)*. Similiter et pro malis temporalibus et temporalia mala et perpetua redduntur, quoniam peccatores induuntur, sicut diploide, confusione sua (*Psal. xxxiv, cviii*). De temporalibus dictum est : *Oculum pro oculo, dentem pro dente (Exod. xxviii)*. De perpetuis vero dicitur : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitiivi et non dedistis mihi bibere; propterea, ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv)*. Item pro bonis perpetuis, et perpetua et temporalia bona redduntur. Nam quia Deus electos glorificabit perpetuo, et electi Dominum perpetuo glorificabunt, juxta quod legitur : *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. lxxxiii)*. De temporalibus vero legitur, quod operarii pro denario laborant in vinea, dando temporalia pro æternis; sicut et is, de quo legitur, quod inventa una pretiosa margarita, dedit omnia sua, et comparavit eam (*Matth. xiii*). Similiter pro malis perpetuis, et temporalia et perpetua mala redduntur. Nam quia Dominus reprobos damnabit perpetuo, et ipsi eum perpetuo odibunt, quemadmodum dictum est : *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper (Psal. lxxiii)*. Hinc quoque legitur : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. lxvi)*, odio et supplicio sese comitantibus in inferno. Pro perpetuis quoque suppliciis obstinati Deum in præsentibus blasphemabunt; quoniam si, juxta quod legitur, *blasphemaverunt homines Deum propter plagam grandinis, quia magna facta est vehementer (Apoc. xvi)*, longe fortius ipsum blasphemabunt, cum audient pœnam gehennalem sibi ab ipso Domino perpetuo infligendam, ut sic qualem possunt vicissitudinem ei reddant. Pro malis quoque temporalibus, et temporalia et perpetua bona redduntur. Nam Christus crucifixoribus suis, pro quibus oravit, dicendo : *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii)*, et gratiam tribuit in præsentibus et gloriam in futuro. Pro temporalibus autem bonis, quibus homines abutuntur saltem per occasionem, etsi non forte per causam, non solum temporalia mala, verum etiam perpetua rependen-

tur. Nam hujusmodi bona culpam mortalem, et pœnam aggravant gehennalem. Propter quod Dominus ait: *Væ vobis legisperitis, qui tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, et eos qui introibant, prohibuistis (Luc. xi)*. Quasi diceret: Ex hoc vobis erit vœ, id est æterna damnatio, quod clavem scientiæ, quæ per se bona est, vos male tulistis. Hæc autem magis disserendo, quam asserendo sunt dicta. Unde, quia materia satis est disputabilis, auctoritas non præjudicet rationi. Quomodo enim odibunt et blasphemabunt homines Deum in futuro, si quemadmodum scriptum est, dicent intra se pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: *Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis? Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid profuit nobis superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrens: et tanquam navis quæ pertransit fluctuantem aquam: cujus, cum præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut avis quæ transvolat in aere, cujus nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum: et scindens per vim itineris aerem, commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius, etc., nos autem in malignitate nostra consumpti sumus (Sap. v)*. Si ergo de odio et de blasphemia pœnitebunt, sicut de jactantia et malignitate pœnitere dicuntur, quomodo tunc odibunt et blasphemabunt Altissimum? Sed propter acerbiteriam pœnæ pœnitebunt de malo præterito, quo tantam pœnam incurrere meruerunt. Non tamen pœnitebunt de solo tunc malo præsentî, quo vehementius Deum propter acerbiteriam pœnæ odibunt, cum ab eo nullum remedium expectent. Quod autem pro malis temporalibus Deo perpetua mala retribuit, non est ei ad injustitiam deputandum; quoniam etsi temporalia sunt, quantum ad actum qui transit, perpetua sunt tamen, quantum ad reatum qui remanet, et quantum ad odium quod perdurat. Et ideo Deus juste punit reprobos in perpetuum, quia perpetuos eos invenit inimicos, quos et ipse juste in suo punire decrevit æterno, dum eum injuste offendere præsumperunt. Licet autem omnes detractores sint odibiles Deo (Rom. i), illi tamen, qui propterea cuiquam detra-

A hunt, quod subsecutus est justitiam, et sequitur bonitatem, Spiritus sancti gratiam videntur in eo persequi, et sic in Spiritum sanctum quodammodo peccare. Noverunt hoc illi, qui arbitrium præferunt gratiæ, quia secundum Prophetam, non justitia sequitur hominem, sed homo justitiam: quod gratia Dei prævenit, ut bona operatio subsequatur.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris a me. Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

B Ultima pars, in qua pœnitens divinum implorat auxilium, ne inter tot et tantos persecutores deficiat, petens se non solum relinquere, verum etiam adjuvari. Deus enim dupliciter hominem derelinquit et discedit ab illo: quando subtrahit ei defensionem, deserendo illum ad pœnam, propter quod ait: *Ne derelinquas me, Domine Deus meus*. Et quando subtrahit ei gratiam, deserens illum in culpa, propter quod subdit: *Ne discesseris a me*. Primo modo Pater Filium dereliquit in cruce, unde clamavit: *Deus Deus meus, utquid dereliquisti me? (Psal. xxi)*. Sic Deus illum aliquando derelinquit, a quo ipse minime derelinquitur. Nam relictus Job ad pœnam, innocentiam non reliquit. Secundo modo derelinquit Dominus peccatorem, sicut legitur de Saule, qui timebat Davidem, eo quod Dominus esset cum eo, et a se recessisset (I Reg. xviii). Sic Dominus illos solummodo deserit, qui deserunt ipsum. De quibus legitur: *Dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum (Jer. xvii)*. Verum quosdam derelinquit Deus ad tempus, unde: *In modico dereliqui te*. Aliquos autem derelinquit in perpetuum, unde: *Zelus meus recessit a te (Isa. liv)*. Ergo *ne derelinquas me*, qui ab omnibus derelictus, tibi soli sum relictus; ne inter persecutiones tot, et tantos persecutores deficiam, neve post indultam mihi veniam, te offendam, quoniam sicut post convalescentiam gravior est recidiva, sic et post veniam gravior est offensa. Quod si me dereliqueris ad horam, non tamen a me discesseris in perpetuum, sed potius *intende in adjutorium meum*, ad liberandum et protegendum me, *Domine Deus dator et conservator salutis meæ*, ut quem adjuveris in præsentî, salves etiam in perpetuum. Exsultativa conclusio, aliorum pœnitentiarum more Psalmorum, qui semper in lætitia terminantur.

In psalmum quartum pœnitentialem elucidatio. Titulus autem hujus psalmi talis est: In finem Psalmus David, cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee. — Tituli ejusdem explicatio.

Titulus iste patet ex notissima historia secundi libri Regum (cap. xii). Sed illud est studiose notandum, quod psalmus iste in ordine Psalmorum est quinquagesimus, et viginti continet versus. Vicenarius autem superabundans est numerus, et ex

suis partibus aggregatis duos constituit denarios, qui duplicem transgressionem designant: eo quod undenarius Decalogum quidem legis transcendit, et ad duodenarium apostolicum non pertingit. David enim hunc psalmum propter duplicem transgressio-

nem specialiter egit, adulterium videlicet et homicidium, quæ commisit. Vicenarii vero quinque aggregativæ sunt partes. Unitas quæ ad primum, et unum refertur ad originale peccatum. Binarius qui refertur ad duas species actualium peccatorum, quæ in venialia et criminalia distinguuntur. Quaternarius, qui refertur ad quatuor modos peccandi, ex fragilitate vel impotentia, simplicitate vel ignorantia, securitate vel negligentia, et malignitate vel invidentia [at. differentia]. Quinarius, qui refertur ad quinque corporis sensus, per quos peccatur, visum, auditum, odoratum, gustum et tactum. Denarius, qui refertur ad decem transgressiones Decalogi, quas homo, sicut prædictum est, peccando committit.

Quia vero jubileus quinquagesimus erat annus in lege (Levit. xxv), in quo remittebantur debita et revocabantur distracta, bene psalmus iste inter pœ-

nitentiales præcipuus, et in medio collocatus, quinquagesimum locum obtinet inter psalmos : quia per pœnitentialem humilitatem, sive humilem pœnitentiam, de qua psalmus iste principaliter agit, et commissa remittuntur peccata, et bona restituuntur amissa. Per eum quinquagesimo die legem Scripturæ dedit Judæis (Exod. xx), et quinquagesimo die legem gratiæ dedit apostolis (Act. 11), non sicut illam in lapideis tabulis scriptam, sed in humanis cordibus digito Dei (II Cor. 111). Quinquagenarius autem redditur ex quadragenarii partibus aggregatis; quia per pœnitentialem satisfactionem, quam designat quadragenarius, qui satisfactionis est numerus specialis, Spiritus sancti gratia operante, plena percipitur indulgentia peccatorum. Unde psalmus iste præ cæteris in Ecclesia frequentatur, per cujus virtutem plurimi ad pœnitentiam convertuntur.

Psalmi quarti pœnitentialis, qui est in ordine Psalmorum quinquagesimus, enarratio.

Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

Dividitur autem psalmus iste in quinque partes, quæ suis locis congrue distinguuntur. In prima igitur parte pœnitens propriam culpam exaggerat, et misericordiam divinam implorat, quam petit sibi tripliciter exhiberi, ut videlicet deleatur iniquitas cordis, unde : *Dele iniquitatem meam* ; ut lavetur ab injustitia oris, unde : *Lava me ab injustitia mea* ; et ut mundetur a culpa operis, unde : *A peccato meo munda me. Ergo miserere mei, Deus, quia potes misereri et habes unde miserearis.*

Misereri si quidem potes, cum sit misericordia tua magna, unde : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Et habes unde miserearis, cum tuæ miserationes sint multæ (Psal. cviii), unde : *Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Debes etiam misereri, quoniam ego peccatum meum agnoscendo confiteor, et impugnando detestor, unde : *Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum coram me est semper.* Et scis cujus miserearis, quia te præsentem pariter et videntem peccavi; unde : *Tibi peccavi, et malum coram te feci.* Quia ergo justus in principio sermonis accusator est sui, pœnitens iste justificari desiderans, exaggerat in principio culpas suas, ostendens quod sua peccata sunt magna, sunt multa, sunt fetida, sunt et foeda : nec semel tantum, sed sæpe, nec uniformiter ipse peccavit. Quasi diceret : Magna sunt, Deus, peccata mea, et ideo miserere mei secundum magnam misericordiam tuam. Multa sunt, Deus, peccata mea et ideo secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Fetida sunt et foeda peccata mea, et ideo lava me, et munda me.

Nec semel tantum, sed sæpe peccavi, et ideo amplius lava me. Nec uniformiter tantum, sed multiformiter, et ideo munda me, non solum ab injustitia, quæ consistit in committendo, verum etiam a delicto, quod in omittendo consistit. David autem non solum adulterium et homicidium perpetravit, verum etiam et dolum et contemptum adjecit, quoniam et per ipsam Uriam, cujus uxorem cognoverat (II Reg. 11), litteram mortis ejus direxit, et suæ contempsit confiteri peccata, donec per Nathan prophetam exstitit redargutus. Propter hæc quatuor distincta peccata, distincte quatuor modis orat. Nam propter adulterii crimen, ait : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam* ; quia magnum est adulterii flagitium, quod ego ex miseria fragilitatis humanæ commisi. Et propter homicidii crimen addit : *Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam* ; quia per meum iniquum mandatum non solum Urias, verum et multi alii nequiter sunt occisi. Rursus, propter crimen proditoris et doli subjungit : *Amplius lava me ab injustitia mea*, quoniam injustitiam exercui amplio-rem, dum per virum innocentem et justum, litteras suæ mortis dolose ac proditiose transmisi. Et propter crimen negligentiae ac contemptus concludit : *Et a delicto meo munda me* : quia valde deliqui, dum peccata mea confiteri distuli et despexi. Non ait : Miserere David, sed *Miserere mei.* Ac si diceret manifestius : Alibi nomen proprium exprimere consuevi, cum me gratiam credebam habere, dicendo : *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus* (Psal. cxxx1). Hic autem nomen proprium exprimere vereor, cum me gratiam amisisse cognoscam, ne Deus audito nefandi nomine peccatoris, magis ad vindictam, quam ad

indulgentiam provocetur. Ergo : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Miserere mei Deus*, quia tibi proprium est misereri, cum non sit tibi aliud misereri quam esse. *Misericordia quippe tua plena est terra (Psal. xxxii), et miserationes tuæ super omnia opera tua (Psal. cxliv)*. Ergo *miserere mei*, agendo mecum *secundum misericordiam* [al. *non secundum vindictam, sed secundum misericordiam*], *non secundum justitiam*; nec utcumque secundum modicam, sed omnino secundum magnam, unde : *Miserere mei secundum magnam misericordiam tuam*, quæ est immensa et infinita; quia magna miseria magna eget misericordia; et multa impietas, multa indiget pietate. Certe tam magna, multa et turpia sunt scelera mea, quod præ magnitudine, multitudine ac turpitudine desperarem, nisi scirem misericordiam tuam incomparabiliter, incomprehensibiliter et ineffabiliter esse magnam, et ideo de mea desperans miseria, sed de tua sperans misericordia, clamo confidenter, et dico : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*; quæ est profecto tam magna, quod ipsum unigenitum Deum de coelo deposuit, et corpore induit, ut in eo pateretur et moreretur pro humana tollenda miseria, et peccatorum indulgentia conferenda. O quam delectabilis sermo, suavis locutio, dulce verbum, necessarium peccatori, utile misero, congruum poenitenti, non semel, sed sæpe cum amaritudine cogitandum, cum dolore dicendum, cum lacrymis iterandum : *ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima (Matth. xxi), totis affectibus, totis visceribus, totis medullis; cum suspiriis, cum singultibus, cum lacrymis [al. lamentis] : Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Miserere, Domine, mihi misero. Domine, misero mihi miserere, secundum magnam misericordiam tuam.*

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Prudenter distinguit ad misericordiam magnitudinem et ad miserationes multitudinem referendo; quia misericordia Dei una est in natura, sed miserationes ejus multæ sunt in effectum. Propter quod alibi ait : *Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quæ, videlicet miserationes, a sæculo sunt (Psal. xxiv)*. Alicubi tamen misericordiarum pro miserationibus ponuntur effective, ut ibi : *Misericordiarum Domini multarum, quia non sumus consumpti (Thren. iii)*. Ergo secundum multitudinem miserationum tuarum, id est secundum multiplices effectus misericordiarum tuarum, *dele iniquitatem meam*, quæ præ nimia multitudine quasi numerum arenæ maris excedit. Quis enim peccatorum et delictorum et negligentiarum numerum valeat comprehendere? Nullus omnino. *Dele igitur iniquitatem meam*, ut quemadmodum per novacula littera de pergamento deletur, ut nullum remaneat ejus vestigium, ita per tuam misericordiam culpa de meo animo deletur, ut nullus remaneat in co-

reatus. *Dele, quæso, iniquitatem meam*, ne sim ex illis de quibus dicitur : *Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur (Psal. lxxviii)*. Itemque : *Nomina eorum de cœlesti in æternum, et in sæculum sæculi (Psal. ix)*. Quia vero mitius agitur cum sponte confesso, poenitens iste culpam suam non celat, non extenuat, sed revelat, sed exaggerat, sed condemnat dicendo :

Amplius lava me ab iniquitate mea, et a delicto [al. peccato] meo munda me.

Amplius, id est magis ac magis *lava me ab injustitia mea*, quam ego magis ac magis exercui, peccata peccatis addendo. *Quam vilis*, inquit, *facta es iterans vias tuas (Jer. ii)*. *Et a delicto meo munda me*, quoniam animam meam valde reddit foedam et fetidam. Et ideo a foeditate *me lava*, et a fetore *me munda*. Porro, cum culpa non divisim per partes, sed tota simul in vera poenitentia dimittatur, quia Deus veniam non dimidiat, qui totum hominem sanavit in Sabbato, quid est, quod poenitens iste petit amplius lavari ab injustitia, quasi non sit in poenitentia omnino dimissa? Sed culpa, quæ nunc recenter dimittitur, licet tota per poenitentiam diluatur, adhuc tamen poenitenti fetet et sordet, qui securitatem et serenitatem conscientiarum nondum habet. Et ideo petit ab hujus fetore lavari [al. liberari], qui jam est a reatus foeditate mundatus, ut securam de venia conscientia serenetur quamvis et a peccato quod purgatum est, quoad culpam, purgari petit amplius : quoad poenam : quia non quoties dimittitur tota culpa, toties etiam remittitur tota poena. Vel amplius, id est insuper *me lava* : ac si dicat : *Dele iniquitatem meam, quam commisi in Deum, et insuper lava me ab injustitia mea, quam commisi in proximum; et præterea munda me ab iniquitate mea, quam in meipsum commisi : quoniam et in Deum, et in proximum, et in meipsum peccavi. Verum et si poenitens iste valde peccaverit, quia tamen facilius consequitur indulgentiam, qui se recognoscit, quam qui se ignorat errasse, quive graviter quam qui leviter de suo dolet peccato, et qui occulte quam qui manifeste peccavit, cum præmississet, amplius lava me ab iniquitate mea, et a delicto meo munda me, ut ostendat quod ei debeat facilius indulgeri, subjungit :*

Quoniam iniquitatem meam ego agnosco [al. cognosco] et delictum [al. peccatum] meum coram [al. contra] me est semper.

Asserit ergo se suam non ignorare, sed cognoscere culpam, *quoniam iniquitatem*, inquit, *meam ego cognosco* : sed dicit non leviter, sed graviter de sua culpa se dolere, quia *peccatum meum coram me est semper*. Neque se manifeste sed occulte peccasse : quia *tibi soli peccavi*, et exponens, quid sit ei soli peccasse, subjungit : *Et malum coram te feci, videlicet te solo vidente; unde volens David suum celare peccatum, revocavit Uriam, ut ingrederetur ad Bersabee conjugem suam, quam ipse David gravidaverat, ut sic de Uria videretur suscepisse con-*

ceptum (*Reg. II*). Neque peccatum illud voluit confiteri, donec per Nathan prophetam de illo exstitit redargutus. Vel potius, quia quidam peccant per ignorantiam, alii per negligentiam, alii per industriam, ut ostendat hic poenitens se graviter excessisse, removet a se primum et secundum modos peccandi, qui sunt leviores, et attribuit sibi tertium, qui est gravior, ita dicens: *Tibi soli peccavi*: non quidem per ignorantiam, quoniam iniquitatem meam ego agnosco: neque per negligentiam, quia peccatum meum coram me est semper, sed per industriam, quia malum coram te feci. Quasi dicat: Miserere mei, lava et munda me: quoniam iniquitatem meam ego agnosco, cum non sim ex illis, qui sua scelera non intelligunt, nec etiam intelligere volunt, ut in voluntatibus suis liberius delectentur. Et peccatum meum coram me est semper: quia nec sum ex iis, qui peccata sua quandoque recogitant, et statim obliviscuntur eorum, quasi projicientes illa post tergum (*Isa. xxxviii*), et ante faciem non habentes, dum ea negligunt et postponunt: sicut ipse David peccatum suum ante faciem non habebat, sed quasi post tergum abjecerat, cum sententiam dedit in divitem, qui rapuit ovem pauperi, oblitus in hac sententia ipse sui. Peccatum itaque suum coram se dicit semper existere: quia opportunis et competentibus horis de illo recogitat, sicut alibi dicitur: *Oportet semper orare, et nunquam deficere* (*Luc. xviii*). Recogitat, inquam, ad dolendum, videlicet ad dolendum, non ad refrigerandum [al. reficandum] aut iterandum. Unde littera illa magis propriam exprimit intellectum, qua dicitur: *Peccatum meum contra me est semper*, ut videlicet quasi contrarium illud persequar, non velut amicum amplectar.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.

David ergo culpam suam exaggerat, et a dignitate personæ, quæ peccatum commisit, et a sublimitate personæ, in quam peccatum commisit; quia videlicet rex peccavit in Deum. Quorum primum notat, cum ait: *Tibi soli peccavi*: et alterum, cum addit. *Et malum coram te feci*, unde magis te contempsi. Ac si diceret manifestius: Peccatum meum tibi soli relinquatur puniendum, eo quod alium non habeam superiorem, qui me possit punire, cum ipse sim rex; sed inde magis peccavi, quia quanto major est excellentia, tanto gravior est ruina. *Potentibus enim potenter tormenta patientur* (*Sap. vi*), et: *Judicium durum fiet his, qui præsunt* (*ibid.*). Sane aliud est in aliquem, et aliud est alicui peccare; in aliquem peccat, qui committit in illum offensam; alicui peccat, qui ejus subjacet ultioni. Rex itaque soli Deo: cæteri vero et Deo peccant et regi. Quid ergo, non possunt Ecclesiarum prælati, maxime summus pontifex, punire principes sæculares, si moniti contempserint satisfacere de commissis, tanquam ipsi soli Deo, et non homini peccent? Nam et *cor regis in manu Dei est, et quocumque voluerit vertet illud* (*Prov. xxi*). Possunt quidem, quoniam ex

A quo Jesus Nazarenus fuit unctus oleo lætitiæ præ consortibus suis (*Psal. xliiv*), et factus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix*), regnum non dedignatur sacerdotio subjacere. Quod etiam inde patet, quia unctio sacerdotis remansit in capite; unctio vero regis a capite descendit in humerum. Unde cum prius esset regnum sacerdotale, sicut Moyses inquit in lege (*Exod. xvi*), nunc sacerdotium est regale, sicut Petrus in Epistola sua dicit. Et qui dicit beato Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis* (*Matth. xvi*): dicendo. *Quodcumque*, nihil excepit, ut ostenderet manifeste, quod tam reges quam alios tradita sibi potest auctoritate ligare. Quamvis in hoc ei subjaceant propter Deum, et ipse in hoc illis præmineat vice Dei. Quare cum princeps hoc modo peccat pontifici, peccat nihilominus soli [al. ipsi] Deo. *Et malum* adulterii vel etiam homicidii, quod in proximum perpetravi, *coram te feci*, videlicet te vidente pariter et præsentem, quia tu omnia intueris, et ubique præsens existis. Cum igitur inexcusabilis sit offensa, quæ coram iudice perpetratur, absque dubio nostras offensas excusare non possumus, quas omnes committimus coram Deo. Quid igitur de hoc malo quasi specialiter dicit, quod illud fecerit coram Deo? Si vero respondeatur hoc esse dictum, quoniam in occulto peccavit, ubi conspicit solus Deus, non autem in manifesto ubi homines quoque vident, id profecto peccatum non aggravat, sed extenuat: quia gravius est in manifesto, quam in occulto peccare. Sed *malum* quod est *coram te*, id est quod in memoria semper habes, qui et tibi displicet vehementer, illud ego scienter egi, videlicet, primum et secundum peccatum, quæ in secunda tabula prohibentur, ut: *Non occides, non mœchaberis* (*Deut. v*). Unde in sequentibus ait: *Averte faciem tuam a peccatis meis*. Est enim malum, quod Deus patienter dissimulat, et illud quodammodo non videtur existere coram illo; et est malum, quod Deus penitus detestatur, et illud omnibus modis coram illo videtur existere; unde exaggeratione peccati, quod Deus omnibus modis detestatur, hic dicit: *Malum coram te feci*, sicut et alibi dicitur: *Pater, peccavi in cælum et coram te* (*Luc. xv*). *Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris*. Putari poterat, quod propter tam grave ac grande peccatum, quod David et in Deum commiserat et in proximum, Deus revocasset promissum, quod fecerat ei de Christo ex suo semine nascituro. *Juravit, inquit, Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (*Psal. cxxxii*). Ad hoc igitur removendum, ut videlicet promissum hujusmodi non debeat revocari, præmisit et ait: *Miserere mei, lava et munda me, ut ita peccato dimisso, justificeris*, id est, justus reperiaris et verax in sermonibus tuis, qui sunt de promissione Christi, quam mihi fecisti, et sic vincas illos qui te hujusmodi dicunt promissum revocasse, ostendo illos esse mendaces,

cum judicaris ab eis non esse facturum, quod taliter promisisti. Ille igitur iudex est valde timendus, cuius sapientiam nihil potest latere, cuius justitiæ nemo potest resistere. Talis est Deus. Propter quod pœnitens iste ait : Sapientiam quam Deus latere non possum, quia malum coram te feci. Justitiam tuam Deus nequeo corrumpere, quia justificaris in sermonibus. Potentiæ tuæ, Deus, non possum resistere, quia vincis cum judicaris, id est judicaveris. Propterea scriptum est : *Noli quærere esse iudex* (Eccle. vii), nisi tua virtute possis iniquitates irrumpere. Quis ergo non timeat illum iudicem, qui adeo semper est sapiens, ut ejus oculis omnia nuda sint et aperta? Qui adeo semper est justus, quod reddit unicuique secundum opera sua? (Matth. x) qui adeo semper est potens, quod voluntati ejus nihil resistit? *Quis enim restitit ei, et pacem habuit?* (Job ix) Jure igitur iste pœnitens non implorat iudicium, sed misericordiam interpellat : *Miserere mei, Deus, quia malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Ut justificeris*, id est ut justus et verax appareas in sermonibus tuis, quibus dixisti : *Quicumque hora peccator conversus fuerit et ingemuerit, omnium iniquitatum ejus non recordabor* (Ezech. xviii). *Et vincas*, id est convincas adversarios veritatis, *cum judicaris*, id est argueris ab eis, quasi justus non sis, pro eo quod es summe misericors, grave peccatum facile indulgendo, sicut facile indulxisti David, qui cum audito Nathan hoc solum dixisset : *Peccavi*, protinus ei respondit : *Et Dominus transtulit peccatum tuum* (II Reg. xii). Gloriosa victoria, cum Deus delet et destruit universa quæ servus inobediens et rebellis egerat contra eum : ipsumque servum seductum et occupatum ab hoste nequissimo revocat et reducit ad se per hoc solum, quod ignoscit errata. Si vero sermo dirigatur ad Christum, potest intelligi convenienter hoc modo : *Tibi soli peccavi*, o Christe, quia tu solus potes inter homines juste punire, qui nullum habes omnino peccatum. Et ita tu solus es justus punitor, cum non sit in te quod est in alio puniendum, quemadmodum Scribis et Phariseis de muliere in adulterio deprehensa dixisti : *Qui sine peccato est vestrum, prius in eam lapidem mittat* (Joan. viii). Tu enim solus talis es inter homines, Isaia propheta testante, *qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* (Isa. liii). *Omnis autem alius homo mendax* (Psal. cxv); ut ita justificeris in sermonibus tuis, id est ut omnes sermones tui justis sint et veraces. Quis enim alius non offendit in verbo? *Et vincas*, id est superes in justitia omnes homines, *cum judicaris*, id est cum eis in iudicio compararis; quia *non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. cxlii). Tantæ namque justitiæ Christus est, ut non renuat cum homine judicari, *Judica*, inquit, *inter me et vineam meam* (Mich. vi). Et quasi sub iudice suam causam exponens : *Popule, inquit, meus quid feci tibi, aut quid molestus fui? responde mihi*. Vincit ergo cum inter ipsum et

A hominem judicatur, in cujus conspectu nec astra sunt munda, et in angelis suis reperit pravitatem. Porro, secundum aliam litteram non est hic subjunctiva conjunctio, sed cum sit : *Tibi soli peccavi et malum coram te feci*, statim sine omni conjunctione subjungitur : *Justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris*. Pœnitens ergo secundum priorem statum Deum obsecrans incarnandum, *justificeris*, inquit, hoc est fias mihi justus, ut me redimas per justitiam, non meam profecto, sed tuam. *Advocatum enim habemus apud Patrem Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (Joan. ii). *Justificeris*, inquam, in sermonibus tuis, id est secundum sermones tuos, quos per legem locutus es et prophetas, quod videlicet per tuam pœnam redimeres hominem a sua culpa, sicut per prophetam testaris : *O mors! ero mors tua; morsus tuus ero, inferne* (Ose. xiii). Nam disciplina pacis nostræ super eum, et livore ipsius sanati sumus. *Et vincas mortem, dum judicaris ad mortem, mortem culpæ, per mortem pœnæ. Vincas juste, dum judicaris injuste a Pilato et Judæis*.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit (al. *peccatis concepit*) *me mater mea*.

Adhuc et iste pœnitens exaggerat culpam suam, ostendens, quod non solum actuale culpam commisit, verum et originale contraxit. De actuali namque culpa præmiserat : *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci*. De originali vero subjungit : *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea*. Duplex est autem conceptio, una seminum, altera naturarum. Parentes enim actuale culpam in prima, et proles originale contrahit in secunda. Propter quod ait : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*, quas in conceptione seminum mei commisere parentes, *et in delictis peperit me mater mea*, quæ in conceptione naturæ ego ipse contraxi. Absit omnino, ut hæc occasione dicatur, quod David fuerit conceptus de adulterio, cum Isai pater ejus de legitima genuerit illum uxore. Verum etsi dicatur, quod coitus conjugalis interdum propter bona conjugii ab omni reatu criminali excusetur : quia tamen frequentius solet in commercio illo peccari, propter id quod solet frequentius evenire, dicit se in parentum iniquitatibus esse conceptum. Si vero, quod verius est, dicatur, quod conjugalis concubitus, qui ordinate sit, a criminali quidem peccato, sed non a veniali, per bona conjugii excusetur, iniquitates hic large pro peccatis etiam venialibus appellantur, secundum quod Joannes apostolus in Epistola dicit : *Omnis qui facit peccatum, et iniquitatem facit, et peccatum est iniquitas* (I Joan. iii). Sequitur : *Et in delictis vel in peccatis peperit vel concepit me mater mea*. Dicit autem pluraliter, *in delictis vel in peccatis*, propter tres originales corruptiones, quibus tres vires animæ naturales originaliter corrumpuntur, Quis enim nesciat concubitus etiam conjugalem nunquam omnino committi sine pruritu carnis, ac sine

fervore ac fetore concupiscentiæ, unde semina concepta foedantur et corrumpuntur. Propter quod alibi legitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* (Job XIV). Ex seminibus ergo foedatis atque corruptis concipitur corpus corruptum pariter et foedatum, cui anima tandem infusa corrumpitur et foedatur, non ab integritate vel munditia quam habuit, sed ab integritate vel munditia quam haberet, si non uniretur foedato corpori et corrupto, quoniam ex creando infunditur, et infundendo creatur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur, et pollutum contingens ex ipso contactu polluitur, sic ex contagio corporis anima corrumpitur et foedatur. Habet enim anima tres naturales vires: rationalem, ut discernat inter bonum et malum; irascibilem, ut respuat malum; concupiscibilem, ut appetat bonum. Istæ vero tres vires originaliter corrumpuntur, quibus corruptis anima contrahit tres defectus oppositos, videlicet: ignorantiam, ut difficile discernat inter bonum et malum; iracundiam, ut facile respuat bonum; concupiscentiam, ut facile appetat malum. In carnali quippe commercio rationis sopitur intuitus, libidinis irritatur pruritus, et voluptatis satiatur affectus, ex quibus tres illi defectus originaliter contrahuntur. Tales ergo corruptiones sive defectus appellantur in hoc loco delicta sive peccata, in quibus asserit, quod cum *concepit aut peperit mater sua*. Nunquid ergo dicendum est, quod tria simul ab anima peccata originalia contrahantur, videlicet difficultas vel tarditas discernendi inter bonum et malum, quæ spectat ad ignorantiam; et facilitas sive pronitas respuendi bonum, quæ spectat ad iracundiam; et pronitas seu facilitas appetendi malum, quæ spectat ad concupiscentiam. Hoc autem quibusdam alsonum non videtur, quamvis probabiliter dici possit, unum esse in anima originale peccatum, quod tamen minus proprie peccatum vocatur, et complectitur in se duo, videlicet, labem et fomitem. Labes est foeditas corporis, ex qua anima est immunda, propter quam indigna est visione divina, vel potius carentia divinæ visionis est digna, secundum quod legitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. v). Et ab hac foeditate vel immunditia purgatur anima parvuli ex aqua et spiritu per baptismum. Adulti vero non solum per baptismum regenerationis in aqua, verum etiam per baptismum compunctionis in lacrymis, sive passionis in sanguine, ut gratia baptismi manente, non sit ultra visionis indigna, sed digna potius visione divina. Fomes autem est infirmitas seu languor naturæ, quædam videlicet passibilis qualitas, sive quædam privatio, ex qua primi motus peccandi sive concupiscendi procedunt. Et talis qualitas vel privatio manet etiam post baptismum. Unde dicitur, quod originale peccatum transit reatu, quantum ad labem, et remanet actu, quantum ad fomitem, ex quo surgunt actus vel motus peccandi: sicut e contrario solet dici, quod actuale peccatum transit actu

et remanet reatu; et attenditur huiusmodi qualitas et privatio circa vim concupiscibilem præscripto modo corruptam atque foedatam quoniam ex concupiscentia procedit pruritus circa januam humanæ propaginis, per quam funditur originalis causa peccati. Sufficiat autem ista in hoc loco dixisse: quia licet hæc materia valde sit disputabilis, magis tamen est flebilis, quoniam ab ipsa radice propago nostræ originis vitatur. Propter quod dicebat Apostolus, quod *natura filii iræ sumus* (Ephes. 11). Et ipse David fiebat, cum diceret: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea; quæ in hoc loco simpliciter et plane intelliguntur foeditas et pronitas ad peccandum. Justificeris, inquam, in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* Nec mirum: quia ecce in persona generalis hominis loquens, *in iniquitatibus conceptus sum; ego quoque tibi soli peccavi, et malum coram te feci; nec mirum; quia in delictis peperit me mater mea.* Etsi superius sit distinctum inter iniquitates atque delicta, possunt tamen iniquitates accipi pro delictis, ut tam iniquitates quam delicta referantur ad prolem, quæ in sua conceptione corrumpitur, et foedatur; in conceptione seminum, quantum ad corpus, et in conceptione naturarum, quantum ad animam. Attende pœnitens, et observa qualiter David universa confitetur peccata, et omnes circumstantias peccatorum, ut et tu omnes omnino diversitates et circumstantias peccatorum studeas confiteri, secundum quod magis peccasti, in loco, in tempore, in numero, in persona: secundum ætatem, secundum scientiam, secundum gradum, secundum ordinem: si facile, si frequenter; si manifeste, si perseveranter: quoniam hæc et alia, si qua sint, peccatum exaggerant. Et ideo non sunt in illo iudicio supprimenda, in quo, qui coram Deo seipsum accusat, Deus illum excusat: et qui coram Deo seipsum excusat, Deus illum accusat.

Ecce enim veritatem dilexisti, incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Secunda pars, in qua pœnitens dona Dei et data commemorat, et danda commendat; in datis autem commemorat veram peccatorum confessionem, cum ait: *Ecce enim veritatem dilexisti: et plenam occultorum cognitionem, cum addit: Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Nam qui Deo sua revelat peccata, Deus ei sua manifesta occultat. In dandis vero commendat mundationem futuram per aspersionem sanguinis Christi, cum ait: *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor: et purificationem futuram, per ablutionem aquæ baptismi, cum addit: Lavabis me, et super nivem dealbabor.* Rursus, in dandis commendat gaudium de remissione peccatorum, et lætitiā de promissione præmiorum, et sic *exultabunt ossa humiliata.* Porro, quidam nesciunt, quidam negligunt, quidam excusant, et quidam extenuant culpās suas: et quia tales non sunt digni venia, sed vindicta, pœnitens removens a se ista: Non ignoro, inquit, sed agno-

sco peccatum meum. *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco.* Neque negligo, sed impugno peccatum meum : quia *delictum meum contra me est semper*; nec defendo, sed accuso peccatum meum : quia *tibi soli peccavi, et malum coram te feci.* Neque peccatum meum extenuo, sed exaggero : quoniam *in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea.* Et tanquam Deus ab ipso quæreret : Cur tam diligenter tua confiteris peccata? Respondet : Quia ecce in evidenti est, quod tu *dilexisti veritatem* confessionis sine fraude, ut peccator omnes omnino confiteatur circumstantias peccatorum; quia non est vera, sed fraudulenta confessio, quæ factum exprimit et supprimit modum, atque unum uni, et alterum alteri peccatum revelat; unde cavendum est, ne confessionis pudor, confessionis impediatur puritatem. Potest et hoc aliter intelligi, tanquam Deus ab eo quæreret : Cur tam distincte tuum punis peccatum, ut dixeris : *Peccatum coram me est semper.* Respondet : Ut in puniendo peccatum tuæ veritati concordem : quia tu *veritatem dilexisti*, ut sis et verus punitor, et verus indultor, secundum illud : *Misericordiam et veritatem diligit Dominus (Psal. LXXXIII).* Deus enim servat et in veritate misericordiam, et in misericordia veritatem; nam et juste ignoscit, et pie punit; veritas est, quod punitur peccatum, misericordia est, quod liberatur peccator. Vel reddit singula singulis. Dixerat enim : *Justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* Nec mirum, quia *ecce veritatem dilexisti*, non duplicitatem aut falsitatem, sed et simplicitatem et puritatem, iste quippe justificatur in sermonibus suis, qui diligit veritatem. Rursus dixerat : *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea*, quorum primum erat incertum, et alterum occultum. Et quasi Deus ab eo quæreret : Cur incertum et occultum affirmas? Respondet : Quia *incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Sane, incertum erat, utrum iniquitates aliquas commisissent in sua conceptione parentes. Nam coitus conjugalis interdum excusatur a crimine, ut cum conjuges ordinate conveniunt, causa sobolis procreandæ; interdum autem non excusatur a culpa, ut cum conjuges causa explendæ libidinis inordinate miscentur. Item, occultum erat, qua ratione anima teneatur peccato, quod nec voluntate nec actu commisit, cum scriptum sit, quod *filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filii, sed anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. XVIII).* Non erit ultra proverbium istud in Israel, ait Dominus : *Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt (ibid.).* Porro, Deus ei et illud incertum et hoc occultum per Spiritum sapientiæ revelavit; quare non temere dixit : *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea* : quia *incerta*, inquit, de parentum iniquitatibus, in mea conceptione commissis, et *occulta* de peccatis propriis in mea conceptione con-

tractis, tu *manifestasti mihi*, per spiritum prophetiæ. Non possum ergo excusari per ignorantiam : quia *incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Servus enim sciens voluntatem domini, et non faciens, *vapulabit plagis multis (Luc. XII).* David autem hic reddit causam, quare Deus Pater justificari debeat in sermonibus suis de incarnatione Christi prædictis; quia videlicet diligit veritatem, et ideo non debet facere irrita, quæ de suis labiis processerunt; nam *incerta*, inquit, et *occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*, videlicet, adventum Unigeniti tui, qui tua est sapientia, cujus adventus aliis erat incertus, et aliis occultus. Denique, possunt illa non solum ad superiora, verum etiam ad inferiora referri. Ac si aperte dicat : *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi; quoniam*

Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor, lavabis me, et super nivem dealbabor.

Asperges me, Domine, hyssopo humilitatis, et *mundabor* a labe : *lavabis me*, cum per te fuero purgatus a vitiis, et *dealbabor*, cum per te fuero virtutibus decoratus. *Lavabis me* per indulgentiam, et *dealbabor* per gratiam, utique *super nivem*, quoniam candor nivis non intenditur, sed remittitur. Candor autem gratiæ non remittitur, sed intenditur : quia charitas aut proficit semper, aut deficit, unde amitti potest, sed remitti non potest. Quia vero aliud est album et aliud dealbatum, per nivem, quæ per se naturaliter alba est, potest intelligi virtus per se naturaliter bona, de qua dicitur : *Nive dealbabuntur in Semon (Psal. LXVII).* Et per dealbationem potest intelligi operatio de virtute procedens, ut sit sensus : *Super nivem*, id est super virtutem, quæ albet interius, *dealbabor* exterius opere bono, ut per fundamentum virtutis ædificium boni operis erigatur : et sic prius justificationis ordo notatur, cum dicitur : *Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor*, et postea justificati profectus [*al. perfecte justificationis*] ostenditur, cum jungitur : *Lavabis me, et super nivem dealbabor.* Est enim hyssopus herba humilis, sed medicinalis, quæ figit radicem in petra, et valet ad purgandum pulmonem; hæc humilitatem significat, quæ figit in humili Christo radicem, purgatque inflationem pulmonis, id est tumorem mentis depellit. Hæc igitur cum advenerit, ut peccator ad veram pœnitentiam se humiliet, statim aspergitur rore gratiæ, et mundatur a labe culpæ; nisi enim gratia infundatur, culpa procul dubio non depellitur, quemadmodum et tenebræ non fugantur, nisi lux superveniat, quæ tenebras ipsas depellat. Docet hoc Veritas dicens : *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum (Luc. VII).* Tu ergo, Domine, *asperges me hyssopo*, id est per virtutem humilitatis rore gratiæ me perfundes, et *mundabor* a sordibus vitiorum. Nec erit otiosa mundatio, quia *lavabis me a peccatis, et super nivem*, id est super candorem virtutis etiam bonis operibus *dealbabor.* In hoc solo spes

tribuitur peccatori, ut per pœnitentiam possit redire non solum ad priorem munditiam, verum etiam ad longe majorem, quæ confidentia multum est utilis, ne subrepat aliqua desperatio, quæ cunctis gravior est peccatis. Sane tres status hominum hic notantur, incipientium, proficientium, et pervenientium; sive conversorum, justorum et perfectorum. Status incipientium, vel conversorum notatur, cum primo dicitur: *Asperges me hyssopo, et mundabor*. Status proficientium vel justorum notatur, cum secundo subjungitur: *Lavabis me*. Status pervenientium vel perfectorum tertio notatur, cum infertur: *Super nivem dealbabor*. Quibus verbis satis expresse notatur progressus secundum hos status, quoniam aspergi minus est quam lavari, minusque lavari quam dealbari. Quod utique plene fiet, cum mortale hoc induet immortalitatem, et corruptibile hoc induet incorruptionem (1 Cor. xv); quia *fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum, et tunc vestimenta Christi erunt alba sicut nix* (Matth. xiii). Quia vero per sanguinem Christi et aquam baptismi, anima perfecte mundatur non solum a culpa, sed etiam a pœna, David in persona generalis fidelis ad istas mundationes dirigens intellectum, non solum inquit: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*, verum etiam: *Asperges me sanguine Christi, et lavabis me aqua baptismi, et sic mundabor et dealbabor etiam super nivem*, id est plus quam exprimere possum, non utique super illam, de qua dicitur: *Non timebit domui suæ a frigoribus nivis* (Prov. xxxi), nec super illam, de qua dicitur: *Qui timet pruina, irruet super eum nix* (Job vi); sed super eam potius, de qua legitur: *Si lotus fuero quasi aquis nivis, etc.* (Job ix). Ac etiam super illam, de qua legitur: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, sicut nix dealbabuntur* (Isa. i). Nam in rebus materialibus nihil potest nive candidius inveniri. Hic est enim, qui venit per aquam et sanguinem Jesus Christus, de cujus latere sanguis et aqua fluxerunt. Quod autem dicit: *Asperges me hyssopo*, alludit veteri legi, secundum quam aspersorium ratione mysterii fiebat ex hyssopo, sicut et Apostolus ait: *Lecto omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem hircorum et vitulorum, cum aqua et lana coccinea et hyssopo, ipsum quoque librum et omnem populum aspersit dicens: Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Etiam tabernaculum, et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit. Et omnia pene mundantur in sanguine secundum legem, et sine sanguinis effusione non fit remissio* (Hebr. ix). Hyssopus enim, sicut est superius prælibatum, humilitatem designat, secundum quod *Christus exinanivit se formam servi accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (Phil. ii), in qua sanguinem suum fudit, quo per humilitatis virtutem asperguntur fideles, et ab iniquitate mundantur, illi nimirum, qui humilitatis ejus formam

A observant. Nota denique prudens lector, in redemptis pluralitatem, in Redemptore humilitatem, et in redemptione utilitatem. Pluralitatem in redemptis, cum dicitur: *Asperges*. Quod enim aspergitur, circumfunditur multis locis. Propter quod Veritas ait: *Hic est sanguis novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (Matth. xxvi). Humilitatem in Redemptore, cum additur, *hyssopo*, quæ medicinalis est et humilis herba, quia Christus per suam superabundantem humilitatem fidelibus suis salutarem tribuit medicinam; unde dicebat: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* (Matth. xi). Utilitatem in redemptione, cum subditur: *Mundabor*; quoniam, ut Joannes apostolus ait, *sanguis Jesu Filii Dei mundat nos ab omni peccato* (1 Joan. i). Tria vero pertinent ad effectum baptismi: remissio culpæ, relaxatio pœnæ et infusio gratiæ. Primum notatur, cum dicitur: *Lavabis me*; secundum cum additur: *Dealbabor*; tertium cum adjungitur: *Super nivem*. *Effundam*, inquit Dominus per prophetam, *super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris* (Ezech. xxxvi). *In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus Jerusalem, in ablutione peccatoris et menstruatæ* (Zach. xiii). Cum igitur audis: *Asperges me hyssopo et mundabor*, in aspersione sanguinis Christi fidem passionis intellige. Cum autem, *Lavabis me*, audis, et *super nivem dealbabor*, in ablutione aquæ, baptismi sacramentum non agnosce. Porro, cum fides adultis sine sacramento proficiat, ubi sacramentum non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit; sacramentum vero baptismi sine fide adultis non valeat, juxta quod Veritas ait: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur* (Marc. xvi). Quid est quod in hoc loco plus attribuitur sacramento quam fidei? Nam minus est aspergi quam abluere, et minus mundari quam dealbari, maxime *super nivem*. Sciendum est ergo, quod fides Christi, quæ justificat impium, revera mundat a culpa, sed non semper ab omni pœna. Sacramentum verum baptismi si digne sumatur, liberat omnino a culpa pariter et a pœna. Unde sacramentum regenerationis a Domino appellatur, cum ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei* (Joan. iii); quia per hoc sacramentum homo regeneratur in gratia, liberatur a culpa pariter et pœna; quia natus fuerat in ira culpæ, simul subjectus et pœnæ. Recte igitur *lavabis me* per sacramentum baptismi, et *super nivem gratiæ*, quæ mundat a culpa *dealbabor* etiam sacramenti virtute ab omni pœna, præter illam duntaxat, quam necessitas primæ corruptionis inducit. Merito igitur.

Auditui meo dabis gaudium et lætitiā et exultabunt ossa humiliata.

Duplex est quidem auditus: exterior, de quo dicit Apostolus: *Fides est ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (Rom. x). Interior, de quo dicit

Propheta : *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (Psal. LXXVIV) : de utroque hoc potest intelligi : *Auditui meo dabis gaudium*, de remissione peccatorum; quia non est impiis gaudere, dicit Dominus. *Nec est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum* (Psal. LXXVII). *Et lætitiā*, de promissione præmiorum, juxta quod Veritas ait : *Gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis* (Matth. v). Sed de auditu interiori melius intelligitur, de quo propheta dicebat : *Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est?* (Isa. LXXV.) Huic utique qui dicebat : *Domine, audiavi auditum tuum et timui; consideravi opera tua et expavi* (Habac. III), dabis etiam gaudium cordis, et lætitiā corporis secundum illud : *Cormeum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum* (Psal. LXXXIII). Gaudet B cor, cum credit se a spirituali fœditate purgatum, et lætatur corpus, cum sentit se a carnali fetore mundatum : et sic duplici lætitiā exsultabunt ossa humiliata, non tam eo poris quidem, quam mentis : videlicet vires animæ, quæ prius humiliatæ, id est dejectæ ac incurvatæ fuerant per peccatum, nunc autem humiliatæ, id est ad audiendum et obediendum sunt inclinatæ. Nam qui humiliter audit et reverenter obedit, hic est profecto *amicus sponsi, qui stat et audit, et gaudio gaudet propter vocem sponsi* (Joan. III). O quam pauci sunt illi, qui gaudent de spiritualibus et æternis, respectu illorum qui lætantur de carnalibus et terrenis! Sed extrema gaudii luctus occupat, quia lætantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. XIV). Illorum ergo gaudium felix est et perpetuum, juxta quod dicitur : *Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum; et : Gaudium vestrum nemo tollat a vobis* (Joan. XIV). Istorum vero gaudium est infelix et momentaneum, juxta quod legitur : *Tenant tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi; ducunt in bono dies suos, et in puncto ad infernum descendunt* (Job XXI). Tu vero Deus auditui meo, id est intellectui, dabis gaudium et lætitiā, non falsam et transitoriam, de carnalibus et terrenis, sed [at. etsi] vera et spirituali lætitiā exsultabunt ossa humiliata, id est interiora mea, velut ossa latentia, quæ prius erant per fastum erecta, nunc sunt ad [at. per] obedientiam inclinata. Quandiu enim anima erigitur in superbiā, non potest vera exsultatione gaudere, sed eum deponit superbiā et humilitatem assuam, tunc vera in Domino jucunditate lætatur.

Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

Quarta pars, in qua pœnitens assumptā fiducia petit a se pœnas averti, cum ait : *Averte faciem tuam a peccatis meis; et culpas deleri, cum addit : Omnes iniquitates meas dele.* Rursus petit in se munditiā creari, cum dicit : *Cor mundum crea in me, Deus, et rectitudinem spiritus innovari, cum subdit : Spiritum rectum innova in visceribus meis.* Item petit a se divinæ contemplationis præ-

sentiam non excludi, cum inquit : *Ne projicias me a facie tua, et spiritualis sanctificationis sibi gratiam non auferri, cum ait : Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* Rursus petit sibi lætitiā de Christi promissione restitui, cum præmittit : *Redde mihi lætitiā salutaris tui, et robur sibi de Spiritu sancti confirmatione concedi, cum subdit : Spiritu principali confirma me.* Ecce patet quam prudens, modestus ac diligens iste fuerit in petendo, cum ea petat quæ licent, quæ decent, et quæ expediunt, justa, honesta, et necessaria, ut et tu discas talia postulare : ne si forte petieris injusta, fiat tua oratio in peccatum (Psal. CVM) : si vero petieris inhonesta, non accipias, eo quod male petas (Joan. IV) : et si petieris inutiliā, dicatur tibi, Nescis quid petas (Matth. XX). Sicut autem pœnitens iste personam rei multipliciter accusaverat, ita personam judicis multis modis commendat, ut facilius indulgentiam consequatur. Ac si diceret : Tu justus es cognitor; unde : *Veritatem dilexisti; tu discretus es doctor, unde : Incerta et occulta sapientiæ manifestasti mihi.* Tu sanctus es expiator, unde : *Asperges me hyssopo et mundabor, lavabis me et super nivem dealbabor; tu es liberalis promissor, unde : Auditui meo dabis gaudium et lætitiā et exsultabunt ossa humiliata; tu propitius es indultor, unde : Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele; tu es omnipotens Creator, unde : Cor mundum crea in me Deus; tu es mirabilis innovator, unde : Spiritum rectum innova in visceribus meis; tu es irrevocabilis elargitor, unde : Ne projicias me a facie tua; tu es utilis restitutor, unde : Redde mihi lætitiā salutaris tui; tu es præcipuus confirmator, unde : Spiritu principali confirma me.* Ait ergo : Quoniam talis ac tantus es, averte faciem tuam, non a me, verum a peccatis meis, ne animadvertas in me propter peccata mea quia non possem subsistere ante faciem iræ tuæ. Averte, inquam, faciem tuam a peccatis meis, quia ego adverto ante faciem meam peccatum meum. Tu ergo faciem tuam ab illis avertas, ne juste punias, quia ego ante faciem meam adverto illa, ut digne pœniteam. Si enim homo advertit culpam, Deus avertit pœnam, quia ipse est virga vigilans, qui dicit ad Jeremiam : *Quid tu vides, Jeremia? Virgam, inquit, vigilantem ego video* (Jer. I). Virga quippe vigilans Deus est, qui vigilat super populum suum ad puniendum, si ille dormit ad pœnitendum, et e converso. Si vigilat iste ad pœnitendum, ille dormit ad puniendum : quia non dormitat, neque dormiet, qui custodit Israel (Psal. CXX). Nam ille non dormitabit a pœna, nisi hic dormiat a culpa; quare subjungit : *Et delede tua notitia omnes iniquitates meas; ne recorderis peccata mea, neque vindictam sumas de peccatis meis, Domine Deus meus; tu namque dixisti : Quacunque hora peccator conversus fuerit et ingemuerit, omnium iniquitatum ejus non recordabor* (Ezech. XVIII). Supra singulariter dixerat : *Dele iniquitatem meam,* hic autem universaliter dicit : *Omnes iniquitates meas*

dele; nam accepta fiducia jam plus præsumit quam ante, secure deprecans jam non unam tantum iniquitatem, sed omnes omnino deleri: quia non habet unam solum iniquitatem, sed multas. Unde non singulariter ait: Dele unam iniquitatem, sed universaliter inquit: *Omnes iniquitates meas dele*; quoniam in multis offendimus omnes (Jac. III).

Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Cum autem creare sit aliquid de nihilo facere, ac innovare sit aliquid in statum pristinum reformare, quid est quod dissimiliter ait: *Cor mundum crea, et spiritum rectum innova*? Nam si petat ut Deus in se creet cordis munditiam, pari ratione petere debet ut Deus in se creet rectitudinem spiritus, cum utrumque perdidit per peccatum; et si dicatur quod amiserat ipsum cor, propter illud quod legitur: *Ephraim quasi columba seducta, non habens cor* (Ose. VII), pari forsitan ratione dicendum est quod amiserat ipsum spiritum, propter illud quod legitur, quia *regina Saba videns sapientiam Salomonis, ultra spiritum non habebat* (III Reg. X); illud etiam quod in quodam psalmo dicit de spiritu: *Defecit spiritus meus* (Psal. CXLII). Ille quippe cor suum amittere dicitur, qui prævaricatur in Deum; unde propheta: *Redite, prævaricatores, ad cor* (Isa. XLVI). illeque derelinquit cor suum, qui alienatur a Deo; unde ipse Psalmista: *Cor meum dereliquit me* (Psal. LXXXIX). Verum sane potest intelligi, quod secundum statum deformatæ naturæ, quem habebat cor ejus, antequam esset mundatum a culpa, quasi nihil erat comparatione status gratiæ reformantis, quem habet postquam est a culpa mundatus, secundum quod Jacobus ait: *Voluntarie nos genuit verbo veritatis, ut simus aliquod initium creaturæ ejus* (Jac. I); et Paulus: *Si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt* (I Cor. V): cum et creare recte possit hic poni pro recreare, juxta quod legitur: *Populus qui creabitur, laudabit Dominum* (Psal. CI). Nam ille populus digne laudat, qui per gratiam creatur. Quare poenitens iste petit cor suum mundum in se creari: ut videlicet Deus in eo creet mundos cordis affectus, cogitationes et voluntates pudicas, ne ultro declinet ad immunditiam, sicut ipse David. Nam de corde procedunt affectus sive boni, sive mali. De bonis legitur: *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit* (Prov. IV). De malis dicitur: *Ex corde exeunt cogitationes malæ, furta, adulteria, homicidia, falsa testimonia, perjuria, et similia, quæ coinquinant hominem* (Matth. XV). Petit ergo *rectum* in se *spiritum* innovari, scilicet Spiritum sanctum sibi denuo restitui, qui Spiritus rectus dicitur, quia facit rectos; qui utique, quantum ad suam naturam, est penitus immutabilis; unde quantum ad effectum, eum in se postulat innovari, ne ad iniquitatem ultra declinet, sicut ipse David, qui fecerat iniquum homicidium perpetrari.

Utrumque tamen dici potest congrue de utro-

que, ut cor creetur, et innovetur mundum et rectum, et spiritus innovetur et creetur rectus et mundus. Sed propter florem sermonis verba solummodo variantur, vel potius quia David per adulterii fedtatem a munditia cordis exciderat, sed propter homicidii pravitatem a rectitudine spiritus declinaverat, eo quod non omnino perdidit judicium rationis, sed virtutem castitatis prorsus amiserat, discrete ac recte petit sibi dari gratiam, ut in eo munditia cordis creetur, et reformari naturam, ut rectitudo spiritus innovetur. Et ideo distinguit: *Cor mundum crea, et spiritum rectum innova*. Cor quidem mundum petit creari, propter mundos ad diligendum affectus: et *rectum* petit creari, propter mundos ad diligendum affectus: et *rectum* petit *spiritum* innovari, propter rectos intellectus, ad discernendum, ut habeat zelum secundum scientiam, ad diligendum sincerum, et discernendum discretum. Quod autem addit *in visceribus meis*, ad utrumque respicit præmissorum, ut et cor mundum creetur, et rectus spiritus innovetur in visceribus suis, quatenus viscera ejus cum corde simul et spiritu recreentur et renoventur in ipso. Nam tanta est familiaritas inter carnem et animam in homine cuncta, ut utrumque ab altera, nunc ad hoc, nunc ad illud propriis illecebris instigetur. Quoniam etsi scriptum sit, quod *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* (Gal. V), quod utique verum est quantum ad sensualitatem et rationem, scriptum est tamen, quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam* (Sap. IX); et: *Spiritus tristis exsiccatur ossa* (Prov. XVII). Nam mors ingreditur per fenestras (Jer. IX), oculus animam depræatur (Thren. III); unde: *Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui* (Mich. VII). Ait ergo David: *Spiritum rectum innova in visceribus meis*, ex quibus exit adulterium, quoniam in renibus sedes est voluptatis; unde de diabolo legitur, qui est voluptatis incentor, quod *virtus in lumbis ejus, et fortitudo ejus in umbilico ventris ejus* (Joh. XL). Sequitur:

Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Quasi dicat: *A peccatis meis averte faciem, sed ne projicias me a facie tua, ne abjicias me a conspectu tuo, ne clonges me a gratia tua, ne alienes me a misericordia tua, ne excludas me a cognitione tua, ne repellas me contemplatione tua. Nam avertente te faciem tuam, omnia turbabuntur* (Psal. CIII); et: *Quo ibo a spiritu tuo, vel a facie tua quo fugiam?* (Psal. CXXXVIII.) Cur ergo faciem tuam abscondis? *Ostende faciem tuam, et salvi erimus* (Psal. LXXXIX). Illumina vultum tuum super nos, et miserere nostri (Psal. LXVI). O quam periculosum est a facie Dei projici! Certe, ipse est lux, ipse salus, et qui a facie ejus projicitur, ipse utique tanquam reprobis projicietur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium

(*Matth. XIII*), ubi est *vermis qui non moritur, et ignis qui non exstinguitur* (*Isa. LXVI*). Tolle, inquit, *impium, ne videat gloriam Dei*. Sic projectus Lucifer, *draco magnus, serpens antiquus* (*Apoc. XII*). Sic projicientur et illi, quibus in fine dicitur: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth. XXV*). Ergo *Ne avertas faciem tuam a me*, quoniam si averteris, *ero similis descendentibus in lacum* (*Psal. CLII*). *Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me*, sine quo nihil boni facere possum; nam ipse est dator omnium gratiarum. Jam pœnitens iste Spiritum sanctum habebat, sine ejus dono sic humiliari non posset. Vel certe David spiritum prophetiæ sibi postulabat non auferri, quem pretiosorem rebus cæteris reputabat. Sed cave magis, ne tu te Spiritui sancto auferas, quam se Spiritus sanctus tibi. Nonne naturaliter est prius committere culpam, quam amittere gratiam, cum per meritum culpæ donum gratiæ amittatur? Denique splendor solis homini se non subtrahit, nec est in sole, qui semper lucet, ut non videatur ab homine, sed est in homine, qui aliquando claudit oculos, ut tunc non videat ipse solem. Sed dices: Quomodo possem Spiritum sanctum amittere, nisi prius essem ab ipso dimissus? Nemo enim quod non habet, amittit; sed Spiritus sanctus amittitur vel auferitur, non tam quando haberi desinit, quam quando incipit non haberi. Et sic amittitur, cum jam non habetur ab homine, sed mox ante ab homine habebatur, quia *non est conventio lucis ad tenebras* (*II Cor. VI*), quæ illis advenientibus effugatur. Si ergo Spiritum sanctum tibi desideras non auferri, cave non solum ab immundis operibus, verum etiam a cogitationibus impudicis, quia *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictam, et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu* (*Sap. I*). Sequitur:

Redde mihi lætitiã salutaris tui; et spiritu principali confirma me.

O quantum pia mens jucundatur, quantum fidelis anima hilarescit, cum recollit et considerat beneficia Redemptoris qui venit *quærere et salvare quod perierat* (*Luc. XIX*); qui venit, *non ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum* (*Joan. XII*); qui venit, *ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam* (*Joan. III*); qui lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (*Apoc. I*); quia mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (*Rom. IV*). Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus (*Isa. LIII*). *Proprio Filio sub non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (*Rom. VIII*). Hujus lætitiã salutaris ille senserat, qui dicebat: *Ego in Domino gloriabor, et gaudebo in Deo Jesu meo* (*Habac. III*). Cum homo autem graviter offendendo, tantæ gratiæ reddit se ingratum, tantoque bono se red-

dit indignum, amittit utique hanc lætitiã salutaris. Sed cum conversus fuerit et ingemuerit, postulat eam dimisso peccato sibi restitui. Propter quod ait: Pater piissime, pater mitissime, pater dulcissime, *redde mihi lætitiã salutaris tui*, et salvatoris mei, qui totus est salutaris, quoniam a te traditus: et meus salvator, quoniam pro me redditus; unde: *Adjuva nos, Deus, salutaris noster*, etc. (*Psal. LXXVIII*.) David autem lætitiã salutaris hujus amiserat, cum adulterium et homicidium perpetrando promissionem sibi de Christo factam se demeruisse timebat; unde dicebat: Cum tu Deus mihi peccatum dimiseris, ergo *redde mihi lætitiã salutaris tui*; et ne illud ultra admittam; confirma me in beneplacito tuo, ut non revertar ad vomitum, ut non respiciam retro, nec unquam in stercoribus infatuati salis convertar. Et ne hujusmodi confirmatio valeat infirmari, *confirma me spiritu principali*, quasi auctoritate præcipua, cui nemo valet contraire. Qui etiam dicitur spiritus principalis, quia tecum et cum salutaris tuo est unum universale principium, unus universorum Creator. Per hoc sane quod ter dicit spiritum, notant quidam hic trinitatem in Deo, qui spiritus est, non corpus. Rectum quippe Spiritum dicunt Filium, et suo nomine Spiritum sanctum intelligunt, Patrem autem accipiunt Spiritum principalem; quoniam ipsum Patrem principium sine principio fides catholica confitetur. Potest tamen et aliter prudens lector individuam in his verbis intelligere Trinitatem. Cum enim audis: *Cor mundum crea in me, Deus, Deum Patrem Creatorem* intellige. Cum vero audis: *Redde mihi lætitiã salutaris tui*, Deum Filium accipe salvatorem. Cumque audis: *Spiritum sanctum tuum ne auferas a me*, Deum sanctificatorem agnosce; quamvis universis et singulis creare, salvare ac sanctificare conveniat, cum sint unum. Quia *tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, verbum, et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt* (*I Joan. V*). Unus tamen ex tribus hic proprie dicitur spiritus rectus; sanctus et principalis; quoniam ipse appropriato vocabulo facit rectos, efficit sanctos et constituit principales: quemadmodum dicitur spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, et spiritus fortitudinis (*Isa. XI*), aliisque nominibus appellatur, secundum differentias gratiarum.

Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur.

Quarta pars, in qua patenter ostenditur quantum iste profecerit per humilem pœnitentiam et orationem devotam; quia de prævaricatore factus est prædicator, sicut Paulus de persecutore apostolus (*Act. XIX*), et Matthæus de publicano evangelista (*Matth. IX*). Unde Psalmi David, et Epistolæ Pauli, et Evangelium Matthæi, præ cæteris scripturis in Ecclesia frequentantur, ut discant peccatores eorum exemplo, non desperare de culpa, sed sperare de gratiã, cum intelligunt illos a Deo

non solum tantorum-criminum indulgentiam, verum etiam charismatum gratiam accepisse. Duo quippe principaliter postulaverat, remissionem criminum, et infusionem charismatum: et quasi Deus ab eo quæreret, cur postulet liberari a tot et tantis peccatis, et donari tot et tantis muneribus, quis ergo fructus inde proveniet? Respondet: Profecto magnus, quia cedet hoc aliorum utilitati, unde: *Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur.* Cedet saluti meæ, quia *exsultabit lingua mea justitiam tuam.* Cedet in laudem tuam, quia *os meum annuntiabit laudem tuam.* Et ut digne valeam adimplere, prius *libera me de sanguinibus*; et postea *labia mea aperies*; quia:

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

(CARO.)

Ostendit ergo quos doceat; quia *docebo*, inquit, *iniquos*. Quid doceat: quia *docebo vias tuas*. Et quo fine doceat, quia *impii ad te convertentur*. Qualis etiam debeat esse, qui doceat, cum orat: *Libera me de sanguinibus, Deus.* Et qualiter debeat docere, cum ait: *Exsultabit lingua mea justitiam tuam.* Mea ergo doctrina non est otiosa, quia *docebo iniquos vias tuas*; nec infructuosa, quia *impii ad te convertentur*; nec inæstuosa, quoniam *exsultabit lingua mea justitiam tuam*. Sic sane docere licet, et decet, et expedit. Licet, quia *docebo vias tuas*. Decet, quia *exsultabit lingua mea justitiam tuam*. Expedit, quia *impii ad te convertentur*. Desidero ergo docere alios, unde: *Docebo iniquos vias tuas*. Desidero a meis liberari peccatis, unde: *Libera me de sanguinibus, Deus*. Desidero te laudare, quia *exsultabit lingua mea justitiam tuam*. Desidero tibi sacrificium acceptum offerre, quia *sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias*. Desidero muros tuæ civitatis construere, quare *benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusalem*. Et sic meum in bonis adimplebitur desiderium. Quia *tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos*. Ergo docebo, non solum verbo, sed exemplo; quia dum mihi pareitur, aliis spes donatur, ne iniqui de sua iniquitate desperent. Et ideo *docebo iniquos vias tuas*, videlicet misericordiam et veritatem; quia *omnes viæ tuæ misericordia et veritas* (Psal. cxviii). Misericordiam namque docebo, quia indulgisti peccatori; et veritatem *docebo*, quia non revocasti promissa, et sic *impii*, qui prædicuntur iniqui, provocati a me verbo pariter et exemplo, *convertentur ad te*; ut et ipsis remittas peccata, et concedas promissa. Ergo *docebo iniquos vias tuas*, et non erit mea infructuosa doctrina; quoniam *impii ad te convertentur*, et sic etiam, revertentur ad se. Nam quando peccator alienatur a Deo, elongatur etiam a seipso: quemadmodum de filio prodigo legitur, qui postquam abiit in regionem longinquam, et dissipavit omnia bona sua, in seipsum reversus dixit: *Quanti mercenarii in domo patris*

mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor! Sed certe peccator converti non potest ad Deum, nisi Deus convertatur ad eum. Unde *cum adhuc longe esset, vidit eum pater ejus, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum* (Luc. xv). Non ergo peccatores de sua confessione diffident quantumlibet sint longinqui, de illius promissione securi, qui ait: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Ezech. xviii). Quasi diceret: Convertimini ad me pœnitendo, et ego convertar ad vos indulgendo: quoniam peccator ad Deum pervenire non potest, nisi Deus præveniat peccatorem, secundum illud: *Misericordia tua subsequetur me* (Psal. cxlii); quia timor introducit amorem, timor a Deo, sed non timor cum Deo. Amor ex Deo pariter et cum Deo; quoniam scriptum est: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem* (I Joan. iv). Porro *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (ibid.). Ut autem valeam digne dicere,

Libera me de sanguinibus, Deus; Deus salutis meæ et exsultabit lingua mea justitiam tuam.

Ostendit aperte quod indignus est doctor qui habet in se quod in alio reprehendit, et dicitur ei: *Medice, cura teipsum* (Luc. iv). *Hypocrita, ejice primo trabem de oculo tuo, et tunc ejicies festucam de oculo fratris tui* (Matth. vii). *Qui prædicas non mæchandum, mæcharis! et qui prædicas non furandum, furaris!* (Rom. ii.) Nam peccatori dixit Deus: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* (Psal. cxlix.) Ergo *libera me in præsentia de sanguinibus*, id est de peccatis mortalibus, de quibus legitur: *Sanguis sanguinem tetigit* (Ose. iv), ut in futuro liberet me *de sanguinibus*, id est de suppliciis infernalibus, de quibus dicitur: *Inebriabo sagittas meas sanguine* (Deut. xxxii). Negligentia quippe doctoris solet in Scripturis nomine sanguinis designari; juxta quod ait Dominus per prophetam: *Si non annuntiaveris impio iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram* (Ezech. iii). Et Apostolus dicit: *Manus meæ mundæ sunt a sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis* (Act. xx). Docturus itaque iste pœnitens vias Domini, recte petit ab his sanguinibus liberari, quibus pro iniqua interfectione, non solum Uriæ, verum et aliorum erat infectus, de quibus sanguinibus dicitur: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabant dies suos* (Psal. liv). Ergo *libera me de sanguinibus, Deus*, auctor vel dator *salutis meæ* in præsentia per spem, et in futuro per rem: quia tu solus potes præstare salutem; qui de teipso alibi dicis: *Salus populi ego sum. Nam Domini est salus* (Psal. iii), *qui salvat sperantes in se* (Dan. xiii). Et sic *exsultabit*, id est exsultanter annuntiabit, *lingua mea justitiam tuam*. Doctor enim non debet esse deses, sed alacer in docendo, ut proponat hilariter verbum Dei, sicut alibi legitur: *Exsultavi sub lingua mea* (Psal. lxxv).

Et talis alacritas, quam non solum habere debet in corde, verum etiam ostendere debet in corpore, ut et motu oris, et gestu corporis attrahat auditores, quo illis magis est utilis, eo sibi amplius fructuosa. *Exsultabit ergo, id est cum exultatione cordis annuntiabit, lingua mea justitiam tuam*, id est mandata tua quæ justa sunt. Unde *in tuis justificationibus meditabor, non obliviscar sermones tuos* (Psal. cxviii).

Ad exprimendum autem intentionis ardorem, et mentis affectum, cum alacritate cordis et corporis, quæ in proponendo verbum Dei debet doctor habere, omnia in hoc loco loquendi commemorat instrumenta, videlicet os, linguam et labia, ut nihil in eo vacuum ab instructione proximi, et laudis Dei valeat inveniri. Os namque pronuntiat, lingua format, et labia verba concinnant. *Exsultabit igitur lingua mea justitiam tuam*, non tamen ex sua virtute sed tua; quia tu,

Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

Non enim vos estis qui loquimini, ait Dominus, *sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in votis* (Matth. x). *An experimentum*, inquit Apostolus, *quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* (II Cor. xiii.) Et alius: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* (Psal. lxxxiiv). Nam cujus labia non aperit Dominus, sed loquitur ex seipso, sibi, non Deo sapientiam et eloquentiam ascribendo (sicut hi qui dicebant: *Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est* (Psal. xi)? illius utique os non annuntiat humiliter laudem Dei, sed suam laudem jactanter extollit; et talis aut vix aut nunquam ædificat auditores: quia non illorum salutem, sed suam laudem exquirat. Prædicator itaque, secundum doctrinam Apostoli, *non insistat persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed ejus sit sermo in ostensione spiritus et virtutis*, ut per virtutem sermonis ostendat illum, qui in se loquitur spiritus (I Cor. ii). Quod utique recte faciet, si *a Deo postulet sapientiam, quidam omnibus affluenter, et non impropere* (Jac. i), et sic loquatur quasi sermones Dei (I Petr. iv). Qui cum in cordibus auditorum vim suæ virtutis fuerint operati, illum profecto spiritum ostendent, qui per os prædicatoris invisibiliter loquebatur. Ille est qui dicit: *D* *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud* (Psal. lxxx). Tu aperi, tanquam minister obediens, et ego adimplebo, tanquam magister erudiens. Tu ergo, *Domine, labia mea aperies*, quæ prius erant clausa propter peccata, et sic os corporis proferet mentis arcanum, quoniam *annuntiabit laudem tuam*, videlicet opera creationis et recreationis [al. opera Creatoris et creationis], quæ te super omnia laudabilem protestantur. Et nota quod tria debemus ex charitate diligere, Deum, nosipsos et proximum. *Diliges, inquit Dominus, Deum tuum ex toto corde tuo; ecce primum: et sicut teipsum; ecce secundum: diliges proximum; ecce tertium* (Deut. iv; Matth. xxii). Ad dilectionem vero proximi pertinet illud quod ait: *Docebo*

A iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. Ad dilectionem sui pertinet illud quod addit: *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ*. Ad dilectionem Dei pertinet illud quod subdit: *Os meum annuntiabit laudem tuam*. Hoc est sacrificium laudis, de quo dixisti: *Sacrificium laudis honorificabit me; et illic iter est, quo ostendam illi salutare Dei* (Psal. xlix). Ergo *immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua* (ibid.).

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis.

Oraverat supra David prophetiæ sibi spiritum non auferri, et nunc ostenditur exauditus, quia de legalium sacrificiorum abolitione prophetat. *Quoniam si voluisses*, inquit, *sacrificium, dedissem utique; poenitens autem promiserat quod pro expiatione peccati sacrificium laudis offerret dicendo: Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam*. Et quasi quæreretur ab ipso: *Cur sacrificium legis non offers?* Respondet: *Quia jam legalia sacrificia, et carnalia holocausta non sunt Deo placita vel accepta. Quoniam, si, tu Deus, voluisses sacrificium legale a me accipere, dedissem utique, tuæ obediens voluntati: sed holocaustis carnalibus non delectaberis*, maxime postquam unicum et verum sacrificium fuerit institutum. Inter holocausta verò et sacrificia hæc erat in lege veteri differentia, quod holocausta tota simul incendebantur, sic dicta ab holo, quod est totum, et cauma, quod est incensum; sacrificia vero cremabantur non tota, sed ex ipsis sacerdotibus offerentibus partes debitæ servabantur. Porro, inter illa vetera sacrificia et hoc novum, talis differentia est, quod illa significabant tantum et non justificabant, hoc autem et significat et justificat. Nam illa fiebant de irrationalibus animalibus, videlicet volucribus et pecoribus. *Impossibile est enim*, ut inquit Apostolus, *sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata* (Hebr. x). Hoc solum non rationabile, sed etiam rationale, videlicet verus homo, idem ipse sacerdos et sacrificium, medicus et medicina, de quo idem dicit Apostolus: *Pascha nostrum immolatus est Christus* (I Cor. v): et ipsemet ait: *Qui manducat me, vivet vita propter me* (Joan. vi). Hoc utique sacrificium præfert significationem in spe, quæ significat; justificationem autem exhibet in re, quæ justificat; nam idem ipsum est et sacramentum et res, sed res unius et sacramentum alterius. Illa quidem fuerunt figura, et istud veritas: illa fuerunt umbra, et istud lumen; quia cum veritas venit, figura cessavit; et evanuit umbra, cum lumen effulsit, quemadmodum ipsa Veritas per hunc eundem Psalmistam dixerat: *Sacrificium et oblationem noluisi, corpus autem perfecisti mihi. Holocausta etiam pro delicto non postulasti, tunc dixi: Ecce venio* (Psal. xliix). Utrum autem sacrificia opera fuerint meritoria, non immerito dubitatur, cum de his dicat Dominus per prophetam: *Dedi eis præcepta non bona et justificationes in quibus non vivant* (Ezech. xx). Propter quod etiam Apostolus

ait, quia *lex illa neminem ad perfectum adduxit* (Hebr. vii). Unde per ipsum Psalmistam Dominus ait: *Non super sacrificia tua arguam te. Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Nunquid manducabo carnes tauroꝝum, aut sanguinem hircorum potabo?* (Psal. xlix). Et per Isaiam prophetam Dominus dicit: *Qui immolat bovem, quasi qui interficit virum, et qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat. Qui recorda ur thuris, quasi qui benedicat idolo* (Isa. lxi). Idem etiam per eundem: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum, holocausta arietum et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, agnorum et hircorum nolui. Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsit hęc de manibus vestris?* (Isa. i). Sic ergo hujusmodi sacrificia Deo non erant placita vel accepta, cum instituta fuerint, non ad præmium æternum merendum, sed ad rebellem et cervicosum populum edomandum et coercendum, ut his intenti sacrificiis, ad idololatriam non defluerent, ipsa transgressi graviter punirentur. Propter quod Petrus apostolus ait: *Quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, nec nos portare potuimus?* (Act. xv). Quare illorum executio videtur æternæ gloriæ meritoria non fuisse. Porro, cum præter prædictas causas ad significandum etiam fuerint instituta, et ab ipso Deo essent quæcunque de quacunque causa præcepta; quicunque illa ex radice charitatis et virtute obedientiæ peragebant, videbantur procul dubio promereri: quoniam sic transgressio pœnam, observatio præmium merebatur. Dicatur ergo, si placet, quod illa mandata in se utique bona erant, sed illis erant non bona, qui ea indigne ferebant. Quibus improbat Dominus per prophetam: *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et: Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plene sunt* (Isa. i). Sicut de novo et vero sacrificio dicit Apostolus, quod *qui manducat indigne, iudicium sibi manducat, non dijudicans corpus Domini* (I Cor. xi). Ad hunc itaque sensum sunt omnia prædicta testimonia referenda. Vel ad tempus gratiæ referuntur, quo post verum sacrificium institutum illa non erant ex debito sacrificia exercenda; sicut etiam Apostolus ait superius, dicens: *Hostias et oblationes et holocaustomata pro peccato noluiti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi: Ego venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuatur, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi* (Psal. xxxvi; Hebr. x). Sic ubi ergo legatur, illa sacrificiorum opera meritoria non fuisse, intelligenda est generalitas cum exceptione paucorum: quoniam pene omnes non amore, sed timore opera illa exercebant, non ut liberi, sed ut servi, pœnam timentes, sed justitiam non amantes. Pauci vero

A qui venerantes in eorum significatione mysterium, ea ex charitate propter obedientiam adimplebant, non solum temporalem pœnam vitabant, verum et vitium merebantur æternam. Quod autem sacrificium Deo semper placuerit, et post legem, et ante legem, et etiam inter legem, ostendit, cum subdit:

Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit [al. *despiciet*].

B Possunt hic sex sacrificiorum et sex sacrificantium species denotari. Sacrificium laudis et legis, sacrificium pœnitentiæ et justitiæ, sacrificium perfectionis et prædicationis. De primo dicitur: *Os meum annuntiabit laudem tuam*; de secundo: *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis*; de tertio: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despiciet*; de quarto dicitur: *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ*; de quinto dicitur: *Acceptabis oblationes et holocausta*; de sexto dicitur: *Tunc imponent super altare tuum vitulos*. Primum est sacrificium confitentium, et secundum Hebræorum, tertium est sacrificium pœnitentium, et quartum justorum, quintum sacrificium contemplantium, et sextum doctorum, sicut in expositionis serie plenius ostendetur. Possunt et hic illa tria convenienter intelligi, quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet, cordis compunctio, oris confessio et operis satisfactio, ut contribulatio referatur ad satisfactionem, contritio ad compunctionem, et humiliatio ad confessionem. Contribulatur enim spiritus, id est cum corpore tribulatur, quando sustinet compunctionis dolorem, humiliatur autem, cum sustinet confessionis pudorem. Contribulatur itaque spiritus ad puniendam operationem lascivam. Contritur cor ad puniendam operationem iniquam. Et humiliatur os ad puniendam locutionem superbam. Tale utique sacrificium contribulati spiritus, contriti et humiliati cordis Deus non despiciet, sed acceptat. Et ideo sacrificium Deo beneplacitum est, non hircus aut taurus, sed spiritus contribulatus. Unde tu, *Deus, cor contritum et humiliatum non despiciet, quin potius acceptabis*.

Benignè fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Hierusalem.

D Quinta pars, ubi reprobata prius cum suis carnalibus sacrificiis Synagoga, orat David pro Ecclesia construenda, in qua spiritualia sacrificia Deo placita offerentur. Ipsam autem Ecclesiam tribus designat vocabulis, appellans illam Sion, Hierusalem et altare, propter tres ordines qui sunt in Ecclesia, regularem, laicalem et clericalem, qui alibi designantur per Noe, Daniele et Job, quos vidit propheta salvandos. Et in Evangelio, duo in agro, duo in mola, et duo in lecto, existere perhibentur (Matth. xxiv). Vita regularis est contemplativa et spiritalis. Et talem vitam gerentes habitant inferius in civitate Hierusalem. Vita clericalis quasi mista est et communis. Et talem vitam gerentes ministrant in medio ad altare; quia hæc partim est sæcularis, in quantum mundana possidet, et partim est simili-

ter spiritalis, in quantum divina ministrat. Unde A ipsum templum ubi erat altare, in medio consistebat inter montem Sion, qui præminebat superius, et civitatem Hierusalem, quæ inferius subsistebat. Ergo *benigne fac, Domine, Sion*, id est Ecclesiæ, quæ nunc speculatur per fidem, et tandem per speciem contemplabitur; quia *videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem videbimus facie ad faciem (I Cor. XIII)*.

Sion, qui *specula* vel *speculatio* interpretatur, *benigne fac*, inquam, *in bona voluntate tua*, hoc est juxta tuæ beneplacitum voluntatis, vel in Spiritu sancto tuo, qui est bona tua voluntas. Nam in sancta individua Trinitate, Patri appropriatur mens, Filio ratio et Spiritui sancto voluntas. *Ut ædificentur muri Hierusalem*, sancti videlicet, qui muniunt Hierusalem, id est Ecclesiam, de quibus legitur: *Lapides pretiosi omnes muri tui (Isa. XVI)*. Et alibi: *Super muros tuos, Hierusalem, constitui custodes (Isa. LXII)*. Sed et Christus est murus murorum, de quo legitur: *Urbs fortitudinis nostræ Sion, salvator ponetur in ea murus (Isa. XXVI)*. Istorum sane murorum primum et præcipuum fundamentum, quasi fundamentum fundamentorum, est Christus, de quo dicit Apostolus: *Fundamentum positum est, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus (I Cor. III)*. Secunda vero et secundaria fundamenta sunt apostoli, de quibus idem Apostolus ait: *Superædificati estis supra fundamentum apostolorum et prophetarum (Ephes. II)*; et alibi: *Fundamenta ejus in montibus sanctis (Psal. LXXXVI)*. Lapidem vero sunt universi fideles, de quibus legitur: *Sternam per orbem lapides pretiosos (Isa. LIV)*. Hi sunt lapides quos ferrum non tetigit, de quibus Dominus ædificari sibi præcepit altare. Sed et Christus est lapis lapidum, qui secundum prophetam, de monte sine manibus est excisus. De quo dicit ipse Psalmista: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. CXVII)*. Cæmentum vero, quo spirituales lapides connectuntur, est glutinum charitatis, quod designatum est per illum bitumen, quo diversæ tabulæ fuerunt conjunctæ in arca Noe, quo et ipsa arca linita fuit intus et extra, de quo dicit Apostolus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. V)*. Sed et Christus est charitas, quasi glutinum, de quo Joannes apostolus ait: *Deus charitas est, et qui manet in charitate; in Deo manet, et Deus in eo (I Joan. IV)*. Ergo *benigne fac Sion*, id est ordini prælatorum, qui positi sunt in specula, sicut dicitur ad prophetam: *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel (Ezech. III)*, ut per eos ædificentur muri Hierusalem, id est universitas fidelium in Ecclesia disponatur. Hierusalem quippe *visio pacis* interpretatur. Hæc est Ecclesia, quæ licet nunc pacem exterioriorem non videat, videt tamen interiorem, de qua Dominus ait: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis (Joan. XIV)*. Et tandem videbit superiorem, de

qua dicit Dominus per Psalmistam: *In pace in idipsum, dormiam et requiescam (Psal. IV)*.

Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holoocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos.

Istud tunc potest respicere vel ad statum Jerusalem terrestris, id est Ecclesiæ militantis, cui dicitur: *Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumentuum, et gloria Domini super te orta est (Isa. LX)*; vel ad statum Jerusalem cœlestis, id est Ecclesiæ triumphantis, de qua dicitur: *Illa quæ sursum est Jerusalem mater nostrâ (Galat. IV)*. Tunc ergo, videlicet cum ædificati fuerint muri Jerusalem, id est cum Ecclesia gentium collecta fuerit et disposita, tu Deus *acceptabis sacrificium justitiæ*, id est spirituale sacrificium, quod in ea offerent tibi justii. B Nam etsi quælibet virtus suum offerat sacrificium, quia suum exhibet sacrum factum: in communi tamen cujuslibet opus virtutis, sacrificium justitiæ appellatur, quia justitia communis est virtus; unde omnes virtuosii dicuntur justii. Porro, sunt carnalia Judæorum holoocausta, in quibus Dominus non delectatur, sicut prædictum est: *Holoocaustis non delectaberis*; et sunt holoocausta Christianorum spiritualia, quæ Deus acceptat, de quibus hic dicitur: *Acceptabis oblationes et holoocausta*, id est eos qui se offerunt tibi in holoocaustum, videlicet viros perfectos, qui se igne charitatis in amorem tuum totos incendunt, pro te omnia dimittentes, et inhaerentes penitus tibi soli, tuæ tantum contemplationi vacando. Potest autem inter oblationes et holoocausta distingui, ut per oblationes perfecti, et per holoocausta perfectissimi designentur. Tunc etiam hi, ad quos Ecclesiæ dispositio pertinet, id est majores prælati, *imponent vitulos*, non quales vacce fetæ domi conclusos dimiserant, pergentes uno itinere Bethsamet (*I Reg. VI*), et quales pro peccato sacerdotis et multitudinis Deus offerri præcepit. *Imponent*, inquam, *vitulos*, id est prædicatores moribus innocentes et mugitibus personantes, de quibus dicitur: *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. XVIII)*. *Super altare*, id est super Ecclesiam constituendo illos rectores et doctores Ecclesiæ, juxta quod legitur: *Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion (Isa. XL)*. Similes illi vitulo, qui unum est de quatuor animalibus, quæ secundum visionem Ezechielis principales prædicatores, id est quatuor Evangelistas designant (*Ezech. I*); de quibus legitur jam adultis: *Boves arabant, et asinæ pascebantur juxta eos (Job I)*; de quibus dicitur per prophetam: *Salietis sicut vituli de armento (Malach. IV)*. De hoc altari Dominus præcepit: *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus (Exod. XX)*. Nam qui multitudinem fidelium Deo congregat, debet cavere prudenter, ne congreget illam de personis per hæresim aut schisma divisas, sed per fidem et charitatem unitas. Vel per vitulos possunt intelligi martyres, et per altare, fides, de qua Dominus jubet: *Altare de terra facietis mihi (ibid.)*.

Hæc est fides incarnationis et mortis Christi, quam secundum terrenam substantiam ipse suscepit. Ergo imponunt vitulos, id est martyres, qui mactabantur propter fidem incarnationis et mortis Christi, super ipsum altare fidei : quia fundamentum martyrii fides est, de qua dicit Apostolus : *Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium* (Hebr. xi). Tales utique imitantur illum vitulum saginatum, qui pro reversione filii prodigi est occisus (Luc. xy); de quibus Veritas ait : *Tauri mei et altaria mea occisa sunt* (Matth. xxiv); de quibus etiam dicit ipse Psalmista : *Confringet Dominus cedros, et comminuet eos tanquam vitulum Libani* (Psal. xxviii). Quid est autem quod in Apocalypsi Joannes apostolus dicit : *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium quod habebant?* (Apoc. vi.) Sed aliud est istud, et aliud illud altare; super illud in via passi sunt martyres, et sub isto in patria requiescunt. Si vero accipiatur hoc non de statu qui est in via, sed de statu qui est in patria, sic sane potest intelligi : *Tunc*, id est in futuro sæculo, *acceptabis sacrificium justitiæ*, id est justissimæ laudis; quia tunc sancti te justissime laudabunt liberati per te ob omni corruptione animarum et corporum, duplicibus stolis induti, videlicet stola glorificationis in corpore, ac stola glorificationis in mente. *Tunc etiam acceptabis oblationes et holocausta*, id est ma-

jores et minores electos, quia *stella differt a stella in claritate* (I Cor. xv), totos in te igne charitatis incensos : quia tunc electi te diligunt *ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima* (Matth. xxii), id est intellectu, sine errore, memoria, sine oblivione, ac voluntate, sine contrarietate; quoniam nihil omnino volent, nisi quod te velle cognoscent. Et tunc angeli messorum *imponent vitulos*, id est sanctos absque ullo jugo peccati, *super altare tuum*, id est super Ecclesiam triumphantem, quæ est supremum altare post individua Trinitatem, de qua legitur : *Non ascendes ad altare meum per gradus* (Exod. xxix); quia in ipsa individua Trinitate gradus constituere non debemus, ut dicamus Patrem majorem, Filium minorem, et minimum Spiritum sanctum, sicut impius asserit Arianus. Ad altare vero Ecclesiæ triumphantis per gradus ascenditur, id est per differentias meritum; de quibus legitur : *Deus in gradibus ejus cognoscetur, dum suscipiet eam* (Psal. xlvii). Isti *super altare cordis*, de quo Dominus ait : *Ignis in altari meo semper ardebit* (Levit. vi), *imponent vitulos labiorum*, id est perfectissimas Dei laudes. Nam *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te* (Psal. lxxxiii).

Ecce psalmus iste a culpa incipit et miseria, et in gloriam desinit et lætitiã : quia de miseria peccatorum per veram ascenditur pœnitentiã ad gloriam beatorum.

In psalmum quintum pœnitentialem Elucidatio. — Titulus autem hujus psalmi talis est : Oratio pauperis cum anxietate, et in conspectu Domini effunderet precem suam. — Tituli ejusdem explicatio.

Per hominem pauperem humilis pœnitens in titulo designatur, qui pro suis anxietate miseriis, et effundit in conspectu Domini preces suas. Est autem paupertas bona et mala, et media. Bona paupertas humilitatis, mala paupertas cupiditatis, et media paupertas necessitatis. Prima facit pauperes Christi, secunda Zabuli, tertia pauperes mundi. Le primis dicitur : *Pauper et inops laudabunt nomen tuum* (Psal. lxxiii); et : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (Matth. v). De secundis : *Nescis quia tu es pauper et miserabilis* (Apoc. iii); et : *Pauperes facti sumus nimis* (Psal. lxxviii). De tertiis : *Pauper etiam amico suo est odibilis* (Prov. xiv); et : *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis* (Matth. xxvi). Ipse quoque Christus, cum verus sit Deus, et verus homo, simul in unum est dives et pauper, qui de se dicebat : *Pauper et dolens ego sum* (Psal. lxxiii). Nam *vulpes foveas habent, et volucres cœli*

nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet (Matth. viii; Luc. ix); unde : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem* (Psal. xl); quia ipse dives pro nobis factus est pauper, ut nos pauperes, in se faceret divites. Nostras enim paupertates accepit, et divitias suas nobis dedit : quoniam ex quo descendit in terram, ut Deus cum hominibus negotium exerceret, aliter cum eis negociari non potuit, nisi merces eorum reciperet et retribuere eis suas. Divites itaque dedit merces quas habebat, et recepit pauperes quos invenit. Dedit virtutes divinas, et recepit defectus humanos : assumpsit servitutem, et contulit libertatem : et ut multa breviter perstringam, accepit mortem et dedit vitam : largitus est gloriam, et sortitus est miseriam, propter quod humilis pœnitens hujusmodi negotium prosequens in hoc psalmo, prius exprimit humanam miseriam, ac inde gloriam divicam exponit.

Psalmi centesimi primi in ordine Psalmorum, in ordine vero pœnitentialem quinti explicatio.

Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te perveniat [al. veniat].

Psalmus iste in ordine Psalmorum pœnitentialem est quintus, viginti quinque [al. viginti novem]

continens versus, in quinque quinariorum dividendos, et in principio seriatim quinque petitiones exponit, ut quinarium sacramentum per omnia commendetur, quod Ezechiel (cap. x) expresse commendat in descriptione templi, dicens vestibulum templi per gyrem esse in longitudine viginti quinque cubitorum, et in latitudine quinque. Sane quia quinarium per se ductus semper in seipsum reducit, æternitatem designat, quæ in se permanens semper eadem perseverat. Hanc psalmus iste in quinque locis commemorat. Primo: *Tu autem Domine in æternam permanes, et memoriæ tuæ in generatione et generationem;* secundo: *Ne revoces me in dimidio dierum meorum, in sæculum sæculi anni tui;* tertio: *Ipsi peribunt, tu autem permanes;* quarto: *Tu autem, Domine, idem ipse es, et anni tui non deficient;* quinto: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi [al. tibi], hoc est in annis tuis. Unde subjungitur: Et semen eorum in sæculum sæculi dirigetur. Ad hoc igitur designandum psalmus iste viginti quinque [al. viginti novem] continet versus, qui redduntur ex quinario per seipsum multiplicato, et in seipsum reducto. In primo quinario pœnitens formam orationis, et causam exauditionis exponit. De forma orationis præmittit: Domine, exaudi orationem meam; de causa exauditionis subjungit: Quia defecerunt sicut fumus dies mei; quinquies autem formam orationis sine aliqua interpositione multiplicat. Primo: Exaudi orationem meam; secundo: Clamor meus ad te veniat; tertio: Ne avertas faciem tuam a me; quarto: Inclina ad me aurem tuam; quinto: Velociter exaudi me: ut unum idemque toties replicando, patenter ostendat quanta supplicationis instantia, quove devotionis affectu Deum debemus orare. Verumtamen et illud innuit, quod interdum aliquis tam exiliter orat ut ejus oratio non possit exaudiri. Nonnunquam autem fortiter clamat, sed clamor ejus non permittitur ad principem pervenire. Aliquando etiam clamor pervenit ad principem, sed ipse a precibus aurem avertit. Quandoque vero aures inclinat, cum exigit opportunitas, sed nimis differt exaudire precantem. Ad removendum igitur hæc quinque impedimenta, pœnitens iste toties orationem multiplicat dicens: Domine, creator et recreator, exaudi orationem meam, quæ non exigua, vel exilis, sed clara pariter et clamorosa. Ideoque clamor meus ad te perveniat, et cum pervenerit, ne avertas faciem tuam a me, sed cum aurem inclinaveris, inclina eam in tempore opportuno. Et ideo, in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam, et cum tempus opportunum aderit, non diu differas exaudire. Ideoque in quacunque die invocavero te, velociter exaudi me. Ostendit hic pœnitens preces suas esse dignas, devotas, gratas, necessarias et humiles, opportunas et efficaces. Ergo quia dignæ sunt, Exaudi orationem meam. Quia devotæ sunt, Clamor meus ad te veniat. Quia gratæ sunt, Ne avertas faciem tuam a me. Item quia necessariæ sunt et humiles,*

A In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. Et quia sunt opportunæ et efficaces, In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me. Ait ergo: Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te perveniat. Clamor hic non tam vocis intentio, quam cordis devotio debet intelligi. Sic clamavit Susanna, quæ flens suscepit in cælum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino, et ideo exaudivit Dominus vocem ejus (Dan. xiii). Clamor itaque meus ad te perveniat, non sicut clamor Sodomorum, qui te provocavit ad iram (Gen. xviii), sed sicut clamor Ninivitarum, qui te ad indulgentiam inclinavit (Jon. iii). Cæterum tria sunt quæ impediunt, ne clamor perveniat ad Altissimi aures, ut exaudiatur ab eo, videlicet sartago, murus, et nubes. De sartagine legitur: Et tu, fili hominis, sume tibi sartagine ferream, et pones eam inter te et inter civitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam (Ezech. iv); de muro dicitur: In te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum (Psal. xvii); de nube scribitur: Opposuisti nubem tibi ne transeat oratio (Thren. iii). Quia hæc sunt exposita non sunt hic iterum repetenda. Sequitur:

Ne avertas faciem tuam a me; in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me.

Faciem quidem severitatis et animadversionis averte, sed faciem benignitatis et propitiationis ostende. De illa legitur: A facie tuâ non abscondar, a facie iræ tuæ (Job xiii). Ab hac facie Adam cum uxore sua se voluit abscondere in medio paradisi; sed profecto non potuit, propter illud quod legitur: Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? (Psal. cxlvi). De ista dicitur: Cur faciem tuam abscondis? Ostende nobis faciem tuam, et salvi erimus (Psal. lxxix). Juxta quod inquit Jacob: Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea (Gen. xxxii). Facie ad faciem, est corporalis et spiritalis perductio, sicut alibi dicitur: Quia vidisti me, credidisti (Joan. xx). Ergo ne avertas faciem tuam a me, sed averte faciem tuam a peccatis meis (Psal. l), quia non naturam odisti, sed culpam. Nihil enim odisti eorum quæ fecisti, Domine (Sap. xi). Quia vero frequenter tribulor, et in corpore et in mente, tam a dæmone, quam ab homine, a mundo et carne, idcirco in quacunque die tribulor, inclina, sublimis ad humilem, aurem tuam, id est benignitatis auditum. In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me, ut tua impleatur promissio. Adhuc te loquente, dicam: Ecce adsum (Gen. xlvi).

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, et ossa mea sicut in fixorio confixa sunt [al. cremium aruerunt].

Exponit miseras quas patitur in seipso, videlicet brevitatem vitæ, unde: Defecerunt sicut fumus dies mei. Anxietatem animæ suæ, unde: Ossa mea sicut in fixorio confixa sunt. Ariditatem cordis, unde: Percussus sum sicut fenem, et aruit cor meum. Et debi-

lilitatem corporis, unde : *Oblitus sum manducare panem meum* : et sic a voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ, sumque attenuatus sicut pellicanus in solitudine, sicut nycticorax in domicilio, et passer unicus in ædificio, quæ ad litteram sunt aves nimis macilentæ. Debes ergo velociter exaudire, quia defecerunt sicut fumus dies mei. Est fumus spirationis, unde : *Quæ est ista, quæ ascendit sicut virgula fumî, ex aromatibus myrrhæ et thuris ?* (Cant. III). Orationis, unde : *Ascendit fumus aromatum in conspectu Domini de manu angeli* (Apoc. VIII). Compunctionis, unde : *Tange montes, et fumigabunt* (Psal. CXLIII). Contemplationis, unde : *Domus completa est fumo* (Isa. VI). Et : *Populus videbat montem fumigantem* (Exod. XX). Item fumus defectionis, unde : *Sicut fumus deficit, deficient* (Psal. XXXVI). Admonitionis, unde : *Tria sunt quæ expellunt hominem de domo : fumus, stillicidium, et mala uxor*. Elationis, unde : *Lux impij sicut procella, dies ejus sicut fumus qui spargitur* (Sap. V). Simulationis, unde : *Lignum fumigans non exstinguetur* (Isa. XLII). Corruptionis, unde : *De fumo putei exierunt locustæ* (Apoc. IX). Damnationis, unde : *Ascendit fumus eorum in generatione, et desolabitur in sæcula sæculorum* (Apoc. XIX). Dies itaque mei defecerunt sicut fumus, hoc est velociter vita mea transit, sicut fumus velociter evanescit. Juxta quod legitur : *Quid est vita nostra? Vapor ad modicum parens* (Jac. IV). Et alibi dicitur : *Dies mei velocius transierunt, quam a texente tela succiditur* (Job VII). Vel quia fumus elationis, quo Adam fuit inobediens Creatori, causa exstiterat propter quam homo necessitati addictus est moriendi, *dies mei defecerunt sicut fumus*, id est ad similitudinem fumi, qui hunc defectum induxit. Nam vita decrescendo declinat, sicut fumus deficit ascendendo. Moraliter autem dies illius deficient, cujus conversatio a fructu boni operis est inanis. Et *ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt*, id est vires animæ meæ contritæ sunt præ angustia, quasi in frixorio, sicut caro uritur in sartagine, juxta quod alibi legitur : *Ossa mea aruerunt præ caumate* (Job XXX). Nam cum anima premitur et affligitur, vires animæ contrahuntur et siccantur, præsertim ex recordatione peccati, et timore judicii : quia tunc homo frigitur, cum se timet arsurum. Moraliter autem *ossa mea*, id est interiora, sunt *confrixa*, hoc est compassione proximorum afflicta; sicut aiebat Apostolus : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* (II Cor. II.) Nam scandalum proximorum, frixorium est justorum. Volens autem ostendere unde sibi defectus dierum, et frixura ossium proveniret, subjungit :

Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.

Omnia pene mea sonant miseriam, defectus, frixura, percussio, ariditas, oblivio, gemitus, et macies, quæ notantur, cum dicitur : *Adhæserunt ossa mea carni meæ*; quia caro mea attenuata et desic-

cata per maciem, quasi transisse videtur in ossa. Unde pauper iste merito anxietur et ait : *Percussus sum mortis sententia in Adam, dicente Domino : Quacunque die comederis, morte morieris* (Gen. II). A quo in posteros est materia propagata. *Percussus sum sicut fenum*, id est ad similitudinem feni, quod antequam percutiatur, viret et floret : ubi vero percutitur, decidit et arescit; sic homo antequam peccaret, stabat rectus et innocens : ubi vero peccavit, cecidit miserabilis et infelix. Vel *percussus sum veneno serpentis*, id est suggestionem diaboli, promittentis : *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum* (Gen. III). *Percussus*, inquam, ut *fenum*, quia revera sum fenum, id est fragilis et mortalis. Nam *omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni* (I Petr. I), quod *hodie viret, et cras mittitur in clibanum* (Matth. VI). Sic homo nunc vivit, et mox in infernum demergitur. Est enim fragilitas carnis, unde : *Omnis caro fenum*; et : *Vere fenum est populus* (Isa. XL). Viriditas mentis, unde : *Florebunt sicut fenum terræ* (Psal. LXXI); et : *Producit in montibus fenum* (Psal. CXLVI). Vanitas cordis, unde : *Præcordia fatui sicut rota carri* (Eccli. XXXIII), quæ portat fenum et semper murmurat. Carnalis homo, unde : *Fenum ut bos comedet* (Job XL). Ipsa quoque humanitas Christi, unde : *Producens fenum jumentis, et herbam servi-tuti hominum* (Psal. CIII); quia Christus tanquam fenum fuit in præsepio reclinatus.

Et aruit cor meum, quia sterilitate peccati viriditatem, id est virtutem amisit. Homo namque peccando spoliatus est gratuitis, et in naturalibus vulneratus, et sic relictus est semivivus. Redde singula singulis, quia *percussus sum sicut fenum, defecerunt sicut fumus dies mei, et quia cor meum aruit, ossa mea sicut cremium aruerunt*, et hoc inde provenit, quia *oblitus sum manducare panem meum*. Homo namque cibum sibi prohibitum manducavit, et panem sibi a Deo datum, hoc est verbum sibi a Deo dictum, *manducare*, id est custodire, neglexit. *De ligno*, inquit, *scientiæ boni et mali ne comedas* (Gen. II). Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei (Matth. IV). Panis quippe multipliciter accipitur in Scripturis. Ipse Christus secundum divinitatem, unde : *Panem angelorum manducabit homo* (Psal. LXXVII); et : *Panem de cælo præstitisti eis, habentem omne delectamentum in se, et saporis omnis suavitatem* (Sap. XVI). Idem secundum humanitatem, unde : *Ego sum panis vivus qui de cælo descendit* (Joan. VI); et ejus caro, unde : *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita* (ibid.) Æterna beatitudo, unde : *Beatus qui manducabit panem in regno Dei* (Luc. XIV). Cœleste desiderium, unde : *Panem desiderabilem non comedi* (Dan. X). Universalis Ecclesia, unde : *Unus panis et unum corpus sumus in Christo* (I Cor. X). Bonum opus, unde : *Panem nostrum comedemus* (Isa. IV); et : *Comeditis azymos panes cum lactucis agrestibus* (Exod. XII). Sacra Scriptura, unde : *Parvuli veterunt panem,*

et non erat qui frangeret eis (*Thren.* iv); et : In sudore vultus tui vesceris pane tuo (*Gen.* iii). Verbum Dei, unde : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*Matth.* iv); et : Cibabit illum pane vitæ (*Eccli.* xv). Vera poenitentia, unde : Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris (*Psal.* cxxvi); et : Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psal.* xli). Sincera charitas, unde : Si petierit panem, nunquid lapidem dabit illi ? (*Matth.* vii). Robur mentis, unde : Panis confirmat cor hominis (*Psal.* ciii); et : Omne firmamentum panis contrivit (*Psal.* civ). Donum Spiritus sancti, unde : Pauperes ejus saturabo panibus (*Psal.* cxxxii). Præterea, panis est hæreticorum doctrina, unde : Suavis est homini panis mendacii (*Prov.* x); et : Cum se moverit ad quærendum panem, novit quod paratus sit in manu ejus dies tenebrarum (*Job* xv). Hypocritarum vita, unde : Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur (*Os.* vii). Delectatio peccati, unde : Panis absconditus est suavior (*Prov.* ix); et : Venite, edite panes occultos (*ibid.*). Sæcularis jucunditas, unde : Panis eorum vertetur in sel aspidum (*Job* xx).

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Ergo percussus sum sicut fenum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum, id est quia non retinui firmiter in memoria Dei verbum, nec custodivi. Quare a voce gemitus mei, hoc est a suggestionem diaboli, qui est gemitus meus, id est causa cur gemam, adhæsit os meum carni meæ, id est ratio sensualitati consensit, quando vir uxori acquievit. Mulier, inquit, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, et comedi (*Gen.* iii). Vel quia verbum Dei non custodivi, a voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ, quoniam spiritus tristis exsiccet ossa (*Prov.* xvii). In Christo autem adhæsit os carni, quando divinitas est unita humanitati, quoniam Verbum caro factum est (*Joan.* i). In Ecclesia vero adhæsit carni, quando fortes supportant infirmos, juxta quod dicit Apostolus : Nos firmi debemus infirmitatem infirmorum portare (*Rom.* xiv). Sequitur :

Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sum sicut nycticorax in domicilio.

Vigilavi, et factus sum sicut passer unicus in edificio [al. solitarius in tecto].

Distinguit hoc loco Psalmista tres aves, pellicanum, nycticoracem, et passerem; solitudinem, domicilium, et ædificium sive tectum. Pellicanus avis est macilenta in solitudine manens; nycticorax die quiescit, et nocte vigilat, in parietibus habitans, et tristem vocem emittens; passer est libidinosus et callidus, sed castus efficitur, cum in edificio manet solus. Per has tres aves, tres maneries poenitentium denotantur. Quidam enim pro agenda poenitentia omnino deserunt sæculum; quidam autem adhuc manent in sæculo; alii vero partim sæculum deserunt, et partim manent in sæculo. Qui pro agenda

A poenitentia transit de mundo ad solitudinem, ibique attenuatur vigiliis, et jejuniis, aliisque macerationibus corporis, et contritionibus cordis, habens quasi pellem pro carne, is profecto similis est pellicano in solitudine permanenti. Qui vero gemens et plorans a sæculari conversatione se subtrahit, et a placitis abstinens, tentationis vitat insidias, quasi noctis curam agendo, is incunctanter quasi nycticorax in domicilio satagit vigilare. Porro qui libidinis opera deserit, et castitatis amplectitur coelibatum, is utique factus est sicut passer, non jam libidinosus, sed unicus, id est castus, a passione ignominie liberatus, manens in edificio vel in tecto, de quo Dominus ait : Qui in tecto est, non descendat aliquid tollere de domo (*Matth.* xxiv). Ut

B omnis ædificatio constructa crescat in templum sanctum in Domino (*Ephes.* ii). Ait itaque poenitens generalis : Similis factus sum pellicano in solitudine, quantum ad primam maneriem poenitentium : et sicut nycticorax, quantum ad alteram : et sicut passer unicus in edificio, quantum ad tertiam.

Potest et aliter hoc exponi, ut intelligatur prius exprimere culpam, quam indigne commisit, et poenitentiam, quam digne peregit, ad similitudinem primi hominis, id est Adæ, ac deinde tentationes quas a diabolo passus est, et persecutiones quas sustinuit ab hominibus, ad similitudinem secundi hominis, id est Christi, ut talis sit sensus : Percussus sum suggestionem diaboli, sicut fenum, id est Adam, qui revera fenum fuit, quia mane creationis floruit in virtutibus, vespere transgressionis cecidit in miseriam. Et aruit cor meum in sterilitate peccati, quia oblitus sum manducare panem meum, id est observare mandatum Domini, sicut Adam, qui neglexit custodire præceptum Dei, dicentis ad ipsum : De ligno scientie boni et mali ne comedas (*Gen.* iii). Culpam autem cognoscens, poenitui, quoniam a voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ. Fuit ergo mihi gemitus compunctionis in corde, de quo processit vox confessionis in ore, ac deinde afflictio satisfactionis in opere, quia districtum egi jejunium; unde : Adhæserunt ossa mea carni meæ. Post jejunium vero tentatus fui a diabolo, sicut Christus, in tribus vitiis, in deserto de gula, in monte de avaritia, et in templo de jactantia seu superbia. Christus enim fuit quasi pellicanus in solitudine, quando jejunavit in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et postea esuiit (*Matth.* iv). Nam pellicanus nimia conficitur macie in solitudine manens. Idem fuit sicut nycticorax in domicilio, quando in supercilio montis ostendit ei diabolus omnia regna mundi. Nycticorax enim limpidissimum habet intuitum, unde clare videt et in nocte. Ipse quoque fuit sicut passer unicus in edificio, sive solitarius in tecto, solus de patre, solus de matre. De patre sine matre, de matre sine patre. Solitarius in utero, solitarius in sepulcro. Et sicut ipse testatur : Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo (*Joan.*

III). Nec tantum tentationes passus sum a diabolo, sicut Christus, sed et ab hominibus, sicut et ipse sustinuit a Judæis; quia *tota die exprobrabant mihi inimici mei, et qui laudabant me, adversum me jurabant*. Licet autem verbum *vigilavi* ponatur in medio, pertinet tamen non solum ad medium, verum etiam ad primum et ultimum, ut dicatur: *Similis factus sum pellicano in solitudine. Vigilavi, et factus sum sicut passer unicus in edificio*, quia quilibet in quolibet loco vigilare tenetur contra demones, mundum et carnem. Non sit igitur eremita in solitudine securus, nec monachus securus in claustrum, quia tentatus est Adam in paradiso et Jesus in deserto. Sane vigilat Deus, vigilat angelus, vigilat homo, vigilat Zabulus. Deus vigilat per misericordiam et justitiam, ad indulgendum et puniendum, unde: *Cum accesseris ad Dominum, statim evigilabit ad te* (Job viii). Item: *Vigilavit Dominus super malitiam, et adduxit super nos illam* (Dan. ix). Propter quod ipse dicitur *virga vigilans* (Jer. i). Vigilat angelus per diligentiam et cautelam, ad custodiendum et adjuvandum, unde: *Vigil et sanctus de celo descendit* (Dan. iv) et: *In sententia vigilum decretum est* (ibid.). Homo vero per circumspectionem, unde: *Pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigiliis noctis super gregem suum* (Luc. ii). Per informationem, unde: *Angelo Sardis Ecclesia scribe: Esto vigilans et confirma cætera que erant moritura* (Apoc. iii). Per prædicationem, unde: *Vigila in omnibus, labora, opus fac evangelistæ* (II Tim. iv). Per orationem, unde: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (Matth. xxvi). Per contemplationem, unde: *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cant. v). Per attentionem, unde: *Beatus qui vigilat ad fores sapientiæ, et observat ad postes tabernaculi mei* (Prov. viii). Zabulus autem vigilat ad nocendum et seducendum. Unde Petrus admonet dicens: *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide* (I Petr. v). Vigilat etiam cum facit homines in malitia vigilare, unde: *Non dormiunt, nisi malefecerint, et rapitur somnus ab eis, nisi supplantaverint* (Prov. iv). Ipsa quoque malitia dicitur vigilare, cum vigilat quis in ea, unde: *Vigilavit iugum iniquitatum eorum* (Thren. i). Ergo *Evigilate, justi, et nolite peccare* (I Cor. xv). *Vigilate, quoniam nescitis qua hora Dominus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne, cum venerit repente, inveniat vos dormientes* (Marc. xiii). *Beati namque sunt servi illi, quos, cum venerit Dominus, invenerit vigilantes* (Luc. xii). *Vigila enim honestatis tabefaciet carnes, et cogitatus illius auferet somnum* (Eccli. xxxi). Janitori præcepit Dominus ut vigilet, addens: *Quod vobis dico, omnibus dico: Vigilate* (Marc. xiii). Passer quoque poriat multiplicem in Scriptura figuram. Nam passer dicitur Christus, unde: *Factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Hinc leprosus mundatus, duos avos passeres offerebat, quorum unus immolabatur

A in sacrificium, et alter dimittebatur in agrum; quia humanitas Christi est immolata pro mundanda humani generis lepra, et divinitas in passione libera est dimissa. Dicitur etiam passer, sensus hominis, unde: *Nonne quinque passeret asse veniunt?* (Matth. x.) Ratio cordis, unde: *Passer invenit sibi domum, et turriur nidum* (Psal. lxxxiii). Dicitur etiam vir justus, unde: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* (Psal. cxliii); et: *Illic passeret nidificabunt* (Psal. ciii). Dicitur etiam homo carnalis, unde: *Multis passeribus plaris estis vos* (Luc. xii). Superbus hæreticus, unde: *Transmigra in montem sicut passer* (Psal. x).

Tota die exprobrabant mihi inimici mei, et qui laudabant me, adversum me jurabant.

B In quinario primo pœnitens exposuit interiores miserias, quas patitur in seipso; in hoc autem secundo quinario exponit miserias exteriores, quas sentit se ab aliis sustinere. Patitur enim irrisiones continuas, et conspirationes occultas, a veris inimicis et falsis amicis, unde: *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, et qui laudabant me, adversum me jurabant*. Patitur autem ideo, quia in fletu et cinere panem meum manducabam, et potum meum cum fletu miscebam. Cum enim diabolus conspicit peccatorem converti ad pœnitentiam, commovet irrisores, qui eum exprobrando confundant, et conjuratores inducit, qui eum conspirando subvertant, tales videlicet, quos ipse non facile deprehendat, fictos videlicet laudatores; vel illos etiam, qui eum laudabant sæculari vita secum fruente, ut per patentes injurias, et per latentes insidias eum revocent a studio pœnitendi. Ecce quantum dolet diabolus de pœnitentia peccatoris, quantumque laborat ut eum revocet ad peccatum. Ergo qui laudabant me, adversum me jurabant.

Quia cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fletu temperabam [al. miscebam].

C Notat in pœnitente vilitatem cibi, cum ait: *Cinere sicut panem manducabam*, et potus asperitatem, cum addit: *Potum meum cum fletu miscebam*. Est cinis Dominicæ passionis, unde: *Facies lebetes ad suscipiendos cineres* (Exod. xxvii). Hic est cinis vitulæ rufæ, de quo dicit Apostolus: *Si sanguis hircorum, et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis* (Hebr. ix). Cinis pœnitentialis sanctificationis, unde: *Ago pœnitentiam in favilla et cinere* (Job xlii); et: *Operui cinere carnem meam* (Job xvi). Cinis humanæ abjectionis, unde: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis* (Gen. xviii); et: *In domo cineris aspergite vos cinere* (Jer. xxv); et cinis extremæ corruptionis, unde: *Homo in cinerem revertetur* (Job xxxiv); et: *Cinis es, et in cinerem reverteris* (Gen. iii). Potus quoque multipliciter accipitur in Scripturis. Est enim potus Eucharistiæ, unde: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum* (Psal. lxxxiii). Intelligentiæ, unde: *Aqua sapientiæ salutatis potavit eum* (Eccli. xv). Doctrinæ, unde

Inter medium montium pertransibunt aquæ, potabunt A
eam omnes bestię agri (Psal. ciii). Glorię, unde: Tor-
rente voluptatis tuę potabis eos (Psal. xxxv). Compun-
ctionis, unde: Potasti nos vino compunctionis
(Psal. lxx). Afflictionis, unde: Potum dabis nobis
in lacrymis in mensura (Psal. lxxvi). Ostensionis,
unde: In siti meę potaverunt me acetó (Psal. lxxviii).
Deceptionis, unde: Væ, qui potum dat amico ad-
miscens fel! (Habac. ii.) Manducabam ergo cinerem
sicut panem, id est cinerem cum pane, vel panem
cum cinere, videlicet vilem et despectum, quasi ci-
nerosum panem vel cinerium. Et potum meum
cum fletu miscebam; quia erat affluentia tanta la-
crymarum, ut effunderem illas in potum. Aliter:
Cinis est id quod remanet de ligno igne consumpto.
Lignum autem igne consumptum est peccatum, B
charitate dimissum, secundum illud: Dimissa sunt
ei peccata multa, quoniam dilexit multum (Luc. vii).
Ipsam quoque peccatum nonnunquam in memoria
delectabiliter reficitur, et hæc refectio, quæ re-
manet de peccato, est cinis ipsius, et ipsa pecca-
tum. Hunc ergo cinerem manducabam, id est con-
sumebam per pœnitentiam, sicut panem, qui cum
manducatur, consumitur. Vel per panem intellige
peccatum, quod actum delectat. Unde: Panis abs-
conditus est suavior (Prov. ix). Nam levia peccata
per veram pœnitentiam sunt consumenda; et
potum meum, id est calicem amaritudinis et dolo-
ris, cum fletu temperabam. De quo alibi dicitur:
Potasti nos vino compunctionis (Psal. lxx), id est
affluentia lacrymarum, juxta quod legitur: Secun- C
dum multitudinem dolorum meorum in corde meo,
consolationes tuę lætificaverunt animam meam
(Psal. xciii). Multum enim temperatur amaritudo
dolorum ex dulcedine lacrymarum, quæ quanto
sunt amariores ex causa, tanto sunt dulciores ex
fine. Vel: Inimici mei exprobrabant mihi tota die,
sed ego gaudebam, quia cinerem tanquam panem
manducabam: quia reficiebar opprobrio sicut lau-
de, secundum illud quod alibi legitur: Ibant apo-
stoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni
habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati
(Act. v), hoc enim maxime ad meritum proficit
pœnitenti. Et potum meum, id est temporalem læ-
titiā, de qua legitur: Vinum lætificat cor hominis D
(Eccli. xl), cum fletu miscebam, memor ejus quod
legitur: In die bonorum ne sis immemor malorum
(Eccli. xi); et: Extrema gaudii luctus occupat
(Prov. xiv). Sed quasi quæreretur ab eo: Unde
tibi tantus fletus? Respondet:

A facie irę indignationis tuę, quoniam elevans
allisisti me.

Superius ostensum est qualiter ira vel indigna-
tio sint intelligendę de Deo; unde non est iterum
repetendum, sed attente notandum, quod singula
pene verba miseriam indicant et dolorem, expro-
bratio, inimicitia, conjuratio, cinis, fletus, ira, in-
dignatio, allisio, umbra, declinatio et ariditas, ut
quanta sit anxietas hujus pauperis liquido cogno-

scatur. Ostendit unde sit fletus, quem cum potu
miscebat: A facie, inquit, irę indignationis tuę,
hoc est a manifesta vindicta, quam iratus exercui-
sti ab initio in Adam de cujus propagine nati, quasi
natura sumus filii irę (Ephes. ii), quod patet, quia
elevans me gloria et honore, creando me ad ima-
ginem et similitudinem tuam, et præficiendo me vo-
latilibus cœli, piscibus maris, et bestiis terrę, alli-
sisti me, cum in illo primo parente projecisti me
de paradiso, et in miseriam hujus exilii dejecisti
(Gen. i, iii), quam non suffragio deplorare. Quia ergo
ego declinavi a vero sole, merito

Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut
fenum arui.

Sicut enim umbra cum declinat et transit, nullum
sui vestigium relinquit, ita dies mei declinaverunt,
et transierunt inutilēs et inanes, nullum fructum
boni operis relinquentes, et amisso virore gratiæ,
arui sicut fenum, peccati falco succisus. Est umbra
incarnationis, unde: Virtus Altissimi obumbrabit
tibi (Luc. i); protectionis, unde: Sub umbra manus
suę protexit me (Isa. xlii); refrigerationis, unde:
Sub umbra illius quem desideraveram sedi (Cant. ii);
dissolutionis, unde: Operuit nos umbra mortis (Psal.
xliii); oblivionis, unde: Obscurent eum tenebrę, et
umbra mortis (Job iii); lucis, unde: Operuit montes
umbra ejus (Psal. lxxix); ignorantię, unde: Illumi-
nare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent
(Psal. lxxxvii); culpę, unde: Sub umbra dormit,
et in secreto thalami (Job xl); miserię, unde: Qua-
si flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra
(Job xiv); gehennę, unde: Terra miserię et tene-
brarum, ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sem-
piternus horror inhabitat (Job x). Ego ergo sum vel-
ut umbra et sicut fenum:

Tu autem, Domine, in æternum permanes, et me-
moriale tuum in sæculum sæculi [al. in generatione
et generationem].

Postquam pœnitens suas enumeravit miseriis,
convertit se ad Dei gloriam enarrandam, ut facilius
apud eum gratiam et misericordiam consequatur,
commendans illum a natura, quæ est æterna: Quia
tu, Domine, in æternum permanes: et a fama quæ
est perpetua, quia memoriale tuum in sæculum sæ-
culi. A misericordia, quæ est larga, quia tu exsur-
gens misereberis Sion; et a sapientia, quæ est pro-
vida, quia venit tempus miserendi ejus; et a familia,
quæ est placida, quia beneplacitum habuerunt servi
tui lapides ejus, et eadem pariter quæ est pia, quia
terrę ejus miserebuntur; a reverentia, quæ est mul-
ta, quia timebunt gentes nomen tuum, Domine; et a
gloria, quæ est magna, quia timebunt omnes
reges terrę gloriam tuam; a potentia, quæ est
inclita, quia ædificabit Dominus Sion; ab honorifi-
centia, quæ est summa, quia videbitur in majestate
sua. Quis ergo tantum non timeat, aut talem non
diligat Redemptorem? Propterea insistens commen-
dationi pœnitens ait: Tu autem, Domine, in æternum
permanes, quia principio cares et fine, cum tu sis

α et ω, principium et finis (Apoc. 1), per quem naturam accipimus et gloriam oblinemus. *Et memoriale tuum in sæculum sæculi.* Licet enim homo ex sua conditione sit *quasi fenum et umbra*, si tamen memor sit tui ad obediendum tibi per omnia, teque super omnia diligendum, erit tecum *in sæculum sæculi*, futurum scilicet, quod erit consecutivam præsentis; quia quod ei ex sua natura negatur, ex tua gratia conceditur. *Et memoriale tuum*, id est is qui memor est tui, non transibit *ut umbra*, sed erit *in sæculum sæculi*, id est in perpetuum permanebit resurrectionis gloria decoratus; quoniam temporalem servabis æternus. Vel *memoriale tuum*, id est promissum de te memorabile, quo tu memor es nostri, aut tua memoria, qua nostrum memor existis, erit *in generatione præsentis, et usque in generationem futuram*: quia pietas promissionem habet vitæ quæ nunc est, et futuræ (I Tim. iv). Unde:

Tu exurgens, Domine (49), misereberis Sion, quia venit tempus miserendi ejus [al. *quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus*].

Quantæ sit virtutis et efficacæ vera et humilis pœnitentia manifeste probatur etiam secundum spiritum prophetiæ. Ecce enim in hoc tertio quinario de Christo et Ecclesia vaticinando prophetat inter cætera dicens: *Quia tempus miserendi venit*, et secundum aliam translationem repetit, *quia venit tempus*. Hæc repetitio confirmationem designat, secundum quod Joseph inquit ad Pharaonem: *Quod secundo vidisti ad eandem rem pertinens somnium, firmitatis est indicium* (Gen. 41). Vel repetitio ista exprimit desiderium, secundum quod alibi dicitur: *Miserere mei, Deus, miserere mei* (Psal. 136).

Quia vero *universæ vitæ Domini misericordia sunt et veritas* (Psal. 134), propter quod ipse Psalmista testatur: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine* (Psal. 136): constat quod misericordia et iudicium convenerunt; sed illa manifesta, hæc autem occulta. Ideoque bis dicit, *quia venit tempus, quia tempus venit*. Quoniam Salomone testante, *Tempus est omni rei quæ sub cælo est* (Eccle. 1). Sed in primo misericordiam ponit et exprimit, dicens: *tempus miserendi venit*, quia misericordia existit manifesta; in secundo vero nec exprimit nec ponit iustitiam, sed dicit simpliciter: *Quia venit tempus*, quia iustitia erat occulta. Hoc est tempus plenitudinis, de quo dicit Apostolus: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret* (Galat. 4). Sed dices: Nunquid non semper existit tempus miserendi? Vel: Cur Deus tanto tempore distulit misereri? Posset forsitan aliquis respondere, quod mediator Dei et hominum Christus in mundum veniens, sicut in medio locorum apparuit, ita in medio temporum voluit apparere, ut quantam moram fecerat a principio mundi usque ad primum adventum, tantam faceret moram ante secundum adventum usque ad finem mundi, quatenus esset in omnibus, et per

(49) Al. non habet Domine.

omnia mediator. Quod enim in medio locorum apparuerit, ostendit Psalmista cum ait: *Deus rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ* (Psal. 134). Quod autem apparuerit in medio temporum, Sapiens innuere videtur, ita dicens: *Dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus, Domine, a regalibus sedibus venit* (Sap. 18). Iustum quippe est, ut semper medium teneat mediator. Unde propheta: *In medio duorum animalium cognosceris, dum advenerit tempus ostenderis* (Ezech. 1). Et parentes *invenerunt eum in medio doctorum audientem illos et interrogantem* (Luc. 1). Judæi quoque *crucifixerunt cum eo duos latrones hinc inde, medium autem Jesum* (Joan. 19). Sed Joannes vidit *in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitum podere* (Apoc. 1). Rursum vidit *in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum* (Apoc. 7). Hinc de se dicit: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum* (Matth. 18); et iterum: *Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat* (Luc. 22). Et post resurrectionem stetit *Jesus in medio discipulorum suorum, et dixit eis: Pax vobis* (Luc. 24). Sed dices, hoc stare non posse, propter id quod Paulus Apostolus ait: *Nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt* (I Cor. 10); et Joannes apostolus ait: *Filioli, novissima hora est* (I Joan. 11). Porro cum Dominus dicat: *Oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis* (Luc. 21); et Apostolus ad Thessalonicenses admonet, ne terreantur *tanquam instet dies Domini* (II Thess. 2), procul dubio finis sæculi vel novissima hora intelligitur ætas ultima, quam hujus assessor opinionis diceret duraturam, quantum cæteræ duraverunt, ad similitudinem ætatum hominis, quarum ultima nonnunquam plus cæteris perdurat. Nam prima ætas hominis est infantia, quæ durat usque ad septem annos; secunda pueritia, quæ durat usque ad quatuordecim annos; tertia adolescentia, quæ durat usque ad viginti quinque; quarta juvenus, usque ad quinquaginta; quinta senectus, usque ad octoginta: nam *Si in potentatibus octoginta anni, plurimum eorum labor et dolor* (Psal. 120); sexta senium, quod durat usque ad finem vitæ, quantumcunque sit homo victurus; sic sunt sex ætates sæculi. Prima, ab Adam usque ad Noe; secunda, a Noe usque ad Abraham; tertia, ab Abraham usque ad David; quarta, a David usque ad transmigrationem Babylonis; quinta, a transmigratione Babylonis usque ad Christum; sexta, a Christo usque ad finem sæculi: quantumcunque ipsa sit duratura. Si ergo alicujus hominis ætas ultima durasse ponatur, quantum cæteræ duraverunt, invenietur ille homo centum sexaginta annis vixisse; qui si dividantur in sex partes æquales, singulæ habebunt viginti sex annos et octo menses integros, sedecim autem dimidios, ne a senario recedatur. Qui numeri duo, quadraginta duo efficiunt simul juncti, quot fuerunt

mansiones filiorum Israel in deserto. Et tale profecto mysterium conveniret humano generi, per desertum hujus sæculi transeunti. Ego autem opinionem hujusmodi nec asserere volo, nec debeo, propter id quod Dominus ait: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate* (Act. 1). Itemque: *De die illa nemo novit, neque angelus, neque Filius* (Matth. xxiv), videlicet adoptivus, vel etiam unigenitus secundum humanitatis naturam. Aut certe non novit nobis, quia non fecit nosse, cum hæc magis expediat nobis ignorare, quam scire. Illud quoque huic assertioni maxime contradicit, quod Dominus de die judicii loquens in parabola decem virginibus, in fine concludit: *Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam* (Matth. xxiv). Et alibi: *Cum non putatis, filius hominis veniet* (Luc. xii). Quoniam, ut inquit Apostolus, *dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus* (I Thess. v). Illa vero hujus dilationis est ratio, quam Sapiens in præmissis verbis insinuat: *Dum medium, inquit, silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter perageret, omnipotens sermo tuus, Domine, a regalibus sedibus venit* (Sap. xviii). Licet enim aliter et aliter hoc ab aliis et aliis exponatur, congrue tamen potest intelligi primum silentium in lege naturæ, secundum in lege Scripturæ, tertium in lege gratiæ. Indidit enim conditor Deus legem naturalem mentibus hominum ab ipso creationis exordio, geminum continentem mandatum, unum affirmativum, quod ad præstandum beneficia docetur in Evangelio: *Quæcunque vultis ut vobis faciant homines, et vos facite illis* (Matth. vii). Alterum negativum, quod ad vitandum injurias legitur in Tobia (cap. iv): *Quæ tibi odii fieri, alii ne facias*. Sed lex ista siluit ab initio, cum Cain interfecit Abel (Gen. iv), faciens alii, quod sibi nollet fieri. Et sic factum est primum silentium usque ad Moysen, per quem *suscitavit testimonium in Jacob, et præceptum posuit in Israel* (Psal. lxxvii), dans per eum legis Decalogum in duabus tabulis scriptum, altera continente dilectionem Dei, reliqua proximi, in quibus duabus *pendet lex et prophetæ* (Matth. xxiii). Sed lex ista siluit ab initio, cum populus vitulum conflatilem adoravit (Exod. xxxii), contra primum legis præceptum, adorans deos alienos, et sic factum est secundum silentium usque ad Christum, qui misertus adveniens contulit legem gratiæ, scribens eam in cordibus hominum digito Dei. Sed lex ista silebit in ultimo, cum revelabitur filius perditionis, qui extolletur *super omne, quod dicitur, aut quod colitur Deus* (II Thess. ii). Et forte jam silet, quoniam superabundavit iniquitas, et refrixit charitas multorum (Matth. xviii). *Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Psal. xlii). In prima vero lege contulit Deus homini posse, in secunda contulit nosse, in tertia contulit velle. In prima contulit potentiam per naturam, in secunda contulit scientiam per scripturam, in tertia con-

tulit voluntatem per gratiam. Præmisit itaque Deus legem naturalem, per quam convinceret transgressorem, ne fortassis excusationem prætenderet, dicens: *Cecidi quidem, quia stare non potui*. Sed tollitur excusatio, quia per bonum naturæ potuit in bono stare, sed noluit. Præmisit et legem scriptam, per quam convinceret præsumptorem, ne fortassis excusationem prætenderet dicens: *Cecidi, quia stare nescivi*. Sed tollitur excusatio, quia per documentum Scripturæ potuit a malo declinare, sed noluit. Et ideo post utramque legem, tempore congruo, scilicet cum nox culpæ medium iter perageret, omnipotens sermo venit, id est, *Verbum caro factum est* (Joan. i), et contulit legem gratiæ, ut quod poterat per naturam, et noverat per Scripturam, impleret per gratiam. Eliseus quoque præmisit baculum ad suscitandum filium Sunamitis, per quem cum ille non surgeret, ipse venit, et contrahens se puero coaptavit, et sic mortuus exsurrexit (IV Reg. iv). *Tu ergo exurgens misereberis Sion*. Ac si diceret manifestius: *Tu qui videbaris tam diu differendo dormire, nunc tandem exurgens misereberis Sion*. Propter quod antiqui fideles clamabant: *Exsurge, Domine, adjuva nos, et libera nos propter nomen tuum* (Psal. xlvi). *Exsurge, quare obdormis, Domine, exsurge, et ne repellas in finem* (Psal. xliii); *quia venit tempus miserendi ejus*. Duo populi erant, Judaicus et Gentilis, utriusque in adventu suo voluit Dominus misereri, ut duos diversos parietes in uno angulari lapide copularet. Et prius quidem misertus est Judæorum; unde præmittit: *Tu exurgens misereberis Sion*, id est Judææ, cujus metropolis erat Sion. Postea vero misertus gentium; unde subjungit: *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine*. Quod bene signatum est in pastoribus, qui cum essent Judæi, prius de vicine venerunt ad vocem angeli (Luc. ii); et in magis, qui cum essent gentiles, postea de longinquo venerunt ad signum stellæ (Matth. ii). Utrique tamen ad eum *qui est pax nostra, qui fecit utraque unum, in uno homine faciens pacem, pacem his qui prope, et pacem his qui longe*. (Ephes. ii). Et fortassis propter hos duos populos, quibus veniens est misertus, prius dicit, *Quia venit tempus miserendi Judæis*, et postea dicit, *Quia venit tempus miserendi gentilibus*. Vere *misereberis Sion*:

Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur.

Lapis iste ipse Christus est; unde: *Lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli* (Psal. cxvii). *Hic est lapis offensionis, et petra scandali* (I Petr. ii), *lapis excisus de monte sine manibus* (Dan. ii). Angelicus ordo, unde: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum* (Ezech. xxxviii). Sancta Ecclesia, unde: *Sumentes lapidem posuerunt subter eum* (Thren. iii). Item lapis, quilibet sanctus, unde: *Sternam per orbem lapides pretiosos* (Isa. liv); et: *Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium*

platearum (*Thren. iv*). Gentilis populus, unde : *La-* A
pſis calore solutus in æs vertitur (Job xviii); et :
Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios
Abrahæ (I Cor. iii). Induratus Judæus, unde : *Ar-*
feram a te cor lapideum, et dabo tibi cor carneum
(Ezech. xi). Rursus lapis, spiritualis virtus, unde :
Fundamenta civitatis omni pretioso lapide ornata
(Apoc. xxi). Et : *Alius ædificat aurum, argentum*
et lapides pretiosos (I Reg. xvii). Sacra scriptura,
 id est lex divina, unde : *David elegit quinque limpi-*
dissimos lapides de torrente, et misit eos in peram
pastoralem. Litteralis intellectus, unde : *Erat spelun-*
ca, et lapis superpositus erat ei (Joan. xi). Et accedens
 revolvit lapidem ab ostio monumenti (*Matth. xxviii*).
 Præterea, lapis est diabolus, unde : *Cor ejus indu-*
abitur quasi lapis, et astringetur, quasi malleatoris B
incus (Job xli). Vir iniquus, unde : *Angelus sustu-*
lit lapidem quasi molarem, et misit in mare (Apoc.
xviii). Grævedo peccati, unde : *Devenerunt in pro-*
fundum tanquam lapis (Exod. xv). Lapidem autem
 Sion, in hoc loco intelliguntur prophetæ, in fide
 fortes et stabiles, et servi Christi accipiuntur apo-
 stoli, de quibus ipse dicebat : *Non est servus major*
domino suo (Joan. xiii). Ergo lapides ejus, id est,
 prophetæ, placuerunt servis tuis, hoc est apostolis ;
 quia secundum testimonium prophetarum, apostoli
 Judæis Evangelium prædicabant per auctoritates
 propheticas prædicationem evangelicam, ubi fundata
 fuerat prophetia : nam ibi cœperunt apostoli prædicare
 ubi cœperant vaticinari prophetæ ; quia *de Sion exhibit* C
lex, et verbum Domini de Hierusalem (Isa. ii). Vel
 lapides Sion intelliguntur ipsi Judæi, prius quidem
 duri, sed ad prædicationem apostolorum postea
 emolliti, juxta quod legitur, quod ipso die Pente-
 costes, auditis verbis quæ dixerat Petrus, com-
 puncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et ad re-
 liquos apostolos : *Quid faciemus, viri fratres? (Act.*
ii). Qui ergo receperunt sermonem ejus baptizati
 sunt, et appositæ sunt illa die animæ circiter tria
 millia. Vere ergo tu exurgens misereberis Sion :
 quoniam lapides ejus, id est primitivi Judæi ad fi-
 dem conversi, placuerunt servis tuis, id est apo-
 stolis, qui eos prædicando et baptizando converterunt
 ad fidem. Et terræ ejus miserebuntur ; si per lapides
 intelliguntur fortes et stabiles, per terram debent D
 intelligi debiles et infirmi, sive corpore, sive mente,
 quorum apostoli sunt miseri, aliquorum monitis et
 doctrinis, revocando eos ab errore ad veritatem, et
 à vitiis ad virtutes : ut illos qui ad prædicationem
 apostolorum vendebant peculia sua, et pretium ante
 pedes eorum ponebant, et erat multitudinis creden-
 tium cor unum et anima una, nec inter eos quis-
 quam egebat, quia dividebatur singulis prout cui-
 que opus erat (*Act. iv*). Aliorum autem misereban-
 tur apostoli prodigiis et virtutibus, sanando eos a
 diversis languoribus, et spiritibus immundis cu-
 rando ; ut illos de quibus legitur, quod concurrer-
 bat multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, ut
 veniente Petro saltem umbra illius obumbraret

eos, et curarentur a languoribus suis (*Act. v*). Sic
 ergo servis tuis placuerunt lapides ejus, et terræ
 ejus miserebuntur. Non solum autem Sion, id est
 Judæi misericordiam consequentur, sed

Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes
reges terræ gloriam tuam.

Timebunt quidem omnes, omnino, non solum mi-
 nores, ut gentes, sed majores, ut reges, secundum
 quod alibi dicitur : *Adorabunt eum omnes reges*
terræ, omnes gentes servient ei (Psal. lxxi). Time-
 bunt, non timore mundano, de quo dicitur : *Illic*
trepidaverunt timore, ubi non erat timor (Psal. xlii) ;
 neque timore servili, de quo legitur : *Timor non*
est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit ti-
morem (I Joan. iv) : sed timore initiali, de quo di-
 citur : *Initium sapientiæ timor Domini (Eccle. i)* ;
 vel potius filiali, de quo legitur : *Timor Domini*
sanctus permanet in sæculum sæculi (Psal. cxviii).
 Hoc timore, qui est devotionis et reverentiæ, time-
 bunt gentes, id est gentilis populus ad fidem con-
 versus, nomen tuum, Domine, non terribile, sed
 amabile. Illud utique, de quo legitur : *Vocabis no-*
men ejus Jesum, quod interpretatur Salvator. Ipse
enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum
(Matth. i). Hoc est enim nomen sanctum et glorio-
 sum, quod invocatum est super nos, nec est aliud
 nomen sub cælo datum hominibus, in quo illos oportet
 salvos fieri (*Act. iv*), de quo propheta dicebat :
Ego autem in Domino gloriabor, et gaudebo in Deo
Jesu meo (Habac. iii). Et ob hoc omnes reges terræ
 timebunt gloriam tuam, sive nomen illud sanctum
 et gloriosum, quod invocabitur super eos : sive
 naturam divinam, in qua cum Patre ac Spiritu san-
 cto pariter gloriaris, de quo duo Seraphin clamabant
 alter ad alterum : *Sanctus, sanctus, sanctus, Domi-*
nus Deus Sabaoth. Plena est omnis terra gloria tua
(Isa. vi). Hæc autem idcirco fient,

Quonia n ædificabit Dominus Sion, et videbitur in
majestate sua [al. in gloria sua].

Sion prius accipiebatur secundum litteram pro
 Judæa, nunc autem accipitur secundum spiritum
 pro Ecclesia. Tribus enim modis accipitur : histo-
 rice, pro Hierosolyma, unde . *De Sion exhibit lex, et*
verbum Domini de Hierusalem (Isa. ii) ; allegorice,
 pro Ecclesia, unde : *Benigne fac in bona voluntate*
tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem (Psal. l) ;
 et tropologice, pro anima, unde : *Dabo in Sion sa-*
lutem, et in Jerusalem gloriam meam (Isa. xlvii).
 Sion quippe interpretatur speculatio, sive specula,
 hoc est universalis Ecclesia, sive fidelis anima,
 quæ nunc Deum speculatur per fidem, et tandem
 contemplabitur ipsum per speciem : quia videmus
 nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad
 faciem videbimus non per speculum, sed faciem
 cognoscentes, sicut et cogniti sumus (*I Cor. xiii*).
 Hanc ergo Sion, id est Ecclesiam, ædificavit Domi-
 nus de Judæis et gentibus, quos convertit ad fidem.
 Et cum ædificata fuerit ex toto, postquam plenitudo
 gentium intrabit ad fidem, et sic omnis Israel salvus

fiet (Rom. xi), ipse qui prius visus est humilis et despectus, secundum illud : Vidimus eum non habentem speciem nec decorem (Isai. liii) : tunc, adveniente iudicio, videbitur in maiestate sua, gloriosus atque sublimis, sicut ipse testatur : Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli ejus cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae, et congregabuntur ante omnes eum gentes (Matth. xxv), et videbit eum omnis caro (Luc. iii), et qui eum pupugerunt (Apoc. i), etc. Sic ergo

Respexit in orationem pauperum [al. humilium], et non sprexit precem eorum.

Olim antiqui fideles qui erant pauperes spiritu, clamabant cum multo desiderio, et orabant ut Christus veniret, et ædificaret Sion, id est Ecclesiam congregaret, dicentes ad Patrem : Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiae Sion (Isai. xvi). In hæc orationes pauperum ipse respexit, cum de cælo descendit, ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. Et hoc faciens non sprexit precem eorum, sed misericorditer exaudivit.

Scribantur hæc in generatione altera, et populus qui creabitur, laudabit Dominum.

Non solum quæ dicta sunt, sed etiam quæ dicenda in hoc quarto quinario, tanquam Dei magna sunt scribenda fideliter, et solemniter collaudanda. Scribenda, ut firmiter memoriæ commendentur, unde : Scribantur hæc in generatione altera. Laudanda, ut Deo grates humiliter referantur, unde : Populus qui creabitur, laudabit Dominum. Deinde causam exponit, quare a populo, qui creabitur, laudabitur Dominus : quia cum sit natura sublimis, unde : Prospexit de excelso sancto suo, ex gratia factus est humilis, unde : Dominus de cælo in terram aspexit. O quam bene in ipso conveniunt sublimitas et humilitas, ut sublimis sit humilis, et humilis sublimis : Deus homo, et homo Deus. Amodo reddit causas, cur Dominus de cælo in terram prospexit, videlicet ut audiret gemitus compeditorum, ecce dignationis affectus. Et solveret filios interemptorum, ecce miserationis affectus. Ut annuntietur in Sion nomen Domini, ecce prædicatio veritatis : et laudem ejus in Jerusalem, ecce glorificatio maiestatis. In convenientibus populos in unum, ecce vinculum pacis. Et reges, ut serviant Domino, ecce obsequium servitutis. Sane duæ sunt generationes, una malorum, de qua dicitur : Generatio prava et adultera (Matth. xii). Altera bonorum, de qua scribitur : Hæc est generatio quærentium Dominum (Psal. xxiii); et : Generatio rectorum benedicetur (Psal. iii). Hæc ergo quæ dicta sunt, videlicet deformatio per Adam facta, et reformatio facienda per Christum, scribantur, ut memoriæ commendentur, in generatione altera, id est in generatione bonorum, qui ea cupiunt intelligere : non autem in generatione malorum, qui ea considerare contempnunt; item, una Judæorum generatio, quæ præcessit, et altera Christianorum quæ successit. Ergo scribantur hæc, ne

oblivioni tradantur, in generatione altera, hoc est ad opus generationis alterius, videlicet populi Christiani, cui proficient magis; quia per ea, quæ spiritu prophetico sunt prædicta, Christiani amplius solidabuntur in fide, quam intelligent propheticiis testimoniis commendatam. Et sic populus qui creabitur, id est populus Christianus, qui recreabitur per gratiam redemptionis, ut novæ sit creatura, secundum quod dicit Apostolus : In Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura (Gal. vi); et : Vetera transierunt : ecce nova facta sunt omnia (II Cor. v). Ille, inquam, populus laudabit Dominum, corde, ore, et opere : diligendo, confitendo, et obsequendo, ut ad perfectam laudem conveniant, vita, lingua, et conscientia.

In creatione siquidem homo factus est ad imaginem Dei (Gen. i), sed in recreatione Deus factus est ad imaginem et similitudinem hominis. Et certe illud majoris est dignitatis, hoc autem majoris dignationis existit. Vel optat Propheta, quatenus hæc digito Dei scribantur in cordibus aliorum, ut populus qui creabitur, protinus pro tantis beneficiis laudet Deum. Est enim Scriptura superior et inferior, interior et exterior. Scriptura superior, est divina prædestinatio, quæ dicitur liber vitæ seu Scriptura veritatis, unde : Deleantur de libro viventium, et cum iustis non scribantur (Psal. lxxviii); et : Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis (Luc. x). Non delebo nomina eorum de libro vitæ (Apoc. iii). Et : Annuntiabo tibi, quod expressum est in Scripturis veritatis (Dan. x). Scriptura inferior est macula criminalis; unde dicitur : Recedentes a te in terra scribentur. Et peccatum Judæ scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino (Jer. xvii). Scriptura interior est unctio spiritualis, unde : Epistola nostra vos estis, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi (II Cor. iii); et : Cujus est imago hæc et superscriptio? (Matth. xxii.) Scriptura exterior est exaratio litteralis, unde : Ingressi omnes sapientes, non potuerunt Scripturam legere, nec interpretationem ejus indicare regi (Dan. v); et : Interpretabatur in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant (Luc. xxiv). Superiorem et inferiorem scribit Deus, unde : Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti (Exod. xxxii); et : Scribes contra me amaritudinem (Job xiii). Item : Dedit Moyses duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei (Exod. xxxiv); et : Qui ea, quæ legis sunt, naturaliter faciunt, habent legem Dei scriptam in cordibus suis (Rom. ii). Exteriores scribit homo, unde : Quem scripsit Moyses in lege et prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth (Joan. i). Et scripsit Moyses canticum Domino. Inferiorem autem scribit diabolus, aut etiam vir iniquus, unde : Pseudoprophetæ scribebant et prophetabant, quos tamen Dominus non mittebat. Est igitur scriba summus Spiritus sanctus, de quo legitur : Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis (Psal. xlii). Scriba medius, de quo dicitur : Omnis scriba doctus in

regno cælorum, similis est homini patrifamilias, etc. (Matth. XIII). Et scriba infimus, malus prælatus, de quo dicitur: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisei, quæcumque dixerint vobis, facite; quæ autem faciunt, facere nolite* (Matth. XXIII). Vel hæc, quæ scripta sunt in generatione Judæorum per legem et prophetas, scribantur in generatione gentium, per translationes et per interpretationes, quod factum est tempore Ptolomæi Philadelphi regis Ægypti, qui bibliothecam Judæorum transferri fecit per Septuaginta interpretes in linguam Græcorum; magis scribantur in cordibus hominum digito Dei.

Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit.

Christus est Sanctus sanctorum, inter sanctos excelsus, qui sanctus est Dei Patris, sicut ipse dicit in Psalmo: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* (Act. II). Et ad ipsum dicitur in Evangelio: *Scio quod sanctus Dei sis* (Marc. I). De hoc excelso sancto suo Dominus Pater prospexit, id est generi humano providit, mittendo ipsum in mundum, ut genus humanum redimeret suo sanguine pretioso. Vel prospexit ipse Christus de excelso sancto suo, id est de sublimitate suæ divinæ naturæ, quæ non solum est sancta, sed sanctitas, quia nihil est in ea quod non sit sanctum. Unde subdit exponens: *Dominus de cælo*, id est de divina natura prospexit in terram, id est ad humanam miseriam, ut miseros homines liberaret. Sic enim aliquando cælum et terra in divinis accipiuntur Scripturis, sicut inferius ostendetur. Cur autem Christus de cælo in terram prospexit, determinat subdens:

Ut audiret gemitus compeditorum, et solveret filios interemptorum.

Sunt vincula corporis, unde: *Sancti ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres* (Hebr. II). Paupertatis, unde: *Si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis, indicabis opera eorum eis* (Job XXXVI). Pacis, unde: *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis* (Ephes. IV). Charitatis, unde: *Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis* (Colos. II). Sapientiæ, unde: *Vincula illius alligatura sanitatis* (Eccli. VI). Legis, unde: *Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum* (Psal. XVII). Doctrinæ, unde: *Dirupisti vincula mea, et dixisti, non serviam* (Psal. CXV). Timoris, unde: *Excitasti vincula usque ad cervices*. Præterea sunt vincula peccatorum, unde dicitur: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis* (Psal. CV). Tenebrarum, unde: *Persuasum habent iniqui, dominari posse nationi sanctæ vinculis tenebrarum* (Sap. XVII). Tormentorum, unde: angelos qui suum non servaverunt principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium Dei magni sub caligine vinculis reservavit. Ad hoc autem spiritualiter venit Christus in mundum, ut mortuos liberaret ab inferis, et vivos solveret a peccatis. Et hoc est quod ait: *De cælo pro-*

A spexit Dominus in terram, ut audiret gemitus vincalatorum, id est exaudiret gemebundas preces eorum, qui tenebantur in inferno, quasi ligati vel compediti vinculis tenebrarum, quos Christus in triduo mortis descendens ad inferos liberavit. Et tunc solutis inferni doloribus, in sanguine testamenti sui eduxit vinctos suos de lacu, in quo non erat aqua, captivitatem nostram sua ducens virtute captivatam. Et ipse *de cælo in terram prospexit, ut solveret a peccatis filios interemptorum*, id est primorum parentum, qui fuerunt interemptores et interempti, quia causam interemptionis et mortis, id est originale peccatum ad filios transmiserunt. Nam, ut inquit Apostolus, *per unum hominem*, id est Adam et Evam, qui fuerunt duo in carne una, etiam *in omnes homines mors pertransiit* (Rom. V). Et ipsi quidem propter inobedientiam interempti fuerunt, mortem corporis et animæ incurrentes, sicut fuerat illis prædictum: *Quacumque die comederitis, moriemini* (Gen. II). Ergo prospexit, ut solveret a peccatis filios interemptorum, id est generis humani, quod a primis parentibus interemptoribus quidem et interemptis est carnaliter propagatum. Vel, vinculos et compeditos appellat sanctos, qui timore Dei velut quibusdam vinculis et compedibus sunt ligati, de quibus Sapiens testatur: *Audi fili mi, et excipe sententiam meam, et ne abjicias consilium meum, et infer pedem tuum in compedes illius, et in torquem ejus collum tuum, et erunt tibi compedes in protectionem fortitudinis, et torques illius in stolam gloriæ* (Eccli. VI). Dominus autem de cælo prospexit in terram, ut talium compeditorum gemitus exaudiret, qui gemebant et postulabant ut Christus ad redemptionem humani generis adveniret et solveret nos a nexibus criminum, et redderet filios interemptorum, id est imitatores eorum, qui pro veritate sunt mortificati et interempti, ut multi prophetæ in Veteri Testamento, et martyres omnes in Novo, quorum sunt filii, qui fidei sectantur eorum. Dominus etiam de cælo prospexit in terram, quando de divina misericordia respexit ad humanam miseriam, ut audiret cum effectu gemitus compeditorum, id est eorum qui sunt peccatis mortalibus irretiti, qui suam miseriam cognoscentes, cum gemitu clamabant ad Dominum, ut per suam gratiam liberarentur. Et solveret filios compeditorum, id est imitatores eorum, qui fraude diaboli sunt perempti, a paternis illos erroribus liberando. Hoc enim Dominus quotidie operatur, cum et illos, qui propria peccata committunt, et eos, qui aliena peccata sectantur, per penitentiam revocat ad salutem. Ad quid autem audiret et gemeret, subjungit:

Ut annuntient in Sion nomen Domini, et laudem ejus in Jerusalem.

Nomen Dei multipliciter accipitur in Scripturis. Nam aliud est inessentiale, quod communiter designat essentiam, ut Heloi, Adonai, Deus Dominus, et hujusmodi. Aliud personale, quod specialiter appellat personam, ut Pater, Filius, et Spiritus san-

ctus, Christus, Jesus, et similia. Nomen autem quandoque designat potentiam, unde: *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, ipsa testimonium perhibent de me* (Joan. v). Quandoque notitiam, unde: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo* (Joan. xvii). Quandoque invocationem, unde: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Quandoque honorem, unde: *In nomine tuo levabo manus meas* (Psal. lxi). Quandoque famam, unde: *Per vos nomen Domini blasphematur in gentibus* (Rom. ii). Interdum immutabilitatem, unde: *Si dixerint filii Israel, quod est nomen ejus, quid dicam eis? Dixit Dominus: Ego sum qui sum* (Exod. iii). Interdum cultum, unde: *Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, misit me ad vos, hoc nomen mihi est in æternum* (Exod. vi). Interdum secretum, unde: *Nomen meum adonay, non indicavi eis* (ibid.). Interdum justitiam, unde: *Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster* (Jer. xxiii). Est et nomen Domini tetragammaton, I, e, v, e, quod dicitur, ineffabile trinitatis et unitatis mysterium significans excellenter, sicut alibi designavit. Nomina quoque Filii sunt diversa. Dicitur enim Jesus, unde: *Vocabis nomen ejus Jesum, quod interpretatur salvator. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Dicitur Christus, unde: *Genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus quod exponitur unctus* (Matth. xi): quoniam unxit eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis (Psal. xlii), unde: *Oleum effusum nomen tuum* (Cant. vi). Dicitur Emmanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus. Dicitur oriens, unde: *Ecce vir Oriens nomen ejus* (Zach. vi): quoniam *visitavit nos Oriens ex alto* (Luc. i). Isaias autem multa ejus nomina simul enumerat, dicens: *Vocabitur nomen ejus, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis* (Isai. ix). Ipse est nomen Domini, de quo dicit Propheta: *Ecce nomen Domini venit de longinquo* (Isai. xli), cui datum est nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur (Philip. ii). Merito ergo Psalmographus exclamabat: *Domine, Dom nus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!* (Psal. viii.) Illos ergo Dominus exaudivit et solvit, ut per eos annuntietur in Sion, id est Ecclesia, quod sit nomen [al. quodlibet nomen] ejus glorificandum, benedicendum, et collaudandum, et ut per illos etiam annuntietur laus ejus de magnificis operibus pro salute hominum gestis in Jerusalem, id est in Ecclesia sanctorum, qui propterea laudabunt Deum. Quid est autem quod cum Sion jungit nomen, et cum Jerusalem jungit laudem, nisi quia virtutem divini nominis speculatores intelligunt, et laudis præconium pacem videntes attollunt. Sion quippe dicitur *speculatio*, et Jerusalem *visio pacis*. Quatuor autem modis Jerusalem accipitur, secundum quatuor theologicos intellectus, historicum, allegoricum, tropologicum, et anagogicum. Est enim Jeru-

salem superior et inferior, interior et exterior. Superior est in patria, inferior est in via, interior est in anima, exterior est in Palæstina. De superiori legitur: *Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum* (Psal. cxxi); ad inferiorem dicitur: *Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est* (Isai. lx); de interiori legitur: *Dabo in Sion salutem, et in Jerusalem gloriam meam* (Isai. xli). Ad exteriorem dicitur: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt* (Matth. xxii).

In conveniendo populos in unum et reges ut serviant Domino.

Non solum prædicta fecit ut annuntietur in Sion nomen Domini et laus ejus in Jerusalem, verum etiam in conveniendo populos in unum, Judaicum et gentilem in unum cultum, et unam fidem, ut sit unum ovile et unus pastor (Joan. x): quia unus est Deus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv). Et in conveniendo etiam regna mundi, ut serviant Domino, illi videlicet, de quo dicitur: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (Matth. iv), id est ei soli servitutem adorationis impendes, quæ græce latria nuncupatur. Hic est enim qui *habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum*, et Dominus dominantium (Apoc. xix), cui servire cognare est.

Respondit ei in via virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum enumera [al. enuntia] mihi. Et ne revoces me in dimidio dierum meorum, in generatione et generationem anni tui.

Commendat hic in Ecclesia singularis persecutionis propositum, unde: *Respondit ei in via virtutis suæ; supernæ patriæ desiderium*, unde: *Paucitatem dierum meorum enuntia mihi; finalis perseverantiæ initium*, unde: *Ne revoces me in dimidio dierum meorum: æternæ beatitudinis præmium*, unde: *In sæculum sæculi anni tui* (Psal. ci). Prædictis enim beneficiis Ecclesia provocata, et in amorem æternitatis accensa, respondit Domino in filiis perfectis et virtuosis, non autem in infirmis et imperfectis, (Nam carnem habet et ossa, de quibus prædixerat: *Adhæserunt ossa mea carni meæ*) postulans et implorans ingenti desiderio æstuando, ut indicet ei, utrum sit post paucos dies ad cœlestis beatitudinis patriam perventura. Cupiebat *dissolvi et esse cum Christo* (Philip. i). Hæc enim est differentia inter perfectos et imperfectos: quod perfecti mortem habent in desiderio, et vitam in patientia; imperfecti vero mortem habent in patientia, et vitam in desiderio. *Ei ergo, id est Domino respondit Jerusalem, hoc est Ecclesia, non tam voce quam corde; nec tam verbo, quam desiderio. Respondit, inquam; in via virtutis suæ, id est in illis, qui jam sunt viam suæ virtutis et perfectionis aggressi, non autem in eis, qui adhuc per viam infirmitatis et imperfectio-* nis incedunt. Hoc sane respondit: *Enuntia mihi paucitatem dierum meorum, id est indica mihi,*

num ego paucis diebus debeam in hoc peregrinationis exsilio permanere, quoniam ad regnum tuum desidero pervenire. Unde jugiter oro, ut *adveniat regnum tuum* (Matth. vi). Nequis autem putaret, quod *propter paucitatem dierum*, quam optat ante finem sæculi, esset Ecclesia finienda, subjungit et ait: *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, id est ante sæculi finem (nam medium est, quod inter duo consistit extrema), cum promiseris fidelibus tuis, quod cum eis eris *cunctis diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii). Non enim *paucitatem dierum* desidero, ut ante finem sæculi esse desinam, sed ut finis sæculi appropinquet. Unde nec certum, sed propinquum sæculi diem mihi postulo revelari, ne veniam contra illam sententiam evangelicam: *De die illa et hora nemo novit, nec angelus, nec Filius, nisi solus Pater* (Matth. xxiv); nam *dies Domini sicut fur ita in nocte veniet*. Et licet desiderem dies hujus sæculi breviari, cupio tamen esse tecum in annis æternitatis: *quoniam in sæculum sæculi anni tui* (Psal. ci); qui nunquam deficiunt, quia nec principium habent nec finem. Hæc est æternitas tua, quæ cum sit una et eadem, per annos pluraliter designatur, sicut et alibi pluraliter designatur per dies, dicente propheta de Christo: *Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis* (Mich. v); quia cum omnibus annis et cunctis diebus permanet immutabilis, nihil habens præteritum vel futurum. Potest et aliter hoc intelligi, ut quia prædixerat ædificandam esse Sion, et Dominum in majestate videndum, Ecclesia per Sion designata, majestatem Domini videre desiderans *respondit ei* desiderio et affectu *in via virtutis suæ*, videlicet Domini, non Sion, ut possessivum pronomen non ad Sion, sed ad Dominum referatur. *Respondit* ergo non in via virtutis suæ, id est non ex merito sui operis, ne de sua virtute præsumat; sed *in via virtutis suæ*, id est fide Christi, non jam passibilis et mortalis, sed immortalis, et impassibilis, hoc est, in fide resurrectionis ipsius, per quam virtus ejus excellenter apparet. Hæc est enim via, per quam pervenitur ad vitam. Et in hac via virtutis respondit Ecclesia, quoniam ad gloriam resurrectionis anhelat. Quid autem respondit? Hoc scilicet: *Exiguitatem dierum meorum* enuntia mihi, non diem mortis, quem expedit ignorare. Propter quod Dominus ait: *Nescitis diem neque horam* (Matth. xxv), ut hic semper vivere libeat tanquam mori semper oporteat. Si quis enim diem mortis præsciret, multum sibi de carnis illecebris et mundi voluptatibus indulgeret, de finali poenitentia præsumendo. Nec est contrarium, quod alibi dicitur: *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi* (Psal. xxxviii). Quia si sane fuerit expositum, ad hunc non pertinet intellectum. Sed exiguitatem, inquit, *dierum meorum* indica mihi, ut sciam non quando sed quam cito dierum meorum numerus finiatur, cum desiderem meæ peregrinationis exsi-

lium in proximo terminari. Et ideo *ne revoces me in dimidio dierum meorum*, ut tantum supersit mihi de vita, quantum de illa præcessit; nam illud est recte medium, quod distat æqualiter ab extremis. Vel quia *paucitatem dierum* desidero, ut citius ad annos æternitatis perveniam *ne revoces me*, id est non sinas me revocari *in dimidium dierum meorum*, id est ad vitam illam, quam in carnalibus desideriis consueverunt adolescentes vel juvenes exercere, quæ ad cœlestem patriam impediret ascensum; nam adolescentia et juvenus mediæ sunt ætates inter infantiam et senectutem ac senium. Vel quia dies illi sunt nostri, quibus bene vivimus, et vitam æternam meremur; illi vero non nostri, sed potius alieni, quibus opera diaboli exercemus. Quamvis optet Ecclesia dierum temporalium *paucitatem*, non vult tamen *in dimidio* spiritualium revocari, ne ipsi minuantur. Et hoc est quod ait: *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, id est ne diminuas mihi spirituales dies, qui vere ac proprie mei sunt, ne diminuto merito diminuatur et præmium, sed anni vitæ perpetuæ, qui revera sunt tui, quia post resurrectionem vitæ solummodo sancti vivent, propter quod dicit Apostolus, quia tu eris *omnia in omnibus* (I Cor. xv), illi sunt mihi *in sæculum sæculi*, ut semper tecum in æterna felicitate consistam. Vel intelligatur Dominus respondere, ac si diceret manifestius: Tu petis, *ne revocem te in dimidio dierum tuorum*, et ego tibi respondeo, quod erunt *in sæculum sæculi anni tui*. Vere, Domine, anni tui sunt in sæculum sæculi, cum sis æternus, omnem naturam præcedens, quoniam

Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli

Ecce circa creationis opera in Deo commendatur auctoritas; quia *in initio tu, Domine, terram fundasti*. Sublimitas, quia *opera manuum tuarum sunt cœli*. Stabilitas, quia *ipsi peribunt, tu autem permanebis*. Potestas, quia *sicut operimentum mutabis eos, et mutabuntur*. Æternitas, quia *tu idem ipse es, et anni tui non deficient*. Liberalitas et benignitas, quia *filiis servorum tuorum inhabitabunt ibi, et semen eorum in sæculum sæculi dirigetur*. Nec mireris, si propheta loquendo de operibus Dei, modo dirigit sermonem ad unam personam, et modo ad alteram, quoniam indivisa sunt opera Trinitatis. Tria vero simul creata fuerunt, angelus, mundus et tempus. Et in creatione mundi simul creata fuerunt, cœlum et terra, primum et infimum inter quatuor elementa, et cum ipsis pariter duo media, videlicet aer et aqua confusa insimul et commista, quoniam aqua vaporabilis erat et aer spissus, sed postea discreta sunt et divisa. Quia vero Moyses dixerat, quod *in principio creavit Deus cœlum et terram*, etc. (Gen. 1), ne quis ordinem verborum attendens putaret, quod prius cœlum et postea terram creasset, occurrit David in hoc loco, prius nominans terram quam cœlum, ut ostendatur quod cœlum et terra simul fuerunt creata, sed quod potuit simul fieri,

non potuit simul dici. Multiplex autem initium sive A principium legitur in Scripturis. Dicitur autem principium Deus Pater, unde : *in principio erat Verbum* (Joan. 1). Deus Filius, unde : *Ego principium, qui et loquor vobis*. Deus Spiritus sanctus, quia tres sunt unum principium, unde : *Tecum principium in die virtutis tuæ* (Psal. cix). Principium temporis, unde : *Antequam quidquam faceret, a principio ordinata sum*, Prov. viii). Principium dignitatis, unde : *Ipse est principium viarum Dei* (Job xl). Principium virtutis, unde ; *Initium sapientiæ timor Domini* (Psal. cx), et principium vitiorum, unde : *Initium omnis peccati superbia* (Eccli. x). Dicitur etiam principium cujuslibet rei exordium, unde : *Principium loquendi Domino* in Osee (Osee. 1). Cum enim dicitur : *In initio tu, Domine, terram fundasti*, potest intelligi vel de principio temporum, quia terra simul fuit cum tempore creata; vel de principio rerum, id est de Filio, qui est omnium rerum initium, per quem et in quo Deus Pater terram fundavit. Nam utrumque de ipso legitur : *Omnia per ipsum facta sunt* (Joan. 1), et : *Omnia in sapientia fecisti, Domine* (Ezech. xxviii). In uno designatur auctoritas, cum dicitur Pater omnia fecisse per Filium, quoniam hoc ipsum Filius accepit a Patre. In altero vero consubstantialitas denotatur, cum dicitur, omnia fecisse Pater in Filio, quia Filius consubstantialis est Patri, propter quod alibi dicit : *Ego in Patre, et Pater in me est* (Joan. x). Ad notandam tamen distinctionem trium personarum in una substantia, dicit Apostolus; quod *ab ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* (Rom. xi). Ergo in *initio tu, Domine, terram fundasti*, hoc est in infimo collocasti; nam inter ædificii partes est infimum [al. in omni ædificio plano infimum] fundamentum, et in sphærico corpore illud est infimum, quod est medium. Licet autem cœlorum et terrarum distinctio nimis proluxa pateat in Scripturis, quia tamen ad intelligentiam hujus loci est maxime necessaria, oportet illam hic exprimi sub compendio comprehensam. Terra ergo est machina mundialis, unde : *In principio creavit Deus cœlum et terram* (Gen. 1), id est naturam angelicam et mundanam. Quartum elementum, unde : *Vocavit Deus aridam terram* (Ibid.). Quælibet regio, unde : *Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephtalim* (Isa. 1x). Hæc est habitabilis zona, unde dicitur : *Rex noster, Deus ante sæcula operatus est salutem in medio terræ* (Psal. lxxviii). Humana natura, unde : *Vos estis sal terræ* (Matth. v). Caro nostra, unde : *Terram ungula fodit* (Job xxxix). Sublimalis aer, unde : *Projectus est draco magnus, serpens antiquus in terram* (Apoc. xii), id est hunc aerem caliginosum. Sancta Ecclesia, unde : *Benedixisti, Domine, terram tuam* (Psal. lxxxiv). Perfida Synagoga, unde : *Vidi angelum fortem descendentem de cœlo, et dextrum pedem posuit super mare, sinistrum autem super terram* (Apoc. x). Gentilis populus, unde : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam,*

et possessionem tuam terminos terræ (Psal. ii). Fidelis homo, unde : *Terra, ne operias sanguinem justum* (Job xvi). Vir activus, unde : *Advocavit cœlum desuper et terram, ut discernat populum suum* (Psal. xlix). Mens auditoris, unde : *Terra super se venientem bibens imbrem, generat herbam optimam* (Heb. vi). Opus bonum, unde : *Det tibi Deus de rore cœli, et de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini et olei* (Gen. xxvii). Sacra Scriptura, unde : *Qui operatur terram suam, saturabitur panibus* (Prov. xii). Caro Christi, unde : *Terra data est in manu impii*. Cœlestis patria, unde : *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Psal. xxvi). Virgo Maria, unde : *Terra nostra dabit fructum suum* (Psal. lxxxiv). Sæcularis conversatio, unde : *Adhæsit in terra venter noster*. Carnalis voluptas, unde : *Non inveniatur in terra suaviter viventium* (Job xxviii). Terrenus intellectus, unde : *Argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum* (Psal. xi). Peccatum, unde : *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ* (Gen. iii). Mens reprobæ, unde : *Terra proferens spinas et tribulos, reproba est, et maledicto proxima* (Heb. vi). Infernus, unde : *Antequam vadam ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine* (Job x). Quamvis autem terram bonam Deus Pater creavit in initio, id est in Filio, terram tamen, secundum quod quatuor primis modis accipitur, in initio temporis, cum tempore ipse creavit. *Et opera manuum tuarum sunt cœli.*

Est cœlum divinum, unde : *Descendi de cœlo* (Joan. vi), id est, de arcano majestatis divinæ, factus visibilis : et : *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit* (Joan. iii). Empyreum, unde : *In principio creavit Deus cœlum et terram* (Gen. 1). Siderium, unde : *Fiant luminaria magna in firmamento cœli* (Ibid.). Et aereum, unde : *Aves cœli comederunt illud* (Luc. viii). Item cœlum angeli sunt, unde : *Gelu de cœlo quis genuit?* (Job. xxxviii.) Sancti prædicatores, unde : *Cœli enarrant gloriam Dei* (Psal. xviii). Fidelis anima, unde : *Cœlum mihi sedes est* (Isa. lxvi). Sacra Scriptura, unde : *Cœlum ut liber plicabitur* (Apoc. vi). Spiritualis vita, unde : *Nostra conversatio in cœlis est* (Phil. iii). Præterea diaboli et angeli ejus, qui secundum Apostolum sunt *spiritualia nequitiae in cœlestibus* (Ephes. vi), unde : *Ignis de cœlo cecidit, et lactas oves et pueros consumpsit* (Job 1). Hic est, qui elatus in superbiam de seipso dicebat : *Ascendam in cœlum, et ponam sedem meam ad Aquilonem, similis ero Altissimo* (Isai. xiv) : et ipsum imitantur superbi, qui ponunt in cœlum os suum, cum eorum lingua transeat super terram. Omnes hos cœlos, præter ultimos, qui sunt mali, fecit primum cœlum, quod non est factura sed factor, et ideo ei dicitur : *Opera manuum tuarum, id est tuæ potestatis, sunt cœli, quæ cum sit una, per manus tamen pluraliter designatur, propter diversos effectus, quia creat, disponit, continet, et gubernat, sicut et alibi dicitur : Manus*

tuæ, Domine, fecerunt me, et plasmaverunt me (Job. A vulnus populi sui, et percussuram plagæ ejus sanaverit (Isa. xxx). Salubre consilium dedit Apostolus: Noli plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ac sobrietatem (Rom. xii); et alius: Altiora te ne quæsieris, et majora te ne fueris scrutatus (Eccli. iii) quia defecerunt scrutantes scrutiny (Psal. lxxiii) Quid enim sæculi præcessit initium, et quid sæculum finem sequatur, velata sunt nobis: media vero sunt manifesta, quod in duobus Seraphin est egregie designatum, qui duabus alis velabant Domini faciem, et duabus velabant pedes ipsius, et duabus volabant (Isa. vi). Sane vero potest intelligi, quod cum dicitur: Ipsi peribunt, verbum non ætuum, sed aptitudinem notat: quia quod de nihilo factum est, naturaliter redire posset in nihilum: sed quadam ex gratia perpetuo conservabuntur, cum et de angelis scriptum sit, quoniam qui ei serviunt non sunt stabiles (Job iv), quod utique referendum est ad naturam. Vel intelligatur de justis, qui etsi cæli dicantur, quoniam eorum conversatio est in cælis (Philip. iii), omnes tamen secundum corpus peribunt: quod est animæ vestimentum. Et propterea recte dicitur, quod omnes ut vestimentum veterascent, id est quantum ad corpus deficient, quia quod veterascit et senescit, prope interitum est.

Ipsi peribunt, tu autem permanebis [al. permanes], et omnes ut [al. sicut] vestimentum veterascent. Et sicut oportorium mutabis eos, et mutabuntur.

Super hoc Scripturæ divinæ non solum varia, sed et contraria videntur testimonia pertulisse. Ecce enim Psalmista testatur, quod cæli peribunt, et omnes ut vestimentum veterascent. Huic consonat Petrus apostolus, dicens: Adveniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transibunt (II Petr. iii). Itemque de cælo et terra testatur, quod cæli, qui nunc sunt, et terra, eodem verbo repositi sunt, igni servati in diem judicii (Ibid.). Veritas quoque dicit in Evangelio: Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Luc. xxi). Contrarium vero videtur idem Psalmista dixisse, qui cum præmisset in psalmo: Laudate eum cæli cælorum, et aquæ quæ super cælos sunt laudent nomen Domini (Ibid.), consequenter adjungit: Statuit ea in æternum et in sæculum sæculi (Ibid.). Et Salomon: Terra, inquit, in æternum stat (Eccles. i). Itemque de cælo dicit et terra. Novimus, Domine, quod fabricasti tibi domum perpetuam, cælum et terram et mare; quavis in Apocalypsi dicatur, quod mare jam non erit (Apoc. xxi)

Ne verò sacræ Scripturæ sibi contradicere videantur, dicatur quod revera cælum et terra transibunt (Matth. xxiv), quantum ad qualitatem et formam, sed permanebunt, quantum ad substantiam et naturam. Et de cælis quidem acris planum est, quod ipsi et terra per ignem absque dubio purgabuntur, et in meliorem formam transibunt, sicut Petrus ait, quod cæli ardentes solventur, elementa vero ignis ardore tabescent (II Petr. iii), quod hic aperte notatur, cum dicitur: Sicut oportorium mutabis eos, et mutabuntur. De superioribus autem cælis cum sideribus et aliis luminaribus non est certum omnino, utrum et ipsi sint aliquatenus immutandi, cum ad eos factio et fœditas ex pravis hominum operibus non pervenerit: quanquam in illis angeli peccaverint apostatici, qui sunt de cælo projecti. Nam in angelis suis reperit pravitatem (Job iv). Et quidem Joannes apostolus in Apocalypsi testatur dixisse illum qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia, seque vidisse cælum novum et terram novam. Primum enim cælum abiit et prima terra (Apoc. xxi). Et Isaias: Ecce ego creo cælum novum et novam terram, et non erunt in memoria priora (Isa. lxxv). In Apocalypsi vero Joannis legitur, quod civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea, nam claritas Dei illuminat eam, et lucerna ejus est Agnus (Apoc. xxi). Item Isaias: Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam (Isa. lxx). Idem autem alibi dicit, quod erit lux lunæ, sicut lux solis et lux solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die qua alligaverit Dominus

B

C

Et sicut oportorium mutabis eos, et mutabuntur. Oportorium frequenter et multipliciter mutatur in mundo: quoniam homo natus de muliere, brevi vivens tempore, nunquam in eodem statu permanet (Job xiv). Quis autem universas mutationes mortalis hominis valeat explicare? Unde sufficiat hic exponere duas. Tu ergo eos, id est justos, qui cæli vocantur, in mortis dissolutione mutabis; et ipsi tandem in resurrectionis gloria mutabuntur. Sed et cæli materialis recte oportorio comparantur, quia cætera operiunt infra posita; unde cæli dicti sunt a cælando. Cæli ergo peribunt.

Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

Quia invariabilis es omnino et immutabilis, nihil habens in te, nisi te, nec in te aliud est habens ab habito, nec aliud habitum ab habente, quamvis habentis nullus sit habitus, nec alicujus habitus ipsum sit habens, cum ens idem sit in te omnino, quod esse; nam esse non est aliud, quam quod es, sed idem omnino. Et anni tui non deficient. Hoc superius expositum est, sed repetit illud, ut addat:

Filii servorum tuorum inhabitabunt [al. habitabunt] ibi, et semen eorum in sæculum dirigetur.

Largus est Dominus et benignus, gloriam suam communicans servis suis. Ibi ergo, id est in annis tuis habitabunt, id est perpetuo permanebunt filii servorum tuorum, id est imitatores apostolorum, qui supradicti sunt servi tui: nec tantum ipse vel eorum filii, sed eorum semen, id est omnes qui eorum fidem et opera imitantur, dirigentur in sæculum sæculi, hoc est in æternitatis gloriam perducentur. Læta conclusio, quæ felicitatis æternæ gaudia re-promittit.

*In psalmum sextum pœnitentialem Elucidatio. Titulus autem hujus psalmi talis est :
Canticum graduum. — Tituli ejusdem explicatio.*

Psalmus iste inter cantica graduum est undecimus, et inter pœnitentiales psalmos est sextus. Per senarium autem notatur perfectio, quia senarius numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Unde sexto die perfecit Deus cœlum et terram, et omnem ornatum eorum (Gen. 1). Et cum in plenitudine temporis sexta venisset ætate, sexta die sub hora sexta genus redemit humanum; idemque sex ultima verba dixit in cruce. Per undenarium vero transgressio designatur, quia undenarius denarium legis excedit, et ad duodenarium apostolicum non pertingit. Unde undecim quoque vela capillacia sive saga cilicina erant in tabernaculo Domini, et undecim sunt psalmi Asaph,

et hoc numero remanserunt apostoli subtracto proditore Juda, sed ad duodenarium redierunt, substituto Matthia. His ergo datur intelligi, quod quantumque perfectionis existat aliquis, non tamen est sine omni peccato. Nam si dixerimus, quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. 1), quoniam in multis offendimus omnes (Jac. 3), Salomone testante: Quis potest dicere: Mundum est cor meum, et purus sum a peccato? (Prov. 20.) Quia nullus in hac vita mortali adeo est perfectus, cui pœnitentia pro peccato necessaria non existat, quod bene significat in hoc loco undenarius senario coagulatus.

Psalmi centesimi vigesimi noni in ordine Psalmorum, in ordine vero pœnitentialium psalmorum sexti explicatio

De profundis clamavi ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam.

Psalmus iste octo continet versus, monens et docens nos ita debere percurrere septem hujus sæculi dies, ut ad diem resurrectionis octavum mereamur feliciter pervenire, in quo Deus ab omni corruptione circumcidet electos, et tunc ex toto redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus. Ostendit autem pœnitens in hoc psalmo, unde clamaverit, quoniam *De profundis*, non uno tantum, sed multis. Ad quem? quoniam *ad te, Domine* qui solus prævalet liberare. Quid? hoc videlicet: *Exaudi orationem meam*. Quo affectu? Certe humili et devoto, unde: *Fiant aures tuæ intendentes in orationem servi tui*. Quanta necessitate? Magna quidem et multa; quoniam *si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit?* Qua fiducia? Plena pariter et segura; quoniam *apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te, Domine*. Quomodo? sperando et sustinendo, unde: *Sustinuit anima mea in verbo ejus, speravit anima mea in Domino*. Quandiu? *A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in Domino*, in prosperis videlicet et adversis. Qua de causa? quia Deus et volens et valens liberare tu es; nam *apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio*. Quo denique fine? Utique grato et salutari; quia *ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus*. Ergo: *De profundis clamavi ad te, Domine, Domine exaudi orationem meam*. Est profundum divinæ sapientiæ, de quo dicitur: *Domine, nimis profundæ sunt cogitationes tuæ* (Psal. 93). Profundum sacræ Scripturæ, de quo legitur: *Revelat profunda de tenebris* (Job 32). Et profundum humanæ conscientiæ de quo

scribitur: *Profundum est cor hominis et inscrutabile* (Jer. 17). Itemque profundum damnabilis culpæ, unde: *Impius cum venerit in profundum peccatorum contemnit* (Prov. 18). Profundum sæcularis miseriæ, unde: *Infixus sum in limo profundi* (Psal. 124). Et profundum infernalis gehennæ, unde: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni* (Isa. 63). De omnibus his profundis aliqui clamant, et exaudiri merentur, ultimo duntaxat excepto, de quo clamans nullatenus exauditur, quoniam in inferno nulla est redemptio. Unde cum dives ille, qui sepultus fuerat in inferno, clamasset: *Pater Abraham, miserere mei* (Luc. 16), etc., de primo profundo Apostolus admirando clamabat: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? (Rom. 11.) Ipse quoque raptus est usque ad tertium cœlum, ubi audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui (II Cor. 12). De secundo profundo clamabat orando David: *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tuæ; et Dominus revelavit auriculam ejus, quia super senes intellexit* (Psal. 138). De tertio profundo Daniel orando clamabat ad Dominum, *suis sociis* indicando regni negotium, *ut quærent misericordiam a facie Dei cœli, super sacramento regis, ne ipsi perirent cum cæteris sapientibus Babylonis* (Dan. 1). Et quidem meruit exaudiri, quia tunc ei nocte per visionem mysterium revelatum est. De quarto profundo publicanus ingemiscendo clamabat: *Deus propitius esto mihi peccatori, et ipse in domum suam justificatus descendit* (Luc. 18). De quinto profundo Petrus

naufragando clamabat: *Domine, salvum me fac, et continuo extendens Jesus manum apprehendit eum dicens: Modicæ fidei, quare dubitasti? (Matth. xiv.)* Cæterum sub his profundis quidam jacent ita submersi, ut omnino non clament, de quibus dicitur: *Devenerunt in profundum tanquam lapis (Matth. xviii).* Talis erat is, qui dicebat: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear (Gen. iv).* Nimis enim sunt in profundo submersi, qui cum peccatis sint obruti, et iniquitatibus pressi, nec ipsi clamant, nec alios volunt auferre clamantes, quin etiam clamare monentes irrident. Sciens autem hic pœnitens, quod Dominus ex Basan convertit (*Psal. lxxvii*) et mittit crystallum suam sicut buccellas (*Psal. cxlvii*), clamat ad eum, qui Jonam in ventre ceti clamantem audivit (*Matth. xii*). Clamat utique non tam voce, quam corde, fortiter et instanter, ejus exemplo, qui sua forti clamore et instanti illuminari promeruit, quem cum turbæ increpant undique, ut taceret, ipse magis ac magis clamabat: *Jesu fili David, miserere mei*, suoque clamore fecit stare Jesum, et sic clamans obtinuit quod volebat (*Luc. xviii*); quia de profundis clamabat, id est de intimis visceribus et occultis medullis, de quibus clamor egrediens usque ad cœlum, ad Dei aures ascendit. Clamat autem hic pœnitens non de uno tantum profundo, sed de multis profundis, videlicet de profundo perversitatis, et de profundo adversitatis, sive de profundo culpæ, et de profundo miseræ, in quibus se sentit jacere submersum, cum non dicat: *Clamo*, tanquam incipiat nunc clamare, sed dicit: *Clamavi*, tanquam a longo tempore jam clamaverit: quoniam oportet semper orare, et non deficere (*Ibid.*). *Clamavi*, inquam, ad te, Domine, qui cum sis omnipotens, potens es liberare. Fiducialiter ergo clamavi, hoc scilicet: *Domine, exaudi orationem meam*, quia licet ego indignus sum exaudiri, propter nimias offensas, et innumeras negligentias meas, tu tamen dignus exaudire, propter tuam pietatem immensam et misericordiam infinitam. Quapropter.

Fiant aures tuæ intendentes in orationem servi tui [al. in vocem deprecationis meæ].

Est auris numinis, auris hominis et auris dæmonis. Quælibet autem multipliciter accipitur in Scripturis; nam auris numinis ipsa est, quam Deus aperit ad clementiam, et hæc est auris misericordię, de qua dicitur: *Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me (Psal. lxxxv)*: unde: *Audivit Dominus, et misertus est mei (Psal. xxix)*. Et auris quam aperit ad vindictam, et hæc est auris justitię, de qua legitur: *Auris cœli dijudicat omnia (Matth. xvi)*, unde: *Audivit Dominus et sprevit, et ad nihilum redegit nimis Israel (Psal. lxxvii)*. Auris hominis alia corporalis, de qua dicitur: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii)*, etc. Alia spiritualis, de qua dicitur: *Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi (Job xxix)*.

Et hæc est duplex, videlicet, auris intelligentiæ, de qua dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat Ecclesiis (Apoc. ii)*. Et auris obedientiæ, de qua legitur: *Populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (Psal. xvii)*. Auris quoque dæmonis duplex est, una quam obturat ad bonum, unde: *Furor ille secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas (Psal. lvi)*, et alia quam inclinat ad malum, unde: *Sonitus terroris semper in auribus ejus, et cum pax fuerit, ille semper insidias suspicatur (Job xv)*. Cæterum auris Dei, licet sit una, quia tamen multos habet effectus, pœnitens hic pluraliter dicit: *Fiant aures tuæ*, id est auditus misericordię tuæ, unus ad remittendum culpam, et alius ad dimittendum pœnam, *fiant*, inquam, *intendentes in orationem servi tui*, hoc est intendat misericordia tua mihi, ut et culpam dimittas et pœnam, quia *servus tuus sum, et filius ancillæ tuæ (Psal. cxv)*. Servus conditione, redemptione, et professione. Ut autem sim servus tuus veneratione, devotione, dilectione, libera me a servitute peccati, de qua legitur: *Cum servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ (Rom. vi)*: nam a quo quis vincitur, et ejus servus efficitur. De talibus scriptum est: *Serve nequam, omne debitum dimisit tibi, quia rogasti me, nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego misertus sum tui? (Matth. xviii)*: unde: *Servo pessimo latus sanguinare (Eccli. xlii)*. *Cibaria et virga, et onus asino, panis et disciplina, et opus servo (Eccli. xxxiii)*. Fac me servum justitiæ, ut sim ex illis, de quibus legitur: *Servus meus es tu, in te gloriabor (Isai. xlix)*. Et: *in servis suis consolabitur Deus (Psal. cxxiv)*. *Servite Domino in timore et exsultate ei cum tremore (Psal. ii)*. Spero autem, quod velis et digneris hoc facere quia cum sis Dominus omnium, factus es pro me servus, sicut de te Paulus apostolus ait: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed exinvenit se, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (Philip. ii)*. Et Deus Pater per Isaiam: *Eccce servus meus, suscipiam eum (Isai. xlii)*. Est ergo servitus bona, id est, humilitatis, de qua Dominus ait: *Qui major est inter vos, erit omnium servus (Marc. x)*, et servitus mala, id est, iniquitatis, de qua Veritas dicit: *Qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii)*. Et servitus indifferens, id est necessitatis, de qua dicit Apostolus: *Servus vocatus es, non sit tibi curæ, sed si potes liber fieri, magis utere (I Cor. vii)*. Itemque alibi: *Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed et discalibus (I Petr. ii)*. Ergo *fiant aures tuæ intendentes in orationem servi tui*.

Si iniquitates observaveris, Domine, Domine quis sustinebit?

Duplex est observatio, una quidem ad considerandum, et explorandum: alie vero ad obediendum

et obsequendum; de illa legitur: *Observasti omnes semitas meas, et vestigia pedum meorum considerasti* (Job XIII), etc., et: *Pharisæi observabant Dominum* (Luc. VI) *ut caperent eum in sermone* (Matth. XXII). De ista dicitur: *Deum time, et mandata ejus observa, hoc est omnis homo* (Eccl. XII); et: *Si vis intrare ad vitam, observa mandata* (Prov. VII). Si ergo tu, Domine, observaveris, id est ad poenam æternam servaveris iniquitates cujuslibet, Domine quis sustinebit te judicem? Non ait: Ego non sustinebo, sed quis sustinebit? Quasi diceret: Pene nullus: quia prope omnis conscientia suis cogitationibus accusatur, unde: *Si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?* (Petr. IV.) Quanto mius ego potero sustinere, qui sum repletus iniquitatibus? Quoniam *iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum et sicut onus grave gravatæ sunt super me* (Psal. XXXVII). De his ergo profundis clamavi, postulans exaudiri, ut iniquitates meas tu, Domine, non observes. Et quidem exaudiri confido.

Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te, Domine,

Idem est propitiator et propitiatio, medicus et medicina, sacerdos et sacrificium videlicet, unigenitus Dei Filius Jesus Christus, Verbum in principio apud Deum (Joan. I); de quo Joannes apostolus ait: *Advocatum habemus apud Deum Patrem Jesum Christum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris* (I Joan. II). Ergo apud te, Pater omnipotens, est propitiatio nostra, vivens semper aq̄interpellandum pro nobis (Hebr. VII). Nec dubito quin obtineat quod implorat, quoniam, ut inquit Apostolus, *pro sua reverentia exauditur* (Hebr. V), quemadmodum ipse dicit ad Patrem: *Ego autem sciebam quia semper me audis* (Joan. II). Nam idem postulat et exaudit, postulat quidem, ut homo, et exaudit, ut Deus; quia *Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. I). Potest ergo sic notari Trinitas personarum, ut fideliter et recte dicatur apud te Pater propitiatio est Filius. Et propter legem tuam, videlicet Spiritum sanctum, qui est lex salutaris, *scripta, non in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum* (II Cor. III); quia *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. V). Propter hanc, inquam, legem, quæ est charitas tua, benignitas tua, unctio tua, docens de omnibus, *sustinui*, hoc est expectavi te, Domine, ut per eundem Spiritum tuum mihi peccata dimittas, et sic, qui paulo ante dicebam, quod *si observares iniquitates*, sustinere non possem, jam dicam, quod *propter legem tuam sustinui te, Domine*. Hic sane Spiritus est lex gratiæ, quæ quinquagesimo die in sono et igne apostolis est data de cælo (Act. II), sicut olim lex litteræ quinquagesimo die fuit data Judæis in fulgure ac tonitruo de monte Sina (Exod. XIX). Multiplex autem lex legitur in Scripturis. Lex gratiæ, lex justitiæ, lex clementiæ, lex naturæ, lex Scripturæ et lex culpæ.

De prima: *Lex Domini immaculata, irreprehensibilis, convertens animas* (Psal. XVIII). Nam *lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (Joan. I). De secunda: *Propter hoc legem statuit delinquentibus in via* (Psal. XXIV). Et: *Israel in lege justitiæ non pervenit* (Rom. IX). De tertia: *Lex clementiæ in ore ejus* (Prov. XXX). De quarta: *Cum gentes ea, quæ legis sunt, naturaliter faciunt, ipsi sibi sunt lex* (Rom. II). De quinta: *Lex subintravit, ut abundaret delictum* (Rom. V). De sexta: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati* (Rom. VII). Ergo propter legem clementiæ tuæ, tuam semper propitiationem expectans sum. Alioqui pro multitudine, magnitudine ac turpitudine iniquitatum mearum penitus desperassem. Sed nullus omnino desperet; quia apud te propitiatio, id est propitiator existit, qui quidem distinctus est a te in persona, sed idem tecum est in essentia, consubstantialis et coomnipotens, coequalis et coæternus, cum Spiritu Paraclito qui ab utroque procedit. Et ideo

Sustinuit anima mea in verbo ejus, speravit anima mea in Domino.

Quem propitiationem prædixerat, modo verbum appellat: quia ut propitiatio nobis fieret, *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (Joan. I). Unus hic erat ex illis, qui cum nimio desiderio Redemptoris expectabant adventum, dicentes: *Veni, Domine* (Apoc. XXII), at noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israel. *Domine Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus* (Psal. LXXIX). *Utinam dirumperes cælos et descenderes* (Isa. LXIV). *Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos nos facias* (Psal. LXIX). *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis* (Psal. LXXXIV). *Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui, et visita nos in salutari tuo* (Psal. CV). *Emitte Agnum, Domine, Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filię Sion* (Isai. XVI). Hujus ille desiderio æstuabat, qui dicebat in Canticis: *Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis* (Cant. I).

Hinc ille Simeon senex, justus et timoratus, expectans redemptionem Israel, cum responsum accepisset a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum Domini, in spiritu venit in templum, et recipiens eum in ulnas suas, benedixit et dixit: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*, etc. (Luc. II). Hinc ipse dicebat apostolis: *Multi prophetæ et reges volerunt videre, quæ videtis, et non viderunt*, etc. (Luc. X). *Sustinuit anima mea in verbum tuum, illud videlicet, quod per prophetam dixisti: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. XXXIII), et quod Verbum tuum inquit in Evangelio: *Non veni vocare justos, sed peccatores* (Matth. IX). Et: *Venit Filius hominis querere et salvare quod perierat* (Matth. XVIII). Et ideo *speravit anima mea*

in Domino, in ipso verbo, de quo scriptum est per prophetam, quod *Dominus est nomen ei* (Psal. LXXII). Speravit, inquam, non in se, non in homine, non in mundo, sed tantum in Domino, qui solus salvare potest, nec derelinquit sperantes in se. Quare

A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.

Est mane temporis, mane sæculi, mane hominis, mane diei, mane salutis, mane peccatoris, mane gloriæ, mane prosperitatis et mane culpæ. Mane temporis est creationis initium, de quo dicitur ad Luciferum: *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris?* (Isai. XIV.) Mane sæculi, prima ætas, de qua legitur: *Exiit primo mane conducere operarios in vineam suam* (Matth. XX). Mane hominis, pueritia, de qua Veritas ait: *Vigilate, quia nescitis quando Dominus veniet, sero an media nocte, an gullu cantu, an mane* (Marc. XIII). Mane diei, diluculum, de quo legitur: *Valde mane una Sabbatorum* (Marc. XVI). Mane salutis, incarnatio Redemptoris, de qua dicitur: *Vespere scietis, quia veniet Dominus, et mane videbitis gloriam ejus* (Exod. XVI). Mane peccatoris, infusio gratiæ, de qua propheta: *In tribulatione sua mane consurgent ad me* (Osee VI). Mane gloriæ, resurrectio, de qua dicit Psalmista: *Mane astabo tibi et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es* (Psal. I). Mane prosperitatis, aurius temporalis, de qua dicitur: *Væ terræ, cujus principes mane comedunt* (Eccl. X). Mane culpæ, prava suggestio de qua dicitur: *Quasi mane expansus super montes* (Joel II). Ergo *a custodia matutina usque ad noctem*, id est ab infusione gratiæ usque ad finem vitæ, de qua legitur: *Venit nox, quando nemo potest operari* (Joan. IX). Vel ab hora incarnationis usque ad tempus iudicii, de quo dicitur: *Mediâ nocte clamor factus est* (Matth. XXV). Sive a statu prosperitatis usque ad adversitatis articulum; de quo legitur: *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem* (Psal. CXX). *Speret Israel*, id est vir fidelis, in Domino. Potest etiam sic intelligi: *A custodia matutina usque ad noctem*, id est a justo usque ad peccatorem, omnes omnino sperent in Domino. Ex quo enim infunditur homini gratia, perseverare debet in bono, ut merito speret de Deo usque ad finem vitæ; quoniam *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. X, XXIV). Unde in lege caput et cauda hostiæ debebant offerri (Lev. VII). A tempore incarnationis Christi data est certa spes populo Christiano, ut de resurrectionis glorificatione confidat, præsertim ex quo Dominus a morte resurrexit. Sed a mane usque ad noctem, id est in prosperis et adversis homo fidelis sperare debet in Domino, ut in illo confidens, nec prosperis elevetur, nec dejiciatur adversis. Estque semper ab ipso mane custodia siue vigilia necessaria, ne per serpentis astutiam pia intentio corrumpatur. Propter quod alibi dicitur: *Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta* (Psal. CXXVI). Inimici namque sunt dæmones, qui homini adversantur; porta est prava

suggestionis initium, per quod dæmones ingredi voluntur in mentem. Ille igitur non confunditur, qui contradicendo et reclarando suis loquitur inimicis in porta, ut statim in ipso prava suggestionis initio dæmones abiciat et propellat, et ne fiant inimici ejus in capite, parvulos allidat ad petram (Psal. CXXXIV). Non est itaque contemnenda vigilia vel custodia matutina, dicente Psalmista: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ* (Psal. C). Nam et in vigilia matutina respexit Dominus super castra Ægyptiorum, et submersit illa in mare Rubrum (Exod. XIV). Quare *a custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino*, et merito potest sperare

Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

Eundem dicit misericordiam quem propitiationem prædixerat, id est Christum, juxta quod alibi dicitur: *Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam*. Ipse quoque Redemptor alibi appellatur redemptio, unde Paulus: *Factus est nobis sapientia et redemptio* (Cor. I); et Psalmista: *Redemptionem misit Dominus populo suo* (Psal. CX). Ipsum ergo dicit misericordiam, ut ostendat, unde maxime misericors propitiator existat, quia videlicet *apud eum est copiosa redemptio*, id est aspersio sanguinis ejusdem, quinque partibus abundanter effusi, ad plenam redemptionem sufficiens universis. Quoniam cum ipse sit verus Deus, et ob hoc omnes gentes reputentur quasi nihilum coram eo (Isai. LXXX), unus pro universis suffecit, imo superabundavit omnino. Et ideo non dicit, quod necessaria, sed quod *copiosa sit apud ipsum redemptio*. *Redemptio enim sunt non corruptibilibus auro et argento, sed pretioso sanguine agni immaculati* (I Pet. I); juxta quod alibi dicitur: *Redemisti nos, Domine, in sanguine tuo* (Apoc. V); nam redemptio proprie dicitur liberatio quæ fit dato pretio. Homo namque se ipsum vendere potuit in servitutem diaboli, sed redimere non potuit seipsum a servitute diaboli; unde ad redemptionem ipsius necessaria fuit *misericordia Domini copiosa*. Sane homo peccando servum subtraxit et abstulit Deo, quem tradidit et subjecit diabolo. Pax igitur inter eos rationabiliter fieri non poterat, nisi damnum quod intulerat, restauraret. Homo vero nihil habebat, quod Deo digne recompensaret pro damno; quia, si quid de irrationabili redderetur creatura, pro rationabili substantia minus esset. Sed hominem non potuerat digne restituere, quia justum et innocentem abstulerat et neminem nisi peccatorem inveniebat. Videns itaque Deus hominem sua virtute non posse jugum damnationis evadere, prævenit eum per solam misericordiam, ut deinde liberaret etiam per justitiam. Ut ergo Deus placari posset ab homine, dedit Deus homini gratis, quod homo ex debito redderet Deo. Dedit igitur hominem homini, quem restitueret homo pro homine, qui, ut recompensatio digna fieret, priori non solum esset æqualis, sed etiam major. Et quidem oportebat eum esse

majorem, ut unus pro universis sufficiens habere-
tur. Quocirca *Verbum caro factum est* (Joan. 1), ut
daretur hominibus Deus homo, sicut prædixerat
Isaias : *Puer natus est nobis, et filius datus est no-
bis* (Isa. ix), ut in carne mundissima, quæ pror-
sus esset immunis a culpa, sustinendo pœnam in-
debitam, pretium redemptionis humanæ Deo Patri
persolveret, *factus obediens usque ad mortem, mor-
tem autem crucis* (Phil. 11). Suscepit igitur in se
pœnam pro omnibus, ut daret per se gloriam uni-
versis, Isaias testante, qui ait : *Vulneratus est pro-
pter iniquitates nostras, attritus est propter scelera
nostra, etc.* (Isai LIII). Vel potius apud Dominum
Filium misericordia est, qui nostras dignatus est
miserias experiri, juxta quod dicit Apostolus : *Non
habemus pontificem qui non possit compati infirmi-
tatibus nostris, tentatum, per omnia pro similitu-
dine absque peccato* (Heb. iv). In eo enim, in quo
passus est ipse et tentatus, potens est et eis qui
tentantur auxiliari. Recte itaque subditur :

*Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus
ejus.*

A Servus quidem regem offenderat, propter quod
traditus erat tyranno, qui eum in carcerem deti-
nens graviter affligebat; cumque per se liberari non
posset, pius adfuit mediator, qui, solvens pœnam
pro culpa, satisfecit regi pro servo; et sic cessante
causa, cessavit effectus. Unde liberatus est servus
a debito culpæ, a jugo tyranni et ab ergastulo car-
ceris. Servus homo, rex Deus, mediator Christus,
offensa inobedientia, tyrannus diabolus et carcer
infernus. Christus autem pro culpa hominis pœnam
mortis Deo Patri persolvit, et sic dato pretio re-
demptus est homo a peccato, diabolo et inferno.
Illic est ergo qui redemit Israel ex omnibus iniqui-
tatibus ejus. Israel interpretatur *vir videns Deum*,
unde hic non carnalis, sed spiritualis Israel debet
intelligi, quia *spiritus est qui vivificat, caro non
prodest quidquam* (Joan. vi). Illos itaque Christus.
sua passione redemit ab omni culpa, et tandem re-
dimet illos ab omni pœna, cum *absterget Deus omne
lacrymam ab oculis sanctorum, et jam non erit am-
plius nec luctus, etc.* (Apoc. XXI). Grata conclusio,
quia de tristi principio lætus finis procedit.

*In psalmum septimum pœnitentialem Elucidatio. Titulus autem hujus psalmi talis est :
Psalmus David, quando persequebatur eum filius suus Absalonis. — Tituli ejusdem
explicatio.*

Historia, quam titulus tangit, ex secundo libro
Regum (Sap. xvii) est nota; de qua tamen Psalmus
non agit, sed de significatione tantum ipsius: quia,
sicut Absalon persequebatur David patrem suum,
sic illicitus motus perturbat et persequitur ani-
mum, de quo nascitur et procedit. Propter quod
pœnitens ait : *Persecutus est inimicus animam
meam, humiliavit in terra vitam meam.* I a ergo re-

C probus filius persequitur patrem et proles iniqua
parentem, sicut e contrario bonus affectus reficit
spiritum et pia cogitatio mentem. Habet autem hic
psalmus [quatuordecimus] tredecim versus, desi-
gnans quod ab hac persecutione oportet animam li-
berari per observationem decalogi et fidem indi-
viduæ Trinitatis. Vel per septem Spiritus sancti
dona et sex opera pietatis.

*Psalmi centesimi quadragesimi secundi in ordine psalmorum, in ordine pœnitentialium
psalmorum ultimi explicatio.*

*Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe
obsecrationem meam in veritate tua; exaudi me
in tua justitia.*

Psalmus iste in quatuor partibus dividitur, qua-
rum prima formam et causam postulationis expo-
nit. Sed formam postulationis in orationem et ob-
secrationem distinguit, quas in veritate ac justitia
postulat exaudiri, unde : *Domine, exaudi oratio-
nem meam, auribus percipe obsecrationem meam, etc.*
Causam vero postulationis distinguens ostendit,
quod non decet Dominum in iudicium intrare cum
servo, nec expedit servo in iudicium intrare cum
Domino; unde : *Non intres in iudicium cum servo
tuo, etc.* Ait itaque pœnitens : *Domine, exaudi ora-*

D *tionem meam, auribus percipe obsecrationem meam
in veritate tua; exaudi me in tua justitia. Exaudi
orationem meam, quam prosterno coram te, non in
justificationibus meis, sed in miserationibus tuis;
auribus percipe obsecrationem meam, quam effundo
coram te, non in meis auribus, sed in tua volun-
tate et veritate confidens; nec de meritis meis, sed
de tua justitia sperans. Et ideo in veritate tua,
exaudi me in tua justitia. Repetit idem diversis
verbis cum dicit : Exaudi orationem meam, et ad-
dit : Percipe obsecrationem meam, per repetitionem
hujus exprimens desiderium et dictum confirmans.
Potest autem inter orationem et obsecrationem
distingui, ut oratio sit quæ cum supplicatione pro-*

ponitur, ut : *Exaudi quæsumus Domine supplicum præces* (50). Obsecratio vero quæ cum adjuratione profertur, ut : *Per crucem et passionem tuam libera nos, Domine* (51). Auribus ergo, id est auditu benignitatis et pietatis, quæ cum sit una, diversos habet effectus, quia et pœnam dimittit et culpam, *percipe obsecrationem meam, non in mea veritate, sed tua* : similiter *in tua justitia, non in mea*. Est enim veritas essentiæ, unde : *Deus verax est, omnis homo mendax* (Rom. 111); et : *Ipse est verus Deus et vita æterna* (Joan. v). Doctrinæ, unde : *Scimus quia verax es et viam Dei in veritate doces* (Matth. 1111). Scripturæ, unde : *Expressum est in Scriptura veritatis* (Dan. x). Censuræ, unde : *Judicabit orbem terræ in justitia et populos in veritate sua* (Psal. 1111). Promissi, unde : *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (Joan. 1). Mandati, unde : *Omnia mandata tua veritas* (Psal. 1111). Testimonii, unde : *Ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati* (Joan. xviii). Sacramenti, unde : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* (Joan. vi). Cordis, unde : *In spiritu et veritate oportet adorare* (Joan. iv). Oris, unde : *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo* (Ephes. iv). Operis, unde : *Inveni de filiis tuis ambulantes in veritate* (II Joan.). His omnibus modis Christus est verax, unde ipse antonomastice dicitur Veritas. *Ego sum, inquit, via, veritas et vita, etc.* (Joan. xiv). Ergo *exaudi me in veritate tua*, ut verax appareas, quia promisisti : *Quacunque hora peccator conversus fuerit et ingemuerit, omnium iniquitatum ejus non recordabor* (Ezech. xxxiii). Et : *Exaudi me in tua justitia, ut justus appareas, quia tu decrevisti : Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ibid.). Sit itaque veritas secundum promissum et justitia secundum decretum, ut inveniaris justus et verax. Certe justitia est, ut sicut perversis irascaris, ita miserearis conversis. Vel quia secundum sententiam evangelicam, *veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate* (Joan. iv), tu, Domine Pater, *exaudi me in veritate tua*, id est in Filio tuo, in quo et per quem omnia operaris. In ipso ergo, quem apud te propitiatorem et mediatorem habemus, *exaudi me in tua justitia*, divina videlicet, non humana; nam secundum humanam justitiam, cum reus confitetur peccatum, convictus a judice condemnatur : secundum divinam, absolutus a Domino non damnatur, juxta quod legitur : *Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris* (Eccli. iv); et : *Dixi : Confitebor, et tu remisisti impietatem cordis mei* (Psal. xxxi). Homo quippe judicat secundum quod perversus mala commisit, Deus autem secundum quod conversus mala dimisit. Sit ergo : *In veritate tua, exaudi me in tua justitia*.

Et ne intres in judicium cum servo tuo, Domine, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

(50) Offic. eccl.

A Est judicium auctoritatis, quo judicat tota Trinitas, juxta quod legitur : *Judica, Domine, nocentes me* (Psal. xxxiv). *Ipse judicabit pauperes hujus populi* (Psal. lxxi). Et ego in spiritu meo judico. Et judicium manifestationis, unde : *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (Job v) : quia solus Filius in judicio apparebit, et secundum appropriationem magis ad sapientiam, quam ad potentiam vel benignitatem videtur judicium pertinere. Judicium discretionis, unde : *Ego in judicium veni in hunc mundum* (Joan. ix); et : *Judica me, Deus, et discerne causam meam* (Psal. xlii). Discussionis, unde : *Si aquitas judicii quæritur, nemo pro me audet dicere testimonium* (Job 11). Et ideo Psalmista clamabat : *Ne intres in judicium cum servo tuo : quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. Correctionis, unde : *Tempus est, ut judicium incipiat a domo Dei* (I Petr. iv). Cum judicamur a Domino, corripimur (I Cor. 11). Excæcationis, unde : *Qui non credit, jam judicatus est* (Joan. 11). Salvationis, unde : *Non damnabit eum, cum judicabitur illi* (Psal. xxxvi). Damnationis, unde : *Fornicatores et adulteros judicabit Deus* (Hebr. xii). Comparisonis, unde : *Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, et condemnabit eam, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis* (Luc. 11). Præsumptionis, unde : *Tu quis es, qui judicas alienum servum?* (Rom. xiv.) Suspicionis, unde : *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, ab humano die, etc.* (I Cor. iv). Non ergo discutias in judicio merita mea, quia si secundum exigentiam meritorum meorum me volueris judicare, absque dubio justificari non potero, cum sint merita mea mala, non gratia digna, sed pœna : non indulgentia, sed vindicta. *Si enim iniquitates observaveris Domine, Domine, quis sustinebit?* (Psal. cxxxix.) Nullus omnino. Ergo *ne intres in judicio cum servo tuo, Domine, mecum videlicet, qui utique sum servus tuus; quia non decet Dominum judicium intrare cum servo, præsertim immensum cum infimo, de quo præter judicium potest omnino suum beneplacitum adimplere. Nec expedit servo, ut tu, qui es Dominus omnium, in judicium intres cum ipso : quia in conspectu tuo, id est coram te, qui conspicias*

D *universa (quoniam oculis tuis omnia nuda sunt et aperta) non justificabitur omnis vivens in hac carne mortali. Nullus est enim in hac vita præsentis, qui non sit astrictus vinculis peccatorum, unde : Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (Joan. i); nam *in multis offendimus omnes* (Jac. 11). Salomone testante : *Quis potest dicere : Mundum est cor meum, et purus sum a peccato?* Nec infans unius dici, sine peccato est super terram. Ille autem in judicium intrat cum Domino, qui justitiam suam statuens, justitiæ divinæ non est subjectus, de quo propheta : *Quid vultis mecum in judicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus* (Jer. 11). Ego ergo

(51) Litan. sanct.

nolo tecum contendere in iudicio, quia meam justitiam non constituo, sed injustitiam in eam damno, sciens, quod *in conspectu tuo non justificabitur omnis vivens*. Meticulosum est igitur omni viventi coram te causam agere criminalem, quia cum sis potentissimus, manus tuas nemo potest effugere, cum sis sapientissimus, oculos tuos nihil potest latere: cum sis justissimus, animum tuum nemo potest corrumpere, coram quo accusatrix est conscientia, rea mens, advocatrix ratio, iustus memoria: et tu iudex, qui es justus, potens, et sapiens, imo justitia, potentia, et sapientia, reddens unicuique secundum opera sua. Sed dicet aliquis: Numne in hac vita mortali sunt aliqui justus, qui etsi non omnino a peccatis venialibus liberi, sunt tamen a criminalibus liberati. Numquid tales justo possent iudicio condemnari? quoniam verum est, quod *in conspectu Dei non justificabitur omnis vivens*. Posset forsitan responderi, quod sicut est bona mors, ita et mala vita. De ista dicitur: *Fortis est, ut mors; dilectio, et dura, sicut infernus, æmulatio. Aquæ multæ non possunt extinguere charitatem* (Cant. viii). Et: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (Colos. iii). De illa legitur: *Vidua, quæ in deliciis vivit, vivens mortua est* (I Tim. v). Et filius prodigus, qui abiit in regionem longinquam, dissipavit omnem substantiam suam vivendo luxuriose (Luc. xv). Qui ergo vivunt sibi, non Christo; carni, non spiritui; mundo, non Deo, hi profecto in conspectu Dei justificari non possunt, nisi prius moriantur sibi, ut vivant Christo; moriantur carni, ut vivant spiritui; moriantur mundo, ut vivant Deo. Taliter iste poenitens noverat se vixisse. Quocirca petebat, ut Dominus in iudicium non intraret cum ipso, quia *in conspectu ejus non justificabitur omnis homo talis*, et taliter vivens. Porro cum nemo justificetur nisi ex dono gratiæ, patet, quod nullus justificatur ex merito vitæ. Nam infusio gratiæ proprie justificatio appellatur, quam Deus nulli concederet, si eum secundum meritorum exigentiam judicaret. Vel de iudicio comparationis potest intelligi, ut sit sensus: *In conspectu tuo*, id est in comparatione tui, *non justificabitur*, hoc est, non apparebit justus omnis vivens, sive angelus, sive homo. Unde non additur aliquis specialis terminus substantivus, ut intelligatur de omni vivente, quoniam in conspectu ejus nec astra sunt munda. Unde beatus Job ait: Vere scio, quia non justificabitur homo comparatus Deo (Job xv). Et: *Si innocentem me ostendero, pravum me comprobabit* (Job ix). Nam omnis munditia creaturæ immunda est, comparata munditiæ creatoris. Propter quod ab eodem sancto Job dicitur: *Si lotus fuero quasi aquis nivium, et fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus me intinges, et abominabunt me vestimenta mea* (Ibid.). Sicut enim stella comparata soli non lucet, et argentum comparatum auro vilescit: sic, imo incomparabiliter magis, *in conspectu Dei non justificabitur om-*

nis vivens. Ergo exaudi orationem meam, ut liberes me a persecuentibus me (Psal. cmla).

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.

Quantum ad litteram, videtur innuere se dimicasse cum hoste, sed ab eo fuisse conversum in fugam. *Quia persecutus est*, inquit, *inimicus animam meam*: prostratum in terra, quia *humiliavit in terra vitam meam*: conclusum in carcere, quia *collocavit me in obscuro*, non utique amplo et claro, sed tenebroso et arcto, sicut tumulus mortuorum; unde subjungit: *Sicut mortuos sæculi*. Et ideo præ angustia carceris *anxius est in me spiritus meus*, et præ ipsius obscuritate *in me turbatum est cor meum*, præsertim ex recordatione felicitatis antiquæ; quia *memor fui dierum antiquorum*, quibus florere solebam, unde: *Meditatus sum in omnibus operibus tuis*, quibus me recolo prosperatum; et etiam *meditabar in factis manuum tuarum*, quibus me desidero prosperandum. Et merito, quia tantam patior in carcere ipso miseriam, quod præ ariditate sitis *expandi manus meas ad te*: quoniam *anima mea est ad te suspirans, sicut terra sine aqua*, et nisi protinus liberaveris, in brevi animam exhalabo, ideo *velociter exaudi me*, quia jam quasi *defecit spiritus meus*. Ergo *ne avertas faciem tuam a me*, quia si averteris, *similis ero descendentibus in lacum*, velut in profundum submersus. Unde liberare non differas ultra diem, sed *audiam mihi fac manere misericordiam tuam, quia non in me, sed in te speravi*, Domine. Et cum deduxeris me de carcere, *notam mihi fac viam, in qua ambulem, quia non ad alium, sed ad te levavi animam meam*: et ne ab inimicis meis iterum comprehendar, *eripe me de inimicis meis*, quoniam *ad te confugi*, tanquam ad munimentum securum. Quare *doce me facere voluntatem tuam*, ut in nullo illam offendam, propter quod tuam defensionem amittam; quia *tu, non alius, es Deus protector meus*. Spero igitur, quod *spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam*, ne aberrem ab itinere recto, ut sic ad te cito perveniam. Et propter *nomen tuum, Domine*, quod in meum auxilium invocavi, *tu vivificabis me*, quasi jam mortuum præ nimia miseria, quam sustineo: et hoc facies non in justitia mea, sed *in æquitate tua*. Sic igitur *educes de tribulatione, quam patior, animam meam, et in misericordia tua, non ex meritis meis disperdes omnes inimicos meos, quasi vagos et profugos super terram. Et perdes omnes qui tribulant animam meam*, hac profecto de causa, quoniam *servus tuus ego sum*. Et tu, Domine, servos tuos vindicas et defendis. Ait ergo: *Persecutus est inimicus animam meam*. Secunda pars, in qua narrat et illa quæ patitur, et illa quæ agit. Patitur enim persecutionem in anima, unde: *Persecutus est inimicus animam meam*. Humiliationem in vita, unde: *Humiliavit in terra vitam meam*. Obscuritatem in carcere, unde: *Collocavit me in obscuro sicut mortuos sæculi*.

Anxietatem in spiritu, unde: *Anxiatus est in me spiritus meus*. Et turbationem in corde, unde: *Turbatum est in me cor meum*. Agit autem memoriam de diebus antiquis, quibus ipse in tempore floruit, unde: *Memor fui dierum antiquorum*. De divinis operibus, quibus Deus sæculum condidit, unde: *Meditatus sum in omnibus operibus tuis*. Et de factis Dominicis, quibus Christus mundum redemit, unde: *In factis manuum tuarum meditabar*. Agit etiam de manibus ad orationem extensis, unde: *Expandi manus meas ad te*; ac de spiritu ad desiderium inflammato, unde: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. Persecutus est igitur inimicus animam meam, non unus tantum, sed multiplex, dæmon et homo, mundus et caro, vitium et peccatum. Propter quod alibi ait: *Inveteravi inter omnes inimicos meos (Psal. vi)*. Et: *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt (Psal. xxiv)*. Et persequendo me, multum invaluit contra me, quoniam humiliavit in terra, id est in terrenis voluptatibus, vitam meam, ut terram comederem, quasi serpens maledictus a Deo (*Gen. iii*). Sicut enim qui conspicit cœlestia, exaltatur ad cœlum, ita qui terram desiderat, humiliatur ad terram. Ille vero qui suffodit in terra talentum, meruit a Domino reprobari (*Matth. xxv*). Ad hoc enim tendit persecutio inimici, ut a spe cœlestium dejiciat animam ad concupiscentiam terrenorum. Vita Christus, qui de se dicit: *Ego sum resurrectio et vita (Joan. ii)*. Vita naturæ, unde: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ (Gen. ii)*. Doctrinæ, unde: *Cibavit eum Dominus pane vitæ et intellectus (Eccli. xv)*. Gratiæ, unde: *Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. ii)*. Gloriæ, unde: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii)*. Sunt et hominum multæ vitæ, ut activa, contemplativa, regularis, sæcularis, et hujusmodi, unde legitur: *Melior est misericordia tua super vitas (Psal. lxxii)*. Est præterea vita culpæ, unde: *Abiit in regionem longinquam, et dissipavit omnem substantiam vivendo luxuriose (Luc. xv)*. Miseriæ, unde: *Homo natus de muliere brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job xiv)*. Pœnæ, unde: *Laudavi magis mortuos, quam viventes (Eccli. iv)*. Et gehennæ, unde: *Laborabit in æternum, et vivet adhuc in finem (Psal. xlviii)*. Non solum autem humiliavit in terra vitam meam, sed etiam

Collocavit me in obscuro sicut mortuos sæculi, et anxiatus est in me [al. super me] spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

Redde singula singulis. *Anxiatus est*, inquit, *in me spiritus meus*: quoniam inimicus meus, quantum in se fuit, humiliavit in terra vitam meam. Et *in me turbatum est cor meum*: quia collocavit me in obscuris, id est in tenebris vitiorum, quæ mentem obtenebrant et obscurant, quemadmodum de peccatoribus inquit Apostolus. *Obscuratum est insipiens cor eorum (Rom. i)*. Collocavit, inquit, me in obscuris,

sicut mortuos sæculi, hoc est, sicut homines sæculares mortuos in peccatis; in corpore quidem viventes, quantum ad sæculum, sed in anima mortuos, quantum ad Dominum. Unde cognoscens suum periculum, *anxiatus est in me spiritus meus*, vehementi timore correptus. Et *in me turbatum est cor meum*, vehementi dolore compunctum: non solum autem intra me, sed et contra me, *anxiatus est in me spiritus meus*, et *turbatum est cor meum*, quia ego hujus anxietatis et turbationis sum causa, qui culpabiliter egi, unde mihi cordis turbatio, et anxietas spiritus provenerunt: non refundo culpam in alium, sed meipsum accuso, ut merear indulgentiam facilius obtinere. Ne vero desperationem incurram, sed consolationem inveniam,

B *Memor fui dierum antiquorum, et [al. et non habet] meditatus sum in omnibus operibus tuis, et [al. et non habet] in factis manuum tuarum meditabar [al. meditabor].*

Magna est consolatio inter tribulationum angustias miserationum Domini recordari, et ideo *memor fui dierum antiquorum*, quibus Deus antiquis Patribus multa consolationum remedia præstitit ab antiquo. *Et meditatus sum in omnibus operibus tuis*, quæ ad creationem pertinent et naturam, ita ut universitas extendatur non ad singula genera, sed ad genera singulorum. Et etiam *meditabor in factis manuum tuarum*, pertinentibus ad redemptionem et gratiam, quæ fecerunt proprie manus tuæ, ex quibus omnibus spem liberationis concipio in variis tribulationibus constitutus. Et ideo

Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Confidenter ergo *expandi ad te*, Domine, manus meas, quia tu dignanter expandisti pro me tuas, in patibulo crucis extensas. Et ego manus meas in formam crucis expandi, glorians cum Apostolo in cruce tua, Domine Jesu Christe (*Galat. vi*), quæ mihi salutis exstitit causa. *Expandi etiam manus meas*, id est affectus et opera dilatavi, quæ prius erant quodam modo contracta, dum minus de liberatione sperabam. Manus hominis multiplex. Operationis, unde: *Manus meæ stillaverunt myrrham (Cant. v)*; et: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es (Psal. cxxvii)*. Orationis, unde: *Levantes puras manus in oratione (I Tim. ii)*. Cumque levaret Moyses manus in oratione, vincebat Israel (*Exod. xvii*). Contemplationis, unde: *Manus hominis sub pennis eorum (Ezech. i)*; et: *Stellio manibus nititur, et moratur in ædibus regum (Prov. xxx)*. Curationis, unde: *Super ægros manus imponent, et bene habebunt (Marc. xvi)*; et: *Dedit illi manum, et erexit illam (Act. ix)*. Laudationis, unde: *Omnes gentes plaudite manibus (Psal. xlvi)*; et: *Flumina plaudent manibus in idipsum (Psal. xcvi)*. Ideo autem manus ad cœlum in oratione expandi, quoniam anima mea est tibi sicut terra sine aqua, quæ carens humore virtutum, germen boni operis non producit, unde desiderat imbrem, ut germinet iri-

gata. Ne vero prius arescat et sterilis fiat,

Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus.

Ne avertas faciem tuam a me. et similis ero descendentes in lacum.

Tertia pars, in qua exprimit illa, quæ postulat, et postulandi causas exponit. Postulat primo divinam a se faciem non averti, unde : *Non avertas faciem tuam a me.* Causamque subjungit, quoniam si averteres, *similis ero descendentes in lacum.* Secundo postulat misericordiam sibi adesse divinam, unde : *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam ;* et causam assignat : *Quia in te, Domine, speravi.* Tertio postulat viam, in qua ambulet, fieri sibi notam, unde : *Notam mihi fac viam in qua ambulem ;* redditque protinus causam : *Quia levavi ad te animam meam.* Quarto postulat ab hostibus liberari, unde : *Eripe me de inimicis meis,* et causam ostendit, quoniam *ad te, Domine confugi.* Quinto postulat edoceri divinam facere voluntatem, unde : *Doce me facere voluntatem tuam,* et statim exprimit causam : *Quia tu es Deus meus.* Vere itaque Domine, *anima mea est sicut terra sine aqua : quia defecit spiritus meus,* non a vita naturæ, sed gratiæ, quam per peccatum amisi ; vel : *Exaudi me Domine,* quia *defecit spiritus meus,* id est factus sum pauper spiritu, deficiente superbia et proficiente humilitate. Quare *non avertas faciem tuam,* id est benignitatem tuam a me, sed reddas humili, quod abstulisti superbo. Etenim, si faciem tuam averteris, *ero similis descendentes in lacum,* id est in profundum peccati, de quo alibi dicitur : *Impius cum venerit in profundum peccatorum, contemnit (Prov. xvii) : quia sine spe veniæ, licentiam sibi peccandi proponit, laxatis iniquitatum habenis ; vel : Ero similis descendentes in lacum,* id est unus ex reprobis descendentes ad infernum. Est enim lacus culpæ, unde : *Salvastis me a descendentes in lacum (Psal. xxix).* Miseriæ, unde : *Eduxit me de lacu miseræ et de luto fæcis (Psal. xxxix).* Et gehennæ, unde : *Æstimatus sum cum descendentes in lacum (Psal. lxxxvii).* Ergo, *ne avertas faciem a me.*

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi Domine [al. non habet Domine].

Mane, id est in ortu lucis, in infusione videlicet gratiæ, *fac mihi auditam misericordiam tuam,* id est fac me audire, hoc est intelligere illam, quæ lucem veritatis et charitatis facit in anima coruscare. Vel *mane* resurrectionis, post finem sæculi *fac me audire misericordiam tuam,* videlicet verbum illud misericordia tua plenum : *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, etc. (Matth. xxv).* Quoniam *in te speravi Domine,* ut mihi conferas et gratiam in præsentem, et gloriam in futuro. Ut autem ad illam recto tramite valeam pervenire,

Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.

Hoc utique fecit Deus, cum propheticum sermonem accendit, cui sicut Petrus ait, debemus atten-

A dere quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec illucescat dies (II Pet. 1). Ipse namque viam veritatis ostendit, id est fidem catholicam, per quam ambulare bonis operibus debemus, ut perveniamus ad vitam. Qui vero per aliam viam tendit, ut Judæus, hæreticus, vel paganus, ipse profecto non pergit ad vitam, sed vadit ad mortem. Is quoque qui est *viam, veritas et vita (Joan. xv),* notam fecit semitam, notam fecit se viam, per quam accedamus ad ipsam vitam, cum Deitatis lumen in humanitatis testa proposuit, ut per formam servi procedamus ad formam Dei, ad lumen piissimum, Verbum quod erat in principio apud Deum (Joan. 1). Hanc ergo *viam in qua ambulem notam fac mihi.* Et certe debes, *quia ad te levavi animam meam,* non ad mundum curvavi, sed afferens vas ad fontem, ut impleas illud aqua saliente in vitam æternam (Joan. iv). Nullus ergo de suo sibi præsumat ingenio suam scientiam sufficere ratus ad cognoscendam viam, per quam tendat ad patriam : quia non sunt in homine viæ ejus, sed a Domino gressus hominis diriguntur (Psal. xxxvi). Est autem *viam, quæ videtur homini recta, novissima autem ejus ducunt ad interitum (Prov. xiv).* Ergo *notam fac mihi viam in qua ambulem quia ad te, Domine, levavi animam meam :* non enim eam continui quasi sufficientem in me, sed levavi eam velut insufficientem ad te, ut ad cognoscendam viam, in qua ambulem, a te postulem intellectum. Unde levavi eam ad cœlestia terrenis ; nam *omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est descendens a Patre luminum (Jacob. 1).* In ipsa vero salutis via,

Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi : doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Multi sunt inimici qui obsident viam, ut deviare faciant viatores, visibiles et invisibiles, spirituales et corporales. De his omnibus *eripe me,* ne impediant viam meam, quoniam *ad te confugi,* qui es refugium sperantium in te, Domine. Nemo quippe te potest effugere, unde quilibet ad te debet confugere, qui ad te venientes foras non ejicis, sed intrare permittis. Et ne a te ultra recedam, *doce me per Spiritum sanctum tuum, qui est unctio, docens de omnibus (I Joan. 11), facere voluntatem tuam,* id est implere præcepta tua. Voluntas enim Dei quæ Deus est, et beneplacitum appellatur, illa non fit, sed facit omnia quæcumque vult fieri, *in cœlo et in terra, in mari et in abyso (Psal. cxxxiv).* Hæc utique una est, sed ejus multa sunt signa, de quibus pluraliter dicit : *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (Psal. cx).* Inter quæ sunt consilium et præceptum, de quibus ait : *Doce me facere voluntatem tuam,* ut illud agam quod tu consulis et præcipis faciendum. Ad te confugi, *quia tu es Deus meus.* Ad alium quippe fugerem ; si ab alio factus essem ; sed *quia tu es Deus meus,* creator meus, *ad te confugi : quare doce me facere voluntatem tuam, quia tu es magister et doctor meus*

Spiritus tuus bonus de ducet me in viam rectam, propter nomen tuum Domine vivificabis me in æquitate tua.

Quarta pars, in qua circa se beneficia divina commendat: quia Deus erit ductor ipsius (Num. x), unde: *Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Vivificator ipsius, unde: Vivificabis me in æquitate tua. Liberatores ipsius, quia educes de tribulatione animam meam; et ultor ipsius, quia disperdes omnes inimicos meos. Qui ergo prius spem liberationis conceperit, jam obtinet certitudinem, unde secure dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Et Spiritus divinus, de quo dicitur: Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Joan. iv). Specialiter autem certia in Trinitate persona, unde: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Filius et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt (I Joan v). Spiritus angelicus, unde: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem (Psal. ciii). Et: Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi (Hebr. i). Spiritus humanus, unde: In ejus manu est anima omnis viventis, et spiritus universæ carnis hominis (Job xii). Spiritus dæmoniacus, unde: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus spiritualia nequitiæ in cælestibus (Ephes. vi). Et spiritus animalis, unde dicitur: Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et spiritus jumentorum descendat deorsum? (Eccli. iii.) Item spiritus gratiæ, unde: Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis (Rom. viii); et: Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis (Galat. v). Spiritus prophetiæ, unde: Spiritus prophetarum erat eis subjectus (I Cor. xiv). Spiritus sapientiæ, unde: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus et vita sunt (Joan. vi). Spiritus Scripturæ, unde: Littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. iii). Nec non spiritus potestatis, unde: Ubi erat impetus, id est potestas spiritus illic gradiabantur (Ezech. i), sive ad bonum salutare, sive ad malum damnabile. Et de quo Apostolus: Dominus Jesus interficiet eum spiritu oris sui (II Thess. ii). Spiritus voluntatis, unde: Qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo (I Cor. vi). Spiritus indignationis, unde: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est (Gen. vi). Et spiritus contemplationis, unde: Elevavit me spiritus inter cælum et terram, et adduxit me in Jerusalem in visione Dei (Ezech. viii). Spiritus virtutum, unde: Requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus, etc. (Isa. ii). Spiritus vitiorum, unde: Vidi de ore draconis, et de ore bestiæ, et de ore pseudoprophetæ tres spiritus immundos exire in modum ranarum (Apoc. xvi). Et: Ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum (Zachar. v). Hi sunt spiritus superbiæ, xenodoxiæ, et hujusmodi. Spiritus ægritudinum, unde: Ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo (Luc. xiii). Et spiritus tempestatum, unde: Spiritus pro-*

cellarum pars calicis eorum (Psal. x). Porro, spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Hic est, qui mihi viam, per quam ambulem, facit notam, et tuam me docet facere voluntatem (Psal. cxlii): quoniam ipse me in viam rectam deducet. Bonus quidem in se, quia est ipsa bonitas; et bonus in nobis, quia nos efficit bonos. O quam bonus, quam pius, et quam benignus, quam suavis, quam dulcis et quam jucundus est spiritus tuus, Domine, his qui te diligunt ex corde puro, et conscientia bona et fide non ficta! (I Tim. i.) Hic deducet me in viam rectam. id est in viam mandatorum tuorum (Psal. cxviii), per quam recte itur ad patriam. Potest et jam Spiritus Dei bonus intelligi, bonus angelus, qui datus est ad custodiam. Ipse quidem deducet me in viam rectam. Siquidem spiritus meus malus me deduxit in viam pravam, sed spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam, non propter meritum meum, sed propter nomen tuum, ut rem impleas nominis tui, quod est Jesus, id est Salvator. Ego quippe me occidi per culpam, tu vero me justificabis per gratiam, sed ipsa gratia non erit sine justitia, quia vivificabis me in æquitate, non mea quidem, sed tua, sicut superius est ostensum. Vel vivificabis me in æquitate tua, propter nomen tuum, ut nominatus inde gloriose lauderis, juxta quod alibi dicitur: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxiii).

Educes de tribulatione animam meam, et in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Quandiu anima in hoc mortali corpore manet inclusa, multis afflictionibus tribulatur, sed cum ab illo educitur carcere, de tribulatione hujus mundi liberatur, ne graviorem tribulationem incurrat. Propter quod alibi Psalmista dicebat: Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo (Psal. cxli). Et Paulus apostolus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii) Hoc itaque fit, cum remissione indulta peccatorum, Deus animam de corpore jubet exire, quasi de carcere liberatam. Et in misericordia tua, quantum ad me qui non merui, disperdes omnes inimicos meos, ut ultra mihi nocere non possint. De spiritualibus inimicis, id est dæmonibus, absque dubio verum est, quod omnes disperdes, et de corporalibus quoque, omnes qui usque ad mortem suam perseveraverunt inimici. Notanda sunt autem, quæ dicuntur in fine præcedentis versus, et in fine sequentis. Nam ibi dicitur: Vivificabis me in æquitate tua, et hic dicitur: In misericordia tua disperdes inimicos meos: cum potius videatur, quod ad justificandum misericordia, et ad perdendum æquitas debeat pertinere, sed utrumque pertinet ad utrumque: quoniam: Omnes viæ Domini misericordia sunt et veritas (Psal. xxiv). Propter quod ei misericordiam et judicium Psalmista cantabat (Psal. cx). Quia vero quidam inimicorum meorum prædestinati sunt ad vitam æternam, et ad æternam mortem aliqui reprobati, de prædestinatis optando omnino dico, quod in misericordia tua, id est per effectum misericordiæ

tuæ, disperdes omnes inimicos meos, id est omnes eorum inimicitias, ut fiant de inimicis amici, secundum illud quod alibi dicitur: *Verte impios, et non erunt* (Prov. xii). De reprobatis autem spiritu prophetandi dico:

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego servus tuus sum.

Omnes hujusmodi perdes in gehenna ignis æterni, qui obstinato corde tribulant animam meam, quoniam servus tuus ego sum, id est in pœna peccati, quo me servum tuum nequiter persequuntur. Vel perdes eos, qui propterea tribulant animam meam, quoniam servus tuus ego sum, id est quoniam tibi servio. Est et hoc grave peccatum, propterea persequi aliquem, quoniam servit Deo. Exsultativa conclusio, qua liberationem animæ suæ ac perd-

itionem inimicorum suorum, Deo inspirante, prædicat.

Quoniam in humanis operibus nihil est ex omni parte perfectum, benigne hujus operis quæso lectorem, quatenus si quid in eo dignum invenerit, divinæ gratiæ totum ascribat. Quidquid autem in ipso cognoverit minus dignum, ad humanum referat imperfectum, rogans humiliter, ut ipse pro me suppliciter intercedat apud piissimum Patrem, et justissimum judicem, ut plenam mihi concedat indulgentiam peccatorum, per virtutem veræ ac fructiferæ pœnitentiæ, quam in hac pœnitentialium expositione Psalmorum utcumque descripsi, ad laudem et gloriam nominis Jesu Christi; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, et regnat Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

*Commentariorum D. Innocentii in septem Psalmos pœnitentiales
finis.*

REGULA ORDINIS S. SPIRITUS DE SAXIA,

AB INNOCENTIO III, UT VIDETUR, FUNDATI.

(BROCKIE, *Codex Regularum*, t. V, p. 495.)

OBSERVATIO CRITICA.

Inter præcipua charitatis Christianæ officia, haud minimum religiosum munus reputatur hospitalibus inservire, atque curam ægrotorum gerere, aliorumque miserorum hominum necessitatibus succurrere; unde omni ævo excitavit Deus viros tanta misericordia præditos, ut proximis suis tam sanctum ministerium exhibere plurimi haud dedignati sint. Inter plures igitur ordines religiosos sæculo XII et sequenti erectos, nonnulli dicti sunt Hospitalarii, ad hoc pium officium observandum specialiter deputati, prout præsens sacer ordo institutus erat, et adhuc amplissimum totius Ecclesiæ catholicæ hospitale sub sua directione possidet, cujus ortum miraculosum reverendissimus Ascanius Tamburinus olim abbas generalis Vallis-Umbrosæ, *De jure abbatum*, tom. II, disput. xlii, quæst. iv, pag. 514, quamvis alii aliter originem proferant.

Verum ante alios auctores audiamus laudatum Tamburinum de ortu hujus ordinis sic loquentem: « Sancti Spiritus in Saxia ordo, seu congregatio litteris apostolicis sub Regula S. Augustini sic nuncupata, mirabile quidem habuit principium ab Innocentio III summo pontifice. Huic enim oranti facta est vox de cœlo dicens: Innocenti! vade piscatum ad Tiberim fluvium. Re cum S. R. E. cardinalibus communicata ad Tiberim se contulit, et laxatis retibus, prima vice octoginta septem, secunda vero trecentos, et quadraginta extraxit infantes abortivos, ab impiis matribus suffocatos et in Tiberim projectos. Non defuit piissimo pontifici remedium divinitus revelatum. Congregatis enim quam plurimis piis hominibus, eos ad curam hospitalis Sancti Spiritus, quod Romæ circa annum 1201 construxit,

præfecit. Eorum cura est peregrinos et infirmos suscipere et curare, ac pueros et infantes alere. Vocantur autem fratres S. Spiritus a collegio certe magnifico sub tutela et patrocinio S. Spiritus ædificato. In Saxia autem vel quia collegium est sub saxo seu castro Neronis; vel quia Saxones Germaniæ populi ibi olim habitavere. »

Interim sunt nonnulli, qui hujus ordinis ortum longe antiquiorem esse volunt, asserentes, illum a S. Lazaro fratre sanctissimarum virginum Marthæ et Mariæ exortum fuisse, qui apud Massiliam in Galliis appulsus ibidem ordinem militarem et eximium xenodochium in honorem S. Spiritus erexisse fertur. De quo fabuloso exordio plura inferius dicenda sunt, cum sustinendo tales nugas, inter hujus sacri ordinis inquilinos, præsertim Italos, et Gallos diræ exortæ sint contentiones. Alii dein scriptores æque inaniter ordinis principium a quodam S. Cyriaco sive Juda Quiriaco desumere volunt, prout Trihemius in Chronico Hirsaugiensi part. i, fol. 527 scribit; quorum etiam sententia omnino rejicienda est, cum nullæ veritatis fundamento innitatur. Nunquam enim primis Ecclesiæ sæculis reperimus aliquem determinatum Hospitaliariorum ordinem institutum fuisse, et S. Cyriacus ille nec Hierosolymitanus episcopus exstitit, tempore inventæ S. crucis, nec sub Juliano Apostata sedem illam occupare potuit, prout pluribus doctissimi socii Bollandiani docent tom. I Maii ejusdem *Acta* ad diem quartum dicti mensis eruditus notis exornantes, quem quidem Judam Quiriacum nominant.

Nec desunt scriptores, qui hujus ordinis exordium summo pontifici Innocentio III non denegant, sed